

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ'NDE FİNANSMAN KRİZİ
VE
BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Tansu KARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İşletme (Finansman) Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin COŞKUN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mayıs 2006

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ'NDE FİNANSMAN KRİZİ

VE

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Tansu KARA

İşletme (Finansman) Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2006

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin COŞKUN

Türk Sosyal Güvenlik Sistemi 1990'lı yılların başından itibaren problemlerle karşılaşmaya başlamış ve sistemin temel fonksiyonlarını yerine getirmesini güçleştiren ciddi bir finansman krizine girmiştir.

Çalışmanın amacı, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin içinde bulunduğu finansman krizinin ve bu krizden çıkışa yönelik bir adım olarak bireysel emeklilik sisteminin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda;

Birinci bölümde; sosyal güvenlik kavramı, sosyal güvenlik sistemleri ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin yapısı ele alınıp, sosyal sigorta kurumlarının verileri ışığında sistemin içinde bulunduğu krizin boyutları ortaya konulmakta, ardından, kurumların bu duruma gelişine sebep olan nedenler ile günümüze dek krizden çıkışa yönelik olarak gerçekleştirilen uygulamalar sıralanmaktadır.

İkinci Bölümde; krizden çıkışa yönelik uygulamalardan biri olarak bireysel emeklilik sistemi ana hatlarıyla tanımlandıktan sonra sistemin ülkemizdeki kurgusu ve faaliyete geçtiği günden günümüze dek katedilen yol anlatılmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise, ülkemizde faaliyette bulunan emeklilik şirketlerince kurulan emeklilik yatırım fonlarının performans analizi yapılmaktadır.

ABSTRACT**FINANCING CRISIS AT TURKISH SOCIAL SECURITY SYSTEM
AND
INDIVIDUAL PENSION SYSTEM****Tansu KARA****Business (Financing) Main Science Branch****Anadolu University Institute of Social Sciences , May 2006****Consultant : Assistant Professor Dr. Metin COŞKUN**

Turkish Social Security System began to face with problems the beginning of 1990s and fell in to a serious financing crisis that from snarl performing of the main functions of the system.

The purpose of the study is studying of the financing crisis which the Turkish Social Security System in and individual pension system a step through coming out of the recession. Through this purpose ;

In the first chapter social security concept , social security systems and the structure of the Turkish social security system are evaluated , the dimensions of the crisis the system is in set forth through the lights of the data from social security institutions and consequently the reasons for this situation and the applications performed currently for coming overcoming this crisis are stated.

In the second chapter, after the individual pension system as one of the applications for overcoming the crisis is defined with main features , the construction of this system in our country and the way it cut off since it began to be applied are explained.

In the third and last chapter , the performance analyses of the pension investment funds established by the pension companies operating in our country are performed.

JURİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tansu KARA'nın "Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi" başlıklı tezi **14 Haziran 2006** tarihinde, aşağıdaki juri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca İşletme (Finansman) Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : **Yrd. Doç. Dr. Metin Coşkun**

Üye : **Prof. Dr. Nurhan Aydın**

Üye : **Yrd. Doç. Dr. Yener Şişman**

Prof. Dr. Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JURİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ'NDE FİNANSMAN KRİZİ, NEDENLERİ VE ÇÖZÜME YÖNELİK UYGULAMALAR

1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GENEL ESASLARI VE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ.....	3
1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı.....	4
1.2. Sosyal Güvenliğin Yöntemleri.....	6
1.2.1. Sosyal Yardım Yöntemi.....	6
1.2.2. Sigorta Yöntemi.....	7
1.2.3. Devletçe Bakılma Yöntemi.....	9
1.3. Sosyal Güvenliğin Finansmanı.....	10
1.3.1. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları.....	10
1.3.1.1. İşçi ve İşverenlerin Sosyal Güvenliğin Finansmanına Katılmaları.....	11
1.3.1.2. Devletin Ulusal Bütçeden Sosyal Güvenliğin Finansmanına Katkısı.....	13
1.3.1.3. Finansman Kaynağı Olarak Vergiler.....	15
1.3.1.4. Üçlü Finansman.....	16
1.3.2. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri.....	17
1.3.2.1. Dağıtım Yöntemi.....	17
1.3.2.1.1. Primli Dağıtım Yöntemi.....	17
1.3.2.1.2. Primsiz Dağıtım Yöntemi.....	19
1.3.2.2. Fonlama Yöntemi.....	20
1.3.2.2.1. Bireysel Fonlama Yöntemi.....	20
1.3.2.2.2. Kolektif Fonlama Yöntemi.....	20
1.3.2.3. Dağıtım ve Fonlama Yöntemlerinin Kıyaslanması.....	21
1.4. Sosyal Güvenlik Sistemleri.....	23
1.4.1. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Özellikleri.....	25

2. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ'NİN YAPISI VE KRİZİN BOYUTLARI.....	29
2.1. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin Yapısı.....	29
2.1.1. Sosyal Sigorta Kurumları (Primli Rejimler).....	29
2.1.1.1. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (SGK).....	31
2.1.1.2. Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı (SSK).....	32
2.1.1.2.1. SSK'nın Finansman Yöntemi.....	33
2.1.1.2.2. SSK'nın Ödemeler Dengesi.....	35
2.1.1.3. Bağ-Kur.....	35
2.1.1.3.1. Bağ-Kur'un Finansman Yöntemi.....	37
2.1.1.3.2. Bağ-Kur'un Ödemeler Dengesi.....	38
2.1.1.4. T.C. Emekli Sandığı.....	38
2.1.1.4.1. T.C. Emekli Sandığı'nın Finansman Yöntemi.....	39
2.1.1.4.2. T.C. Emekli Sandığı'nın Ödemeler Dengesi.....	40
2.1.1.5. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).....	41
2.1.1.6. Vakıf Statüsündeki Sandıklar.....	41
2.1.2. Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları (Primsiz Rejimler).....	42
2.1.2.1. Kamu Yardımları (Sosyal Yardımlar).....	42
2.1.2.1.1. Tazminat Niteliği Taşıyan Kamu Yardımları.....	42
2.1.2.1.2. Sosyal Koruma Amacını Taşıyan Kamu Yardımları.....	43
2.1.2.2. Hizmete Çevrilerek Sunulan Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları (Sosyal Hizmetler).....	44
2.1.2.2.1. Sosyal Refah Hizmetleri.....	44
2.1.2.2.2. Sağlık Hizmetleri.....	44
2.1.3. Tamamlayıcı Sosyal Güvenlik Kurumları.....	45
2.1.3.1. Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK).....	45
2.1.3.2. Amele Birliği.....	46
2.1.3.3. Özel Sigortalar.....	46
2.1.3.4. Bireysel Emeklilik Sistemi.....	47
2.2. Finansman Krizinin Boyutları.....	47
3. FİNANSMAN KRİZİNİN NEDENLERİ.....	54
3.1. Sosyal Sigorta Kurumlarının Ortak Sorunları.....	54
3.2. SSK'nın Sorunları.....	57
3.3. Bağ-Kur'un Sorunları.....	69
3.4. T.C. Emekli Sandığı'nın Sorunları.....	73
4. FİNANSMAN KRİZİNDEN ÇIKIŞA YÖNELİK ARAYIŞLAR VE UYGULAMALAR.....	78
4.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Raporu.....	78
4.2. 4447 Sayılı Kanun.....	79
4.3. Kanun Hükmünde Kararnameler ve Sosyal Güvenlik Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması.....	80

4.4. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Oluşturulması.....	81
4.5. Sosyal Sigorta Kurumlarının Teşkilat Kanunları.....	81
4.6. Acil Eylem Planı Kapsamında Yürütülen Çalışmalar.....	82
4.7. Sosyal Güvenlik Sistemi'nin Tek Çatı Altında Toplanması Projesi.....	83
4.8. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Reform Önerisi.....	85

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

1. SOSYAL GÜVENLİKTE ÖZELLEŞTİRME VE ÖZEL EMEKLİLİK FONLARI	86
1.1. Sosyal Güvenlikte Özelleştirme.....	86
1.1.1. Sosyal Güvenlikte Özelleştirmeye Yol Açan Sebepler.....	88
1.1.1.1. Finansman Güçlükleri.....	88
1.1.1.2. Siyasal Etkiler.....	91
1.1.1.3. Konjonktürel Sebepler.....	91
1.2. Özel Emeklilik Fonları.....	92
1.2.1. Özel Emeklilik Fonlarının Zorunlu/Gönüllü Olarak Uygulanması.....	92
1.2.2. Özel Emeklilik Planlarının Türleri.....	94
1.2.2.1. Fonksiyonel Açıdan Emeklilik Planları.....	94
1.2.2.1.1. Belirli Fayda Planları.....	94
1.2.2.1.2. Belirli Katkı Planları.....	96
1.2.2.1.3. Belirli Fayda ve Belirli Katkı Planlarının Karşılaştırılması.....	97
1.2.2.2. Kaynağı Açısından Emeklilik Planları.....	99
1.2.2.2.1. Kamu Emeklilik Planları.....	99
1.2.2.2.2. Mesleki Emeklilik Planları.....	99
1.2.2.2.3. Bireysel Emeklilik Planları.....	100
1.2.2.3. Fonlama Düzeyine Göre Emeklilik Planları.....	100
1.2.2.3.1. Fonlanmış Planlar.....	100
1.2.2.3.2. Fonlanmamış Planlar.....	101
1.2.2.4. Vergi Düzenlemeleri Açısından Emeklilik Planları.....	101
1.2.3. Dünya'da Özel Emeklilik Fonları.....	101
2. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI.....	108
2.1. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Ortaya Çıkışı ve Geline Nokta.....	108
2.2. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Özellikleri.....	112
2.3. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Avantajları.....	114
2.4. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin İşleyiş Yapısı.....	115
2.5. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Finansman Kaynakları.....	120
2.5.1. Katılımcının Katkı Payı Ödemeleri.....	120

2.5.2. Katılımcının Gider Ödemeleri ve Gider Kesintileri.....	121
2.6. Emeklilik Yatırım Fonları.....	124
2.6.1. Emeklilik Yatırım Fonu Türleri.....	124
2.6.1.1. Gelir Amaçlı Fonlar.....	125
2.6.1.2. Büyüme Amaçlı Fonlar.....	126
2.6.1.3. Para Piyasası Fonları.....	127
2.6.1.4. Kıymetli Maden Fonları.....	128
2.6.1.5. İhtisaslaşmış Fonlar.....	128
2.6.1.6. Diğer Fonlar.....	129
2.6.2. Emeklilik Yatırım Fonları'nda Mevcut Durum.....	129
2.7. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Gelişiminin Önündeki Engeller.....	134
2.8. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Amacına Ulaşabilmesi İçin Gerekli Koşullar.....	135

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMEKLİLİK YATIRIM FONLARI'NIN PERFORMANS ANALİZİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	137
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	137
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	137
4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU.....	139
4.1. Emeklilik Yatırım Fonları Performansının Değerlendirilmesi.....	143
4.1.1. Dengeli Fon Grubu.....	147
4.1.2. Esnek Fon Grubu.....	150
4.1.3. Hisse Senedi Fon Grubu.....	153
4.1.4. Kamu Borçlanma Araçları Fon Grubu.....	156
4.1.5. Likit Fon Grubu.....	159
5. SONUÇ.....	162
SONUÇ.....	171
EKLER.....	174
KAYNAKÇA.....	183

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus.....	30
Tablo 2. SSK Kapsamındaki Nüfus.....	33
Tablo 3. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Gelir ve Giderleri.....	36
Tablo 4. Bağ-Kur'un Ödemeler Dengesi.....	38
Tablo 5. Emekli Sandığı'nın Ödemeler Dengesi.....	40
Tablo 6. Bazı Ülkelerde ve Türkiye'de Yaşlanma Hızı.....	49
Tablo 7. Konsolide Bütçe Sosyal Güvenlik Transferlerinin Güncel Değeri, 2004.....	52
Tablo 8. Bağ-Kur Emeklilerine Ödenen SYZ'lerin Toplam Emekli Ödemeleri İçindeki Payı.....	71
Tablo 9. Emeklilik Sistemindeki Toplam Fon Büyüklükleri.....	105
Tablo 10. Emeklilik Sisteminde Biriken Fonların Ülke GSYİH'na Oranları.....	105
Tablo 11. Avrupa Emeklilik Fonlarının Yönetimine İlişkin Getirilen Sınırlamalar.....	106
Tablo 12. Avrupa'daki Emeklilik Fonlarının Varlık Dağılımları.....	106
Tablo 13. Ortalama Emeklilik Fonları Getirileri.....	107
Tablo 14. 31.12.2005 Tarihi İtibarı İle Yatırım Fonları Toplam Bilgileri.....	130
Tablo 15. Fonların Fon Türleri ve Gruplarına Göre Dağılımı.....	131
Tablo 16. 2005 Yılı Getiri Sıralamasında İlk 10 Emeklilik Yatırım Fonu.....	140
Tablo 17. KYD O/N Net Repo Endeksleri.....	143
Tablo 18. 2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralamasında İlk 10 Emeklilik Yatırım Fonu.....	144
Tablo 19. Değerlendirme Grubu Getiri Analizi Değerleri.....	145
Tablo 20. Değerlendirme Grubu Risk Analizi Değerleri.....	146
Tablo 21. Emeklilik Yatırım Fonları Getiri Analizi Değerleri.....	164
Tablo 22. Emeklilik Yatırım Fonları Risk Analizi Değerleri.....	168

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Dağıtım Yönteminde Rezerv Oluşumu.....	18
Şekil 2. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Ödemeler Dengesi.....	36
Şekil 3. Nüfusun Yaşlanmasıyla Sosyal Transferler Arasındaki Korelasyon.....	48
Şekil 4. Sosyal Güvenlik Sistemi Göstergeleri.....	50
Şekil 5. Sosyal Güvenlik Kurumlarına Bütçe Transferleri.....	52
Şekil 6. Türkiye'de Gelir Dağılımı, 2003.....	53
Şekil 7. SSK Genç Emekliler.....	60
Şekil 8. Emeklilikte Geçen Süre.....	61
Şekil 9. SSK Yıllar İtibariyle Aktif Pasif Oranı.....	66
Şekil 10. Plan Varlıkları ve Yükümlülüklerinin Yapısı.....	95
Şekil 11. Özel Emeklilik Fonlarının Kıtasal Bazda Büyüme Hızları.....	104
Şekil 12. Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayısı ve Yatırıma Yönelen Toplam Tutar.....	112
Şekil 13. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyiş Yapısı.....	116
Şekil 14. Emeklilik Yatırım Fonları ve Diğer Yatırım Fonlarında Ortalama Vade.....	130
Şekil 15. Emeklilik Yatırım Fonları Konsolide Portföy Dağılımı.....	132
Şekil 16. Esnek ve Dengeli Fonlar Portföy Dağılımları.....	132
Şekil 17. Fon Grupları 31 Aralık 2005 Net Varlık Değerleri ve Basit Ortalama Getirileri.....	133
Şekil 18. Fon Gruplarının Net Varlık Değeri Değişimi.....	133
Şekil 19. Ankara Emeklilik Dengeli EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	148
Şekil 20. Aviva Hayat ve Emeklilik Dengeli EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	149
Şekil 21. Dengeli Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması.....	150

Şekil 22. Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	151
Şekil 23. Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	152
Şekil 24. Esnek Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması.....	153
Şekil 25. Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	154
Şekil 26. Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	155
Şekil 27. Hisse Senedi Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması.....	156
Şekil 28. Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	157
Şekil 29. Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	158
Şekil 30. Kamu Borçlanma Araçları Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması.....	159
Şekil 31. Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	160
Şekil 32. Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri.....	161
Şekil 33. Likit Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması.....	162

GİRİŞ

Sosyal refah devleti anlayışının en önemli göstergelerinden birini oluşturan sosyal güvenlik, zamandan ve mekandan bağımsız olarak, her toplumda, bütün insanlar için temel ve vazgeçilmez insan haklarından biri olup, insanların istekleri ve iradeleri dışında meydana gelen tehlikelerin zararlarından korunma garantisini ifade eder. Sosyal güvenliğin gelişimini çok kaba bir tasnifle üç ayrı dönemde izah etmek mümkündür. Gönüllü kuruluşların, sendikaların ve nihayet devletin organize ettiği arayış ve ilkelerin belirlendiği ilk dönem, 1950'li yılların başından itibaren refah devleti anlayışının zirveye çıkarıldığı, refah dönemi olarak da tanımlanan ikinci dönem, sistemin krize düştüğü ya da kriz ihtimalinin hissedildiği ve kriz dönemi olarak adlandırabileceğimiz, 1975 ve sonrasını kapsayan üçüncü dönem.

Ülkemizdeki sosyal güvenlik uygulamaları hiçbir zaman refah devleti düzeyine çıkmamış, ancak sistem genel olarak 1990 yılına kadar da belirgin bir kriz yaşamamıştır. Kriz belirtileri çok daha önce ortaya çıkmış olmasına rağmen, gerekli tedbirleri alma iradesi ortaya konulamamış, aksine sistemin çöküşüne neden olan adımlar atılmıştır.

Türkiye'deki mevcut sosyal güvenlik sisteminin yapısı ve sorunları 1990'lı yılların başlarından bu yana kamuoyunda yaygın bir şekilde tartışılmıştır. Özellikle 1994 yılından itibaren, sosyal güvenlik kurumlarının giderek artan açıkları ön plana çıkmış, kamu tarafından finanse edilen bu açıklar, izleyen birkaç yıl içinde bütçe dengeleri üzerinde önemli bir baskı yaratmaya başlamıştır. 1999 yılında yapılan sosyal güvenlik reformuyla, acil önlemler alınmadığı takdirde kısa ve orta dönemde daha da büyük sorunlara yol açabilecek finansman sorunu, ağırlıklı olarak emeklilik parametreleri ile ilgili yeni düzenlemeler yapılarak çözülmeye çalışılmış ve emeklilik yaşı, prime esas kazanç, emeklilik aylığının hesaplanma şekli gibi alanlarda parametrik değişikliklere gidilmiştir.

Bu noktada ortaya çıkan sorun ise, bu tür parametrik tedbirlerin, bireyin refahını artırmak yerine, sosyal güvenlik kurumlarının gelir-gider dengelerinin tekrar sağlanması

amacını taşımasıdır. Oysa yurtdışı deneyimler göstermektedir ki, primlerin artırılması, emeklilik aylıklarının düşürülmesi, emekli olma koşullarının zorlaştırılması suretiyle bireyler, çalışma hayatları boyunca mevcut sosyal güvenlik açığını kapatmak için daha yüksek prim ödeyecek, emeklilik döneminde ise bir önceki kuşağa göre daha düşük oranda bir emeklilik aylığına hak kazanacaklardır. Sosyal güvenlik sisteminin sağladığı standardın azalması ve sosyal güvenlik aylıklarının amaçlanan hedeflere ulaşmakta yetersiz kalması sonucunu doğuran bu ortamda, gereksinimlerin sosyal güvenlik tarafından karşılanamayan bölümünün bireylerin kişisel tasarruflarıyla kapatılması gündeme gelmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin en önemli faaliyet dallarından biri olan emeklilik aylıkları alanında ortaya çıkan gereksinimi giderme mekanizması, bireysel (özel) emeklilik planları olmuştur.

Bu amaçla ülkemizde, 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Sisteminin Kurulmasına İlişkin Kanun” 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş ve dünyada uzun yıllardan beri var olan bireysel emeklilik sistemi, 2003 yılının Ekim ayından itibaren Türkiye’de de uygulanmaya başlanmıştır.

Çalışmanın amacı, sosyal güvenlik sistemimizin içinde bulunduğu finansman krizinin ve bu krizden çıkışa yönelik bir adım olarak bireysel emeklilik sisteminin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda;

Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan “Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Finansman Krizi, Nedenleri ve Çözüme Yönelik Uygulamalar” başlığı altında, sosyal güvenlik kavramı, sosyal güvenlik sistemleri ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nin yapısı ele alınıp, sosyal sigorta kurumlarının verileri ışığında sistemin içinde bulunduğu krizin boyutları ortaya konulmakta, ardından, kurumların bu duruma gelişine sebep olan nedenler ile günümüze dek krizden çıkışa yönelik olarak gerçekleştirilen uygulamalar sıralanmaktadır.

İkinci Bölüm olan “Bireysel Emeklilik Sistemi”nde, krizden çıkışa yönelik uygulamalardan biri olarak bireysel emeklilik sistemi ana hatlarıyla tanımlandıktan sonra sistemin ülkemizdeki kurgusu ve faaliyete geçtiği günden günümüze dek katedilen yol anlatılmaktadır.

Üçüncü ve son bölüm olan “Emeklilik Yatırım Fonları’nın Performans Analizi”nde ise, ülkemizde faaliyette bulunan emeklilik şirketlerince kurulan emeklilik yatırım fonlarının performans analizi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ'NDE FİNANSMAN KRİZİ, NEDENLERİ VE ÇÖZÜME YÖNELİK UYGULAMALAR

1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GENEL ESASLARI VE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİ

1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

İnsanlar, tarih boyunca kendilerini ve ailelerini yaşamlarında karşılaştıkları çeşitli tehlikelere karşı güvence altına alma ihtiyacı hissetmiş ve bunun için çeşitli yollar, önlemler düşünmüşlerdir. İnsan düşüncesi geliştikçe geleceğini güvence altına alma isteği de güçlenmekte ve bu vazgeçilmez bir ihtiyaç halini almaktadır.¹ Hastalık, sakatlık ve yaşlılık gibi insanoğlunun kaçınılmaz yazgısı niteliğindeki olayların, açlık, sefalet ve yoksullukla eş anlama geldiği dönemlerde, bu olayların etki çemberini kıramayan bireyin, yarın endişesinden arınarak, özgürlüğüne kavuşması ve kişiliğini geliştirmesi, olguları bir gereksinim olarak yüreğinde taşımasına karşın, olanaklı değildi. Bunların da ötesinde, çetin bir yaşam mücadelesi egemendi, ilkel toplumlarda, bu mücadelede yenik düşen yaşlı insanların bir dağın tepesine götürülerek ölüme terkedilmeleri, yeterli yiyecek bulunamaması nedeniyle ırmak kenarlarında yeni doğmuş bebek cesetlerine rastlanması, yoksulluğun, yarınlara duyulan güvensizliğin ve çaresizliğin bir sonucuydu. Tarihin sonraki aşamalarında belki bu denli ürkütücü olaylara tanık olunmamıştır ancak yoksulluk sorunu ve güvenlik arayışı, bireylerin yaşamlarına ve toplumlara damgasını vurmaya devam etmiştir. Ekonomik ve teknolojik alandaki gelişmelerle sosyal alandaki gelişmelerin uyumu sağlanmadığı sürece, sosyal tehlikeler ve bunların doğurduğu yoksulluk sorunu da varlığını koruyacaktır. Bu

¹ A. Can Tuncay, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri** (Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım, 1996), s.1.

noktadan hareket edildiğinde varılacak sonuç ise, işlevini tamamlayıp tamamlamadığı tartışma konusu edilen sosyal devlet kavramının da toplumlara damgasını vurmaya devam edeceğidir.

Sosyal devletin gerçekleşme aracı olarak sosyal güvenlik kavramı tüm boyutlarıyla değerlendirildiğinde, "insanlığın eski ve derin bir gereksinmesinin somut bir belirtisidir. Bu gereksinme, yarından emin olmak isteğidir". Evrensel bir ilkeye dönüşen ve çağdaş uygarlığın simgesi olan sosyal güvenlik kavramı, özde, bireyin karşılaşacağı ve yaşamı için tehlike oluşturan olaylara karşı bir güvence arayışının ürünüdür. Tehlikeyle karşılaşan bireye, asgari bir güvence sağlamak, sosyal güvenliğin varoluş nedenidir.

Gerçek bu denli basit olmasına, kişinin gerçek yaşamıyla bunu sürekli bir biçimde algılamasına karşın, sosyal güvenlik kavramının herkesçe benimsenebilir bir tanımını vermek ve boyutlarını çizmek pek kolay görünmemektedir.² Sosyal güvenlik "sosyal" ve "güvenlik" sözcüklerinin oluşturduğu bir terimdir. Bu sözcüklerden her biri kendi başına değişik anlamlarda kullanılabilir. Böylece gerek teori gerekse uygulamada sosyal güvenlik teriminin anlamı da farklı biçimlerde yorumlanabilmekte, bu terimle farklı şeyler ifade olunabilmektedir. Bu nedenle sosyal güvenliğin bir kavram olarak incelenmesi yanında, terim olarak ele alınması da faydalı olacaktır.

Batı dillerinde "sosyal" sözcüğü Latincenin arkadaş, yoldaş, meslektaş anlamındaki "socius" kelimesine dayanılarak türetilmiştir. Bu sözcük Türkçe'ye de girmiştir. Sosyal sözcüğü günümüzde;

- a) toplumsal; başka insan gruplarıyla olan ilişkiye, toplum düzenine ilişkin;
- b) düşünce, anlayış, duygu ve istekleri bakımından kendilerini doğal olarak bir birlik içinde görenlerin gruplar, topluluklar oluşturmalarını teşvik eden;
- c) iktisaden zayıf ve korunması gereken;
- d) modern sanayi toplumu açısından alındığında da, sınıf çelişkilerini azaltıcı, giderici bir düşünce yapısı ve davranış biçimi anlamlarını taşımaktadır.

Güvenlik sözcüğünün de farklı anlam ve yorumları vardır. Güvenlik, objektif anlamıyla, herhangi bir tehlikenin yokluğunu ifade eder. Sübjektif olarak ise güvenlik bir birey, grup ya da devletin sözkonusu olabilecek tehlikelere karşı korunmuş olduğuna

² Ali Güzel ve Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku** (İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003). s.1.

inanması anlamına gelir. Burada birey açısından güvenlik ile devletin güvenliği birbirinden ayrılmaktadır.

Bilindiği üzere devletin iç ve dış güvenliği söz konusudur. Bireyin güvenliği ise kişinin;

a) örneğin hayatının, sağlığının, özgürlüğünün ve servetinin tehdit altında olması karşısında bireysel varlığının korunması;

b) gelir düzeyinin düşmesi, işini kaybetmesi, hastalık, sakatlık ya da yaşlılık gibi riskler sonucu sosyal varlığının tehlikeye düşmesine karşı korunması;

c) çevre şartlarının bozulmasından dolayı bireysel ve sosyal varlığının birlikte tehlikeye düşmesine karşı korunması amaçlarına yöneliktir.

Bunlardan sosyal güvenlikle ilgili olanı şüphesiz kişinin sosyal varlığının korunmasıdır. Toplumlar hak ve yükümlülüklerin belirlenmesi, hukuk devleti düşüncesinin doğup yerleşmesi, buna paralel olarak hukuk normlarının oluşturulması, nihayet bunların anayasa ve yasalara dönüştürülmesi ile kişinin bireysel varlığı güvence altına alınma yoluna girmiştir.

İnsanın sosyal açıdan varlığını tehdit eden tehlikelere karşı korunması düşüncesinin toplumda doğup, gelişip, yerleşmesi; zamanla bunun hukuk normları ve yasalar içinde yerini alması ile kişinin sosyal bakımdan varlığı da güvence altına alınmaya başlanmıştır. Bir başka deyişle, aslında kişinin insanlıkla birlikte doğmuş ve sanayi toplumuna geçişle artmış olan sosyal güvenlik ihtiyacı, kendi çabası dışında, toplumsal nitelikteki tedbir ve uygulamalarla karşılanma aşamasına ulaşmıştır.³

Daha önce de değindiğimiz üzere sosyal güvenlik farklı şekillerde tanımlanmaktadır. En yaygın ve geniş tanımıyla sosyal güvenlik; bir ülke halkının bugününü ve geleceğini güven altına alma hedefiyle birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyumun tesis edildiği kurumlar vasıtasıyla, toplumun tüm bireyleri için; mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik risklerin oluşumunu engellemeyi amaçlayan ve alınan tedbirlere rağmen söz konusu risklerin meydana gelmeleri halinde, geliri geçici ya da sürekli kesilmiş bireylere destek sağlayan; yani, bir ülkede yaşayan bütün vatandaşların geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını kadere terk etmeyerek, başkalarının lütuf ve yardımlarına gerek kalmaksızın hep birden karşılayan bir sistemi ifade etmektedir.

³ Sait Dilik, **Sosyal Güvenlik** (Birinci Basım. Ankara:1991), s.1.

Söz konusu kavram; toplumları oluşturan fertler arasında ayırım yapmaksızın, bütün fertlerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını giderecek şekilde bugünlerini ve geleceklerini güvence altına almayı ve kişilerin yaptıkları iş ne olursa olsun; hastalık, kaza, analık, yaşlılık, sakatlık, işsizlik, ölüm ve çocuk yetiştirme gibi durumlarda meydana gelebilecek gider artışlarını ya da gelir kayıplarını telafi etmeyi amaç edinerek kişilerin güvenliklerinin sağlandığı bir sistemler bütünüdür.⁴

1.2. Sosyal Güvenliğin Yöntemleri

Sosyal güvenliğin sağlanmasında başlıca üç yöntem söz konusudur. Bunlar sosyal yardım, sigorta ve devletçe bakılma yöntemleridir. Günümüzün ileri sanayi ülkelerinde, sosyal güvenliğin tarihsel oluşum ve gelişim süreci içinde kural olarak önce sosyal yardımla ilgili tedbirlerin uygulandığını, sonra da sigorta yönteminin uygulamadaki somut biçimini oluşturan sosyal sigortaların kurulduğunu görüyoruz.⁵ Bu yöntemlerin her biri, kuramsal olarak tek başına sosyal güvenliği sağlayabilecek niteliktedir. Ancak uygulamada, belirtilen yöntemlerin birbirlerini tamamlayacak şekilde karma biçimlerde kullanıldığı görülmektedir.⁶

1.2.1. Sosyal Yardım Yöntemi

Sosyal yardım yöntemi, sosyal güvenliğin sağlanmasında uygulanmış yöntemlerin en eskisidir. Çok eski devirlerde din kurumlarınca, muhtaç kişilere sosyal yardım yapılmıştır. Bunun yanında özellikle yeni çağın başlamasıyla devlet ve birtakım yerel kurumlarca da dinî güdülere dayanmayan sosyal yardımlar yapılmıştır. Bugün sosyal yardımlar kamusal örgütlerce ya da çeşitli yardım kurumları ve vakıflar gibi yarı kamusal veya özel kuruluşlarca muhtaç ve fakirlere yapılmaktadır. Kamusal örgütlerce yürütülen sosyal yardımların finansman kaynaklarını vergiler teşkil etmektedir. Diğer kuruluşlarca yapılan sosyal yardımların malî yükü, bu kuruluşların bireysel karar ve çabalarına göre değişik kaynaklardan karşılanmaktadır.⁷

⁴ Suat Uğur, **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi** (Birinci Basım. Ankara: TİSK Yayınları, 2004), s.21.

⁵ Dilik, **a.g.e.**, s. 51.

⁶ Ufuk Aydın, **Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar** (Birinci Basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları, 1999), s.20.

⁷ Dilik, **a.g.e.**, s.52.

Sosyal yardım yönteminde kişilere yardım, bir başka deyişle sosyal gelir sağlanması muhtaç olma koşuluna bağlanmıştır ve bu durum muhtaçlık kavramının açıklığa kavuşturulmasını gerekli kılmaktadır. Muhtaçlık, “kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü bulunduğu çocuklarını, anne ve babasını, bulunduğu mahallin hayat standartlarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama durumudur”.⁸ Sosyal yardımlarda izlenen amaç yardım görenin mümkün olan en kısa sürede yeniden çalışabilme, gelir elde etme ve böylece kendi geçimini sağlama olanağına kavuşturulmasıdır.⁹

Son yıllarda ortaya çıkan sosyal yardımların yeni bir türü ise sosyal hizmet ya da sosyal refah hizmeti adını almaktadır. Bundan, toplum mensubu olan bireylerin, o ülkenin genel şartlarında, insana yaraşır bir biçimde varlıklarını sürdürebilecekleri bir ortam yaratmaya, sosyal ve ekonomik sorunların halline yardımcı olmaya yönelik tüm hizmetler anlaşılmaktadır.¹⁰ Uluslar arası alanda kabul edilen tanıma göre sosyal hizmetler; insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesine; kendilerine daha yeterli hale gelmelerine ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesine; aile bağlarının güçlendirilmesine; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür.¹¹ Sosyal yardım daha çok parasal nitelik taşıdığı halde, sosyal hizmet aynı veya nakdi olabilmektedir. Ancak bu konuda kesin bir çizgi koymak da son derece güçtür.¹²

1.2.2. Sigorta Yöntemi

Bu yöntemde sosyal güvenlik sosyal sigortalar yoluyla sağlanmakta; sosyal sigortalarda sigortacılık tekniğinden yararlanılmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenliğin bir yöntemi olarak sosyal sigorta yerine, sigorta yönteminden söz edilmektedir.

Sigortacılık tekniğini saf şekliyle en açık biçimde özel sigortalarda görmekteyiz. Bu teknik, bireyler için bir riskin doğuşunda rastlantıya bağlı olarak ortaya çıkan ve

⁸ Aydın, a.g.e., s.26.

⁹ Dilik, a.g.e., s.53.

¹⁰ Tuncay, a.g.e., s.16.

¹¹ Devlet Planlama Teşkilatı, “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu” (Ankara. 2001), s.11.

¹² Aydın, a.g.e., s.27.

önceden belirlenemeyen ihtiyaçların, aynı türden risklerin tehdidi altında bulunanların oluşturduğu bir topluluk için önceden hesaplanabilir oluşuyla ilgili düşünce ve tecrübelere dayanmaktadır. Sigortacılık tekniğinin özünde rizikoların eşitlenmesi ya da başka bir deyişle dağıtılması yatmaktadır.

Sigorta yoluyla rizikoların dağıtılması, aynı nitelikteki tehlikelerin tehdit ettiği kişilerin, karşılaşacakları zararları eşitlemek amacıyla bir araya gelerek bir sigortalı topluluğu meydana getirmeleri ile mümkün olmaktadır. Bir zararın doğması halinde ilgili sigortalının duyacağı ihtiyaçlar (örneğin yangın sigortasında bir evin yanması halinde bu evin yeniden yapılması için gerekli para), diğer bütün üyelerin topluluğa ödemekte oldukları primlerle karşılanmaktadır. Ancak, her sigortalının ödeme durumunda olduğu prim miktarı, bu sigortalının sigorta topluluğuna yüklediği tehlikeye, başka deyişle kendi kişisel rizikosuna bağlı olarak değişmektedir. Böylece özel sigortalarda bir tür topluca kendi kendine yardım, hiçbir sigortalıyı bir diğerine göre daha zengin ya da daha fakir duruma getirmeyen bir zarar eşitlenmesi söz konusudur. Başka deyişle özel sigortalarda sigortalılar arasında herhangi bir yeniden gelir dağılımı meydana gelmemektedir. Her sigortalı, kendi rizikosuna uygun olarak ödediği primler karşılığında bu rizikoya karşı korunmaktadır. O halde sigortalının ödediği primler olarak edimleri ile özel sigortanın karşı edimleri birbirine eşittir.

Sosyal sigortalarda sigortacılık tekniği özel sigortalara oranla farklı biçimde ve başka birtakım ilkelere göre uygulanmaktadır.¹³ Sosyal sigortalar, bir ülkede çalışanların maruz kalabilecekleri belli sayıda sosyal risklerin, işçi ve işverenlerin de zorunlu katılımıyla, devlet tarafından kurulup örgütlenen fakat özerk yönetilen bir kurum tarafından karşılanmasına yönelik bir sigorta tekniğidir¹⁴ ve yöntemce korunan kişilere, kendilerinin ve işverenlerin ödedikleri primler ve bazı durumlarda finansmana yapılan devlet katkıları karşılığında, sosyal risklerle karşılaşmaları halinde tutar ve nitelikleri genel biçimde önceden saptanmış bir sosyal gelir alma hakkını sağlamaktadır. Sigortalılara sosyal gelirin sağlanması, sosyal yardımlardan farklı olarak, bunların herhangi bir maddî kaynak ya da varlığa sahip olmamaları koşuluna bağlı olmaksızın, hak teşkil etmektedir. Sosyal sigortaların başlıca beş ilkenin karışımından oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

¹³ Dilik, **a.g.e.**, s.56.

¹⁴ Tuncay, **a.g.e.**, s.14.

- Finansmana dışardan katkı ilkesi: Bu ilke uyarınca işverenler ve gereğinde devlet sosyal sigortaların finansmanına katkıda bulunmaktadır.
- Sigortalılar arası yeniden gelir dağılımı ya da sosyal denge ilkesi: Bu ilke gereğince, yüksek gelirli sigortalılardan diğer sigortalılara oranla ve bunlar yararına daha yüksek prim alınmaktadır. Uygulamada bu ilke sigortalılardan, özel kişisel rizikolarına bakılmaksızın, gelirleri üzerinden prim alınması, sağlanan sosyal gelirlerde ise ödenen primlerin her zaman gözönünde bulundurulmaması yoluyla gerçekleştirilmektedir.
- Kendi kendine yardım ilkesi: Bir sigortalı topluluğu çerçevesinde düşünülmüş olan bu ilkeye göre, her sigortalının kendi primini ödemesi gerekir. Bu ilkenin uygulamadaki izlerini işçi (sigortalı) primlerinde görüyoruz. Sosyal sigortalarda sigortalıların, sosyal risklere karşı güvenliklerini sağlamak için, işveren primleri ve devlet katkıları yanında, özel sigortalarda olduğu gibi bizzat prim ödeme zorunda olmalarının, bunların sorumluluk duygusunu yitirmemeleri açısından önemli olduğu ileri sürülmektedir.
- Sigortacılık ilkesi: Bu ilkeye göre sigorta tekniğinden yararlanılarak sigortalılar arasında riziko eşitlenmesi sağlanmaktadır.
- Zorunluluk ilkesi: Bu ilkeye göre sosyal sigortaya katılım zorunludur.¹⁵

1.2.3. Devletçe Bakılma Yöntemi

Bu yöntem, toplumun her üyesine, finansmana prim ya da benzeri biçimde özel bir katkıda bulunmaksızın, devletten tutar ve koşulları kanunlarla genel biçimde önceden saptanmış bir sosyal gelir alma hakkının tanınmasıdır.

Devletçe bakılma yönteminde sosyal güvenliğin sağlanması için gerekli harcamalar, devlet bütçesinden karşılanmaktadır. Kişilere güvenlik sağlanması bunların finansmana bir karşı edimle katkıda bulunmalarını gerektirmemektedir. Ancak, bu durum sosyal güvenlik tedbirlerinden yararlananların sosyal güvenliğin finansmanına hiçbir şekilde katkıda bulunmadığı anlamına gelmemelidir. Gerçekten bunlar vergi yükümlüsü olarak ödedikleri vergiler ölçüsünde sosyal güvenliğin finansmanına dolaylı bir katkıda bulunmuş olmaktadır. Fakat sosyal gelirlerden faydalananlar her zaman zorunlukla vergi ödeyenler olmadıklarından, öte yandan kural olarak gelir seviyesi

¹⁵ Dilik, a.g.e., s.59.

yükseldikçe ödenen vergi miktarı da artan oranlı olarak yükseldiğinden, bu yöntem tüm toplum çerçevesinde yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere doğru bir yeniden gelir dağılımına yol açmaktadır.

Devletçe bakılma yönteminde sosyal güvenlik harcamalarının vergilerle karşılanması, bu yöntemin artan bir şekilde kullanılmasının yeni vergiler koyma ya da mevcut vergileri artırma olanaklarına bağlı olduğunu göstermektedir.¹⁶ Ancak insanca amaç güden bu yöntemin, sosyal güvenliğin finansmanının oldukça zorlaştığı günümüzde uygulama olanağı bulması güç görünmektedir.¹⁷

1.3. Sosyal Güvenliğin Finansmanı

Sosyal güvenliğin finansmanı, özellikle günümüz ekonomik koşullarında, oldukça karmaşık sorunları içeren bir konu haline dönüşmüş; çözüm arayışları, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin tartışma gündeminin ağırlık noktasını oluşturmuştur. Sorunların büyük bir bölümü, hiç kuşkusuz gelir kaynaklarına ilişkin bulunmaktadır. Çünkü, sistemin kişiler ve riskler açısından kapsamı genişledikçe, sağlanan yardımların düzeyi yükseldikçe, yeni finansman kaynakları yaratmak sistemin işlerliği açısından kaçınılmaz hale gelecektir.

1.3.1. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları

Sosyal güvenliğin gelir kaynakları, genel olarak birbirinden kesin çizgilerle ayrılan iki temel düşünceden hareketle belirlenir. Bunlardan ilki, sosyal güvenliği, toplumun bir sorunu olarak görmekte ve bireyin sosyal güvenliğini sağlama sorumluluğunu devlete yüklemektedir. Kişinin sosyal güvenliği, toplumun bir yurttaşı olmaktan doğan bir hak niteliğini taşır. Bu bağlamda, sosyal güvenliğin tüm giderleri devlet tarafından karşılanacak, giderek ulusal bütçeden yapılacak katkılar ile vergiler, sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturacaktır. İkinci düşünce ise, sosyal güvenliği, her şeyden önce kişiye ve kişisel sorumluluk bilincine dayandırır. Kişisel sorumluluk ön plana çıkınca, kişi kendisinin ve ailesinin ekonomik güvencesini devletten önce düşünmek zorundadır. Bunun doğal sonucu ise, sosyal güvenliğin finansman kaynağının işçi ve işverenlerden alınan primlerle karşılanmasıdır. Belirtilen

¹⁶ Dilik, **a.g.e.**, s.60.

¹⁷ Aydın, **a.g.e.**, s.28.

düşüncelerin somut uygulanış biçimlerini incelemek, sosyal güvenliğin finansman kaynağı konusunda ortaya çıkan sorunlara da ışık tutacaktır.

1.3.1.1. İşçi ve İşverenlerin Sosyal Güvenliğin Finansmanına Katılmaları

Sosyal güvenliğin toplumun tüm bireyleri için temel bir hak, bunu gerçekleştirmenin devlet için bir görev olduğu, hem felsefi, hem de hukuksal planda, dünyanın tüm ülkelerinde kabul edilen bir gerçektir. Bununla birlikte, finansman açısından kişisel sorumluluk ilkesi ön planda tutulmuş, hukuk normları bu çerçevede düzenleme yapmıştır. Başka bir deyişle, özellikle sosyal sigorta modelinde sosyal güvenliğin finansmanı, işçi ve işverenlerden alınan primlerle karşılanmıştır. Bunlara ek olarak, kimi ülkelerde, devletin ulusal bütçeden yaptığı katkı, anılan sistemin yetersizliklerini giderme amacına yönelik olmuştur. Sosyal güvenliğin içinde bulunduğu mali kriz, devleti ulusal bütçeden yaptığı katkıyı artırmaya zorlamakla birlikte, söz konusu katkı yine de ikinci planda kalmıştır. Şu halde, kimi istisnalar dışında, sosyal sigorta modelinin uygulandığı ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinin başlıca gelir kaynağı, işçi ve işverenlerden alınan ve genellikle "prim" olarak adlandırılan ödemelerden oluşmaktadır.¹⁸

Prim, belirli bir hizmetten faydalanma bedelini oluşturan katılımların bir çeşididir. Sosyal sigorta primi ise; yasanın kendilerine karşı güvence sağladığı sosyal risklerden birinin gerçekleşmesi halinde yapılacak sigorta yardımları ile kurum yönetim giderlerinin karşılığı olarak sigortalı ve işverenden, sigortalının kazancının belli bir yüzdesi üzerinden alınan parayı ifade eder.¹⁹ Kendine has özellikleri olan bir finansman vasıtası olarak, sosyal sigortaların en önemli gelir kaynağını oluşturan prim; ücret ve gelirler üzerinden alınması dolayısıyla ücretin bir parçası, sigorta yardımlarına karşılık ödendiği için bir fiyat veya zorunlu olarak tahsil edildiği için bir vergi olarak görülebilmektedir.²⁰ Bir görüşe göre sosyal sigorta primleri ücretin bir parçasıdır. İşçi primleri işçinin ücretinden kesilmektedir. İşveren primleri de bundan farklı değildir, ücretin gerçek parçasıdır. İşverenler işçiye ücretin tümünü vermek yerine, bir kısmını

¹⁸ Güzel- Okur, **a.g.e.**, s.66.

¹⁹ Aydın, **a.g.e.**, s.31.

²⁰ Benan Öztürk, "Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Finansal Yapısı ve Muhasebe Organizasyonu Üzerine Bir İnceleme." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003), s.26.

sosyal sigorta primi olarak tutmaktadır. Bu sebepten dolayı, işveren primleri için “geri bırakılmış ücret”, “dolaylı ücret” ya da “sosyal ücret” gibi terimler kullanılmıştır. Diğer bir görüşe göre ise sosyal sigorta primleri vergilere benzetilmekte ve vergi sayılmaktadır.²¹ Özellikle ödenen prim ile elde edilen menfaatler arasında çok sıkı bir bağ olmaması, primin zorunlu olarak alınması vergilere benzetilmesine yol açmaktadır. Sosyal güvenlik ülkedeki tüm nüfusu kapsıyorsa, gerçekten primler vergilerle aynı niteliktedir. İşverenlerin ödedikleri primler ise, bunlara bir hak sağlamadığı için vergi niteliğindedir. Ancak, işverenler bunları tüketicilere yansıtılabildiklerinden vasıtalı vergilere benzetilebilir. İşverenler, primleri yansıtmayı başaramadıkları ölçüde bunlar vasıtasız vergi niteliğinde olacaktır. Buna karşın sigortalıların primleri başka gruplar üzerine yansıtma şansları pek yoktur. Sadece bağımsız çalışan sigortalılar, prim yüklerini tüketicilere ve vergiden indirim yoluyla devlete yansıtılabilmektedirler.²²

Prim ödeme yoluyla sosyal güvenliğin finansmanına işçilerin katılma nedeni sosyal güvenliğin herşeyden önce kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olması gerçeğine, kişisel sorumluluk ve kişisel tasarruf düşüncesine dayanır.²³ İşçiler, sosyal güvenlik sistemleri mevcut olmasaydı, kendilerinin ve öteki aile bireylerinin sosyal risklere karşı güvencelerini kişisel tasarruflarıyla sağlamak zorunda kalacaklardı; sosyal güvenlik bu işlevi üstlendiğine göre, anılan tasarrufların bir bölümünü, zorunlu olarak sosyal sigortalara devretmeleri doğal karşılanmalıdır. Sosyal güvenliğin sağladığı yardımlardan yararlanan herkes, sistemin finansmanına da belirli ölçüde katılmalıdır. Çünkü kendilerine karşı sosyal güvence sağlanan riskler, yalnız işçinin yaptığı işten kaynaklanmamaktadır. Bunun yanında, yapılan işle bağlantısı olmayan fizyolojik ve sosyo-ekonomik riskler de bulunmaktadır. İşçi, emek gelirinden kesilen paraların, kendisine ve ailesine güvence sağlayacak sosyal güvenlik kurumuna yatırıldığını bildiğinden, katlandığı fedakârlığı da olumlu karşılayacaktır.

İşverenlerin sosyal güvenliğin finansmanına katılma nedenleri ise, daha değişik gerekçelere dayanır. Her şeyden önce, sosyal güvenliğin tüm harcamalarının işçilerden alınacak primlerle sağlanması olanaklı değildir,²⁴ ayrıca işçinin sosyal güvenliğinin sağlanmış olması işverenin çıkarlarını yakından ilgilendirir. İşçinin gelecek ve tehlikeye

²¹ Dilik, **a.g.e.**, s.218.

²² Şakar, **a.g.e.**, s. 59.

²³ Tuncay, **a.g.e.**, s.47.

²⁴ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.67.

uğramak endişesinden uzak çalışması işteki verimliliğini artırır.²⁵ Bu ise, son çözümlemede işverenin yararına bir sonuç doğuracaktır. O halde, işverenin elde edeceği tüm bu yararlar karşılığında, belirli bir fedakârlığa da katlanması gerekmektedir .

Öte yandan, işverenin çalıştırdığı işçilerin karşılaşılabilecekleri riskler açısından bir sorumluluğu da söz konusudur. İş kazaları ve meslek hastalıkları bunun somut örnekleridir. Anılan risklerin sonuçlarına karşı sosyal sigortalarca bir güvence sağlanmamış olsaydı, işverenlerin sorumluluğu kabul edilecekti. Bu risklerin etkilerini giderme görevi sosyal güvenlik kurumlarınca üstlenildiğine göre, işverenlerin anılan kurumların finansmanına katılmaları en doğal çözümdür. İşletmeler arasındaki ticari rekabet eşitliğini sağlama olgusu da, işverenlerin sosyal güvenliğin finansmanına katılmalarını gerektirir. Çünkü işin yürütümü nedeniyle ortaya çıkabilecek risklere karşı, sosyal güvenlik sistemlerince belirli bir koruma öngörülmemiş olsaydı, işverenlerden bir bölümü gerekli önlemleri almamak suretiyle diğerleri karşısında daha elverişli rekabet koşullarına sahip olacaktı. Sosyal güvenlik sistemleri bu duruma engel olmuştur.

İşçi ve işverenlerin ödeyecekleri primler, işçinin (sigortalının) emek geliri esas alınarak, belirli oranlar dahilinde saptanır. Günümüzde genellikle işverenlerin ödedikleri prim oran ve miktarı, işçilerinkinden daha yüksektir; hatta kimi sigorta kolları için sadece işverenler prim öderler. Örneğin, diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de iş kazaları ve meslek hastalıkları ile analık sigortaları primlerinin tümü işverenlerce ödenir.

1.3.1.2. Devletin Ulusal Bütçeden Sosyal Güvenliğin Finansmanına Katkısı

İşçi ve işverenler yanında, devletin de sosyal güvenliğin finansmanına katkısı genel bir kural haline gelmiş, hatta devlet katkısı gittikçe artma eğilimi göstermiştir. Devletin, sosyal güvenliğin finansmanına katkısı; primlere benzer biçimde ödemelerde bulunarak; sağlanan sosyal gelirlerle ilgili ödemelere katılarak, sosyal güvenlik kurumlarının yönetim giderlerini karşılayarak, anılan kurumların bilanço açığını kapatarak, vergi indirim ve başka kolaylıklar tanıma gibi yöntemlerle söz konusu olabilmektedir.

²⁵ Tuncay, **a.g.e.**, s.47.

Devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılma nedenleri çeşitlidir. Öncelikle, vatandaşlara sosyal güvenlik hakkı sağlamak devlete anayasal bir görev olarak verilmiş²⁶ ve sosyal güvenlik, modern toplumlarda devletin üstlenmek zorunda kaldığı bir kamu hizmeti niteliğini almıştır. Devletin katılımı ile sosyal güvenlik harcamalarının dağılımı daha adil biçimde gerçekleşmektedir. Düşük gelirliilerin sosyal güvenliğin finansmanına katılması çoğu kez onlar için yük teşkil edebilir, devletin finansmana katılmasıyla onların yükü hafifler sosyal dengenin kurulması kolaylaşır. Devletin, geliri yüksek olanlardan yüksek vergi almak yoluyla sosyal güvenlik harcamalarını karşılaması ulusal gelirin toplumda yeniden dağılmasına yarar.²⁷

Belirtilen nedenlere, son yıllardaki mali kriz de eklenince, uygulamada, ülkelerin birçoğunda devlet katkısının arttığı dikkati çekmektedir. Şu halde, vergi tekniğini benimseyen ülkeler dışında, sosyal güvenliğin başlıca gelir kaynağını, işçi ve işverenlerden alınan primler oluşturmakla birlikte, bunlara ek olarak devletin genel bütçeden yaptığı katkı da söz konusu olabilmektedir. Türkiye'de ise, devlet sosyal güvenliğin finansmanına, kural olarak herhangi bir katkıda bulunmamaktadır. Oysa ki, 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun, 19. maddesinde; Kurumun gelir kaynakları arasında genel bütçeden yapılacak yardımlar da yer almaktadır. Böylece, Yasakoyucu, sosyal sigortaların finansmanına devletin katılımı ilkesini kabul etmiş olmaktadır. Ne var ki, bugüne kadar devlet sosyal sigortalara genel bütçeden düzenli olarak herhangi bir yardım yapmamıştır. Hatta, V. Beş Yıllık Kalkınma Planında; sosyal sigorta kuruluşlarına devlet tarafından sübvansiyon yapılmayacağı açık bir biçimde vurgulanmıştır. Bu uygulamayı isabetli bulanlar da vardır. Belirtelim ki, 1425 sayılı Kanunla 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa eklenen geçici 146. madde ile; sandığın gelirlerinin giderlerini karşılayamaması halinde, aradaki farkın hazinece karşılanacağı öngörülmüştür. Bu hükme dayanılarak, Emekli Sandığına, anılan koşulun gerçekleşmesi durumunda, devlet katkıda bulunmaktadır. Şu halde ülkemizde devletin sosyal güvenliğin finansmanına düzenli katkısı sadece Emekli Sandığı ile sınırlı kalmıştır. Ancak son yıllardaki finansman açığı nedeniyle diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına da her geçen yıl artan oranda ulusal bütçeden kaynak transferi yapılmaktadır. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında, "Devletin sosyal sigorta sisteminin finansmanına katkıda bulunma imkanları araştırılacaktır" denilirken, VII. Beş Yıllık

²⁶ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.67.

²⁷ Tuncay, **a.g.e.**, s.48.

Kalkınma Planında, "Devlet, sosyal devlet anlayışı içinde sosyal güvenlik sistemini desteklemeye devam edecektir" ifadesine yer verilmiştir.

Kalkınma Planında benimsenen bu ilkenin uygulamaya konulması, özellikle SSK ile Bağ-Kur'un finansman güçlüğü dikkate alındığında zorunlu hale gelmektedir. Çünkü, anılan kurumların gelir-gider dengesi, her yıl gider fazlası ile sonuçlanmaktadır. Prim tahsilindeki güçlükler ve pasif sigortalı sayısındaki hızlı artışlar dikkate alındığında giderlerdeki fazlalığın gelecek yıllarda daha da yüksek rakamlara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

İşte, sosyal güvenlik sistemlerinin mevcut gelir kaynaklarının yetersizliği, başka finansman kaynağı arayışlarını zorunlu hale getirmiştir. Vergi yoluyla finansman kaynağı yaratma, üzerinde durulan başka bir yöntemdir.

1.3.1.3. Finansman Kaynağı Olarak Vergiler

Vergi tekniği de, sosyal güvenliğin finansman kaynağı olarak, tarihsel gelişim içinde, kimi ülkelerde önemli bir yer tutmuştur. Sözelimi, Yeni Zelanda'da sosyal güvenlik sisteminin oluşturulduğu 1938 yılından itibaren ve son yıllara kadar gelirler üzerinden alınan vergiler, sistemin tek finansman kaynağı olmuştur. İngiltere'de Beveridge Raporu, kimi riskler açısından aynı ilkeyi benimsemiştir. Bu rapora göre aile yükleri ile ulusal sağlık sigortasının finansmanı, ulusal dayanışma ilkesi çerçevesinde vergilerle sağlanmalıdır. İngiltere'de son yıllara değin bu uygulama devam etmiştir. Danimarka, ulusal bütçeden (toplanan vergilerden) sosyal güvenliğin finansmanı ilkesine bağlı kalmıştır. Hollanda'da ise, meslek gelirleri üzerinden alınan dolaysız vergiler, sosyal güvenliğin finansman kaynağını oluşturmaktadır, Öteki AB ülkelerinde, vergi tekniğine, istisnaen ve daha çok dolaylı vergiler çerçevesinde başvurulmaktadır.²⁸

Sosyal güvenliğin finansmanının vergi yolu ile sağlanmasının temel koşulu genel kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin bulunmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde genellikle sosyal güvenlik sistemi bütün nüfusu kapsamamış olduğundan, vergi yoluyla finansman uygulaması sözkonusu olamamıştır.²⁹

Sosyal güvenliğin vergilerle finansmanı konusunda, sağlanan sigorta yardımları açısından bir değerlendirme yapılabilir. Sözelimi, mesleki gelirin yerini tutmak üzere yapılan parasal yardımların (işgöremezlik ödenekleri, sakatlık ve yaşlılık aylıkları)

²⁸ Güzel-Okur, a.g.e., s.70.

²⁹ Aydın, a.g.e., s.30.

emek geliri ile bağlantıları nedeniyle finansmanın bu gelirden alınan sigorta primleriyle karşılanması doğaldır. Buna karşılık, mesleki gelirle ilişkisi bulunmayan yardımların (en az sosyal koruma, aile yardımları, tıbbi hizmetler) finansmanı, ulusal dayanışma ilkesi bağlamında, toplumun tüm bireylerinden kendi olanakları ölçüsünde alınacak vergilerle sağlanabilir.

Sosyal güvenliğin finansmanı açısından, başvurulacak verginin türü de önem taşır. Seçilecek yöntem, her ülkenin koşullarına göre farklı olacaktır. Gelir vergilerinin düşük olduğu ülkelerde, gelir vergisinden belirli bir oran sosyal güvenliğin finansmanına ayrılabilir, öteki ülkelerde ise dolaylı vergiler aracılığıyla, kısmen de olsa bu sonuç elde edilebilir.³⁰

1.3.1.4. Üçlü Finansman

Sosyal yardımlar devlet bütçesinden veya kamu kaynaklarından yapıldığı için ilgililerin parasal katkısı söz konusu değildir. Sosyal hizmetler de devlet bütçesinden karşılanmakla beraber buna gönüllü özel kuruluşlar da katılırlar. Sosyal sigortalar ise esas itibarıyla çalışan ve çalıştırılanların ödediği primlerle ve devlet katkısıyla finanse edilir. Buna üçlü finansman yöntemi denir.³¹

Üçlü finansman yönteminde tarafların finansmana ne ölçüde katılacağı önemli bir husustur. Zira yöntem bazen taraflardan birinin, bazen ikisinin, bazen ise üçünün birlikte finansmanı üstlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu bölüşümün ideolojik bazı sebepleri olmakla beraber; sistemin yapılması, sigorta kollarının özellikleri ve tarihsel gelişimin yarattığı koşullar finansmana katılımın ölçüsünün farklı şekillerde belirlenmesine yol açmaktadır. Dünyanın hiçbir ülkesinde taraflardan sadece birinin finansmanın tamamını üstlenmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Mutlak surette bir paylaşım söz konusu olmaktadır.

Tarafların prim oranları da özellikle sosyal sigortaların finansmanı açısından önem taşıyan bir başka konudur. Bu anlamda primlerin, sigortalının ücretinin ya da gelirinin ne oranını kapsayacağı ve bunun sigortalı ve işveren arasında dağılımı önemli sorunlara ve yakınmalara yol açmaktadır. Primlerin yüksek olması hem işverence fiyatlara yansıtılarak fiyatlar genel düzeyini etkileyebilecek, hem de şirket (işveren)

³⁰ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.70.

³¹ Tuncay, **a.g.e.**, s.46.

açısından finansman güçlüklerine yol açabilecektir. Tersi bir durumda düşük prim oranları ise sosyal güvenliğin finansmanını güçleştirecektir.³²

1.3.2. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenliğin finansmanında iki temel yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden ilki; her aktif jenerasyonun (kuşağın) kendinden önceki jenerasyonu ve toplumun muhtaç birimlerini finanse ettiği “dağıtım yöntemi”, diğeri ise her kuşağın kendi sosyal güvenlik giderlerini karşılamak üzere tasarruf yapması ilkesine dayanan “fonlama (kapitalizasyon) yöntemi”dir.

1.3.2.1. Dağıtım Yöntemi

Dağıtım yönteminde, belirli bir dönemde ödenmesi gereken sosyal güvenlik harcamaları aynı dönem içerisinde elde edilen gelirler ile karşılanmaktadır. Yöntem prime dayalı ve primsiz olmak üzere iki şekilde uygulanabilmektedir.³³

1.3.2.1.1. Primli Dağıtım Yöntemi

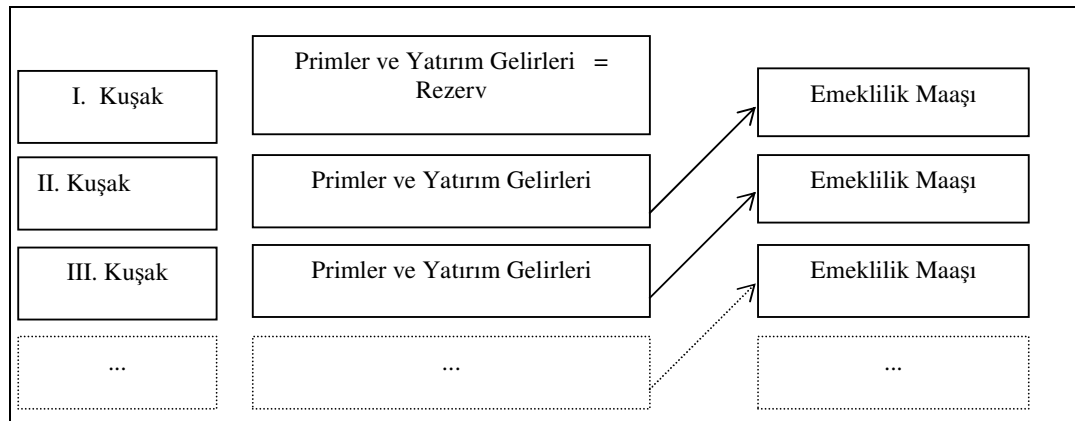
Aktif sigortalılardan (ay ya da yıl bazında) belirli dönemler itibariyle toplanan primlerin aynı dönem içerisinde pasif sigortalılara dağıtılmakta olmasından dolayı bu şekilde anılan yöntemin en temel özelliği kuşaklararası ve kuşakiçi kaynak aktarımına olanak sağlamasıdır. Zorunlu sigorta yaklaşımında devletin sorumluluğuna verilen ve toplumun varsıl kesimlerinin desteğiyle ifa edilen bu görev, aslında toplumsal sorumluluk ve dayanışma kavramlarının kurumsal bazda hayata geçirilmesidir. Herhangi bir sosyal güvenlik mekanizmasının bulunmaması durumunda toplumun muhtaç kesimlerine yapılacak yardımlar "bir şekilde mutlaka" toplumun daha varlıklı kesimleri tarafından finanse edileceği için, sosyal güvenlik sistemi, dar gelirliler kadar yüksek gelirlilerin de hak ve yükümlülüklerini koruyan bir mekanizma oluşturmaktadır. İdeal, toplumda yoksul ve düşkün kalmamasıdır. Bu ülkü gerçekleşinceye kadar, bir yandan dar gelirliler ve düşkünler insan onuruna yakışmayan bir yardım alma/talep etme pozisyonundan kurtulurken, diğeri taraftan toplumun

³² Aydın, a.g.e., s.33.

³³ Ahmet Erol ve A. Ercan Yıldırım, **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi** (Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2003).s.81.

ekonomik güvence altına alınan kesimi genişledikçe gelir düzeyi yüksek sınıfların üzerindeki sorumluluk da zaman içerisinde nispi bir azalış kaydedecektir.³⁴

Dağıtım yöntemi, belirli dönemdeki gelir-gider dengesi temeline oturtulduğu için, aktif sigortalıların ödedikleri primler, kapitalizasyon yönteminde olduğu gibi herhangi bir fon oluşturulmaksızın, aynı dönemdeki pasif sigortalılara veya bunların hak sahiplerine yapılacak sigorta yardımlarını karşılar. Prim ödeyenler ise, gelecekteki sigorta yardımlarına hak kazanırlar. Bunlara yapılacak yardımlar ise, izleyen sigortalı kuşağının ödeyeceği prim gelirleriyle karşılanacaktır.³⁵ Yönteminin faaliyete geçtiği ilk dönemlerde, pasif üyelerin sayı ve oranının az, aktif üyelerin ise fazla olması nedeniyle gelirlerin giderlerden yüksek gerçekleşmesi kısmî bir fonlama oluşmasına imkan vermektedir (Şekil 1). "Rezerv" olarak adlandırılan bu fonların başlangıç aşamasından sonra da korunabilmesi için, pasif üyelerin oranının artmaya başladığı dönemde yükselen giderlere paralel olarak çalışanlardan toplanılan primler de arttırılmalıdır. Sistemin başarılı olarak işleyebilmesi; bir başka deyişle rezervlerin korunabilmesi için rezervlerin verimli alanlarda değerlendirilerek yatırım geliri elde edilmesi ve aynı zamanda iştirakçi sayısı ve primler ile emekli sayısı ve emeklilik yaşı arasındaki dengenin bozulmaması gerekmektedir.³⁶

Şekil 1. Dağıtım Yönteminde Rezerv Oluşumu

Ergenekon, 2001, s.8

³⁴ Çağatay Ergenekon, **Emekliliğin Finansmanı** (Birinci Basım. İstanbul: TÜGİAD Yayınları, 2001) s.8.

³⁵ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.72.

³⁶ Ergenekon, **a.g.e.**, s.8.

Dağıtım yönteminde, aktif sigortalı (halen çalışan ve prim ödeyen) grubu ve pasif sigortalı (çalışmayan ve sigorta yardımlarını alan) grubu arasındaki ilişki, demografik, teknik ve hukuksal etkenlerle sürekli değişkenlik gösterir. Prim ödeyenlerin sayısı, yardım alanlardan fazla ise, prim oranlarının düşürülmesi ya da yardım miktarının yükseltilmesi söz konusu olabilecektir. Tersi bir durumda, yani prim ödeyenlerin sayısındaki azalma, ya prim oranlarında bir artışa ya da sigorta yardımlarının miktarında bir düşüşe neden olacaktır. Bu nedenle, dağıtım yönteminin işlerliği, belirtilen etkenlerdeki dengeyi zorunlu kılar. Dengenin bozulduğu dönemlerde, sosyal güvenlik kurumlarının finansman sorunu ortaya çıkacaktır. Bu nedendir ki, dağıtım yöntemini benimseyen ülkelerde, özellikle son yıllardaki olumsuz gelişmeler (işsizlik, yaşlı nüfustaki artış vb.) devleti, ulusal bütçeden veya dolaylı vergilerle sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunmaya zorlamıştır.³⁷

Dağıtım yöntemi, paranın satın alma gücündeki değişimlere karşı güven verici, karmaşık hesaplama işlemlerini ve toplanan fonların işletilmesi gibi sorunları ortadan kaldıran, takibi kolay bir yöntemdir ve hastalık, analık sigortaları gibi geçici risklere karşı güvence sağlayan sigorta kollarına daha yatkındır. Bununla birlikte, fonlama yönteminin sakıncaları göz önüne alındığında, günümüzde uzun dönemli sigorta kolları için de bu yönteme başvurulmakta³⁸ ve para değerindeki düşüşlerin zararlı sonuçlarından korunmak için, pozitif hukukların çoğu, özellikle yaşlılık aylıkları açısından dağıtım yöntemini benimsemektedirler.³⁹

1.3.2.1.2. Primsiz Dağıtım Yöntemi

Aktif nüfusun pasif nüfusu, gönençli kesimlerin muhtaç ve dar gelirlileri finanse etmesi esasına dayanan dağıtım modeli, belirli bir prim ödemesi gerektirmeden kamu kaynaklarından da finanse edilebilmektedir. ILO'nun 1952 Konvansiyonu gibi devletleri zorunlu tutan herhangi bir düzenleme bulunmamasına karşın, maddi imkanı olan ve imkanlarını bu yönde kullanmak isteyen devletler vatandaşlarının yaşam standartlarını arttırmak ya da yoksulluğu gidermek gibi saiklerle,

³⁷ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.72.

³⁸ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s.82.

³⁹ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.71.

ülke nüfusunun tümüne ya da toplumun düşkün kesimlerine yönelik olarak, merkezi vergi gelirlerinden, destekleyici kaynak transferleri yapabilmektedir.⁴⁰

1.3.2.2. Fonlama Yöntemi

Kapitalizasyon ya da fon biriktirme yöntemi olarak da adlandırılan yöntem, sosyal risklerin ileride doğuracağı ödemeleri karşılayabilmek için bir fon oluşturulması esasına dayanır. Fonun kurulması, bireysel olabileceği gibi toplu da olabilir.

1.3.2.2.1. Bireysel Fonlama Yöntemi

Bireysel fonlama yönteminde, her sigortalı adına, sigortalının kendisinin ve işverenin ödediği primler, sigortalının kurumdaki kişisel hesabına geçilir. Bu hesapta biriken paralar, ileride aynı şahsa yapılacak ödemelerin karşılığını oluşturur.⁴¹ Ödenecek prim ve gelir miktarının belirlenmesinde; kişinin yaş, medeni hal ve diğer sübjektif özellikleri dikkate alınmaktadır. Söz konusu durum, prim miktarlarında bireysel farkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bireysel fon yöntemi karşılıklı dayanışma ve sosyal risk yükünün bireyler arasında dağıtım ilkesine aykırı olduğu için; günümüz sosyal güvenlik anlayışına uygun düşmemektedir. Bu nedenle; bireysel fonlama yöntemine sosyal güvenlik düzenlemelerinde çok az rastlanmakla beraber, daha az masraflı ve daha çok kişisel girişim ruhuna dayalı olduğundan özel sigortalarda kullanılmaktadır.⁴²

1.3.2.2.2. Kolektif Fonlama Yöntemi

Kolektif fonlama yönteminde, bütün sigortalılara ait primler ortak bir fonda toplanmakta ve ileride sigortalılara sağlanacak sosyal gelirlerin kaynağını oluşturmaktadır. Yani; kolektif fonlama yönteminde dağıtım yönteminde olduğu gibi belli dönemde toplanan primler o döneme ait harcamalarda kullanılmamakta, toplanan primlerle mali birikimler sağlanmaktadır. Ancak; fonda biriktirilen paralar, üretim alanı dışında kaldığında ve özellikle enflasyonun yüksek olduğu zamanlarda reel kayıplarla karşılaşma riski taşımaktadır. Kolektif fonlama yönteminde bireysel fonlama

⁴⁰ Ergenekon, **a.g.e.**, s.10.

⁴¹ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.71.

⁴² Uğur, **a.g.e.**, s.51.

yönetiminin aksine subjektif farklılıklar dikkate alınmaksızın herkesten aynı miktarda prim alınmaktadır. Toplam prim gelirleri, toplam gelir talepleri ile genel giderlerin tutarına denk olursa yeterli kabul edilmektedir.

Fonlama yönteminin sosyal transferlere hiç yer vermemesi ya da sınırlı düzeyde olarak tanınmasından dolayı, yöntem özel sektör tarafından sosyal güvenlik alanında yaşanan sorunların çözümünde tamamlayıcı bir işlev üstlenmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin etkin bir emeklilik güvencesi sağlamakta yetersiz kaldığı bir çok ülkede uygulanan yöntemde, bir yandan sisteme üye olan katılımcılara ileriye dönük sosyal güvence sağlanırken; diğer yandan, sermaye piyasasını derinleştirmek, ulusal tasarruf düzeyini, istihdamı, sermaye verimliliğini ve GSMH'yi artırmak gibi işlevler de gerçekleştirilmektedir.⁴³

Fonlama yöntemi; yaşlılık, malullük ve ölüm gibi uzun süreli riskleri karşılayan sigorta kollarına uygun düşmektedir. Ne var ki, bu uygunluk, ekonomik sistemde, özellikle paranın değerinde belirli bir istikrarı varsaymakta, aksi halde, anılan yöntemin kimi sakıncaları belirlemektedir; Toplanan fonlar, enflasyon ve para değerindeki düşümlere koşut olarak değer kaybına uğradığından, enflasyon eğilimleri ve sık sık başvuru alan devalüasyonlar, yöntemden beklenen yararları tümüyle ortadan kaldırmaktadır. Fonların yatırım alanlarına yönlendirilmesi, anılan sakıncaları bir ölçüde bertaraf edebilmekteyse de; karmaşık bir mekanizma olduğundan, her zaman bu yola başvurmak kolay olmayabilmektedir. Bu sakıncalar, birçok ülkede, fonlama yönteminin yerini dağıtım yöntemine terk etmesi sonucunu doğurmuştur.

1.3.2.3. Dağıtım ve Fonlama Yöntemlerinin Kıyaslanması

Aşağıda dağıtım ve fonlama yöntemleri kıyaslanmaktadır.

- Dağıtım yöntemi, fonlama yönteminin gerekli kıldığı karışık hesaplarla işlemediğinden daha sade bir yöntemdir. Her yıl artarak biriken fonlar olmadığından, bu fonların işletilmesi sorunu bulunmamaktadır. Primler ücretlere bağlı olduğundan, ücretlerin artması primler üzerinde de etkisini göstermektedir. Böylelikle, sosyal güvenliğin finansman kaynakları hayat pahalılığı değişmelerine kolaylıkla ayarlanabilmektedir.
- Primlerin miktarı, finansman yöntemi dışında pek çok faktöre bağlı olduğundan bu konuda yapılan tartışmalar çok faydalı olmamaktadır. Ancak primleri etkileyen

⁴³ Erol-Yıldırım, a.g.e., s.85.

faktörlerin eşit olduğu varsayımından hareket edildiğinde, ödenecek ortalama prim miktarı başlangıçta fonlama yönteminde, yeterli bir fon birikimi için gerekli süre geçtikten sonra ise, dağıtım yönteminde daha yüksek olacaktır.

- Dağıtım yönteminde, gelir ve giderler aynı dönem içerisinde gerçekleşmektedir. Fonlama yönteminde ise giderler için; gelirlerin finansmanından giderlerin yapılacağı tarihe kadar bir fon oluşturulmakta ve bu fondan elde edilecek yatırım gelirlerinden yararlanılmaktadır. Fonlama yöntemi, sosyal transferlere ya hiç olanak vermediğinden ya da sınırlı düzeyde olanak verdiği için dolayı özel sektörde kullanılmaktadır. Yani; fonlama yöntemi sosyal güvenlik alanında özel sektörün çözüm üretebilmesine olanak veren bir finansman metodu sunmaktadır. Beklenilmeyen ve istisnai durumlardan kaynaklanabilecek harcamaları karşılamak için dağıtım yönteminde de bazı fonlar oluşturulabilmektedir. Fonlama yönteminde oluşturulan fonlarla, herkese sigortalı bulunduğu dönem içinde ödediği primler oranında ödemedede bulunmakta ve toplanan fonların işletilmesinden elde edilecek ek gelirlerle sosyal güvenliğin bir kısım harcamaları karşılanmaktadır. Ancak fonlama yönteminde; enflasyon, reel ücret artışları karşısında sosyal güvenlik kapsamındaki sosyal gelirlerin artırılması da gerekmektedir. Özellikle yüksek enflasyonla yaşayan ülkelerde, fonlarda biriken paraların reel olarak korunması ve bu doğrultuda fon kaynaklarının isabetli kullanılması çok önem taşımaktadır. Aksi halde aynı ve daha yüksek düzeyde sosyal gelir için prim miktarları yükseltilmektedir. Sermaye piyasalarının sığ olduğu ülkelerde, fonların uzun süre reel olarak korunması, çeşitli zorlukları ve riskleri bulundurduğundan prim miktarlarında artışlarla sık sık karşılaşmaktadır.
- Kadınlar açısından fonlama yönteminin bazı dezavantajları bulunmaktadır. Çalışma hayatındaki kadınlar erkeklerden daha az ücret aldıklarından ve kayıt dışı istihdam alanlarında daha fazla çalıştıklarından emeklilik hesaplarında erkeklere nazaran daha az birikim yapabileceklerdir. Dağıtım yöntemiyle işleyen emeklilik sistemleri ise, gelirin yeniden dağılımı fonksiyonu gereğince kadın ile erkek arasındaki bu eşitsizliği azaltıcı bir rol oynamaktadır. Fonlama yöntemiyle işleyen bazı emeklilik ödemeleri, cinsiyete özgü yaşam beklentilerine bağlı olduğundan ve kadınların yaşam beklentileri erkeklerden daha uzun olduğundan, bir kadın kendisiyle aynı miktarda prim ödeyen bir erkek emekliye göre daha az emeklilik geliri alabilecektir.

Örneğin, Şili'de kadınların erkeklerden daha uzun yaşama olasılıklarının yüksek olarak hesaplanması nedeniyle kadın emekliler erkek emeklilerden daha düşük gelir almaktadır. Ayrıca, dağıtım esaslı işleyen kamu emeklilik programlarında kadınlar yaş haddinden genellikle erkeklerden daha önce emekli olabilmesine karşın fonlama yöntemiyle işleyen özel emeklilik programlarında emeklilik yaşları eşitlenmektedir.⁴⁴

1.4. Sosyal Güvenlik Sistemleri

Sosyal güvenlik sistemi; bireylerin, kendi istek ve iradeleri dışında, belirli sosyal riskler karşısında ekonomik güvence sağlanarak korunması ve zararlarının giderilmesi amacıyla devlet tarafından düzenlenen kurum ya da kurumlar topluluğudur. Diğer bir tanımlamaya göre sosyal güvenlik sistemi; her bireye, yaşamın türlü olayları karşısında, aşırı bir muhtaçlığa düşmeden ve özgürlüğünden fedakarlık ettirmeden insan onuruna yaraşır bir varlık düzeyi sağlamaya yönelik kamusal sosyal düzenleme ve önlemler bütünüdür.⁴⁵

Sosyal güvenlik sistemleri, sanayi toplumunun daha insancıl ve daha çağdaş olarak yaşaması ihtiyacının karşılanması için geliştirilen tedbirlerin ve tesis edilen kurumların faaliyetlerinin organize olmasından meydana gelmiştir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişmelere cevap vermek üzere organizasyon yapısını ve işleyiş esaslarını sürekli değiştiren sosyal güvenlik sistemleri, bir ülkede yaşayan herkese tüm sosyal tehlikelere karşı koruma garantisi vermeyi amaçlamaktadır. Söz konusu garantinin kapsamı, herkese buldukları toplum içinde başkalarına muhtaç olmayacak bir hayat standardı sağlayacak kadar olmaktadır. Önemine binaen hiçbir ülkede sosyal güvenlik garantisinin sağlanması bireysel tercihlere bırakılmamıştır. Hemen hemen bütün ülkelerde sosyal devlet olmanın bir gereği olarak sosyal güvenlik hizmetinin bir kamusal niteliğe sahip olduğu ve söz konusu hizmetin kamu kurumlarının gözetim ve denetiminde verildiği görülmektedir.

Bir sosyal güvenlik sisteminin, sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması ile ilgili üç temel fonksiyonu yerine getirmesi beklenmektedir. Bunlar; gelirin yeniden dağılımı, sigorta ve tasarruf fonksiyonlarıdır.

⁴⁴ Uğur, **a.g.e.**, s.52.

⁴⁵ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s.37.

Gelirin yeniden dağılımını sağlama fonksiyonu: Fakirlik ve muhtaçlık problemini ortadan kaldırmak üzere tehlikeye uğramayandan uğrayana, yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere, çalışan ve geliri olanlardan çalışamayan ve muhtaç durumda olanlara doğru bir gelir dağılımı sağlamak.

Sigorta fonksiyonu: Önceden bilinemeyen veya yeterli tedbir alınamayan durumlar için ortaya çıkabilecek zararları karşılama garantisi sağlamak.

Tasarruf fonksiyonu: Gelecekte daha yüksek bir hayat standardı sağlamak üzere, bugünkü tüketimden vazgeçerek daha yüksek bir gelir elde etme arzusunu karşılamak.

Hangi sistemle oluşturulursa oluşturulsun, tek ayaklı bir kurumsal yapı üzerine inşa edilmiş sosyal güvenlik sistemlerinin, bu üç temel fonksiyonu birlikte gerçekleştirmesinin mümkün olamayacağı düşüncesi, çok ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturulmasını gündeme getirmiştir.

Çok ayaklı bir sistemde birinci ayak; gelirin yeniden dağılımı fonksiyonuna ağırlık veren, fertlere yaşadıkları toplumun bir üyesi olarak insan haysiyetine yaraşır bir asgari hayat seviyesini garanti etmeyi amaçlayan, kamu tarafından oluşturulan ve zorunlu katılımın esas olduğu sosyal güvenlik kurumlarından oluşur. Birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının oluşturulması, sosyal devlet olmanın önemli unsurlarından biri olarak kabul edilir. İkinci ayak; kamu veya özel sektör inisiyatifi ile oluşturulan, zorunlu veya gönüllü katılımın söz konusu olabildiği, çoğunlukla işyeri veya sektör bazlı, sigorta ve tasarruf fonksiyonlarını yerine getirmeye yönelik olarak oluşturulan sosyal güvenlik kurumlarından oluşur. Birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı garantinin üzerine çıkmak ve/veya bu kurumların boşluklarını gidermek amacı taşırlar. Çok ayaklı sistemin son basamağında yer alan ve sistemin tasarruf fonksiyonunu yerine getirme özelliği öne çıkan üçüncü ayak sosyal güvenlik kurumları ise gönüllü katılımın esas olduğu ve tamamen özel sektör inisiyatifi ile oluşturulan, fon esasına göre çalışan kurumlardır. Burada amaç daha yüksek bir hayat standardı temin ve devam ettirmektir.⁴⁶

⁴⁶ Şule Çelik, “Avrupa’da ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik.”(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2003), s.14.

Her ülkenin sosyal güvenlik sisteminin kapsamında çeşitli farklılıklar göze çarpmaktadır. Söz konusu farklılıklar, her toplumun sosyal güvenlik mekanizmalarının kendi özellikleri çerçevesinde düzenlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; ABD’de sosyal güvenlik sistemi yaşlılık, ölüm ve malullük sigortalarını kapsarken, Avrupa genelinde sağlık ve işsizlik sigortaları da sosyal güvenlik sistemi kapsamında bulunmaktadır.⁴⁷ Devletler arasında sosyal güvenlik sistemlerinde ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimlere koşut olarak bazı farklılıklar bulunmakla birlikte, sistemler arasında sadece amaçlarda değil, bu amaca ulaşmada kullanılan araçlarda da bir benzerlik bulunmaktadır.⁴⁸

1.4.1. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Özellikleri

Sosyal Güvenlik Sistemlerinde bulunması gereken özelliklerin sayılarak açıklanması, kavramın daha kolay anlaşılabilmesine katkıda bulunacaktır.

Sosyal Güvenlik Sistemi, Hiçbir Ayrım Gözetmeksizin Toplumdaki Tüm Bireyleri

Kapsar: Sosyal Güvenlik Sistemi, kapsadığı bireyler ve kesimler yönünden sürekli bir gelişme göstermiştir. Günümüzde sosyal güvenlik, hiç bir ayrım gözetmeksizin toplumdaki tüm bireyleri kapsayan bir bütünlük kazanmıştır. Sistemin "Genellik İlkesi" olarak da ifade edilen bu niteliği, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ndeki her insanın toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ilkesine de uygun düşmektedir. Genellik ilkesi uyarınca sosyal güvenlik sistemi, bir toplumda çeşitli statüler altında çalışan ve çalışmayan kişileri tümü ile kapsamaktadır. Örneğin; kimsesiz bir yaşlı, iş bulamayan bir genç, fiziksel yada düşünsel yeteneklerindeki özürü nedeniyle çalışamayan bir sakat, beslenebilmek için gerekli sütü sağlayamayan bir çocuk sosyal güvenlik sistemlerinin koruma alanı içinde kalır. Nitekim, toplumsal yaşam içinde bireyleri, karşılaşılabilecekleri risklere karşı, devlet eliyle korumak yaşadığımız dönemde sosyal politikaların da temel hedefleri arasında yer almaktadır.⁴⁹

Sosyal Güvenlik Sistemi, Karşılaşılabilecek Tüm Riskleri Kapsar: "Risk" sözcüğü;

önceden bilinip kestirilemeyen, irade dışı ortaya çıkan bir tehlike olasılığını ifade eder.

⁴⁷ Uğur, a.g.e., s.59.

⁴⁸ Erol-Yıldırım, a.g.e., s.38.

⁴⁹ Yelekçi,a.g.e., s.223.

Toplum içinde insanlar yaşamları boyunca savaşlar, doğal yıkımlar, yaşlanma, hastalanıp sakat kalma, terör olayları, enflasyon vb. gibi kökenleri birbirinden çok farklı risklerle karşı karşıya bulunurlar. Bu nedenle tarih boyunca güdüsel bir korunma gereksinimi hissetmiş ve risklerin olumsuzluklarına karşı kendilerini savunabilmek için çeşitli yol ve yöntemler geliştirmişlerdir.⁵⁰

Sosyal güvenlik sistem ve politikalarının hareket noktası "sosyal risk" kavramında ifadesini bulur. Çünkü tehlikenin ve riskin bulunmadığı yerde güvenlik gereksinimi sözkonusu olmaz. Sosyal riskler çeşitli kaynaklarda değişik biçimlerde sınıflandırılmaktadır ve tüm bu sınıflandırmalar aslında bir bütünün değişik yönlerden bakılınca ortaya çıkan görüntüsünü ifade etmekte, yani sosyal risk kavramını değişik açılardan ele almaktadır. Ancak hepsinin ortak noktası ekonomik etkilerinde toplanmaktadır. Ne şekilde olursa olsun sosyal riskler ya gelir azalışına ya gider artışına ya da her ikisine de yol açmaktadır.⁵¹

Yalnız gelir kayıpları doğuran riskler malüllük, yaşlılık ve işsizliktir. Sadece gider artışı doğuran risk ise çocuk yetiştirilmesidir. Bunun dışında sosyal riskler duruma göre gelir kayıpları ve gider artışlarına birlikte yol açmakta ya da bunlardan sadece birini doğurmaktadır. Örneğin, çalışanların hastalık, kaza ve analık sonucu işten kalmaları halinde, tedavi giderleri yanında gelir kayıplarına da uğrayacakları açıktır. Öte yandan aileyi geçindiren kişinin ölümü de geride kalanlar için gelir kayıpları yanında cenaze giderlerinden dolayı belirli çapta gider artışlarına da yol açacaktır. Fakat bazı hastalık ve kazalar dinlenmeyi gerektirmeksizin tedavi olunabilir. Bu durumda bu riskler gelir kayıpları doğurmayacaktır. Aynı, şekilde, örneğin geçindirilen aile fertlerinin hastalık, kaza, analık ve ölüm halleri gelir kayıplarına yol açmayacak, sadece gider artışları doğuracaktır. Buna karşı birtakım hastalık ve kazalar daha çok dinlenme yoluyla tedavi edileceklerinden, bunlar da sadece ya da daha çok gelir kayıplarına yol açacaktır.

Sosyal güvenliğin sağlanabilmesi için sosyal risklerin doğuracağı bu gelir kayıpları ve gider artışlarının karşılanması zorunludur. Yoksa kişi gelirini yitirmekle kendisi ve ailesini geçindiremeyecek duruma düşecektir. Gider artışı doğuran hallerde ise, genellikle gelir seviyesi düşük olan gruplar ya gerekli harcamaları yapamayacak ya da normal ihtiyaçlarından kısıntılar yapmak zorunda kalacaklardır. Kaldı ki çok defa gider artışları gelir kayıpları ile birlikte doğacaktır. Bu durumların yalnız kişi için ezici

⁵⁰ Aynı, s.222.

⁵¹ Aydın, a.g.e., s.8.

olmakla kalmayacağı; toplum için de birçok sakıncalar doğuracağı ve toplumun varlığını sarsacağı açıktır. Öyleyse sözü edilen risklerin karşılanması yalnız kişinin değil toplumun da yararınadır.⁵²

Sosyal güvenlik sistemleri; kapsadığı riskler yönünden de sürekli bir gelişme göstermiştir.⁵³ Tarihi gelişim süreci içinde yoksullukla savaşmak için doğmuş olmakla birlikte bugün, iş kazasından işsizliğe, hastalıktan yaşlılığa, konut yardımından çocuk parasına kadar birçok riski karşılamayı amaç edinmiştir.

Günümüzde sosyal güvenlik sisteminin kapsadığı riskler yönünden gerek gelişmiş ülkelerde, gerekse az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, çeşitli farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesinde “Hastalık”, “Analık”, “Sakatlık”, “Yaşlılık”, “İş Kazası”, “Meslek Hastalıkları”, “Ölüm”, “Aile (çok çocukluluk)” ve “İşsizlik” olmak üzere dokuz sosyal risk ve sigorta türü tespit edilerek en az üç tanesinde, sosyal güvenlik sağlanması öngörülmüşken, bu sözleşme esas alınarak hazırlanan ve Türkiye tarafından da onaylanan Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nda; dokuz olarak belirlenen sosyal risklerden en az 6'sı için sosyal koruma sağlanması koşulu getirilmek suretiyle sosyal güvenliğin kapsamı genişletilmiştir. Bu genişletme ile sosyal güvenliğe; bireyleri karşılaşılabilecekleri mesleki, fiziksel, toplumsal ve ekonomik nitelikli risklerin tümüne karşı korumayı amaçlayan bir bütünlük çerçevesinde yaklaşıldığı görülmektedir. Batı ülkelerinin tamamı, 102 sayılı sözleşmede sayılan tüm riskleri karşılayan sosyal güvenlik sistemini kurmuşlar; Yeni Zelanda'da olduğu gibi bazı ülkeler ise, doğal afetleri bile sosyal risk kavramına dahil etmişlerdir. Türkiye'de ise, "ailevi yükler" dışındaki diğer sosyal riskler için sosyal güvenlik sağlanmaya çalışılmaktadır.⁵⁴

Sosyal Güvenlik Sistemi Devletçe Düzenlenir: Günümüzde devlet, klasik demokrasi ile sağlanan özgürlük, adalet ve eşitlik gibi ilkelerin yanı sıra, belirli sosyal ilkelere de işlerlik kazandırmakla yükümlüdür. Bu yaklaşımla vatandaşlarının sosyal güvenlik gereksinimlerini karşılamak devlet için bir görev sayılmakta, sosyal korumayı istemek

⁵² Dilik, **a.g.e.**, s.69.

⁵³ Yelekçi, **a.g.e.**, s.223.

⁵⁴ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s.38.

ise vatandaşlar yönünden bir hak olarak görülmektedir.⁵⁵ Nitekim, 1982 Anayasası'nın “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlıklı üçüncü bölümünün 60. maddesinde; “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” şeklinde yapılan düzenleme ile yurttaşlar yönünden sosyal güvenliğin devletten talep edilmesinin anayasal bir hak olduğu ve devletin de bu amacı gerçekleştirmek için gerekli çabayı sarf etmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir.⁵⁶

Sosyal Güvenlik Sistemi İnsan Onuruna Yaraşır Asgari Bir Yaşam Düzeyi Sağlar:

Sosyal güvenlik sistemi, toplumdaki bireyleri karşılaşılabilecekleri risklerin zararlarına karşı koruyan, insanın doğumundan ölümüne dek ve hatta ölümünden sonra da yükümlülüklerini üstelenebilen bir güvence sağlar. Yukarıda da değindiğimiz üzere devletin bu alandaki görevleri kuşkusuz onun ekonomik gelişmişlik (zenginlik) düzeyi ile yakından ilgilidir. Ekonomik yönden gelişmiş bir ülkede kurulu sosyal güvenlik sisteminin vatandaşlara sağladığı güvencelerin kapsam ve içeriği ile, gelişmemiş yada gelişmekte olan bir ülkenin vatandaşlarına sağlanan güvenceler arasında farklılıkların olabilmesi doğaldır. Ancak bu farklılıklar, “İnsan haysiyetine yaraşır asgari bir düzey”in üzerinde bulunmalıdır. Risklere karşı korunmada sağlanan güvencelerin bu düzeyin altına düşmesi halinde sistem, sosyal güvenlik kavramının özüne aykırı düşecektir.⁵⁷

Sosyal Güvenlik Sistemi Primli ve Primsiz Rejimleri Kapsar: Çağımızda sosyal güvenlik hizmetinin gerçekleşmesinde kullanılan araçlar; sosyal sigortalar olarak adlandırılan “primli rejimler” ile bireyin herhangi bir katkısı olmaksızın devlet bütçesinden finanse edilen “primsiz rejimleri” içermektedir.⁵⁸

⁵⁵ Yelekçi, **a.g.e.**, s.224.

⁵⁶ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s. 39.

⁵⁷ Yelekçi, **a.g.e.**, s.225.

⁵⁸ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s.41.

2. TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ’NİN YAPISI VE KRİZİN BOYUTLARI

2.1. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nin Yapısı

Türk sosyal güvenlik sistemi, çalışanların mesleki statü farklılıklarını esas alarak oluşturulan sosyal sigorta kurumları üzerine kurulmuştur. 2003 yılı haziran ve temmuz aylarında yapılan son düzenlemelerden sonra Türk sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısı aşağıdaki şekilde oluşmuştur.⁵⁹

2.1.1. Sosyal Sigorta Kurumları (Primli Rejimler)

Türk sosyal sigorta sistemi, istihdam altındaki nüfusu; kamu çalışanları, özel sektör çalışanları ve serbest meslek sahipleri için kurulan üç temel sosyal güvenlik kurumu, işsizlik sigortasının uygulanmasından sorumlu kurum olarak Türkiye İş Kurumu ve sınırlı bir kapsama sahip Geçici 20. Madde Sandıkları aracılığıyla kapsamaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin üç temel kurumu; kamu çalışanlarına hizmet veren Emekli Sandığı, özel sektör çalışanları, tarım işçileri ve isteğe bağlı sigortalılara hizmet veren Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ile esnaf, zanaatkar, çiftçi ve diğer bağımsız çalışanlara yönelik olarak faaliyet gösteren Bağ-Kur'dur. Kamu kesiminde çalışanlar, özel sektör çalışanları ve serbest çalışanlar için ayrı ayrı sosyal güvenlik kurumları ihdas edilmiş olması, sosyal güvenlik primlerinin toplanmasındaki usul farklılığından kaynaklanmaktadır. Primler, SSK'ya çalışan ve işveren tarafından belirli oranlarda paylaşılarak, Emekli Sandığı'na de facto işveren konumundaki devlet tarafından, Bağ-Kur'a ise bağımsız çalışanlarca ödenmektedir.⁶⁰

Emekli Sandığı'nın kamu kesimindeki çalışanları %100 oranında kapsamasına karşın, ne SSK özel sektör çalışanlarının, ne de Bağ-Kur serbest çalışanların tümünü kapsamamaktadır. Sonuç olarak, Anayasa'nın 60. Maddesinde sosyal güvenlik herkese tanınan bir hak olmasına karşın, kamu kesimi dışında istihdam edilen ya da serbest çalışanların tamamı sosyal güvenlik kurumlarının koruması altına alınamamıştır.

2003 sonu itibariyle, ülke nüfusunun %86.4'ünü oluşturan sosyal sigorta programları kapsamındaki nüfusun, yarısından fazlasına (%57.2) SSK, %27,1'ine

⁵⁹ TÜSİAD “Türk Emeklilik Sisteminde Reform: Mevcut Durum ve Alternatif Stratejiler” (İstanbul, Kasım 2004) s.31

⁶⁰ Ergenekon, a.g.e., s.

Tablo 1. Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus
(Bin kişi)

KURULUŞLAR	2001	2002	2003
I. EMEKLİ SANDIĞI TOPLAMI	8 572	9 038	9 238
1. Aktif Sigortalılar	2 236	2 373	2 408
2. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	1 356	1 409	1 467
3. Bağlımlılar ⁽¹⁾	4 981	5 256	5 363
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,65	1,68	1,64
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,83	2,81	2,84
II. SOSYAL SİGORTALAR KURUMU TOPLAMI	31 098	33 089	35 065
1. Aktif Sigortalılar	4 914	5 257	5 656
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar ⁽²⁾	889	942	698
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	142	149	165
4. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	3 561	3 748	3 936
5. Bağlımlılar ⁽¹⁾	21 592	22 994	24 611
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,67	1,69	1,66
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	4,23	4,21	4,38
III. BAĞ-KUR TOPLAMI	15 282	15 548	16 603
1. Aktif Sigortalılar	2 198	2 193	2 224
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	249	238	236
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	889	891	923
4. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	1 344	1 394	1 447
5. Bağlımlılar ⁽¹⁾	10 601	10 833	11 773
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,48	2,38	2,34
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,58	3,68	3,91
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI	323	324	296
1. Aktif Sigortalılar	73	72	71
2. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	75	78	72
3. Bağlımlılar ⁽¹⁾	174	175	153
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	0,97	0,92	0,99
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,41	3,53	3,17
V. GENEL TOPLAM	55 275	57 999	61 202
1. Aktif Sigortalılar	9 421	9 894	10 359
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	1 138	1 180	934
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 031	1 040	1 088
4. Aylık Alanlar (Pasif Sigortalılar)	6 335	6 628	6 921
5. Bağlımlılar ⁽¹⁾	37 349	39 258	41 900
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,83	1,83	1,79
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,77	3,79	3,94
VI. SAĞLIK HİZ. BAK. SOS. SİG. KAPSAMI⁽²⁾	54 386	57 057	60 504
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI⁽³⁾	68 898	69 875	70 847
VIII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	80,2	83,0	86,4
IX. SAĞLIK KAPSAMINDAKİ NÜFUS ORANI (Yüzde)	78,9	81,7	85,4

DPT, VIII. BYKP 2005 Yılı Programı

(1) Tahmin.

(2) SSK'da isteğe bağlı sigortalılar sağlık sigortası kapsamı dışındadır.

(3) 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre DİE, DPT ve H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından revize edilen geçici nüfus projeksiyonları esas alınmıştır.

Bağ-Kur, %15'ine Emekli Sandığı, %0.4'üne ise Özel Sandıklar'ca sosyal güvence sağlanmaktadır (Tablo 1). Sosyal sigorta kurumlarınca sağlanan yardımlar ve bu yardımlara hak kazanma şartları Ek Tablo 1'de verilmiştir.

2.1.1.1. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (SGK)

Sosyal sigorta kurumları arasında norm ve standart birliğinin sağlanması ve ortak bir sosyal güvenlik politikası takip edilebilmesi için bir üst kurumun oluşturulması, 1980'li yıllardan itibaren sürekli olarak gündeme getirilmesine rağmen, böyle bir kurum oluşturulması ancak 4.10.2000 tarih ve 618 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile mümkün olabildiği. Ancak, 618 sayılı KHK'nın iptali ile ortaya çıkan boşluk 24.7.2003 tarih ve 4947 sayılı Kanunla giderilmiş ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı, genel bütçeye dahil "Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı" (SGK) kurulmuştur.⁶¹ Ancak kurumun özerk bir yapıya sahip bulunmayıp, Bakanlığa bağlı bir kurum olarak düzenlenmiş olması isabetli bir düzenleme olmamıştır.⁶²

SGK'nın kurumsal organizasyon yapısı içinde Sosyal Güvenlik Yüksek Danışma Kurulu ve Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı yer almaktadır. Sosyal güvenlik politikalarının belirlenmesi ve bunların uygulanması ile ilgili tedbirleri almakla görevlendirilen Yüksek Danışma Kurulu, başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere bakanlıklar, müsteşarlıklar, sosyal sigorta kurumlarının başkan ve genel müdürleri, çeşitli meslek odaları ile işçi ve işveren konfederasyonlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. SGK'nun üstlendiği görevler olarak, sosyal güvenlik politikalarını belirlemek, uygulanması için gerekli tedbirleri almak, sosyal sigorta kurumları arasında koordinasyonu sağlamak ve bu alandaki uluslararası gelişmeleri takip etmek üzere oluşturulan daire başkanlıkları ise Finansman ve Aktüerya, Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri ve Koordinasyon Dairesi başkanlıklarıdır. 4947 sayılı Kanunla, SSK, Bağ-Kur ve Türkiye İş Kurumu, SGK'nın ilgili kuruluşları haline getirilirken, bir diğer sosyal sigorta kuruluşu olan T.C. Emekli Sandığı bu yeni yapılanma içinde yer

⁶¹ TÜSİAD, a.g.e., s.31.

⁶² Ercan Duygulu ve Pınar Pehlivan, **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri** (Maliye ve Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 2005) s.11. ("www.huzv.org" adresinden 20.10.2005 tarihinde temin edilmiştir.)

almamış ve Maliye Bakanlığı'na bağlı ayrı bir sosyal güvenlik kurumu olarak varlığını sürdürmüştür.⁶³

2.1.1.2. Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı (SSK)

Türkiye’de ilk kez 1936 tarih, 3008 Sayılı İş Kanunu ile sosyal sigortaların kurulması öngörülmüştür. Bunun üzerine Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), o zamanki adıyla İşçi Sigortaları Kurumu, 09.07.1945 tarihinde 4792 Sayılı Kanun’la kurulmuştur. Bu tarihten 01.03.1965 tarihine kadar 5417, 5502, 5752, 6391, 6708 ve 6900 Sayılı çeşitli Kanunlarla sosyal sigorta uygulamaları yürürlüğe girmiş, 01.03.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile dağınık halde bulunan sosyal sigorta kanunları, günün koşullarına göre yeniden gözden geçirilerek tek metin haline getirilmiştir

Sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması kapsamında, 24.08.2000 tarih, 616 sayılı KHK ile 4792 sayılı SSK’nın Kuruluş Yasası’nın birkaç maddesi dışındaki hükümleri yürürlükten kaldırılmış ve Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü yerine Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı kurulmuştur. Ancak, söz konusu KHK’nin dayanağı olan yetki yasasının, Anayasa Mahkemesi kararıyla iptal edilmesi üzerine doğan yasal boşluk, en son yürürlüğe konulan 16.07.2003 tarih, 4947 Sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatı Kanunu” ve 29.07.2003 tarih, 4958 Sayılı “Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu” ile doldurularak kapatılmıştır.⁶⁴ 4958 sayılı Kanun ile Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı adını alarak, bünyesinde SSK Sigorta işleri ve SSK Sağlık işleri isimli iki genel müdürlük bulunduran bir Başkanlık olarak örgütlenmiştir. Kurum, yine aynı Kanun ile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ilgili kuruluşu haline getirilmiştir.

2005 yılı temmuz ayı itibariyle kapsamında bulundurduğu 40.012.297 kişiyle Türkiye’nin en büyük sosyal sigorta kuruluşu olan kurum, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümleri çerçevesinde, bu kanun kapsamındaki kişi ve grupların sosyal güvenlik garantisinin sağlanması işlemlerini yürütmektedir. Ancak, 1983 yılından itibaren 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalan Kanunu kapsamında sigortalı olan tarım çalışanlarının sosyal güvenlik işlemlerini de Kurum üstlenmiştir.

⁶³ TÜSİAD, **a.g.e.**, s.32.

⁶⁴ Duygulu-Pehlivan, **a.g.e.**, s.10.

Tablo 2. SSK Kapsamındaki Nüfus

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005(Temmuz)
Sigortalı	6.355.639	6.565.167	6.136.107	6.563.187	6.750.460	6.952.848	7.254.225
Zorunlu Sigortalı	5.005.403	5.254.125	4.886.881	5.223.283	5.615.238	6.181.251	6.671.350
Çıraklar	229.816	253.301	191.187	215.259	231.915	219.000	118.623
İsteğe Bağlı(**)	901.265	843.957	888.675	942.024	697.630	327.962	253.582
Topluluk	25.329	29.109	27.058	33.458	40.409	47.918	27.670
Tarım	193.826	184.675	142.306	149.163	165.268	176.717	183.000
Emekli Sayısı	3.148.826	3.339.327	3.560.638	3.747.573	3.935.523	4.120.866	4.221.967
Aile Bireyleri	21.469.875	22.541.181	21.592.466	22.993.730	24.610.697	26.771.763	28.536.105
Kapsamdaki Toplam Nüfus	30.974.340	32.445.675	31.289.211	33.304.490	35.296.680	37.845.477	40.012.297

www.ssk.gov.tr

506 sayılı Kanun, esas olarak hizmet akdi ile çalışan, sanayi ve hizmetler kesimi mensuplarını kapsamına almakla birlikte zaman içinde bu niteliğin dışına taşan çalışan kesimler de kapsama alınmıştır. Kurum, kapsamındaki kişilere 506 sayılı Kanun çerçevesinde, iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm tehlikelerine karşı koruma garantisi sağlamaktadır.⁶⁵

2.1.1.2.1. SSK'nın Finansman Yöntemi

Herhangi bir sosyal güvenlik kurumu tarafından uygulanan finansman yönteminin türü, kurumca ayrılan karşılıklara göre belirlenir. Sosyal Sigortalar Kurumu'nda karşılıklar 506 Sayılı Kanun'un 137. maddesinde belirlenmiştir.

Karşılıklar :

Madde 137-

Her hesap yılı sonunda, o yıl içinde elde olunan iş kazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinden ve Kurumun diğer gelirlerinden aşağıda yazılı karşılıklar ayrılır:

⁶⁵ TÜSİAD, a.g.e., s.32.

- a) Matematik karşılık,
- b) Ödenmiş primler karşılığı,
- c) Diğer karşılıklar,
- d) Olağanüstü karşılık .

Matematik karşılık; bu kanun gereğince bağlanan gelir ve aylıkların ödenmesini sağlamak üzere hesaplanacak peşin değerlerin toplamıdır.

Ödenmiş primler karşılığı; sigortalılar veya hak sahibi kimseleri için bu kanun gereğince ileride malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından Kurumca yapılacak ödemelerin bilanço tarihindeki değeri ile bu sigortalılar için sonraki yıllarda ödenecek malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin peşin değerleri arasındaki farktır.

Olağanüstü karşılık; herhangi bir hesap yılına ilişkin gelirlerin, o yıl yapılacak masraflarla yıl sonunda ayrılması gerekli karşılıklara yetmemesi halinde kullanılmak üzere ayrılan karşılıktır.

Her hesap yılı sonunda o yılın gelirlerinden matematik ve ödenmiş primler karşılıkları ile yönetim giderleri sigorta masrafları ve ayrılan başka karşılıklar çıkarıldıktan sonra kalanı olağanüstü karşılık olarak ayrılır. (**Sosyal Sigortalar Kanunu (506 S.K.)**)

Finansman yöntemini belirleme açısından, ilk iki karşılık türü önem taşır. Öncelikle, çeşitli sigorta kollarında bu karşılıkların ayrılıp ayrılmadığı belirlenmelidir. İş Kazaları ve meslek hastalıkları sigortasında, sigortalılara ve hak sahiplerine sağlanmakta olan uzun dönemli yardımlar (sürekli iş göremezlik geliri ve ölüm aylığı) için matematik karşılık ayrılmaktadır. Oysa, kısa süreli yardımlar (sağlık yardımları, geçici iş göremezlik ödeneği) için böyle bir karşılık ayrılmamaktadır. Bu durumda, iş kazası ve meslek hastalıkları sigortasının uzun süreli ödemeleri açısından kapitalizasyon, kısa süreli içinse dağıtım yöntemi uygulanmaktadır. Diğer kısa vadeli sigorta kolları olan hastalık ve analık sigortasında herhangi bir matematik karşılık veya ödenmiş primler karşılığı ayrılmamaktadır. Bu nedenle, bu sigorta kollarında dağıtım yöntemi geçerlidir. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında, sigortalılarla hak sahiplerine yapılmakta olan sürekli ödemeler için matematik karşılıktan başka, ileride bağlanacak aylık ve gelirler ile yapılacak toptan ödemeleri karşılamak üzere ödenmiş

primler karşılığı da ayrılmaktadır. O halde, bu sigorta kolları açısından kapitalizasyon yöntemi uygulanmaktadır.⁶⁶

Türkiye'de sosyal sigortaların finansmanında kapitalizasyon (fon biriktirme) yöntemi ağır basan bir karma yöntemin uygulandığını söylemek olanaklıdır . Daha önce de bahsettiğimiz üzere bu yöntem sosyal risklerin gelecekte ortaya çıkaracağı ödemeleri karşılayabilmek için bir fon oluşturulması esasına dayanmaktadır. Sistemde sabit bir ortalama prim tespit edilmek suretiyle biriken matematik karşılıklar ile ileride ödenecek primlerin ve yardımların bugünkü değerleri arasında denge kurulması amaçlanmıştır. Ancak kurumun son yıllarda finansman dengesinin giderek bozulması, aktif sigortalı sayısındaki düşüşe koşut olarak pasif sigortalı sayısının artması Kurum bütçesinin açık vermesi; ayrılması gereken karşılıkların ayrılamaması sonucunu doğurmuş ve prim gelirleriyle fon teşkil etme (biriktirme) düşüncesinden fiilen dağıtım yöntemine geçilmiş bulunmaktadır.⁶⁷

2.1.1.2.2. SSK'nın Ödemeler Dengesi

Kurumun 2004 yılı gelirler toplamı revize bütçe rakamlarına göre 18.781 Trilyon TL'dir. Kurumun en önemli gelir kalemi olan primler toplam gelirlerin % 87.6'sını oluşturmaktadır. 2004 yılı giderler toplamı ise 25.039 milyon YTL'dir. Giderler içindeki ağırlıklı kalem olarak sigorta giderleri 18.105 milyon YTL ile toplamın %72.3'ünü oluşturmakta, sağlık giderleri ise % 25.4'lük pay ile (6.363 milyon YTL) ikinci sırayı almaktadır (Tablo 6).

SSK, revize bütçe rakamlarına göre 2004 yılı sonu itibariyle 6.258 milyon YTL açık vermiştir. 2005 yılı açığı ise tahmini rakamlara göre 8.340 milyon YTL'dir. Ödemeler dengesinin yıllar itibariyle değişimine baktığımızda (Şekil 2) kurumun 1992 yılından itibaren artan oranda açık verdiği, 2000 yılında gerileyen bu sürecin ilerleyen yıllarda da devam ettiği görülmektedir.

2.1.1.3. Bağ-Kur

Bağ-Kur (Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu), en son kurulan, ancak kapsamına aldığı kişi sayısı bakımından ülkemizin ikinci büyük sosyal sigorta kuruluşudur. 02.09.1971 tarih ve 1479 sayılı

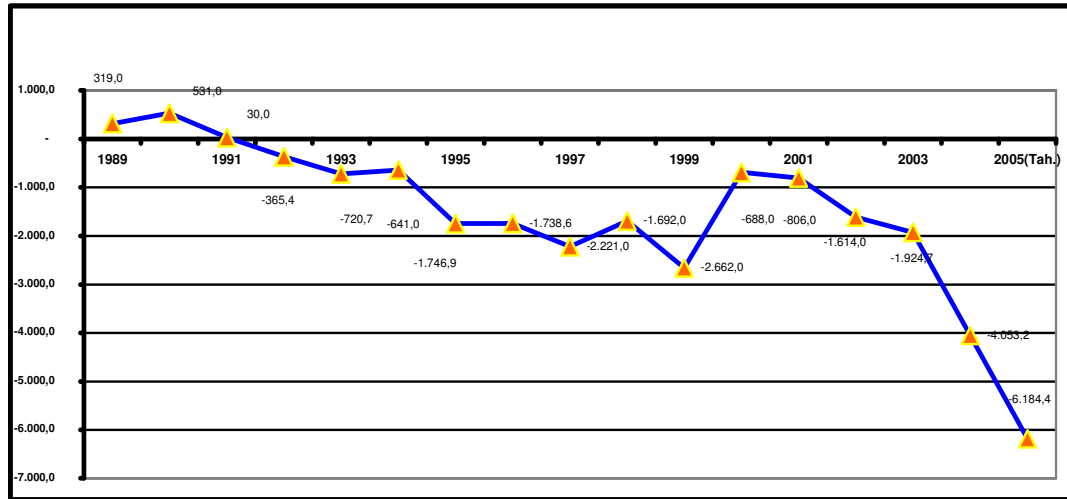
⁶⁶ Güzel- Okur, **a.g.e.**, s.72

⁶⁷ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s.104

Tablo 3. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Gelir ve Giderleri (Milyar TL/Bin YTL)

	2004 YILI BÜTÇE	ORANI %	2004 YILI REVİZE BÜTÇE	ORANI %	2005 YILI BÜTÇE	ORANI %
GELİRLER						
PRİM GELİRLERİ (TAHSİLAT)	17.550.000	94,0	16.446.000	87,6	19.212.650	87,4
SAĞLIK TESİSİ GELİRLERİ	393.000	2,1	400.000	2,1	550.000	2,5
DİĞER GELİRLER	734.000	3,9	1.935.000	10,3	2.210.000	10,1
GELİRLER TOPLAMI	18.677.000	100,0	18.781.000	100,0	21.972.650	100,0
GİDERLER						
SİGORTA GİDERLERİ	15.493.387	68,7	18.105.901	72,3	21.678.140	71,5
SAĞLIK GİDERLERİ	6.504.853	28,8	6.363.130	25,4	7.946.404	26,2
YATIRIMLAR	100.000	0,4	100.000	0,4	140.000	0,5
DİĞER GİDERLER	457.760	2,0	469.969	1,9	548.106	1,8
GİDERLER TOPLAMI	22.556.000	100,0	25.039.000	100,0	30.312.650	100,0
ÖDEMELER AÇIĞI	3.879.000		6.258.000		8.340.000	

SSK Aylık İstatistik Bülteni, Eylül 2005

Şekil 2. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Ödemeler Dengesi (Milyon \$)

SSK Aylık İstatistik Bülteni, Eylül 2005

Kanunla kurulmuş, sanayi ve hizmetler kesiminde kendi nam ve hesabına çalışanları kapsamına almıştır. Bağ-Kur'un hukuki statüsü 04.10.2000 tarih ve 619 sayılı KHK ve 02.08.2003 tarih ve 4956 sayılı Kanunla yeniden belirlenmiş ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ilgili kuruluşu haline getirilmiştir. SSK gibi Bağ-Kur da mali ve idari bakımdan özerk bir kamu kurumudur.

Bağ-Kur, esas olarak 1479 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde, sanayi ve hizmetler kesiminde kendi adına bağımsız çalışan, esnaf, zanaatkar ve diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenliği ile ilgili olarak oluşturulmuş, ancak 1983 yılından sonra 2926 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olan tarım kesiminde kendi adına bağımsız çalışanların da (çiftçilerin) sosyal güvenlik garantisini sağlama görevini üstlenmiştir. SSK gibi, Bağ-Kur kapsamında olanlar için de zorunlu sigortalılık esas olmakla birlikte, isteğe bağlı sigortalılık uygulaması vardır.

Eylül 2005 itibariyle 15.967.940 kişiyi kapsamında bulandıran Bağ-Kur, başlangıçta yalnızca yaşlılık, malullük ve ölüm hallerinde sosyal güvenlik garantisi sağlarken, 1985 yılından itibaren kademeli olarak sağlık sigortası uygulaması da başlamış, 01.01.1989 tarihinde bütün Kurum mensuplarının kapsama alınması tamamlanmıştır. 2926 sayılı Kanun kapsamında olan sigortalıların sağlık sigortası kapsamına alınması ise Eylül 1999 tarihinden itibaren gerçekleşmiştir.⁶⁸

2.1.1.3.1. Bağ-Kur'un Finansman Yöntemi

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun 74. maddesinde, kurumun her hesap yılı sonunda o yılın gelirlerinden o yıl içinde ödenen, yaşlılık, malullük ve ölüm aylıkları ile yönetim giderleri, sigorta giderleri ve ayrılması gereken diğer karşılıklar tenzil edildikten sonra kalan miktarın, matematik, ödenmiş primler ve olağanüstü karşılıklar olarak ayrılması ve o yılın gelirlerinden, matematik ve ödenmiş primler karşılıkları ile yönetim giderleri, sigorta masrafları ve ayrılan diğer karşılıklar çıkarıldıktan sonra kalan kısmının da olağanüstü karşılık olarak ayrılması öngörülmüştür.⁶⁹

Bağ-Kur, matematik ve ödenmiş primler karşılıklarını ayırmak durumunda olduğundan kurumca uygulanan finansman yöntemi kapitalizasyon yöntemidir.⁷⁰ Ancak

⁶⁸ TÜSİAD, **a.g.e.**, s.33.

⁶⁹ Erol-Yıldırım, **a.g.e.**, s.109.

⁷⁰ Güzel-Okur, **a.g.e.**, s.73

finansman yapısının bozulması nedeniyle mali kriz içerisinde bulunan Kurumun gereken karşılıkları ayıramadığı dikkate alındığında, fiilen dağıtım yöntemine geçilmiş bulunmaktadır.⁷¹

2.1.1.3.2. Bağ-Kur'un Ödemeler Dengesi

Bağ-kur'un gelir ve giderlerinin yıllar içinde gelişimine baktığımızda, gelir ve giderler arasındaki farkın giderler yönünde katlanarak arttığı ve 2004 sonu itibariyle 5.712 milyon YTL'ye ulaştığı görülmektedir.

Tablo 4. Bağ-Kur'un Ödemeler Dengesi

Yıllar	Gelir	Gider	Fark	Artış Yüzdesi (%)	
	Milyar TL/Bin YTL	Milyar TL/Bin YTL	Milyar TL/Bin YTL	Gelir	Gider
1990	1.034,7	1.194,5	-159,8	77,8	81,8
1991	1.339,2	2.081,2	-742,0	29,4	74,2
1992	4.034,5	4.601,9	-567,4	201,3	121,1
1993	5.224,5	8.616,5	-3.392,0	29,5	87,2
1994	9.826,2	19.894,5	-10.068,3	88,1	130,9
1995	20.054,8	40.788,2	-20.733,4	104,1	105,0
1996	43.599,5	108.124,8	-64.525,3	117,4	165,1
1997	130.041,6	307.274,1	-177.232,5	198,3	184,2
1998	220.139,7	650.472,5	-430.332,8	69,3	111,7
1999	414.138,1	1.309.598,8	-895.460,7	88,1	101,3
2000	725.912,8	1.899.118,3	-1.173.205,5	75,3	45,0
2001	1.280.348,1	3.059.214,4	-1.778.866,3	76,4	61,1
2002	2.101.540,0	5.032.115,1	-2.930.575,1	64,1	64,5
2003	2.982.986,0	8.061.199,0	-5.078.213,0	41,9	60,2
2004	4.241.518,0	9.953.538,0	-5.712.020,0	42,2	23,5

www.bagkur.gov.tr

2.1.1.4. T.C. Emekli Sandığı

Türkiye'de modern anlamda ilk sosyal güvenlik kuruluşu T.C. Emekli Sandığı'dır. 1866 yılında kurulan Askeri Personel Sandığı'nı, 1880 yılında kurulan Mülki İdare Sandığı izlemiş, daha sonra bu iki sandık birleştirilerek, adı da Askeri ve Mülki Memurlar Sandığı olmuştur. 1930 yılına kadar prim alarak faaliyetlerini sürdüren sandığın, bu tarihten sonra giderleri Devlet bütçesinden karşılanmıştır. Bu sandık yanında 1934 yılından sonra diğer kamu kurum ve

⁷¹ Erol-Yıldırım, a.g.e., s. 109

kuruluşlarında çalışanları kapsamına alan 9 sandık daha kurulmuş ve her biri çalışmasını ayrı ayrı yürütmüştür. Emekli Sandığı, bu 10 emekli sandığının birleşmesiyle, 01.01.1950 tarihinde, yaklaşık 200 bin üye ve 6 bin emekli ile faaliyete geçmiştir.⁷² KHK'ler ile sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar Emekli Sandığı'nı kapsamına almamış, bu kurum diğer sosyal sigorta kuruluşlarından ayrı tutulmuştur.

Eylül 2005 itibariyle 2.393.692 kişiye hizmet veren Emekli Sandığı, mensuplarına yaşlılık, malullük ve ölüm hallerinde koruma garantisi sağlamaktadır. Malullük sigortası içinde vazife malullüğü ve harp malullüğü uygulamaları da bulunmaktadır. Ayrıca, Sandıktan gelir ve aylık almakta olan pasif sigortalılarla, bunların geçindirmekle yükümlü oldukları eş, çocuk ve ana-babalarına sağlık sigortası kapsamında sosyal güvenlik garantisi sağlamaktadır. Sandık, kendi mensuplarının sosyal güvenlik garantisinin sağlanması ile ilgili işlemler yanında, başta 2022 sayılı Kanun kapsamında verilen aylıklar olmak üzere, kamu sosyal güvenlik harcamaları çerçevesinde belirli kesimlere verilen gelir ve aylıkların ödenmesi ile ilgili idari işlemleri de yürütmektedir.⁷³

2.1.1.4.1. T.C. Emekli Sandığı'nın Finansman Yöntemi

Emekli Sandığının finansman yöntemi başlangıçta kapitalizasyon (fon biriktirme) esasına dayanmaktaydı. Ancak, Türkiye ekonomisinde yaşanan istikrarsızlıklar ile fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine koşut olarak Türk parasının yabancı para birimleri karşısında değer kaybetmesi, toplanan kaynakların yatırıma yönlendirilmesinden sağlanan gelirlerin erimesi sonucunu doğurmuştur. Bir başka deyişle, enflasyonist ortamın ve devalüasyonun kısır döngüye dönüşmesi kapitalizasyon yönteminden beklenen faydanın gerçekleşmesine engel olmuştur.

Kapitalizasyon yönteminden ilk sapma; 08.07.1971 tarih ve 1425 sayılı Kanunla 5434 sayılı Kanuna eklenen Geçici 146'ncı madde ile gerçekleşmiştir. Söz konusu madde hükmüyle, sandığın nakit açığının, Maliye Bakanlığı bütçesinin sosyal transferler bölümünde yer alan ödeneklerle karşılanacağı öngörülmüştür. Sandık, daha sonra bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kapitalizasyon yöntemine koşut olan ve

⁷² Sevinç Akbulak ve Yavuz Akbulak, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Yaşanan Sorunlar ve Alınması Gereken Önlemler** (Maliye ve Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 2005) s.29. ("www.huzv.org" adresinden 20.10.2005 tarihinde temin edilmiştir.)

⁷³ TÜSİAD, **a.g.e.**, s.33.

“kuşaklar arası dayanışma” esasına dayanan dağıtım sistemine dönüşmüştür. Sandıkta meydana gelen açıkların genel bütçeden yapılan katkılarla karşılanacağı dikkate alındığında, bu yönteminin “Devlet Garantisi Altında Kapitalizasyon Yöntemi” olarak adlandırıldığı görülmektedir.⁷⁴

2.1.1.4.2. Emekli Sandığı'nın Ödemeler Dengesi

Emekli Sandığı'nın ödemeler dengesinin yıllar içinde gelişimine baktığımızda 1990 ve 1991 yıllarında gerçekleşen ödemeler fazlası dışında, 1993 yılından itibaren giderek artan oranda açık verdiği görülmektedir. 2004 yılında toplam açık 4.464 milyon YTL iken, 2005 yılı açığı Eylül ayına dek 3.799 milyona ulaşmıştır (Tablo 5).

Tablo 5 . Emekli Sandığı'nın Ödemeler Dengesi

Yıllar	Gerçekleşme (YTL.)		Fark (YTL.)	
	Gelirler	Giderler	TL.	\$
1989	2.153.093	2.392.359	-239.266	113
1990	5.346.434	5.092.844	253.590	97
1991	9.485.809	8.616.909	868.900	208
1992	17.476.280	16.112.726	1.363.554	199
1993	27.498.058	31.450.714	-3.952.656	-360
1994	47.875.632	53.930.240	-6.054.608	-204
1995	103.543.112	108.362.222	-4.819.110	-105
1996	220.793.655	260.272.479	-39.478.824	-486
1997	465.317.434	573.548.058	-108.230.624	-676
1998	914.083.750	1.109.524.985	-195.441.235	-712
1999	1.508.714.904	2.016.291.584	-507.576.680	-1.218
2000	2.138.765.110	2.976.238.608	-837.473.498	-1.068
2001	3.217.177.726	4.800.176.358	-1.582.998.632	-1.168
2002	4.981.388.344	7.629.741.972	-2.648.353.628	-1.691
2003	6.814.266.712	10.346.934.283	-3.532.667.571	-2.530
2004	7.780.452.224	12.245.126.168	-4.464.673.944	-3.145
30.09.2005	6.577.793.000	10.377.267.000	-3.799.474.000	-1.712

www.emekli.gov.tr

⁷⁴ Erol-Yıldırım, a.g.e., s.98.

2.1.1.5. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

1946 tarih ve 4837 sayılı Kanunla kurulan ve bir istihdam kurumu olan İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK), ilk defa 618 sayılı KHK ile bir sosyal sigorta kuruluşu olarak tanımlanmıştır. Bu değişiklik, öncelikle 4447 sayılı Kanunla getirilen işsizlik sigortasının uygulanmasından sorumlu kurum olarak görevlendirilmesi ile daha sonra da İİBK'nin görevlerini daha etkin olarak yerine getirebilmesi amacıyla kabul edilen ve İİBK'yi Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) olarak yeniden yapılandıran 04.10.2000 tarih ve 617 sayılı KHK ile gündeme gelmiştir. 618 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu oluşturulması ile ilgili KHK ile İŞKUR, SSK ve Bağ-Kur gibi Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ilgili kuruluşu olarak kabul edilmiştir. Bu yapısı ile İŞKUR, istihdam piyasası ile ilgili diğer görevleri yanında işsizlik sigortasının uygulanmasından sorumlu bir sosyal sigorta kurumu fonksiyonu da görmeye başlamıştır. 618 sayılı KHK ile benimsenen esaslar, 5 Temmuz 2003 tarih ve 4904 sayılı Kanunda da büyük ölçüde aynı çerçevede kalınca İŞKUR, Türk sosyal güvenlik sistemi içinde bir sosyal sigorta kurumu gibi yer almıştır.

2.1.1.6. Vakıf Statüsündeki Sandıklar

3008 sayılı İş Kanunu hizmetler kesiminde çalışan memur statüsündeki fikir işçilerini kapsam dışında bıraktığı için, bu grupta bulunanların sosyal güvenlik garantilerini sağlamak amacıyla 506 sayılı Kanunun yayımı tarihine kadar geçen sürede, bankalar, sigorta şirketleri, ticaret ve sanayi odaları ve borsaları ile bunların teşkil ettikleri birlikler kendi mensupları için özel emeklilik sandıkları oluşturmuşlardır. 506 sayılı Kanun yürürlüğe girdiği zaman, esasen bu çalışan gruplarının da kapsama alınmaları gerekiyordu. Ancak Kanun, bu Sandıkların özelliklerini dikkate alarak, 506 sayılı Kanunla sağlanan haklara paralellik sağlayacak düzenlemeleri yapmaları ve vakıf statüsü kazanmaları şartıyla geçici 20. madde kapsamında varlıklarını sürdürmelerine imkan tanımıştır.

Sandıklar, mensuplarına 506 sayılı Kanunda sağlanan bütün hakları sağlamaktadırlar ve bu sandıkların mensupları diğer sosyal güvenlik kurumlarına geçiş ve sosyal güvenlikle ilgili hizmet birleştirmesi ve borçlanması gibi hükümlerden de faydalanmaktadırlar.

Başlangıçta 24 adet olan Sandıklardan halen 20'si faaliyetlerini devam ettirmektedir. Sandıkların varlığına esas teşkil eden kurum veya kuruluşun faaliyetine son verilmesi sandıkların da faaliyetlerinin sona ermesi anlamına gelmektedir. Vakıf statüsündeki sandıklar, lehte ve aleyhte görüşlerle Türk sosyal güvenlik sisteminin tartışmalı konularından birini oluşturmaya devam etmektedir.

2.1.2. Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları (Primsiz Rejimler)

Primsiz rejimler olarak da adlandırılan kamu sosyal güvenlik harcamaları, ilgilinin finansmanına katılmadığı, finansman ihtiyacının merkezi veya mahalli idareler bütçesinden karşılandığı sosyal güvenlik uygulamalarıdır. Türk sosyal güvenlik sistemi içinde kamu sosyal güvenlik harcamaları sosyal sigortaların boşluklarını doldurma yanında, halen sosyal sigortaların kapsamında olan bazı çalışan gruplarının daha yüksek bir garantiye kavuşmalarını sağlama fonksiyonu da görmektedir.

2.1.2.1. Kamu Yardımları (Sosyal Yardımlar)

Herhangi bir sosyal güvenlik garantisine sahip olmayan muhtaçlara, genel olarak nakdi olarak verilen ödemelerden oluşur. Bu yardımlar yapıma şekline göre tazminat veya yardım olarak verilen kamu yardımları şeklinde veya verildikleri kesimlere göre muhtaç vatandaşlara veya ülkeye hizmeti geçmiş olanlarla kamu görevlilerine verilen yardımlar olarak sınıflandırılırlar. Bu yardımlar ve kapsadığı kesimler şunlardır.

2.1.2.1.1. Tazminat Niteliği Taşıyan Kamu Yardımları

Muhtaç asker ailelerine yardım: 11.8.1941 tarih ve 4109 sayılı Kanunla, savaşta veya barış dönemlerinde 45 günden fazla süre ile askerlik hizmetinde bulunanların muhtaç ailelerine yapılan yardımlardır.

Vatani hizmet tertibinden ödenen aylıklar: 24.2.1968 tarih ve 1005 sayılı Kanunla, milli mücadeleye katılıp İstiklal Madalyası almış olanlarla, Kore Savaşı ile Kıbrıs Barış Hareketi'ne katılanlara verilen aylıklardır. Bu kişilere ayrıca, başta ulaştırma hizmetleri

olmak üzere, çeşitli kamu hizmetlerinden bedelsiz veya düşük bedelle faydalanma imkanı da verilmektedir.

Askeri ve sivil kamu görevlilerine yapılan tazminat niteliğindeki ödemeler: Görevleri sebebiyle yaralanan veya ölen kamu görevlileri için tazminat niteliğinde olmak üzere yapılan ödemelerdir.

Yurt içinde ve yurt dışında Türk vatanına ve kültürüne hizmet edenlere yönelik yardımlar: 3.6.1986 tarih ve 3292 sayılı Kanunla, hiçbir karşılık ve menfaat gözetmeksizin Türk vatanına hizmet etmiş Türk vatandaşlarına, ölmeleri halinde ise muhtaç duruma düşen ailelerine vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmaktadır.

2.1.2.1.2. Sosyal Koruma Amacı Taşıyan Kamu Yardımları

Muhtaç ve kimsesiz yaşlılarla muhtaç sakatlara aylık bağlanması: Türkiye'de gerçek anlamda ve en geniş kapsamlı kamu sosyal güvenlik harcaması, 10.7.1976 tarih ve 2022 sayılı Kanunla gerçekleştirilmiştir. Buna göre, 65 yaşını doldurmuş, kendisine bakmakla yükümlü kimsesi olmayan ve herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan muhtaç Türk vatandaşlarına aylık bağlanmaktadır. Kamuoyunda 65 yaş aylığı olarak bilinen bu uygulama ile muhtaç ve kimsesiz yaşlılara bağlanacak aylık miktarı belirlenen gösterge rakamının (2004 yılı için 1500), yürürlükteki memur maaş katsayısı ile çarpımı ile hesaplanmakta, muhtaç eş olması halinde bu miktar % 50 artırılmaktadır.

Fakir ve muhtaç vatandaşlara yardım: 14.6.1986 tarih ve 3294 sayılı Kanunla oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile fakir ve muhtaç vatandaşlara ayni veya nakdi yardımlar yapılmaktadır. Fonda biriken paralar, il ve ilçelerde oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. Vakıfların yaptığı yardımlar arasında, giyecek ve gıda yardımları, ilaç ve tedavi giderlerinin karşılanması, burs verilmesi, yurt ve huzurevi yaptırılması gibi yardımlar bulunmaktadır. Fon kaynaklarının en yaygın olarak kullanıldığı durumlar ise deprem, su baskını, yangın gibi tabii afetler olmaktadır.

2.1.2.2. Hizmete Çevrilerek Sunulan Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları (Sosyal Hizmetler)

2.1.2.2.1. Sosyal Refah Hizmetleri

Kamu vicdanının en duyarlı olduğu toplum kesimlerini ilgilendirdiği için sosyal güvenlik sistemi içinde özel bir öneme sahip olan sosyal refah hizmetleri ile ilgili faaliyetleri 1920'li yıllara kadar götürmek mümkündür. 30.6.1921 tarihinde Atatürk'ün önderliği ile Kurtuluş Savaşı'na katılanların çocuklarının bakım ve eğitim problemlerine yardımcı olmak amacıyla kurulan Himaye-î Etfal Cemiyeti, 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu adını almış ve 1937 yılından itibaren de kamu yararına çalışan bir kurum olarak kabul edilerek ülke çapında örgütlenmiştir.

Sosyal refah hizmetlerini yürüten kurumlar arasındaki dağınıklık, 24.5.1983 tarih ve 2828 sayılı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu " ile giderilmiş, bu alanla ilgili mevzuat birleştirilerek hizmetler tek çatı altında toplanmıştır. 2828 sayılı Kanun, hizmeti yürütecek organları "Sosyal Hizmetler Danışma Kurulu " ve "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu " olarak belirlemiştir. İcra organı olan Kurum genel bütçeden ayrılan kaynaklar yanında çeşitli gelirlere de sahip katma bütçeli bir kamu kurumudur.

Kurum, korunmaya muhtaç çocuklara, muhtaç sakatlara ve kimsesiz ve muhtaç yaşlılara koruma garantisi sağlamaktadır. Yurt çapında faaliyet gösteren yurtları ve huzurevleri vardır. Kurum, bu alanda çalışan diğer gönüllü kuruluşlar ile işbirliğine de giderek sosyal refah hizmetlerinin daha etkin olarak sunulması için koordinasyon görevini üstlenmiştir.

2.1.2.2.2. Sağlık Hizmetleri

Hizmete çevrilerek sunulan kamu sosyal güvenlik harcamaları içinde en önemli alanı sağlık hizmetleri oluşturmaktadır. Sosyal sigorta kurumlarından SSK, kendi mensuplarının sağlık hizmeti ihtiyacını esas olarak kendisine ait sağlık kurumlarından karşılamakta, yetersiz kaldığı alanlarda ise diğer sağlık kurumlarından satın alarak temin etmektedir. Bağ-Kur, Emekli Sandığı ve vakıf statüsündeki sandıklar ise, satın alma yoluyla sigortalılarının sağlık hizmetleri ihtiyacını karşılamaktadırlar.

Hiç bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan ve ödeme gücü yetersiz olan düşük gelirlili Türk vatandaşlarının sağlık ihtiyacının ise devlet tarafından karşılanması esastır.

Sağlık hizmetleri ile ilgili olarak devlet 1961 yılında 224 sayılı “Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun”u yürürlüğe koyarak sağlık hizmetlerinin sosyal adalete uygun olarak ülke çapında yaygınlaştırılmasını amaçlamıştır. Bu alandaki önemli düzenlemelerden biri de 1987 yılında kabul edilen 3359 sayılı “Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu” olmuş ve genel sağlık sigortasına geçiş ile ilgili alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak genel sağlık sigortası hayata geçirilinceye kadar, hiç bir sosyal güvenlik kurumu kapsamında olmayanların tedavi giderlerini karşılamak için 3.7.1992 tarihinde 3816 sayılı “Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet tarafından Karşılması Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Geliri asgari ücretin üçte birinden daha düşük olanların ihtiyaç içinde olduğu tespit edilerek verilen yeşil kart ile vatandaşlar anlaşmalı sağlık kurumlarından tedavi edici sağlık hizmetleri ve ilaç ve iyileştirme araçlarının bedelini alabilmektedir.

2.1.3. Tamamlayıcı Sosyal Güvenlik Kurumları

Zorunlu sigortalılık kapsamında olanlar için daha yüksek bir sosyal güvenlik garantisi sağlamak amacıyla oluşturulan tamamlayıcı (ilave, ek, munzam) sosyal güvenlik müesseseleri yeterince gelişmemiştir. Belli başlı tamamlayıcı sosyal güvenlik müesseseleri aşağıda belirtilmektedir.

2.1.3.1. Ordu Yardımlaşma Kurumu

Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), 3.1.1961 tarih ve 205 sayılı Kanunla kurulmuştur. Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak mali ve idari bakımdan özerk bir kurum olarak kurulan OYAK, esas olarak Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına ilave sosyal güvenlik garantisi sağlamak amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu çerçevede emeklilik, malullük ve ölüm yardımlarının yanısıra üyelerine borç ve kredi de vermektedir. OYAK, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki muvazzaf subayları zorunlu, Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatı ile OYAK teşkilatı ve OYAK'ın %50'den fazla hissesi bulunduğu şirketlerde çalışanları isteğe bağlı olarak kapsama almaktadır.

Kurumun gelirleri, mensuplarından kesilen primler ile sahip olduğu iktisadi kıymetlerin işletilmesinden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Mensuplarına emeklilik, malullük ve ölüm yardımları yapma yanında konut ve evlenme kredisi de vermektedir. 1996 yılında yapılan yeni düzenleme ile sürekli aylık verme uygulaması da başlatılmıştır. Kurum ayrıca mensuplarının refah seviyesini yükseltmek üzere ordu pazarları açmaktadır.

2.1.3.2. Amele Birliği

Ülkemizin ilk sosyal sigorta kuruluşu olarak da bilinen Amele Birliği, 10.9.1921 tarih ve 151 sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun”un 4. maddesi gereğince kurulmuştur. 22.7.1923 tarihinden sonra çıkarılan bir yönetmelikle işçilerin iş kazaları ve meslek hastalıkları ile hastalık tehlikelerine karşı sosyal güvenliklerinin sağlanması amacıyla oluşturulan ihtiyat ve teavün sandıklarının birleştirilmesi ile Amele Birliği adını almıştır. 506 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile faaliyet alanı daralan Amele Birliği, 1975 yılından itibaren sağlık hizmetlerinin de SSK kapsamına alınması ile mensuplarına ilave garanti sağlayan tamamlayıcı bir sosyal güvenlik müessesesine dönüşmüştür.

Birliğe üyelik zorunlu olmakla birlikte, isteğe bağlı olarak üye olanlar da vardır. Üyelerden kesilen primler, fon gelirleri, devletin yapacağı yardımlar ve bağışlardan oluşan gelir kalemleri vardır. Mensuplarına geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, öğrenim, cenaze ve iş kazası yardımı yapılması, konut edindirme ve konut onarım kredisi verilmesi gibi hizmetler sunmaktadır. Amele Birliği'nin 20 bin civarında üyesi vardır.

2.1.3.3. Özel Sigortalar

Özel sigortaların sosyal güvenlik tehlikeleri ile ilgili hayat, hastalık ve emeklilik sigortaları ilave sosyal güvenlik garantisi sağlamaktadır. 1986 yılında yapılan düzenleme ile özel emeklilik teşvik edilmiş, primlerin vergiden muaf olması sağlanmıştır. Özel sigortaların sağlık sigortası uygulaması ise 1991 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Son yıllarda sağlanan gelişmelere rağmen özel sigortaların etkin bir tamamlayıcı sosyal güvenlik müessesesi olduğunu söylemek mümkün görülmemektedir. Halbuki zorunlu sosyal güvenlik müesseselerinin sağladığı garantinin

seviyesinin düşük olması, özel sigortaların gelişmesi için olumlu bir ortam yaratmaktadır.

Son yıllarda işveren sorumluluğu çerçevesinde çalışanların veya belirli kurum mensuplarının topluca, sağlık sigortası gibi, belirli sosyal riskler için sigortalanmaya başlaması dikkate değer bir gelişme olarak görülmektedir.

2.1.3.4. Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sistemi, 1999 yılında başlayan sosyal güvenlik sistemi ile ilgili reform sürecinin devamı olarak oluşturulmuştur. Amaç, kamu sosyal güvenlik programlarının kapsamında olan kişilerin, yaşlılıklarında daha yüksek bir gelir garantisine sahip olmalarını sağlamak için kişisel tasarruflarını değerlendirebilecekleri bir fon sistemi oluşturmaktır. 7 Nisan 2001 tarih ve 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile sistemin temel işleyiş esasları belirlenmiş, 10 Temmuz 2001 tarih ve 4697 sayılı Kanunla da sistemin başarılı olması için zorunlu olarak görülen teşvik edici unsurlar taşıyan çeşitli vergi avantajları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu iki Kanunu, sistemin yürütülmesinden sorumlu Hazine Müsteşarlığı'nın ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun konu ile ilgili olarak çıkardığı yönetmelikler takip etmiş ve yasal düzenlemeler tamamlanmıştır. 4632 sayılı Kanun, 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiş ve sistemin işletilmesi ile ilgili süreç başlamıştır.⁷⁵

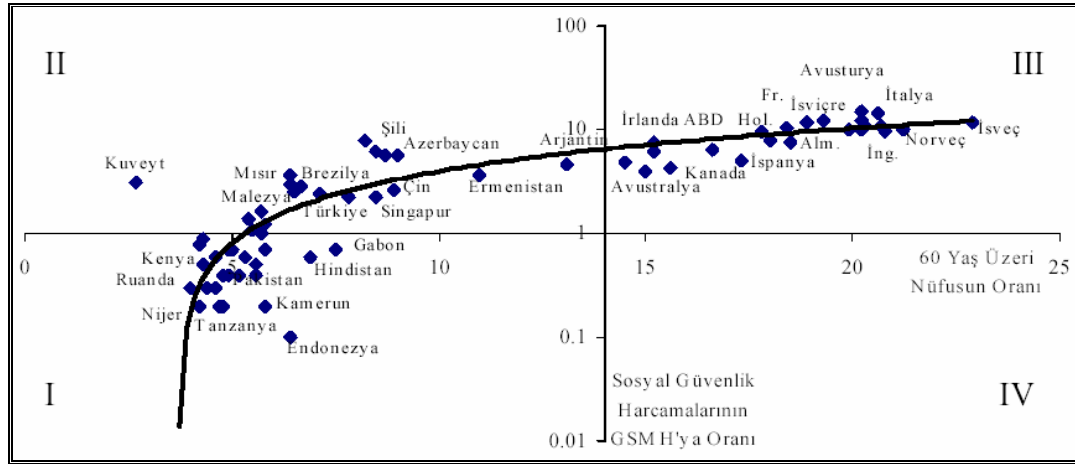
2.2. Finansman Krizinin Boyutları

Geniş aile kültürü, hızlı sanayileşme, hızlı nüfus artışı ve insan ömrünün kısa olduğu dönemin bir ürünü olan sosyal sigorta sistemi, değişen koşullar, özellikle de toplumların demografik yapısında meydana gelen değişikliklerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Dağıtım modeli, ortalama yaşam beklentisinin 45 yıl olduğu 1800'lü yılların sonunda emeklilik için 65 yaş sınırı öngörülerek, 6-7 sigortalı çalışanın ödediği primle bir emeklinin aylık ve diğer giderlerinin karşılanması esaslı üzerine dizayn edilmiştir. Aktif sigortalı/pasif sigortalı oranı (ya da kısaca aktif/pasif oranı) olarak bilinen, sigortalı çalışanların sayısının emeklilerin sayısına nispetinin, demografik gelişmeler ve hatalı uygulamalar nedeniyle OECD ülkeleri arasında ortalama 4-5

⁷⁵ TÜSİAD, a.g.e, s.34.

çalışana bir emekli düzeyinin de altına inmesi, dağıtım modelinin emeklilik giderlerini finanse etmekte yetersiz kalmasının temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerde II. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşan sosyal güvenlik sistemleri 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle emeklilik sigortası alanında beklentileri karşılayamamaya başlamıştır. Son çeyrekte birçok gelişmiş ülkede eşzamanlı olarak ortaya çıkan sosyal güvenlik krizleri incelendiğinde, sorunun demografik yapıdaki değişime paralel bir seyir izlediği dikkati çekmektedir. Doğum oranının düşmesi, evlenme ve çocuk sahibi olma yaşının yükselmesi, beslenme-bakım-sağlık alanındaki iyileşme paralelinde yaşam süresinin uzaması nedeniyle, yüksek ve orta-üst gelir grubundaki ülkelerin nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Bunun sonucu olarak, yaşlı nüfusun ülke nüfusuna oranı, emeklilerin aktif çalışanlara oranı, 14 yaşından küçük ve 65 yaşından büyüklerin çalışanlara oranı gibi demografik göstergelerin hızla kötüleşmekte olduğu izlenmektedir. Yaşlıların toplum içerisindeki oranı ile sosyal transfer harcamaları arasındaki ilişki itibarıyla dünya ülkelerinin sınıflandırıldığı Şekil 3'te ülke nüfusu yaşlandıkça, sosyal güvenlik giderlerinin yükseldiği görülmektedir. Dünyada yaşlı nüfusa sahip olup da, sosyal transferlerinin GSMH içindeki payı % 1'den az olan bir ülke bulunmamaktadır.

Şekil 3. Nüfusun Yaşlanmasıyla Sosyal Transferler Arasındaki Korelasyon

Not: $y = 0,632x + 2,3529$ $R^2 = 0,854$

Ergenekon, 2001, s.13.

Gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik giderlerinin devlet bütçelerini tehdit eder ölçüğe gelmesinde demografik gelişmelerin dışında, “refah devleti” idealini gerçekleştirmek amacıyla emeklilere vaadedilen, sürdürülebilmesi olanaksız derecede yüksek standartların da etkisi bulunmaktadır. Dağıtım modelinin ilk dönemlerinde primlerde artış yapılmaksızın emeklilik maaşlarının reel alım gücünü yükselten popülist müdahalelerin sistemin finansal dengesini bozucu etkisi modelin yapısal özelliği gereği başlangıçta finansal tablolara yansımamıştır. Aktüeryal projeksiyonlarla izlenmediği sürece gizli kalan yükümlülükler, emeklilerin çalışanlara oranı yükseldikçe eksponansiyel bir artış göstererek giderlerin yükselmesine ve finansal açıklara yol açmaya başlamıştır.

Nüfus yapıları genellikle genç bir karakter taşıyan gelişmekte olan ülkelerde ise; su ve kanalizasyon altyapısının gelişimine bağlı olarak bulaşıcı hastalıklardan ölüm oranının düşmesi, ortalama insan ömrünün uzaması ve doğum oranlarının azalmasından itibaren birkaç onyıllık bir süreç içerisinde, günümüzün gelişmiş ülkelerindeki sosyal güvenlik sorunları yaşanmaya başlayacaktır. Gelişmiş ülkelere göre kaynak birikimleri daha sınırlı olan gelişmekte olan dünya ülkelerinin, nüfusları yaşlandığında sosyal güvenlik krizini daha sarsıntılı yaşayacakları savında bulunmak yanlış bir öngörü olmayacaktır. Bu sürecin gelişmiş ülkelere göre daha kısa zaman alacağı da, bir diğer önemli husustur. 60 yaşın üzerindeki nüfusun genel nüfusa oranının % 9'dan % 18'e çıkması Belçika'da 100 yılda gerçekleşmişken, aynı gelişim Çin'de 34, Venezüella'da ise 22 yılda gerçekleşecektir.⁷⁶

Tablo 6. Bazı Ülkelerde ve Türkiye’de Yaşlanma Hızı

Ülkeler	%7 Oranına Ulaştığı Yıl	%14 Oranına Ulaştığı Yıl	Geçiş Süresi (Yıl)
Fransa	1865	1980	115
Almanya	1930	1975	45
İsveç	1890	1975	85
İngiltere	1930	1975	45
Amerika	1945	2020	75
Türkiye	2012	2039	27

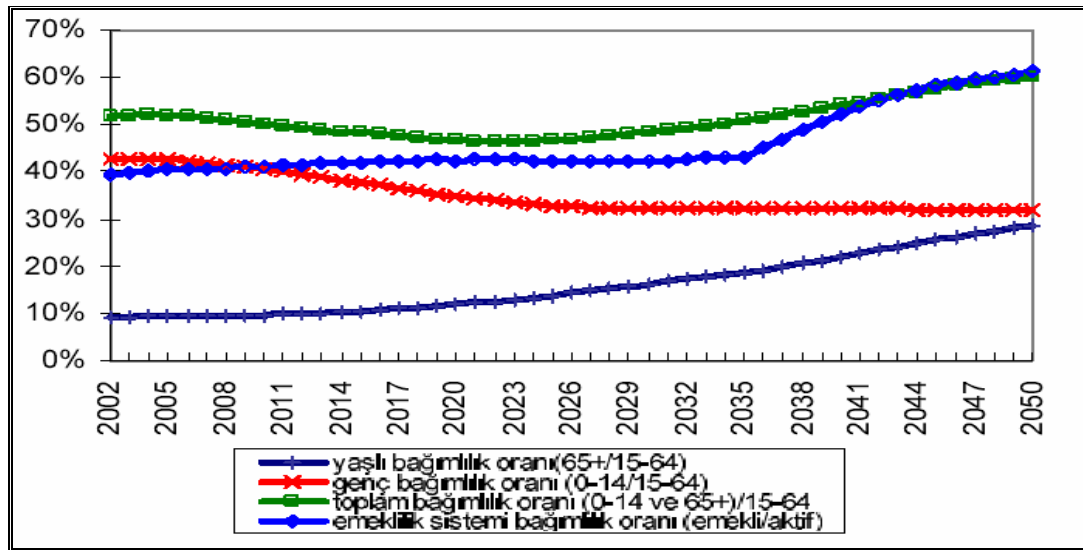
Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.6.

⁷⁶ DPT “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu” (Ankara, 2001) s.68.

Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bazı ülkeler için 65 yaş ve üstü nüfusun 0-64 yaş arasındaki toplam nüfusa oranının % 7'den % 14'e geçiş süresi hakkında yapılan bir hesaplamada (Tablo 6), şu anda sanayileşmiş olan ülkelere kıyasla, Türkiye'nin 27 yıl gibi oldukça kısa bir sürede yaşlı nüfus sorunu ile karşılaşacağı görülmüştür.

Nüfusun yapısındaki değişime ilişkin diğer göstergelerle ilgili öngörüler, önümüzdeki 27 yılın aynı zamanda önemli bir fırsat dönemi olduğunu da göstermektedir. Şekil 4'te, sosyal güvenlik sistemi açısından dikkate alınması gereken bazı göstergeler yer almaktadır.

Toplam bağımlılık oranı, 65 yaş ve üzeri nüfus ile 0-14 yaş arası nüfusun çalışabilir nüfusa oranını göstermektedir. Ülkemizde toplam bağımlılık oranı, 2025 yılına kadar geriledikten sonra, bu yıldan itibaren artış eğilimine girecek ve bu eğilim 2035 yılından itibaren hızlanacaktır. Bir başka ifadeyle, önümüzdeki 20 yıl bağımlı nüfusun azalacağı buna karşılık çalışabilir nüfusun artacağı bir dönem olacaktır. Bu dönem, aynı zamanda gerek büyüme hızının gerek toplam tasarrufların yükselmesi, dolayısıyla sosyal güvenlik kurumlarının fon birikimi sağlaması beklenen bir dönemdir.

Şekil 4. Sosyal Güvenlik Sistemi Göstergeleri

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.7.

Bunun gerçekleşmesi için, çalışabilir nüfusun artışına paralel olarak istihdamın da artması gereklidir. Bu durumun sosyal güvenlik sistemine olumlu yansımaları,

istihdamdaki artışın kayıt altına alınmasıyla mümkün olabilir. Kayıtlı istihdamın artışı ise, her şeyden önce nitelikli işgücünün ve katma değeri yüksek istihdam alanlarının artırılmasına bağlıdır. Kayıtdışı istihdamın yüksek olduğu mevcut sistemde, erken emekli sayılarındaki artışla birlikte, emeklilerin aktif sigortalılara oranı olarak tanımlanan emeklilik sistemi bağımlılık oranının 2030 yılına kadar artacağı ve sistemin finansmanının giderek güçleşeceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak, önümüzdeki 20 yılda toplam bağımlı nüfusun artış hızındaki azalmanın yaratacağı bu fırsat, sosyal güvenlik sisteminin yanı sıra istihdam ve kayıtdışılığın önlenmesi konularında da reformlar gerçekleştirilemediği takdirde bir tehdiye dönüşecektir.⁷⁷

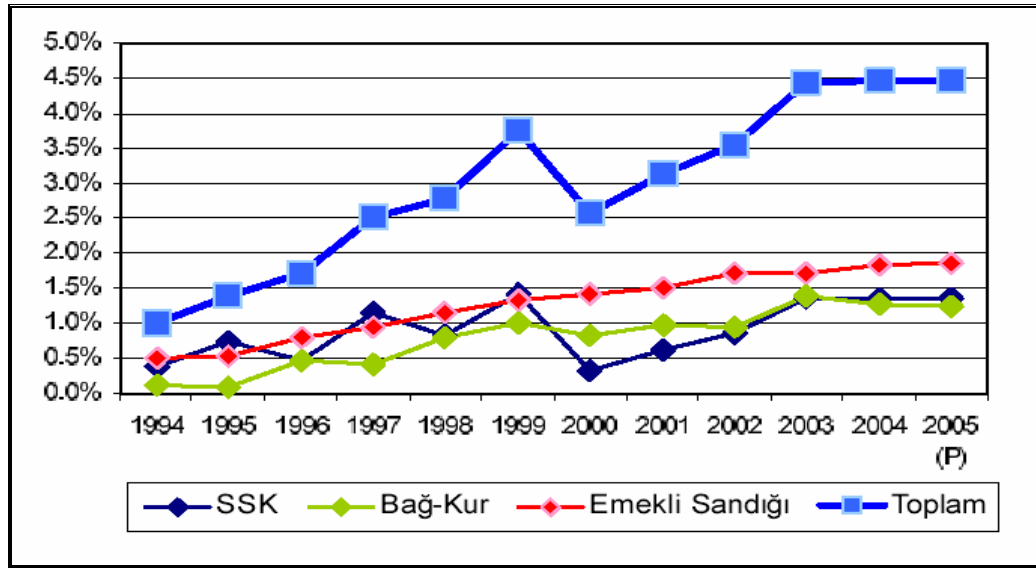
Geleceğe yönelik tüm bu fırsat ve tehditlere karşın Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin finansman krizine girmesinin nedenleri incelendiğinde, sorunun gelişmiş ülkelerde olduğu gibi demografik kökenli olmayıp, aktüeryal ilkelerin ihlalden kaynaklandığı görülmektedir. Finansman krizine neden olan bu ihlallerden bir bölümü gelirleri azaltıcı etki yaparken, diğer bir bölümü giderleri artırmaktadır. Gelir azaltıcı gelişmelerden başlıcaları; aktif/pasif sigortalı oranının düşüklüğü, kayıtdışı istihdamın yüksekliği, prim tahsilat oranının düşüklüğü, prime esas kazanç sınırlarının düşüklüğü ve fon gelirlerinin yetersizliğidir. Gider artırıcı gelişmeler ise, erken yaşta emeklilik uygulamaları, primi alınmadan yapılan sigorta ödemeleri, borçlanma kanunları, uzayan ortalama ömür nedeniyle artan aylık ödemeleri ve sağlık yardımları, prim gelirleri ile ödenen aylıklar arasındaki ilişkinin zayıflığı ve ödenmeyen primlerin gecikme cezalarına uygulanan aflar olmuştur.⁷⁸

Yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı sosyal güvenlik kurumlarının ödemeler dengeleri bozulmuş büyük meblağlara ulaşan açıklar bütçe üzerinde önemli bir yük oluşturmaya başlamıştır. Sisteminin yaşadığı finansman sorununun, kamu finansmanı üzerinde yarattığı baskı, başta enflasyon olmak üzere, diğer temel ekonomik göstergeleri de olumsuz etkilemiştir. Son on yıldır bizzat sosyal güvenlik sisteminin kendisi ülke ekonomisinde istikrarsızlık yaratan ana sebeplerden biri haline gelmiştir. Kamu bütçesinden sosyal güvenlik kurumlarının açıklarını kapatmak için söz konusu

⁷⁷ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı "Sosyal Güvenlikte Reform; Beyaz Kitap" (Ankara, Nisan 2005) s.6.

⁷⁸ DPT, 2001, a.g.e., s.72.

kurumlara yapılan transferlerin milli gelir içindeki payı, sorunun büyüklüğünü açıklıkla yansıtmaktadır

Şekil 5. Sosyal Güvenlik Kurumlarına Bütçe Transferleri (% GSMH)

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.13.

Sosyal güvenlik sisteminin yaşadığı finansman sorunu, kamunun borçlanma gereğini artırmaktadır. Bu kurumların 1994-2004 dönemindeki toplam açıklarının, aynı dönemdeki Hazine iç borçlanma faiz oranları dikkate alınarak hesaplanan 2004 yılı güncel değeri 475 milyar YTL'ye ulaşmıştır (Tablo 7). Bir başka ifadeyle, son on yıldır sosyal güvenlik sisteminin açıklarının kapatılması için kullanılan kaynaklar, neredeyse Türkiye'nin 2004 yılında yarattığı toplam milli gelire eşittir. Ayrıca, bu tutar 2004 yıl sonu toplam konsolide borç stokunun 1.34 katıdır.

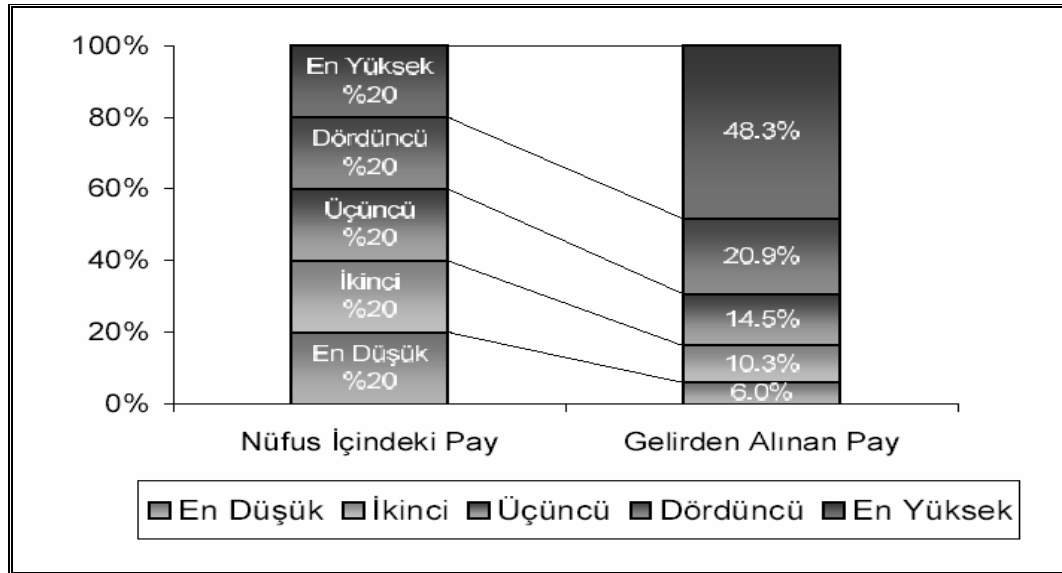
Tablo 7. Konsolide Bütçe Sosyal Güvenlik Transferlerinin Güncel Değeri, 2004

	2004 Sonu (Milyar YTL)
SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın 1994-2004 Arası Açıklarının Hazine Borçlanma Faiziyle Güncellenmiş Değeri	474.8
Toplam İç Borç Stoku	224.5
Toplam Konsolide Borç Stoku	316.1
GSMH (2004)	424.1

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.13.

Bu tutar, bir anlamda sosyal güvenlik sisteminin yanlış kurgulanmış olmasından ve sisteme yapılan popülist müdahalelerden kaynaklanan zararın boyutunu ortaya koymaktadır. Türkiye'nin genç bir nüfusa sahip olduğu dikkate alındığında, doğru tasarlanmış ve ilkeler doğrultusunda yönetilen bir sosyal güvenlik sisteminin açık vermek yerine, aynı dönemde fon birikimi sağlayarak ekonomiye olumlu katkıda bulunması gerekirdi.

Sosyal güvenlik sistemi kaynaklı kamu borç stokundaki bu artış, bir yandan faiz oranlarının yükselmesine yol açarken bir yandan da geleceğe ilişkin belirsizliği artırarak enflasyonun yükselmesine yol açmaktadır. Ayrıca, bütün bunlar yatırımları olumsuz etkilemekte ve sürdürülebilir büyüme oranlarına ulaşılmasını engellemektedir. Bunun sonucunda işsizlik oranı artmakta ve gelir dağılımı giderek bozulmaktadır. Sosyal güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuş olan bu sistem, amacının tam tersine sonuçlar üretmektedir. Nitekim, DİE tarafından gelir dağılımına ilişkin yapılan çalışma, 2003 yılında nüfusun en düşük gelir düzeyindeki % 20'lik diliminin gelirin sadece %6'sını alırken, en yüksek gelir düzeyindeki % 20'lik diliminin gelirin % 48'ini aldığını göstermektedir.⁷⁹

Şekil 6. Türkiye'de Gelir Dağılımı, 2003

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.14

⁷⁹ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.e., s.12.

3. FİNANSMAN KRİZİNİN NEDENLERİ

Ülkemiz sosyal güvenlik sisteminin içinde bulunduğu finansman krizi, esas olarak sistemin üzerine kurulmuş olduğu sosyal sigorta kurumlarının sorunlarından kaynaklanmaktadır. Bu sorunlardan bazıları kurumların kendilerine özgü sorunlar iken, bazıları ortak sorunlar niteliğindedir. Bunları sıralayacak olursak;

3.1. Sosyal Sigorta Kurumlarının Ortak Sorunları

İdari ve mali özerkliğin olmaması: Özerklik, bir kamu kuruluşunun, devletin, merkezi iktidarın müdahalelerine uğramadan, kendi işlerini yönetebilmesini sağlayan, yetki ve kurumlarla donatılmış olma durumu olarak belirtilmiştir. Bu anlamdaki özerkliğin, idari özerklik olarak anlaşılması gerekmektedir. Bir kamu kuruluşunun, kendi kaynaklarından serbestçe yararlanarak harcamalarını yönetmesi durumu ise, mali özerklik olarak anlaşılmaktadır.⁸⁰ İlgili sosyal sigortalar kanunlarında kurumlar idari ve mali açıdan özerk görünmelerine rağmen, durum gerçekte öyle olmamıştır. Kanunlarda öngörülen sosyal güvenlik kuruluşlarının yönetim kurullarının teşekkül tarzı bu özerkliğin sözde kalmasına yol açmış, kurumlara her bakımdan siyasi iktidarlar müdahale edebilmişlerdir. Siyasi müdahaleler kurumların hükümetlerin hakimiyetine girmesine neden olmuştur. Devlet politikası gibi süreklilik isteyen sosyal güvenlik sistemine sık sık politik müdahale sistemi işlemez hale getirmiştir.⁸¹

Örneğin; Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 1970 yılından başlayarak rezerv açığı problemiyle karşı karşıya kalmasında, siyasi iktidarların Kurum üzerindeki ölçsüz müdahaleleri etkili olmuştur. Kurumun kuruluş yasasında idari ve mali özerkliğe sahip olduğu belirtilmekle birlikte, bu hüküm uygulamada hiç bir zaman hayata geçirilememiştir. İşçi Sigortaları Kurumu olarak faaliyete geçtiği 1946'dan bu yana sürekli müdahalelerle kurumun eli kolu bağlanmıştır. Ernst E. Hirsh "Hatıralarım" adlı eserinde bu durumu şu şekilde anlatmaktadır;

"24 Ocak 1946 tarihinde Çalışma Bakanı bana, İşçi Sigortaları Kurumu Yönetim Kurulu üyeliğine tayinim hakkındaki Bakanlar Kurulu kararının Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış olduğunu belirtti. Beni tebrik ediyor ve başarılar diliyordu. Yönetim Kurulunun ilk toplantısında müsteşar

⁸⁰ Duygulu-Pehlivan, **a.g.e.**, s.

⁸¹ DPT, 2001, **a.g.e.**, s.45.

Göktürk'ün önerisi üzerine Yönetim Kurulu Başkanı seçildim...Fakat bu yeni uğraşım pek çabuk sona erdi. Gerçi genel müdürle ve müdür yardımcılarıyla gayet iyi anlaşıyordum. Yönetim Kurulundaki görüşme ve tartışmalar da usulüne uygundu. Primler birikmeye başlamıştı, hazırlanan çalışma planına göre bunlar, sigortanın çeşitli alanları (kaza, hastalık, doğum) için fon olarak hesaba kaydediliyor ve yönetiliyordu. Haziran ayında Çalışma Bakanı, kendi bakanlığının işlerinde kullanmak amacıyla, İşçi Sigortaları Genel Müdüründen, bu fondan bir milyon lira ödemesini talep etti. Genel Müdür ve ben, bu ödemeye hakkımız olmadığı görüşünde birleştik. Çünkü söz konusu fonlar belli bir amaç için oluşturulmuştu ve kanunda öngörülenlerden başka amaçlar için kullanılamazlardı. Bunu bakana açıkça bildirdim. Bakanlığımızdaki yetkili memur herhalde bu paraların kanunda yazılı amaçlara bağlı olduğunu bilmiyordu ve dolayısıyla bunları bakanlığın başka amaçlar için de kullanabileceğini sandı, dedim. Ama Bakan İşçi Sigortaları Kurumunun kendi Bakanlığının emrinde olduğu görüşünü savundu. Bu nedenle de, Bakan olarak, bu Kurumun paralarını kendi uygun gördüğü biçimde kullanmaya yetkili olduğu kanısındaydı. Sözün kısası gereğinin yapılması rica ediliyordu. İsteğini reddettim ve istifamemi sundum." (**Fişek-Türcan, s.179**)

Hirsch'in anılarında belirttiği müdahale, tüm kurum tarihi boyunca sürmüştü; Kurum siyasi tasarruflarla sosyal güvenlik garantisi sağlayan bir sosyal sigorta kuruluşu olmaktan çıkarılmış, adeta bir yardım kurumuna dönüştürülmüştür. Devlet, Anayasa'nın emredici hükmü olan "sosyal devlet" ilkesini önemli ölçüde Sosyal Sigortalar Kurumu aracılığıyla gerçekleştirmiştir.⁸²

Aktif-pasif sigortalı oranının bozulması: Primli sosyal güvenlik rejimlerinde sosyal sigorta kuruluşlarının mali dengelerinin değerlendirilmesinde kullanılan en yaygın kriter, aktif/pasif sigortalı oranlarıdır. Kuruma bağlı olarak aktif şekilde çalışan sigortalıların, kurumdan aylık alanlara oranı, bize aktif/pasif oranını verir. Bu bir anlamda, bir emekliyi kaç çalışanın finanse ettiğini ortaya koymaktadır. Sosyal güvenlik kurumlarında aktif-pasif sigortalı oranı uluslararası minimum standardın altına düşmüştür. Erken emeklilik ve iktisaden faal nüfusun yeterince kapsanamaması (aktif sigortalı haline getirilememesi), bunun en önemli nedenlerindedir.

Çıkarılan af yasaları: Belirli dönemlerde çıkarılan af yasaları ile primlerin aslını belli sürelerde ödeyenlerin gecikme zammı ve faiz alacaklarından vazgeçilmesini ya da kamu

⁸² A. Gürhan Fişek, Şerife Türcan Özsuca, Mehmet Ali Şuğle, **Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi** (Ankara: Cem Ofset, 1997). s.180

kurum ve kuruluşlarının borçlarının birbirleriyle terkinini öngören veya özellikle yerel yönetimler için prim borçlarının belli bir süreye yaygınlaştırılarak tahsil edilmesini kapsayan düzenlemeler, özellikle Sosyal Sigortalar Kurumunu ve Bağ-Kur'u olumsuz etkilemektedir.

Sosyal yardım zamları: Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur tarafından emeklilere ve bunların dul ve yetimlerine ödenen sosyal yardım zammı sigortacılık prensibine uymamakta ve prim karşılığı olmaksızın kurumlarca karşılanmaktadır.

Prim tahsilatındaki aksaklıklar: Primler zamanında ve yeterince tahsil edilememekte ve ödenmeyen prim borçları için gecikme zammı affı uygulamaları prim tahsilatı oranlarının düşük düzeylerde kalmasına yol açmaktadır.

Cömert sigortacılık anlayışının yoğunluk kazanmış olması: Cömert sigortacılık olarak ifade edilen, yıllarca prim ödeyenlerin aleyhine, yeni prim ödemeye başlamış olanların lehine olan harcama ve haklar sisteme olan güveni olumsuz yönde etkilemektedir.

Denetim hizmetlerinin yetersizliği: Aktif sigortalı sayısının ve buna bağlı olarak prim gelirlerinin artırılabilmesi, alınacak diğer tedbirler yanında denetim hizmetlerinin etkinleştirilerek, sigortasız çalışanların sisteme dahil edilmesi ile mümkün olabilecektir. Ancak, kurumların denetim personeli sayısındaki yetersizlikleri nedeniyle bu mümkün olamamaktadır. Son zamanlarda uygulanan tasarruf genelgeleriyle birlikte özellikle SSK'nın ihtiyacı olan müfettiş, personel açığını kapatması imkansız hale gelmiştir.⁸³

Örgütlenme, yönetim ve altyapıyla ilgili sorunlar: Sosyal güvenlik alanında faaliyet gösteren çok sayıda kurumun bulunması, bu kurumlar kapsamında bulunan kişilerin hak ve yükümlülüklerinin farklılaştığı bir sosyal güvenlik sistemi yaratmaktadır. Bu dağınık yapı eşgüdüm sağlanmasını önlemektedir. Diğer taraftan, mevzuatın karmaşık olması, aşırı bürokratik işlemler, bilgi işlem altyapısının yetersiz olması ve personele ilişkin sorunlar sosyal güvenlik kurumlarının etkin çalışmasına engel olmaktadır. Bunun

⁸³ DPT, 2001, a.g.e., s.46

sonucunda, emekli aylığı bağlanmasından, sağlık raporu alınmasına ve sağlık hizmetine erişime kadar bir çok işlemin süresi uzamaktadır. Altyapıdaki bu eksiklikler kurumların sigortalılarının sayısını tam olarak bilememelerine, alacaklarını izleyememelerine, gelir ve giderlerinin takibini yapamamalarına, sigortalıların sorunlarına zamanında ve yeterli çözüm bulamamalarına yol açmaktadır. Bilgi işlem altyapısı ve nitelikli personel eksikliği, ileriye yönelik yükümlülüklerin doğru bir şekilde tespit edilerek gerekli önlemlerin alınmasına da engel olmaktadır. Diğer taraftan, denetim mekanizmalarının etkin işlemiyor olması, gerek sigortalı gerekse prim kaçaklarının önlenememesiyle sonuçlanmaktadır. Dağınık kurumsal yapısının olumsuz etkileri kendisini en fazla sağlık finansmanı alanında hissettirmektedir. Sağlık bilgilerinin merkezi olarak saklanmaması ve harcamalarının tek bir elden yürütülmemesi, harcamalarda israfa, aşırı sayıda bürokratik işleme, sağlık politikalarının belirlenmesinde de yanlışlıklara neden olmaktadır.⁸⁴

3.2. SSK'nın Sorunları

Yurt sathında büyük bir organizasyona sahip bulunan kurum, idari ve yasalardaki yetersizliklerden kaynaklanan ciddi sorunların içindedir. Bu sorunlar ve sorunlara neden olan faktörler tek tek ele alınmıştır.

İdari ve mali özerkliğin sağlanamaması: SSK Yönetim Kurulları'nın oluşumu, kuruluştan bugüne değin çeşitli yasalarla değişikliklere uğramıştır. Örneğin, ilk kuruluş yasası 4792'de Yönetim Kurulu üye sayısı Genel Müdürle birlikte yedi olarak belirlenmiş, işçi ve işverenler de birer üye ile temsil olanağı bulmuşlardır. 01.03.1950 tarih, 5565 Sayılı Yasayla Yönetim Kurulu üye sayısı 8'e, işçi ve işveren temsilcileri ikişer üyeye çıkarılmıştır. Daha sonra 15.07.1960 tarih, 23 Sayılı Yasayla Yönetim Kurulu'nun ismi Müdürler Kurulu olarak değiştirilmiş ve 28.06.1978 tarih 2158 Sayılı Yasayla da, Müdürler Kurulu tekrar Yönetim Kurulu adını almış, Kurul üye sayısı bir başkan ile dokuz üyeye çıkartılmış, bu üyelere 6 tanesi sosyal tarafları temsil etmiştir. 26.03.1982 tarih, 2645 Sayılı Yasayla yapılan değişiklikle üye sayısı bir başkan ve dört üyeye indirilmiş, 01.12.1993 tarih, 3917 Sayılı Yasayla, bir başkan ve altı üyeye

⁸⁴ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, **a.g.e.**, s.21.

çıkarılmıştır. Son olarak 2003 yılında 4958 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle 1 başkan ve 7 üyeden oluşturulmuştur.

Son şeklinde SSK Yönetim Kurulu'nun 8 üyesinin 5 adedinin siyasi otorite tarafından, 3'ünün de işçi, işveren ve işçi emeklileri gibi sosyal taraflarca seçilmesi öngörülmüştür. Yönetimde hükümetçe atanacak üyelerin fazla olması, özerklik ilkesini önemli ölçüde zedelemiştir. Zira bu oluşum, eşit temsil sayısından bir uzaklaşma demektir.

Devlet ağırlıklı bir yönetim uygulanması, eşit sayıda sosyal tarafların temsil düşüncesine yer verilmeyişi, Kurum üzerinde idari vesayet uygulaması, üç yılda bir toplanan Genel Kurulun bir karar organı yerine danışma organı durumuna düşürülüşü gibi nedenler, artık günümüzde SSK'nın özerkliğinden söz etmeyi olanaksız hale getirmektedir. Yönetim organlarında devletin ağırlıklı olarak temsil edilmesi yanında, siyasi amaçlı müdahaleler sosyal sigorta kurumlarının olanaklarının, genel sosyal güvenlik prensiplerine aykırı olarak politik amaçlar için kullanılması sonucunu doğurmuştur.⁸⁵

Erken emeklilik: Belli bir yaşa ulaşma koşulu aranmadan, emekliliğe hak kazanılmasının sadece sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısına bağlı olması, sigortacılıkta erken emeklilik olarak nitelendirilmektedir.⁸⁶ İşsizlik ve düşük istihdam sorunlarını çözmek amacıyla emeklilik yaşının düşürülmesi, hizmet borçlanması ve yaşlılık aylığının belirlenmesinde yapılan iyileştirmelerle erken emekliliğin cazip hale getirilmesi, kurumun pasif sigortalı sayısını kısa zamanda artırmıştır.⁸⁷

Sigortalıların emekliliğe hak kazanma koşullarının gelişimine baktığımızda, yaşlılık sigortası uygulamasının başladığı 1950 yılında, 5417 sayılı kanun emeklilik için 25 yıl sigortalı olmayı ve yılda ortalama 200 gün prim ödenmesini, ayrıca kadın ve erkek ayrımı yapılmaksızın 60 yaşın doldurulmasını öngörmüştür. 1964 yılında 506 sayılı kanunla, sadece kadınlar için emeklilik yaşı 55'e düşürülmüştür. Emeklilik konusundaki en önemli değişim, 1969 yılında 1186 sayılı kanun ile getirilmiş; emeklilik yaşı erkekler için 55, kadınlar için 50'ye düşürülmüştür. Bu yasa çalışanlara 25 yıl sigortalı ve yılda 120 gün prim ödemeleri koşuluyla yaş kaydı aranmaksızın emekli

⁸⁵ Duygulu- Pehlivan, **a.g.e.**, s.15

⁸⁶ Aynı, s.19.

⁸⁷ Fişek- Özsuca, **a.g.e.**, s.182

olma hakkını da tanımıştır. Kadın sigortalılar için sigortalılık süresi 1976 yılında 1992 sayılı yasayla daha da kısaltılarak 20 yıla indirilmiştir. 1186 sayılı yasa 25 yıl sigortalılık süresi ile emekli olma olanağı bulunmayanlara, yaş koşulunu gerçekleştirdikleri durumda, 15 yıl sigortalı ve toplam 3600 gün prim ödeyerek emekli aylığı alabilme olanağını da tanımıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nda erken emekliliği teşvik eden yasal düzenlemeler, sadece yaş sınırının düşürülmesi ve belirli bir sigortalılık süresini tamamlayarak emekli olabilme olanağıyla sınırlı kalmamıştır. Prim ödenmeden geçirilmiş çalışma süresinin malüllük, yaşlılık, ölüm sigortaları açısından sigortalılık süresine eklenmesine olanak tanıyan borçlanma uygulaması da, ilk defa geniş kapsamlı bir biçimde 1186 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, 03.11.1969'dan önce hizmet akdi ile çalışmış, ancak malüllük, yaşlılık, ölüm sigortaları için prim ödenmemiş sürelerin on yılı, belgelendirilmek ve hizmetin ilk altı aylık ücretleri esas alınarak hesaplanacak primleri 5 yıl içinde ödemek koşuluyla mevcut hizmet sürelerine eklenmesi hakkını tanımıştır. Böylece geriye doğru 10 yıl hizmet borçlanması yaparak, çalışanın 10 yıl daha erken emekli olabilmesini sağlamıştır. 1975 yılında 1912 sayılı kanun, 1978 yılında 2167 sayılı kanunla tekrar getirilen hizmet borçlanmalarını başka kanunlar izlemiş; sigortalılar sık sık bu haktan yararlanmışlardır.

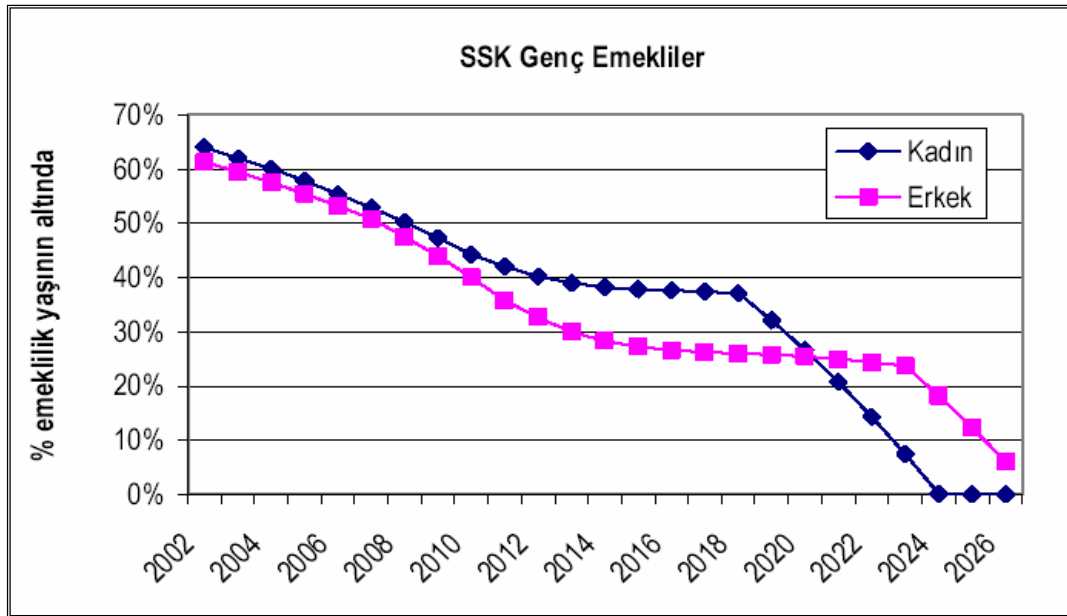
1969 yılında emekliliğe esas koşulların yanısıra, yaşlılık aylığının hesaplanmasını belirleyen hükümlerde de sigortalı lehine önemli değişiklikler yapılmıştır. Malüllük aylığı ve 25 yıl sigortalılıktan sonra yaşlılık aylığı için aylığın hesabına esas olan kazanç ortalamasına göre bağlanan aylık oranı başlangıçta % 50'di. Bu oran yüzde 70'e çıkartılmış; 15 yıllık sigortalılık süresi için yüzde 45 olan aylık bağlama oranı ise yüzde 55'e çıkartılmıştır. Emekliliğe esas olan ortalama yıllık kazancın hesaplanmasında ortalamaya giren yıl sayısı azaltılmış, ayrıca yılların seçimine temel olan dönemde kısaltılmıştır. Son on takvim yılının prime esas tutulan kazanç tutarları toplamının en yüksek yedi yılına ait kazançlar ortalaması, 1969 yılında son beş yılın en yüksek üç yılı olarak değiştirilmiştir.

Emeklilik yaşının düşürülmesi, hizmet borçlanması, yaşlılık aylığının belirlenmesinde yapılan iyileştirmelerle erken emekliliğin teşvik edilmesi, Kurumun pasif sigortalı sayısını kısa zamanda artırmıştır. 1969 yılındaki düzenlemeler etkisini hemen göstermiş, 1970 yılında bir önceki yıla oranla pasif sigortalı sayısı yüzde 31,9,

1971 yılında yüzde 39.4 oranında artmıştır. Aynı yıllar için aktif sigortalı artışı ise yüzde 6.5 ve yüzde 6.1'dir. 1970-1975 yılları arasında aktif sigortalı yıllık artış hızı yüzde 6.8 iken pasif sigortalı yıllık artış hızı yüzde 14.8, 1975-1980 yılları arasında aktif sigortalı yılda ortalama yüzde 3.9 pasif sigortalı yüzde 17.0 olmuştur,

Kurumun pasif sigortalı sayısındaki hızlı artışlar ödenen toplam aylıkların miktarını hızla artırmış, sosyal sigorta giderlerinin toplam giderler içindeki payı 1970 yılından itibaren sürekli artmıştır.⁸⁸

25.8.1999 tarihinde kabul edilen reform niteliğindeki 4447 sayılı Kanun'a kadar, çalışmayı değil, emekliye ayrılmayı teşvik eder nitelikteki bu yasal düzenlemeler sonucunda, SSK'ya tabi çalışanların önemli bir bölümü "orta yaş kuşağında" emekliye ayrılmıştır.⁸⁹ SSK'da emeklilerin % 62'sinin yaşının asgari emeklilik yaşı olan 58-60 yaşın altında olması, sorunun boyutunu açıkça ortaya koymaktadır. Genç emekli sayısının yüksek olması, daha kısa çalışma süresi, daha uzun emeklilik süresi anlamına gelmektedir. Örnek vermek gerekirse, SSK'da 19,4 yıl çalışarak emekli olabilen bir kadın 35 yıl, bir erkek ise 28 yıl boyunca emekli aylığı alabilmektedir.⁹⁰

Şekil 7. SSK Genç Emekliler

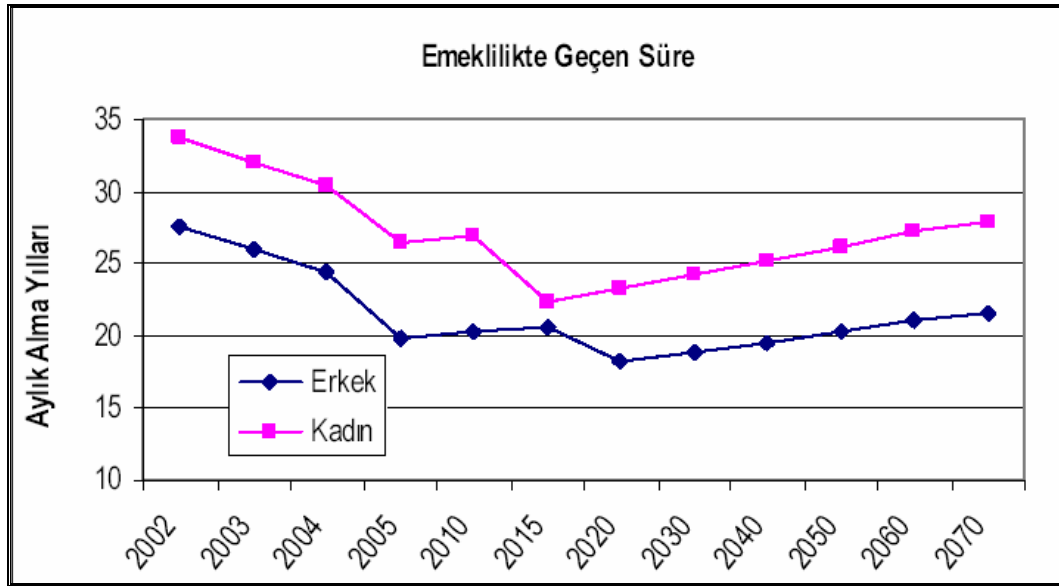
Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.19.

⁸⁸ Aynı, s.172

⁸⁹ Ergenekon, a.g.e., s.50

⁹⁰ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.e., s. 19.

25.8.1999 tarihinde kabul edilerek, 8.9.1999 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 4447 sayılı Kanun ile, 506 sayılı Kanun’un 60. Madde’sinde değişiklik yapılarak, “ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığından yararlanabilmesi için a) Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün veya, b) Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün mallk, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi demiş olması” koşulu getirilmiştir. 4447 sayılı Kanun’un 17. Madde’sinde mevcut çalışanlar için geçiş hükmü konularak, yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış olanlar, 18 yıldan fazla sigortalı kadınlar ile 23 yıldan fazla sigortalı erkeklerin 4447 sayılı Kanun’dan önceki hükümlere tabi olacağı, sigorta süresi 10-18 yıl arasındaki kadınlarla, 15-23 yıl arasındaki erkeklerin aşamalı bir geçişe tabi olacağı ngrlmştir.⁹¹ Bu düzenlemeler sonucunda, emeklilikte geçen süre 2020 yılına kadar tedricen azalacaktır. Ancak, çalışılan süre/emeklilikte geçen süre ilişkisini çalışılan süre lehine değişmemesi durumunda, hayatta kalma beklentisinin önümüzdeki yıllarda giderek artacak olması nedeniyle, emeklilikte geçen süre 2020 yılından sonra yeniden artmaya başlayacaktır.⁹²

şekil 8. Emeklilikte Geçen Süre

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2005, s.20.

⁹¹ Ergenekon, **a.g.e.**, s.51.

⁹² Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, **a.g.e.**, s. 20

Prim karşılığı bulunmayan yükümlülükler: Sosyal Sigortalar Kurumu'nun bir sigorta kuruluşu olarak sigortacılık ilkelerine uygun faaliyet göstermesi doğaldır. Sigortacılık ilkesi nimet külfet dengesinin kurulmasını; yapılacak her yardımın, hizmetin prim karşılığının bulunmasını gerektirir. Siyasi iktidarlar sigortacılık ilkelerini bir tarafa iterek, kuruma prim karşılığı bulunmayan pek çok sorumluluk yüklemişlerdir. Örneğin 1959 yılında Kurumun yıllık gelir tahsilat toplamının % 0.5'inin İş ve İşçi Bulma Kurumu'na aktarılması öngörülmüştür. Ayrıca kurum kadrolarının % 1'i işçi sağlığı ve iş emniyeti ile ilgili olarak Çalışma Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Kurum sigortalıları için toplanan paraların işçiye iş buluyor gerekçesiyle İş ve İşçi Bulma Kurumu'na aktarılması, Devletin yapması gereken işlerin Kuruma devredilmesinin çarpıcı örneklerinden biridir.

Kurumun bugüne kadar prim karşılığı bulunmaksızın yüklediği en ağır yük sosyal yardım zammı ödemeleri olmuştur. Emekli, dul ve yetim aylığı alanların asgari hayat standartlarına destek olmak amacıyla verilmeye başlanan yakacak avansı, 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2422 sayılı kanunun tanımlamasıyla sosyal yardım zammı; emekli aylıklarının ödemek üzere ayrılan fonlardan karşılanmış, Kurumun aktüeryal dengesini önemli ölçüde bozmuştur.⁹³

Uygulamanın başında Sosyal Sigortalar Kurumu emeklilerinden aylığı 3500 TL'ye kadar olanlara her ay 1000 TL, 3500 TL'den fazla olanlara 750 TL olarak ödenen avanslar, 1 Kasım 1979 tarihinden itibaren 1750 TL'ye yükseltilmiş, 1 Mart 1981 tarihine kadar bu tutar üzerinden ödenmiştir. 1981 yılında 2422 sayılı kanunla sosyal yardım zammı adı altında 2500 TL'ye yükseltilmiştir. Aynı kanunla bu tarihe kadar ödenen avansların ilgililerden geri alınmaması hükme bağlanmış, böylece Sosyal Sigortalar Kurumu, prim karşılığı olmayan ek ödemeleri fiilen kendi kaynaklarından karşılamaya başlamıştır.⁹⁴ Aktüeryal hesaplara dayandırılmaksızın emeklileri enflasyon karşısında korumak amacıyla sigortacılık ilkelerine aykırı bir biçimde yapılan bu iyileştirmelere karşın, emekli aylıklarında reel artış sağlanamamıştır. Verilen emekli aylıkları yaşlı ve malüllere gelir desteği sağlamaktan daha çok, kayıtlı sektördeki orta yaşlı emekli işçilere bir gelir sübvansiyonu karakterine bürünmüştür.⁹⁵

⁹³ Fişek- Özsuca, **a.g.e.**, s.184

⁹⁴ **Aynı**, s.173.

⁹⁵ **Aynı**, s.186.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun prim karşılığı bulunmadan üstlenmek durumunda bırakıldığı bir diğer uygulama 506 sayılı kanunun 85. maddesinden kaynaklanmıştır. Bu maddeye göre, isteğe bağlı sigortalılar ile topluluk sigortası kapsamındaki sigortalılardan sağlık primi alınmamış, ancak bu sigortalılar emekli olduklarında sağlık hizmetinden yararlanabilmişlerdir. 85. madde isteğe bağlı sigortalılar ve topluluk sigortasıyla kapsanan avukat ve noterleri sadece uzun vadeli sigorta kolları için kapsama almıştır. Bu gruba giren sigortalılar, çalıştıkları dönem boyunca sadece malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş, ancak emekliliklerinde hem kendileri hem de aileleri sağlık yardımlarından yararlanmışlardır. Geçici tarım işçilerine çok az bir primle Kurumun her türlü sağlık yardımlarından yararlanma olanağının verilmesi; tarım işiyle ilgisi bulunmayan pek çok kimsenin, özellikle uzun süreli ve pahalı tedaviyi gerektiren hastalıklarda, ücretsiz tedavi olmak amacıyla muvazaalı olarak sisteme girmesine neden olmuştur. Kurum istatistiklerine göre, dializ hastalarının yüzde 86'sı, kalp ameliyatı olan hastaların yüzde 80'i, kanserli hastaların yüzde 90'ı, cücelerin yüzde 90'ı, sigortalı oldukları gün sağlık hizmetinden yararlanmaya başlamaktadır. Açıklamaların da gösterdiği gibi, genel vergilerle finanse edilmesi gereken, devletin sorumluluğunda olan giderler, prim karşılığı bulunmaksızın kuruma yüklenmiştir.⁹⁶

Fonların verimli alanlarda kullanılmaması: Sosyal güvenlik fonlarının yatırım politikası ile ilgili ilk prensip kararları, 5 - 9 Aralık 1938 tarihleri arasında toplanan Uluslararası Çalışma Teşkilatı Ekspertler Toplantısı'nda alınmıştır. Bu kararlar sonucunda ortaya konulan sosyal güvenlik fonlarının yatırımı ile ilgili temel şartlar aşağıdaki gibidir.

- Güvenlik prensibi: Sosyal güvenlik örgütleri ileride yerine getirmek zorunluluğunda buldukları taahhütlerini garanti altına almak için topladıkları sosyal güvenlik fonlarını güvenilir yerlere yatırmak zorundadır.
- Randıman (gelir) prensibi: Toplanan fonları aktüerya hesaplarına uygun bir randımanla işletmek zorundadır.
- Seyyaliyet (likidite) prensibi:
 - a. Sosyal sigorta örgütüncü ihtiyaç duyulduğu anda yatırım likide çevrilebilmeli,

⁹⁶ Aynı, s.188

b. Fonların ödenmesi ile ilgili tespit edilen zaman sonunda ve bu zamanı uzatmaya zorunlu kalmadan yatırılan fonlar sosyal sigorta örgütüne tasarruf edilebilmelidir.

Bu üç koşul yerine getirildikten sonra, sosyal güvenlik sistemlerinin niteliği bakımından fonların kullanılabilmesi için gözönüne alınması gereken bir diğer koşul,

Sosyal ve ekonomik faydaların dikkate alınmasıdır.

Uluslararası Çalışma Teşkilatının öngörüsü doğrultusunda sosyal sigorta kurumlarının, sosyal güvenlik fonlarını, sosyal ve ekonomik fayda prensibine göre, yatırımdan sağlanan faydanın temel şartları olan güvenlik, randıman, seyyaliyet prensiplerine bağlı kalarak ve kamu otoritesinin garantisinde yürütmeleri gerekmektedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nda 4792 sayılı kuruluş yasasının 20. maddesinde fonların nerede kullanılacağı belirlenmiştir. Yasaya göre Kurum, fonlarını milli bankalara yatırarak; devlet tahvili, gelir ortaklığı ve hisse senetlerine plase ederek; gayrimenkul alarak; konut kredisi vererek; tüzel kişiliğe sahip müessese, ortaklık veya şirket kurarak veya bunlardan kurulmuş olanlara ortak olarak değerlendirebilmektedir. Fonları değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken kriterler, istihdam ve üretime dönük olma ve karlılık olarak belirlenmiş; fonların kullanımıyla ilgili oransal bir sınırlama da getirilmiştir.

Kurumun plasmanlarının dağılımına baktığımızda (Ek Tablo 2), Kurumun yasasında karşılıkların en fazla % 40'ının Devlet tahvillerine yatırılabilceği belirtildiği halde, 1965-1980 yılları arasında bu oran sürekli aşılış; bazı yıllarda yüzde 60'ı bulmuştur. 1987 yılına kadar, 1984 yılı hariç, hiçbir yıl tahvillerin toplam plasman içindeki oranı yüzde 30'un altına düşmemiştir. Kurum fonlarının yıllarca % 50'leri aşan bir kısmı, Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin kredi gereksinimini karşılayan Devlet Yatırım Bankası tahvillerine plase edilmiştir.⁹⁷

Plasman gelirleri Kurumun kuruluşundan itibaren verimlilikleri yönünden incelendiğinde, fonların verimli işletilemediği, fonların getirisinin enflasyonun altında kaldığı gözlenmektedir.⁹⁸

Kurum fonlarının önemli bir bölümü hükümetler tarafından cari ölçülerin altında kalan faiz oranlarıyla kullanılmış; yüksek oranlı enflasyon karşısında tahviller sürekli

⁹⁷ Aynı, s.189

⁹⁸ Aynı, s.165.

değer kaybetmiştir. Hükümetler negatif reel getiriyle kamunun finansman açıklarını kapatırken, kurum kaynaklarını tüketmişlerdir.⁹⁹

Sosyal Sigortalar Kurumu 1951 yılından başlayarak 1987 yılına kadar sigortalılarına yapacakları meskenler için doğrudan konut kredisi vermiştir. 19.6.1986 tarih 3300 sayılı yasayla doğrudan konut kredisi kaldırılarak, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı idaresi aracılığıyla konut kredisi verilmeye başlanmıştır. Kurumun doğrudan konut kredisi vermemesi 1987 yılından başlayarak plasmanlar içinde konut kredisinin payının düşmesine neden olmuştur.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun düşük faizle finanse ettiği kooperatiflerden genellikle ortanın üzerinde gelir olanaklarına sahip sigortalıların yararlandığı; yapılan konutların çoğunun devredildiği veya kiraya verildiği sıkça eleştiri konusu olmuştur. Ekonomik bakımdan güçsüz kişileri konut sahibi yapmayı amaçlayan bu uygulamadan, gerçekten ihtiyacı olanların yararlanamadığı; kaynakların israf edildiği yönünde ciddi kuşklar bulunmaktadır.

Kurumun plasman yaptığı alanlardan bir diğeri de gayrimenkuller olmuştur. Kurum gayrimenkul ve arsa alırken çoğu kez hükümetlerin müdahalelerine maruz kalmış; rant getirisi düşük yatırımlar yapılmıştır. Kurumun gayrimenkullerinden elde ettiği kiralar rayiç bedellerin gerisinde kalmıştır. Yargıtay'ın 01.11.1988 tarihli kararı uyarınca, Kurumun kiraya verdiği gayrimenkullerin kira artışlarında emsal ve rayiçlere göre kiranın belirlenmesine karar verilmiştir. Ancak her yıl emsal değer uygulamasının zorluklarını gözönünde bulunduran Yargıtay, 25.3.1991 tarihli kararında toptan eşya fiyat endekslerindeki artış oranının kira artışlarına uygulanmasını kabul etmiştir. Ancak belirlenen kira bedellerine itirazların yapılması ve davaların uzun sürmesi nedeniyle, Kurumun kira gelirlerinde arzulanan artışlar sağlanamamıştır.

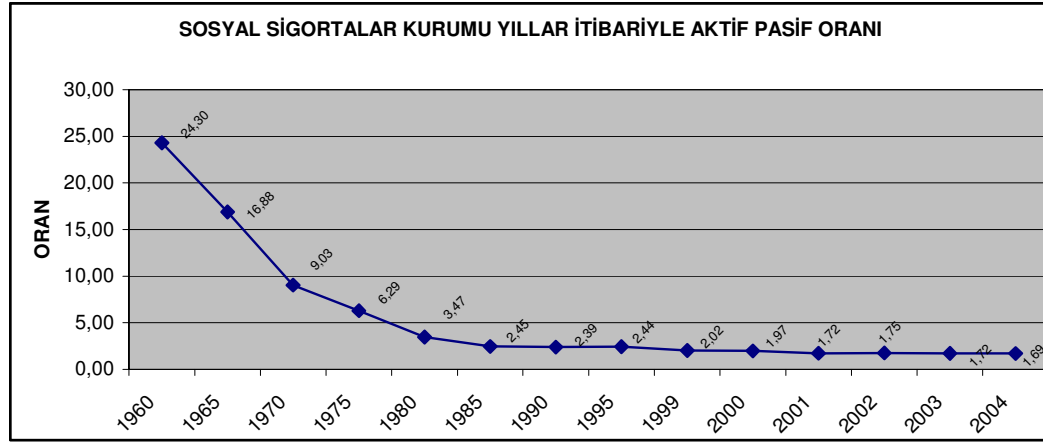
Fonların kullanımında Kurumun mali özerkliğinin bulunmaması; fonların verimlilik ve karlılık ilkesine göre plase edilmesini engellemiştir. Kuruma yapılan siyasi müdahaleler fonların erimesine neden olmuş özel ve kamu kesimi Kurumun fonlarını ucuz kaynak olarak kullanmıştır. Konut kredileri aracılığıyla inşaat sektörüne büyük kaynaklar aktarılmış; kamu kesimi, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin finansmanında Kurumun kaynaklarının yarısından fazlasını kullanmıştır. Ankara Sanayi Odası'nın yaptığı hesaplamalara göre 1965- 1993 yılları arasında Devletin düşük faizle kullandığı

⁹⁹ Aynı, s.192

Kurum fonlarının tutarı 20 milyar doları bulmaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun faaliyete geçtiği yıllarda finansal piyasaların gelişmemiş olması fonların kullanımını kısıtlayan bir unsur olarak kabul edilebilir. Ancak Kurumun doğrudan bir takım sınai faaliyetlere girişmesine (örneğin ilaç fabrikaları kurmasına yıllarca olanak tanınmaması) izin verilmemesi, fonların karlı alanlara plase edilmemesi fonların erimesine yol açmıştır.¹⁰⁰

Aktüerya dengesinin bozulması: Bir taraftan mevzuatın pasif sigortalılığa geçişi kolaylaştırması, diğer taraftan aktif sigortalı sayısının yeterince artırılamayışı, aktif/pasif sigortalı dengesinin kurum aleyhine bozulmasına neden olmuştur.

Kurumun aktif sigortalıları ile Kurumdan aylık alanların yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde; 1975'e kadar söz konusu oranın kabul edilebilir bir düzeyde bulunduğu, 1980 yılından sonra ise oranın dünya standartlarına uygun asgari düzey olan 7-8 aktif sigortalıya bir emekli sigortalı düzeyinin çok altına düştüğü görülmektedir.¹⁰¹

Şekil 9. SSK Yıllar İtibariyle Aktif Pasif Oranı

SSK Aylık İstatistik Bülteni, Eylül 2005

1980 yılından itibaren orandaki azalma devam etmiş, 2004 yılı itibariyle 1.69 seviyesine gerilemiştir. Gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bu oranın tam tersine dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır. Aktif-pasif sigortalı dengesinin yeniden kurulabilmesi

¹⁰⁰ Aym, s.193

¹⁰¹ DPT, 2001, a.g.e., s.48

için, ülkede yatırımların ve istihdamın artırılmasından ve kayıt dışı sektörün kayıt altına alınmasından başka yol bulunmamaktadır.

Kurum alacakları: Kamu ve özel kesim işverenleri kurumun kuruluş yıllarından başlayarak yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemeyi; kurum kaynaklarını ucuz kredi olarak kullanmayı alışkanlık haline getirmiştir. Ayrıca Sosyal Sigortalar Kurumu'nun prim, faiz, sosyal yardım zammı gibi alacaklarının Devlet tarafından belli aralıklarla affedilmesi, tahkim yasalarının çıkartılması, yükümlüleri çoğu kez af beklentileri içine sokmuş; en azından yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemeye teşvik etmiş; düzenli prim ödeyen işverenler yönünden haksız rekabet koşulları yaratılmıştır.¹⁰²

Kurumun özel sektör ve kamu sektörü alacakları alınan bütün yasal tedbirlere rağmen her yıl bir önceki yılı katlar derecede artarak büyümüştür. Bu durum Sosyal Sigortalar Kurumunun yasal görevlerini yeterince yerine getirmesine engel teşkil etmektedir. Bu nedenle öncelikle Devlet, kamu kurum ve kuruluşları tahakkuk eden prim borçlarının ödenmesi hususunda yasal görevlerini yapmaları gerekmektedir. Bu konuda Devlet yönetimi kesinlikle kararlı olmalı ve sorumluları hakkında müsamahakar davranmamalıdır.¹⁰³

Kayıt dışı istihdam (kaçak işçilik sorunu): Kayıtdışılık İngilizce'de “shadow”, “underground”, “informal”, “second”, “cash”, “parallel” gibi kavramlarla anlatılmaktadır. Üzerinde herkesin birleştiği bir tanım mevcut olmasa da, kayıtdışı faaliyetler, resmi, yani kayıt altında hesaplanan milli gelirin (GSYİH) içinde yer almayan ve piyasa mekanizması içinde gerçekleşen iktisadi faaliyetler olup, bu faaliyetlerin kayıtlı/resmi GSYİH içindeki yüzdesel payları ise, kayıtdışılık oranını vermektedir.

Ülkemiz bakımından kayıtdışı ekonominin en somut ve en olumsuz etkilerinin ortaya çıktığı sosyal politika alanı, sosyal güvenlik sistemine yöneliktir. T.C. Emekli Sandığı için herhangi bir kayıtdışılık söz konusu değilken, SSK ve Bağ-Kur için yaygın bir kayıtdışılık söz konusudur.

Sosyal Sigortalar Kurumu bakımından kayıtdışı sektör;

¹⁰² Fişek- Özsuca, a.g.e., s.198

¹⁰³ DPT, 2001, a.g.e., s.48

- Sigortalı olarak çalışması gerekenleri hiç sigortalı olarak bildirmeme (kaçak sigortalılık),
- Sigortalı olarak bildirme, ancak geç bildirme,
- Sigortalı olarak bildirme, ancak çalışma gün sayısını eksik bildirme,
- Sigortalı olarak bildirme, ancak prime esas kazançları eksik bildirme,
- Zorunlu sigortalı olması gerekenlerin isteğe bağlı sigortalı olarak gösterilmesi,

şeklinde kendini göstermekte, bunlardan biri veya birkaçı aynı anda ortaya çıkabilmektedir. Nitekim SSK'ya geç bildirilen sigortalının, çalışma gün sayısı ve/veya prime esas kazançları da eksik bildirilmektedir. Sosyal güvenlik alanındaki kayıtdışıyla ilgili olarak bu sayılan şekillerin hepsi, SSK'da fazlası ile bulunmaktadır.

Kayıtdışı istihdam, ülkemiz istihdamında önemli bir yer tutmaktadır. 2003 yılı DİE Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre; istihdam edilenlerin %26,8'i yaptığı işten dolayı SSK'ya, %10,5'i Emekli Sandığı'na, %10,8'i ise Bağ-Kur'a kayıtlı olup, %51,9'u herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı değildir. Rakamsal olarak ifade edersek, istihdamda olan toplam 20.811.000 kişinin, 10.735.000'i kayıtdışı çalışmaktadır. Kayıtdışı ekonominin yaygınlığı, doğal olarak, ekonomide ve sosyal yaşamımızda bazı çarpıklıklara yol açmaktadır. Ancak bunun kısa vadede yansımaları, daha çok, vergi gelirleri dolayısıyla kamu maliyesinde ve sigorta prim gelirleri dolayısıyla da sosyal sigorta kuruluşlarında görülecektir.

Kayıtdışı istihdamdan kaynaklanan prim ve vergi kaybı, 20,259 Katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Türk-İş'in kayıtdışı istihdamla ilgili araştırmasına göre, kayıtdışı istihdam nedeniyle; SSK primi, işsizlik sigortası fonu ve vergi kaybının tutarı, yılda 15,754 Katrilyon TL'yi bulmaktadır. Türk-İş araştırması, herkese asgari ücret ödendiği varsayımıyla yapılan hesaplamaya dayanmaktadır. Oysa, kayıtlı olanların kayıtdışılığı, yani asgari ücretin üzerinde ödenip de, asgari ücretten bildirilenlerden kaynaklanan prim ve vergi kaybı da mevcuttur. Ayrıca, hesaplamada 4 milyon olarak belirtilen kayıtdışı yerli işçi sayısı, Çalışma Bakanı'nın 15.03.2004 tarih ve APK/320-923 sayılı açıklamasında 4,5 milyon olarak belirtilmektedir. Bu saptamalara ve ilave 1 milyon yabancı kaçak işçiye göre hesaplama yaptığımızda, prim ve vergi kaybı 20,259 Katrilyon TL'ye ulaşmaktadır.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Duygulu- Pehlivan, a.g.e., s.33.

3.3. Bağ-Kur'un Sorunları

Ülkemiz genç bir nüfusa sahiptir ve ekonomik yapımız savurgan harcamalara müsait değildir. Ancak yaşlanmadan bağlanan yaşlılık aylıkları ve politik yatırım amacıyla çıkarılan kanunlar ve böylece sağlanan cömert faydalar Bağ-Kur'un aktüeryal dengesini alt üst etmiştir. Sağlanan bu menfaatler de kimseyi memnun etmemiştir. Günü kurtarmak amacıyla yapılan politik müdahaleler sonucu ekonomik dengeler bozulmuş, tüm sigortacılık ilkeleri çiğnenmiş ve sistem sürdürülemez hale gelmiştir. Bağ-Kur 27 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen bugün için sistemi sürdürülemez hale getiren nedenler şu şekilde sıralanabilir.¹⁰⁵

Bağ-Kur'un Kuruluşundan Önceki Çalışmaların Hizmet Olarak Değerlendirilmesi: Ülkemizde kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar, diğer çalışan kesimlere nazaran 22 yıl geç sosyal sigorta programlarına dahil edilmişlerdir. Bu gecikmenin telafi edilmesi düşüncesi ile 01.04.1972 tarihinde belli bir yaşı (kadınlarda 40, erkeklerde 45) geçmiş sigortalılara, 10 yıllık eski hizmetlerini belgelemek ve 5 yıl prim ödemek şartı ile yaşlılık aylığına hak kazanma imkanı öngörülmüştür. Bu haktan yaklaşık olarak 180.000 sigortalı yararlanmıştır. Hiçbir aktüeryal hesaba dayanmayan ve sosyal sigorta tekniğine tamamen aykırı olan bu uygulama sebebiyle Bağ-kur, yıldan yıla artan bir mali yük altında kalmıştır. Bağ-kur'un geç kurulması gerekçesine dayalı bu ödemeler, esas itibariyle sosyal yardım niteliğindedir. Bu nedenle söz konusu ödemelerin devletçe karşılanması gerekirken, bu yapılmamıştır.¹⁰⁶

Muhtarlara borçlanma hakkı: 2108 sayılı Kanunla köy ve mahalle muhtarları, 10.9.1977 tarihinde 1479 sayılı Kanun kapsamına alınmış ve bu tarihten önceki muhtarlık hizmetlerini borçlanabilmelerine imkan verilmiştir. Bu hak süreklidir ve her yeniden seçilişte kullanma hakkı elde edilmektedir. Yani borçlanma hakkının daha önce kullanılmamış olması bir kayıp değildir. Bu sigortalılardan bir kısmı emeklilik için gerekli olan sürenin tamamını borçlanmak suretiyle emekliliğe hak kazanmışlardır.

¹⁰⁵ DPT, 2001, a.g.e., s.50

¹⁰⁶ Duygulu- Pehlivan, a.g.e., s.76.

Vergi mükellefiyet sürelerinin borçlanması: 1479 Sayılı Kanuna göre sigortalı olması gerektiği halde, bu gerekliliği yerine getirmeyenlere 20.4.1982 tarihinden itibaren Bağ-Kur'a kayıt yapturmaları şartıyla, 01.10.1972-20.04.1982 tarihleri arasındaki sürelerini borçlanma hakkı verilmiştir. Bu haktan yararlanmak için bir yıl içinde talepte bulunma, iki yıl içinde ödeme imkanı sağlanmıştır. 14.3.1985 tarihli ve 3165 sayılı Kanunla aynı şartlarla yeniden borçlanma hakkı verilmiştir.

2926 sayılı kanuna tabi tarım sigortalılarına borçlanma hakkı: Tarım sigortalılarına, 1.1.1984 yılında kadın iseler 40 erkek iseler 45 yaşını geçmek, sigortalı oldukları tarihten geriye doğru 10 yıllık süreyi, mecburi sigortalılık kapsamına girdikleri tarihten itibaren iki yıl içinde talepte bulunmak, üç yıl içinde ödemek suretiyle borçlanma hakkı verilmiştir.

Basamak yükseltme hakkı verilmesi: 1979 yılında yürürlüğe giren 2229 sayılı Kanunla, yıllarca düşük basamaklardan prim ödeyen sigortalılara, aradaki farkı ödemeleri kaydıyla basamaklarını yükseltme hakkı verilmiştir. Yine 1996 yılında yürürlüğe giren 4181 sayılı Kanunla yeni bir basamak yükseltme hakkı verilerek sigortalılara bir defada 12 basamak yükseltme imkanı sağlanmıştır. Böylece, yıllarca düşük basamaklardan prim ödeyen ve bu ödemelerini af dönemlerinde yapan sigortalılara, yüksek basamaklardan aylık alma hakkı sağlanmıştır.

Emeklilikte yaş sınırının kaldırılması: 1992 yılında yürürlüğe giren 3774 Sayılı Yasayla Bağ-kur sigortalısına yaşlılık aylığı bağlama koşulu olarak öngörülen, kadınlarda 50, erkeklerde 55 yaşını doldurmuş olma ve 25 tam yıl prim ödeme koşulu kaldırılmış, 20-25 tam yıl prim ödeyen kadın ve erkek sigortalılara yaş koşulu aranmaksızın emekli olma hakkı tanınmıştır. Ancak 1999 yılında 4447 Sayılı Yasayla bu erken emekliliğin doğurduğu sorunlar giderilmiş, 08.09.1999 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanların yaşlılık aylığından yararlanabilmeleri için, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurması ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olması esası benimsenmiştir. Daha sonra 23.05.2002 tarih, 4759 Sayılı Yasayla, 01.06.2002 tarihinden sonra girecekler için söz konusu yaşlar ve prim ödeme süresi koşulu getirilmiştir.

Prim afları: 1992 yılında yürürlüğe giren 3780 sayılı Kanunla, Bağ-Kur sigortalılarının 31.12.1991 tarihine kadar birikmiş prim cezası borçları, borç asıllarını 4 taksitle ödemeleri kaydıyla affedilmiştir. Bu defa, 1997 yılında yürürlüğe konulan 4247 sayılı Kanunla Bağ-Kur sigortalılarına yeni bir prim affı getirilerek, prim borçlarını 10 taksitte ödemek kaydıyla, gecikme zammının % 50'si terkin edilmiştir.¹⁰⁷

Sosyal Yardım Zammı (SYZ) ödemeleri: Sosyal sigorta sisteminde yapılacak her yardımın karşılığı olarak prim alınması gerekirken, SYZ ödemelerinin prim karşılığı bulunmamaktadır. Oysa Bağ-kur'da, 1479 Sayılı Yasaya tabi sigortalı emeklilerine aylıkları dışında, prim karşılığı olmadan, SYZ adı altında bir ödeme yapılmaktadır. Bu ödemeler karşılığında, herhangi bir devlet katkısı da yapılmamakta, dolayısıyla söz konusu ödemeler Kuruma büyük bir mali yük yüklemektedir.

Tablo 8'de emeklilere yapılan SYZ ödemelerinin toplam aylık ödemeleri içindeki payı gösterilmektedir.

Tablo 8. Bağ-kur Emeklilerine Ödenen SYZ'lerin Toplam Emekli Ödemeleri İçindeki Payı (Milyar TL)

Yıllar	SYZ	Aylık	Aylık (%)
1994	921,3	11.259,2	8,2
1995	1.279,5	37.635,2	3,4
1996	16.826,1	66.414,0	25,3
1997	49.502,8	232.219,0	21,2
1998	58.950,3	412.736,8	14,3
1999	62.806,3	761.239,0	8,3
2000	67.200,0	1.136.329,7	5,9
2001	85.767,0	1.779.655,4	4,8
2002	85.561,5	2.760.012,0	3,1
2003	85.799,5	4.763.725,7	1,8

Duygulu-Pehlivan, 2005, s.78

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, Bağ-kur'da SYZ ödemelerinin toplam aylık ödemeler içindeki payı, 1996 yılında %25,3, 1997 yılında %21,2 düzeyine kadar yükselmiştir. Söz konusu ödemelerin (1. ila 12. basamakta bulunanlara 5.850.000 TL, 13. ila 24. basamakta bulunanlara ise 4.500.000 TL SYZ ödenmektedir) 01.01.1997

¹⁰⁷ DPT, 2001, a.g.e., s.51

tarihinden itibaren sabitlenmesinden dolayı, son yıllarda bu oran %1,8'lere kadar düşmüştür. Diğer bir ifadeyle, son 9 yılda Bağ-kur'un kasasından SYZ ödemeleri için 514,616 Trilyon TL çıkmıştır. SSK'da olduğu gibi, söz konusu SYZ ödemelerinin Devletçe ödenmesi gerekirken Kurum'a ödettirilmesi, Kurumun finansman yapısını son derece olumsuz şekilde etkilemiştir.

Sigortalı iken işten ayrılmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanma: 1479 Sayılı Yasa'nın (01.04.1972-04.05.1979 tarihleri arasında) yürürlükte kalan 35. madde hükmüne göre; "Yaşlılık Aylığına" hak kazanabilmek için sigortalının çalıştığı işten ayrılması gerekmekte idi. Bu hüküm, 2229 Sayılı Yasayla aynen muhafaza edilmiştir. Ancak, kendilerine aylık bağlanan kimseler, 60 yaşını doldurmaları halinde yeniden işyeri açabilecekleri gibi, 60 yaşını doldurduktan sonra aylık talebinde bulanlar için, işten ayrılma koşulunun aranmayacağı hükme bağlanmıştır. (Bu hüküm 04.05.1979-22.03.1985 tarihleri arasında yürürlükte kalmıştır.)

22.03.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3165 Sayılı Yasa'nın 9. maddesi ile, yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli "işten ayrılma şartı" yürürlükten kaldırılmıştır. Daha sonra 3396 Sayılı Yasa, yaşlılık aylığının kesilmesini sigortalının isteğine bırakmıştır.

2003 tarihli 4956 Sayılı Yasa'yla bu konuda yapılan son değişiklikle, yaşlılık aylığı alırken aylıklarının kesilmesini isteyerek yeniden prim ödemeye başlayan sigortalıların, yeniden yaşlılık aylığı talep edebilmelerini, belli bir süre (en az üç tam yıl) prim ödemiş olmaları koşuluna bağlamıştır.

Prim tahsilatlarında karşılaşılan sorunlar: Bağ-kur'un temel mali kaynağı primlerdir. Ancak, prim ödemekle yükümlü sigortalı sayısının çokluğu, sigortalıların primlerini kendilerinin ödemeleri, Kurumun personel sayısının azlığı gibi nedenlerle Kurumun prim tahsilatı yetersiz kalmaktadır. Bağ-kur sigortalıları da SSK'nın özel ve kamu sektörü işverenleri gibi prim ödememe alışkanlığını taşımaktadır. Örneğin, 2003 yılında 1479 Sayılı Yasaya tabi 2.480.408 aktif Bağ-kur sigortalısından %20,9'a denk düşen 513.226'sı Kuruma hiç prim ödememiştir. Söz konusu aktif sigortalıların %43,7'si (1.069.958 kişi) kısmen prim ödemiş borçlu sigortalı iken, %35,4'ü prim borçlarının tamamını ödemiş (borçsuz sigortalı) durumundadır. Aynı yıl, 2926 Sayılı Yasaya tabi 933.441 aktif sigortalıdan %44,5'i (415.230 kişi) hiç prim ödememiş,

%34,5'i (322.320 kişi) kısmen ödemiş, %21'i de prim borçlarının tamamını ödemiş olup, borçsuz sigortalı sınıfına girmişlerdir¹⁰⁸

Geriye dönük sigortalı olma hakkı: Sonradan verilen ve adil olmayan hakların dışında, başlangıcından itibaren Kanunda yer alan bazı hükümlerin de Bağ-Kur'un bugünkü noktaya gelişinde önemli etkileri olmuştur.

Bunlardan başta geleni; 1479 sayılı Kanuna tabi sigortalılığın, müracat tarihine bakılmaksızın vergi dairesi, meslek kuruluşu veya esnaf sanatkar sicil memurluğu kayıtlarına göre başlatılmasıdır. Bu sürekli bir borçlanma hakkı anlamını taşımaktadır. Bu uygulama, hatalı meslek kuruluşu kayıtlarıyla özellikle af kanunlarının uygulandığı tarihlerde bir çok kişiye haksız hizmet süresi kazandırılmasına neden olmuştur. Bunlardan bir kısmı müfettiş incelemeleriyle tespit edilerek iptal edilmiştir.

Netice olarak, Bağ-Kur için finansman krizi bir sonuçtur ve bu sonucu yaratan, yukarıda sayılan ve sosyal güvenlik sistemini rayından çıkaran sapmalardır¹⁰⁹.

3.4. T.C. Emekli Sandığı'nın Sorunları

Sandığın sigorta kuruluşu olma sıfatı: Bilindiği gibi sosyal güvenliğin sağlanmasında üç yöntemden yararlanılmaktadır. Bu yöntemler; sosyal yardım, sosyal sigorta ve devletçe bakılma yöntemleridir. Sosyal sigortaların oluşumunda; finansmana dışarıdan katkı, sigortalılar arası yeniden gelir dağılımı, ya da sosyal denge, kendi kendine yardım, sigortacılık, zorunluluk ilkelerinden söz edildiği de bilinmektedir.

Bu yöntem ve ilkeler açısından Emekli Sandığı'nın durumunu irdelediğimizde Sandığın gerçek anlamda bir sigorta kuruluşu olduğunu söylemek mümkün değildir. Sigorta kuruluşlarının asıl olarak "kulfet-nimet" dengesine göre oluşturulduğu ve ödenen prime göre sosyal güvencenin sağlandığı bilinmektedir. Emekli Sandığı'nda ise bu niteliğin ortadan kalktığı görülmektedir. Zira tamamen Devlet Memurları Kanununa bağlı bir emeklilik sistemi getirilmiş ve çoğu zaman hiçbir prime dayanmayan ödemeler devreye sokulmuştur. Bu haliyle Sandık; gelir-gider dengesi korunan, aldığı prime göre

¹⁰⁸ Duygulu- Pehlivan, a.g.e., s.79

¹⁰⁹ DPT, 2001, a.g.e., s.52

sosyal güvence sağlayan bir kuruluş olma yerine devletin "pasif memur"larına aylık ödeyen bir kuruluş haline gelmiştir.

Emekli Sandığı'nın prime dayalı bir sosyal güvenlik örgütü niteliğinden uzaklaşması, çalışanlarla emeklilerin aynı esaslara tabi olmaları, ek gösterge uygulaması, yasama organı üyelerinin emekliliği, yaş haddine bağlı olmayan emeklilik hakkı, makam tazminatı uygulaması 2022 sayılı Kanuna göre bağlanan aylıklar ile Kore-Kıbrıs aylıkları, prime dayanmayan sağlık yardımları, Hazine adına yapılan görevler, emeklilerin devlet hizmetinde çalışmaya devam etmeleri gibi uygulamalardan kaynaklanmaktadır.

Ek gösterge uygulamaları: 657 Sayılı Devlet Memurları Yasası'nda aylık gösterge bakımından memurlar 15 dereceye, her derece de kendi içinde dokuza varan kademelere ayrılmıştır. Her devlet memuru, öğrenim durumuna göre belli derece ve kademeye göre yükselmektedir. Bir devlet memurunun en üst derece olan 1. derece 4. kademesinden emekliye ayrılabilmesi için 20-25 yıl çalışması gerekmektedir. Bu süre sonunda kazanılacak gösterge karşılığı ise 1500'dür. Buna karşılık, ek göstergesi olan herhangi bir görevde bir ay bulunduğu takdirde (Yasaya eklenen Ek Madde 73 ile bazı görevler ve unvanlar için en az 6 ay kesenek ve karşılık ödemiş olmak koşulu getirilmiştir. 04.04.1998 tarih, 23307 Sayılı Resmi Gazete, s.8-9), 4000-5000 gibi yüksek ek göstergelerden tüm emeklilik süresince yararlanmak mümkün olmaktadır. Bu durum, Emekli Sandığı sisteminin kesinlikle prim esasına dayalı olmadığını, emeklilikte unvan statüsünün esas alındığını ortaya koymaktadır.

Fiili hizmet zammı uygulamaları: Bazı kamu görevlilerine, çok yıprandıkları veya işlerinin zor olduğu gerekçesiyle fiili hizmet zammı verilmektedir. Bu haktan yararlanan memurlar 12 ay çalıştıkları halde, bu çalışmalarını 15-18 ay sayılmakta, böylece emsallerine nazaran 3-6 ay fazla çalışmış gibi işlem görmektedirler. Yasama organı üyeleri, basın müşavirleri, devlet tiyatrosu sanatçıları, karargahlarda görev yapan subaylar ve emniyet görevlileri gibi çok sayıda kişi bu haktan yararlanmakta ve bu haktan yararlananların kapsamı da her geçen gün genişletilmektedir. Bu günkü teknolojik olanaklar ve çalışma koşulları karşısında ağır, yıpratıcı ve tehlikeli görevlerde çalışanları ücret veya başka olanaklarla tatmin etme yerine, emeklilikte ilave hizmet olanağı sağlamanın mantığını anlamak güçtür. Emekliler arasında farklılık

yaratılan fiili hizmet zammı uygulamasının, ya kaldırılması ya da sınırlarının çok iyi çizilerek kapsamının daraltılması gerekmektedir.¹¹⁰

Yaş sınırının kaldırılması: 3774 sayılı yasa ile emeklilikte yaş sınırı kaldırılmış, böylece emekli olanların sayısında ve dolayısıyla emekli aylığı ödemelerinde 1992 yılından itibaren bir artış olmuştur. 4447 sayılı yasa ile getirilen 58/60 yaş haddi sınırlaması ile bu konuda olumlu gelişme sağlanmıştır.

Ek karşılık oranları: 5434 sayılı Kanunun 55. maddesine göre bağlanacak vazife malullüğü aylıkları ile 66. maddenin (ç) fıkrasına göre bağlanacak dul ve yetim aylıkları için kesenek alınmadığından bu aylıkları karşılamak üzere "ek karşılık" adıyla bir gelir elde edilmektedir. Kanuna göre ek karşılık oranı % 4'tür. Ancak bu oran 1992 yılı Bütçe Kanunu ile % 3'e, 1993 yılı Bütçe Kanunu ile de % 0'a indirilmiştir. Böylece sözü edilen aylıkların kaynağı ortadan kaldırılmış ve bu aylıkların yükü Sandığa yıkılmıştır.¹¹¹

Milletvekillerinin emekliliği: Milletvekillerine, çok az hizmeti de olsa, çok genç yaşta emeklilik hakkı verilmesi sigortacılık prensipleri ile bağdaşmamaktadır. Üstelik, ilgililere 25 yıl hizmeti olan 1. derecenin 4. kademesindeki yüksek okul mezunu bir şube müdürünün aldığı emekli aylığının 4 katına yakın emekli aylığı verilmektedir. Meclisten verilen tazminatların hariç olduğu bu ödemelerin, sosyal güvenlik ve prim esasına dayanmakla bağdaştırmak mümkün değildir.¹¹²

Uygulamaların geniş tutulması: Sandık iştirakçilerinin aylık gösterge, ek gösterge, çeşitli tazminat oranlarında yapılan artışların, mevcut emeklilere de aynen uygulanması, mevcut emekliler lehine kesenek ve karşılığı alınmamış Sandık ödemelerinin bulunması finansman sorunlarını artırmaktadır.¹¹³

Vazife malullüğü: Emekli, dul-yetimler açısından farklılık yaratan bir diğer uygulama da vazife malullüğüdür. Emekli Sandığı Kanunu'na göre malullük:

¹¹⁰ Duygulu- Pehlivan, a.g.e., s.58

¹¹¹ DPT, 2001, a.g.e., s.53

¹¹² Duygulu- Pehlivan, a.g.e., s.64

¹¹³ DPT, 2001, a.g.e., s.53

- İştirakçilerin vazifelerini yaptıkları sırada vazifelerden doğmuş olursa,
- Vazifeleri dışında kurumların verdiği herhangi bir kuruma ait başka işleri yaparken bu işlerden doğmuş olursa,
- Kurumların menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken, o işten doğmuş olursa (maksadın ilgili kurumlarca kabul edilmesi şartıyla),
- Fabrika, atelye ve benzeri iş yerlerinde, işe başlamadan evvel, iş sırasında veya işi bitirdikten sonra o iş yerinde husule gelen ve yine o işyerinin mahiyetinden veya çalışma konusundan ileri gelen kazadan doğmuş olursa,

Buna vazife malullüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malulü denilmektedir.

Başlangıçta iyi niyetli ve mantıklı olarak konulan vazife malullüğüyle ilgili hükümler bugün subjektif bir uygulama halini almıştır. Vazife malullerine ilave imkanlar sağlandığından malullüğe uğrayanlar veya dul ve yetimleri, malullüğün vazife malullüğü olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Gerçekten vazife malulü olanlar yanında, çalıştıkları kurumun konuyu iyi bilmemesinden yararlananlar, uygulayıcıların subjektif değerlendirmelerinden faydalananlar veya yargı organlarının tartışılması gereken kararlarıyla hak kazananlar da vazife malullüğünden yararlanmaktadırlar.¹¹⁴

Erken yaşta emeklilik: Emekli Sandığı uzun yıllar, Sandığa tabi olarak 20 hizmet yılını dolduran kadınları ve 25 yılını dolduran erkekleri, istekleri halinde emekliye ayırmıştır. (4447 Sayılı Yasa ile 08.09.1999 tarihinden itibaren ilk defa iştirakçi olanlar için kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurma koşulu getirilmiş, daha sonra 4759 Sayılı Yasa ile başlangıç tarihi 23.05.2002 olarak değiştirilmiştir) Örneğin, 18 yaşında ilk kez iştirakçi olan bir kadın memur 38 yaşında emekli olabilmıştır. 38 yaşında emekli olan kadının, ortalama 70 yaşına kadar yaşadığı varsayılırsa, Sandıktan 32 yıl emekli aylığı alabilmekte ve kendisine sağlık yardımı da yapılabilmektedir. Söz konusu 32 yıllık süre, emeklinin ölümü ile dul ve yetimine aylık bağlanması halinde çok daha fazla uzayabilmektedir. Böylece 20-25 yıl alınan keseneğe karşılık, 40-50 yıl aylık ödenmektedir. Böyle bir yükün altından hiçbir sosyal güvenlik kuruluşu kalkamaz ve bu

¹¹⁴ Aynı, s.54

hususı sosyal sigortacılığın temeli olan prim esaslı ile bağdaştırmak da mümkün değildir.¹¹⁵

Emekliye ayrılanlara harcırah verilmesi: 6245 sayılı Harcırah Kanununa göre, emekliye ayrılan iştirakçilere veya bunların dul ve yetimlerine, son görev mahalleri ile yurt içinde ikametgah olarak belirledikleri yerlere kadar gündelik, vasıta ücreti ile aile ve yer değiştirme masrafları karşılığı olarak kurumlarınca harcırah ödemesi yapılmaktadır. Ancak bu uygulama çoğu kez iyi niyet kurallarını aşacak şekilde sürdürülmekte ve asıl ikametgah değiştirilmediği halde, emeklilik dolayısıyla sırf harcırah amacıyla yeni bir mahal gösterilerek hakkın kötüye kullanılması yoluna gidilmektedir.

Bunun yanında Emekli Sandığı da yersiz ve mükerrer işlemler yapmak zorunda kalmaktadır. Zira, ilgili yeni gösterdiği oturma yerindeki muhabir bankaya gönderilen ikramiye ve aylıkları aldıktan sonra yeniden başvurarak aylıklarının asıl adresindeki bankaya nakledilmesini istemektedir. Bu suretle yersiz ve mükerrer işlemler yapılmakta evrak ve zaman kaybına yol açılmaktadır. Gerçek olmayan adreslere gönderilen özel belge, sağlık karnesi gibi belgeler alıcının eline ulaşmadığı için emeklilerle Sandık arasında sık sık sürtüşmeler ortaya çıkmaktadır.

Emeklilerin devlet hizmetinde çalışmaya devam etmeleri: Sosyal güvenlikte, çalışma ile emekliliğin birbirinden ayrılması ve bir kurumdan emekliye ayrılan kişinin aynı kuruma tabi bir yerde emekli-çalışan olmaması gerekir. Emekli Sandığı Kanunu açısından da genel düzenleme bu yöndedir. Yani bir kişi hem iştirakçi hem emekli olamamaktadır. Emekli olan bir kişi tekrar memuriyete girdiğinde emekli aylığı kesilmektedir. Genel esas bu olmakla birlikte bazı görevlerde bulunanlar hem emekli aylığı almakta, hem de kamu kurumlarında çalışarak ücret elde etmektedirler.¹¹⁶

Prime dayanmayan sağlık yardımları: Emekli Sandığı Yasası'na 08.07.1971 tarih, 1425 Sayılı Yasayla eklenen geçici 139. madde uyarınca; "kanunla düzenlenecek genel sağlık sigortası kapsamına alınacakları tarihe kadar" emekli, dul ve yetimlerle, bunların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin hastalanmaları halinde, sağlık yardımından

¹¹⁵ Duygulu- Pehlivan, a.g.e., s.64

¹¹⁶ DPT, 2001, a.g.e., s.54

yararlandırılmaları öngörülmüştür. Sözü edilen madde ile getirilen bu uygulama, aradan 30 yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın yasayla henüz genel sağlık sigortası kurulamadığından, sürekli hale dönüşmüştür. Emekli Sandığı, yapmakta olduğu sağlık yardımı karşılığında iştirakçi veya emeklilerden herhangi bir kesenek almamakta ve sağlık giderlerini tamamen kendi kaynaklarından karşılamaktadır. Son yıllarda gerek ilaç fiyatlarındaki aşırı artışlar, gerekse emekli sayısındaki artış ve ortalama yaşam düzeyinin uzaması sonucunda sağlık yardımları aşırı biçimde artmış bulunmaktadır.¹¹⁷

4. FİNANSMAN KRİZİNDEN ÇIKIŞA YÖNELİK ARAYIŞLAR VE UYGULAMALAR

1990'lı yılların başından itibaren sosyal güvenlik sistemi ile doğrudan ilgili taraflar; çeşitli meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, akademisyenler, siyasi partiler ve hükümetler Türk sosyal güvenlik sisteminin kriz içine düştüğü ve mutlaka yeniden yapılandırma çalışmalarının başlaması gerektiği konusunda görüş birliği içinde olmuşlardır. Yöntemleri ve çözüm önerileri farklı olmakla birlikte bütün kesimler sistemin içinde bulunduğu kriz ortamından çıkarılmasına yönelik tedbirleri içeren raporlar hazırlatarak yayımlamışlardır. Bu çalışmalar ve yapılan yasal düzenlemelerle sosyal güvenlik sistemimizin yeniden yapılandırılması ile ilgili çalışmalarda gelinen nokta ana hatları ile aşağıda sunulmuştur.

4.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Raporu

Hükümet seviyesinde sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik ilk kapsamlı çalışma Dünya Bankası'ndan sağlanan 1,8 milyon dolarlık kredi ile ihale suretiyle ILO uzmanlarına hazırlatılan sosyal güvenlik reform raporu olmuştur. Mayıs 1995 tarihinde Türk kamuoyuna sunulan rapor, gerek problemlerin tespiti gerekse önerilen yeniden yapılanma modelleri ile Türk sosyal güvenlik sistemi ile ilgili en kapsamlı ve sistematik çalışmalardan biri olarak dikkat çekmiştir.

ILO raporunda öncelikle, herhangi bir değişiklik yapılmaksızın sistemin mevcut hali ile devam ettirilmesi halinde primler, aktif/pasif sigortalı oranı, aylıkların seviyesi gibi temel parametreler açısından Türk sosyal güvenlik sisteminin 2050 yılına kadar

¹¹⁷ Duygulu- Pehlivan, **a.g.e.**, s.61

olacak dönem için projeksiyonu yapılmış ve çok özet olarak sistemin sürdürülemez bir noktada olduğu tespiti yapılmıştır. Bu tespitten hareketle, Türk sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması ile ilgili olarak 4 ayrı seçenek (model, yeniden yapılanma senaryosu) önerilmiş ve her bir modelin uygulamada ortaya çıkaracağı avantaj ve dezavantajlar belirtilmiştir.

Kamuoyunda yapılan tartışmalar sonucunda ILO raporunda önerilen iki ayaklı sosyal güvenlik sistemi oluşturmaya yönelik seçeneği daha uygulanabilir görülmüştür. Buna göre mevcut sosyal sigorta kurumları SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın ılımlı bir dağıtım esasına göre çalışan birinci ayak sosyal güvenlik kurumları olarak varlıklarını devam ettirmesi, bunlara ilave olarak gönüllülük esasına dayanan ikinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının devreye sokulması öngörülmüştür. ILO raporunda önerilen model ve öngörülen yenilikler, sonraki yıllarda sosyal güvenlik sistemi ile ilgili düzenlemelerde sürekli olarak göz önüne alınmıştır.

4.2. 4447 Sayılı Kanun

50 yıllık süre içinde, Türk sosyal güvenlik sistemi ile ilgili en kapsamlı değişiklik ve yenilik getiren yasal düzenlemelerden biri de 8 Eylül 1999 tarih ve 4447 sayılı Kanun olmuştur. 4447 sayılı Kanun, sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmeden önce, durumun aciliyeti dikkate alınarak sistemdeki kanamayı durdurmak üzere, sosyal sigorta kurumlarının gelirlerini artırıp, giderlerini azaltarak mali durumlarını iyileştirmeye yönelik bir dizi değişiklik getirmiştir. Kanun, esas olarak sosyal sigorta kurumlarının işleyişinde sigortacılık ilkelerinin öne çıkarılmasına yönelik hükümler içermektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, 4447 sayılı Kanun, ağırlıklı olarak SSK ve Bağ-Kur ile ilgili değişiklikler getirmiş, Emekli Sandığı'na yönelik düzenlemeler yalnızca emeklilik yaşı değişiklikleri ile sınırlı kalmıştır.

4447 sayılı Kanunla getirilen değişiklikleri ana hatları ile aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Öncelikle, özellikle işçi sendikalarının olumlu olarak karşıladığı işsizlik sigortası oluşturulmuş, 1 Haziran 2000 tarihinde prim toplamaya başlayan sigorta kolu Şubat 2002 tarihinden itibaren de işsizlik ödenekleri vermeye başlamıştır.

- Kanun, sosyal sigorta kurumlarının gelirlerini ciddi şekilde artırmak üzere prime esas kazançların hesaplanması ile ilgili önemli değişiklikler getirmiş, alt ve üst sınırların belirlenmesini yeni esaslara bağlamıştır. Prime esas kazançların artışı TÜFE ve GSYİH artışına endekslenmiştir.
- Kayıt dışı çalışmayı önleme ve prim tahsilatını artırmaya yönelik olarak sigortalıların ve işyerlerinin önceden bildirilmesi esası getirilmiştir.
- Sosyal sigorta kurumlarının en önemli gider kalemini oluşturan yaşlılık sigortasından aylık bağlanması için aranan yaş şartı, ILO raporunda önerildiği gibi, 20 yıllık kademeli bir geçiş süreci sonunda, kadınlar için 58; erkekler için 60 yaşın doldurulması olarak belirlenmiştir.

4447 sayılı Kanunla, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından bağlanan aylıkların hesaplanma esasları da değiştirilmiştir. Öncelikle prim ödeme gün sayıları artırılırken (SSK için 5000 günden 7000 güne, Bağ-Kur ve Emekli Sandığında ise kadın sigortalıların hizmet süresi 20 yıldan 25 yıla çıkarılmıştır), aylık bağlama oranlarının hesaplanması ile ilgili esaslar da değiştirilmiştir. Aynı şekilde, aylıkların hesaplanmasında sigortalının bütün sigortacılık süresi boyunca ödediği primlerin TÜFE ve GSYİH artış oranları dikkate alınarak hesaplanan güncelleştirilmiş değeri esas alınmıştır. Kısaca belirtmek gerekirse, yeni aylık hesaplama şekli ile SSK ve Bağ-Kur'da uzun vadeli sigorta kollarının fon esasına göre çalışma özelliği güçlendirilmiştir.

4.3. Kanun Hükmünde Kararnameler ve Sosyal Güvenlik

Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması

Sosyal güvenlik reformunun ikinci adımının, 4447 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerin etkin şekilde hayata geçirilebilmesi için, sosyal sigorta kurumlarının yönetim ve teşkilatlanma yapılarının değiştirilmesi olması öngörülmüş ve bu çerçevede, SSK, Bağ-Kur ve İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yeniden yapılanmasını ve sosyal sigorta kurumları üzerinde bir koordinasyon kurumu olarak sosyal güvenlik kurumu oluşturulmasını öngören 616, 617, 618 ve 619 sıra sayılı dört KHK Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısını değiştirmeye yönelik olarak hazırlanan kanun tasarıları daha acil olan Avrupa Birliği'ne uyum yasaları ve ekonomik istikrar programı ile ilgili mevzuatın çıkarılması gereği dolayısıyla yoğun bir gündemi olan TBMM'de görüşülememesi ve gecikmesi üzerine KHK olarak

çıkarılmıştır. Ancak, KHK'lerin çıkarılmasına gerekçe teşkil eden 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, bu kanuna istinaden çıkarılan KHK'lerin de iptaline yol açmış ve bu iptalle, Türk sosyal sigorta kurumlarının teşkilatlanma yapıları ile ilgili olarak Haziran-Ağustos 2003 tarihine kadar süren uzun süreli bir mevzuat boşluğu söz konusu olmuştur.

4.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin Oluşturulması

Bireysel emeklilik sisteminin oluşturulması Türk sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması ile ilgili önemli gelişme noktalarından birini oluşturmaktadır. 28.03.2001 tarih ve 4632 sayılı Kanunla yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile tamamlayıcı nitelikte bir sosyal güvenlik müessesesi oluşturulmuştur. Sistemin temel özellikleri isteğe bağlı olması, esas olarak fertlerin prim ödemesi, ancak işverenlerin de katkıda bulunabilmesi, fon esaslı bir sistem olması, ödenen primlerle alınacak aylıklar arasında tam bir ilişki bulunması, fertlerin kendi birikimlerinin değerlendirilmesi ile ilgili karar sürecine katılabilmesi, en az 10 yıl prim ödenerek ve 56 yaşında aylık bağlanabilmesi, kişisel hesapta biriken fonların aylık, 3 aylık veya yıllık gelir olarak ödenebilmesi, bireysel emeklilik hesaplarının şirketler arasında kolaylıkla aktarılabilmesi olarak sıralanabilir.

4.5. Sosyal Sigorta Kurumlarının Teşkilat Kanunları

KHK'lerin iptali, SSK, Bağ-Kur ve Türkiye İş Kurumu'nun faaliyetleri ile ilgili olarak bir boşluk bırakmış, bu boşluk 2003 yılı yaz aylarında yapılan yasal düzenlemelerle giderilmiştir. KHK'lerle ortaya çıkan boşluğu gidermek üzere dört önemli Kanun çıkarılmıştır. Bunlar: 4947 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, 4956 sayılı Bağ-Kur Kurumu Kanunu, 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu'dur. Bu düzenlemeler bir kez daha ortaya koymuştur ki Emekli Sandığı, Türk sosyal sigorta kurumları içinde ayrı bir yere sahiptir.

Sosyal sigorta kurumlarının teşkilat kanunlarında sosyal sigorta mevzuatını ilgilendiren değişikliklere de yer verilmiş, SSK ve Bağ-Kur prim alacaklarının yeniden yapılandırılması da bu çerçevede SSK ve Bağ-Kur Kurum kanunlarında yer almıştır.

4.6. Acil Eylem Planı Kapsamında Yürütülen Çalışmalar

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 15.01.2003 tarihinde, kendi İnternet sayfasında yayınladığı “Hükümet Programı ve Acil Eylem Planı Çerçevesinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Sorumluluğunda Yürütülen Faaliyetlerimiz” başlıklı metinde, sosyal güvenlik alanında yapılacak değişiklikleri;

- Sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının ayrılması,
- Genel sağlık sigortası sistemi ve kurumunun kurulması,
- Uzun vadeli ve kısa vadeli sigorta programlarının birbirinden ayrılması,
- Prim karşılığı olmayan ödemelerin kaldırılması,
- Bütünleştirilmiş bir sosyal güvenlik ağının kurulması,
- Bütünleştirilmiş bir sosyal hizmet ve yardım ağı ve kurumsal yapının oluşturulması,
- Sosyal güvenlik kuruluşlarında norm ve standart birliğinin sağlanması

başlıkları altında toplamıştır. Çok sayıda kamu kesimi temsilcisinin yanısıra sosyal tarafların da katılımı ile oluşturulan komisyonlar belirlenen konularda çalışmalar gerçekleştirmişlerdir.

Acil Eylem Planı kapsamında yürütülen bu çalışmalar içinde Genel Sağlık Sigortası'nın (GSS) oluşturulması öncelikli olarak ele alınmıştır. GSS ile ilgili çalışmada ortaya konulan temel hususlar şu başlıklarda toplanmıştır:

- GSS, sağlık hizmetlerinin tek elden sunulması prensibi çerçevesinde, SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı kapsamındaki kişilerle herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayanları, yani nüfusun tamamını kapsamına alacaktır.
- Ortalama sağlık giderlerinden hareketle sistemin maliyeti 7,9 milyar ABD doları olacaktır. Bunun için aylık asgari ücretin % 30'una tekabül eden 40 ABD doları veya % 13 oranında sağlık sigortası primi toplanması gerekecektir. Sıfır finansman açığı için toplanması gereken prim oranı ise % 16 olarak hesaplanmıştır.
- Devletin gerek kamu görevlileri için ödeyeceği primler, gerekse hiç sosyal güvenlik koruması olmayanlar için (Yeşil Kartlılar) yapacağı katkılar ve sağlık sigortası açıkları için yapacağı ödemeler toplam olarak 4,1 milyar dolarlık bir yük getirecektir.
- Sağlık hizmetleri arzının kurumsal yapılanması ile ilgili esasların da yer aldığı çalışmada son olarak uygulamanın hayata geçirilmesi ile ilgili takvime yer verilmiş, 12 aylık bir araştırma, fizibilite, mevzuat çalışmaları ve yasal düzenleme

sonucunda sistemin 1.1.2004 tarihi başlangıcında yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

Doğrudan bu çalışmalarla ilgili olmakla birlikte SSK sigortalılarının devlet hastanelerinden faydalanmasına imkan veren Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı protokolü ile kasım ayı başında gündeme gelen SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi bu kapsamdaki diğer dikkate değer gelişmeleri oluşturmaktadır.

4.7. Sosyal Güvenlik Sisteminin Tek Çatı Altında Toplanması Projesi

58. Cumhuriyet Hükümeti, sosyal sigorta kurumlarının teşkilat kanunlarının yürürlüğe girmesini takip eden günlerde, Türk sosyal güvenlik sistemini sil baştan değiştirecek yeni ve kapsamlı bir projeyi gündeme getirmiştir. Yine Acil Eylem Planı çerçevesinde sürdürülen bu çalışmalara göre Hükümet dört önemli kanun tasarısı taslağını kamuoyunun gündemine taşımış ve tartışmaya açmıştır. Bunlar:

- Emeklilik Sigortası Sistemi ve Emeklilik Sigortaları Kurumu Kanunu Tasarı Taslağı,
 - Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Temel Kanunu Tasarısı,
 - Sosyal Güvenlik Kurulu Başkanlığı Kanunu Tasarı Taslağı,
 - Genel Sağlık Sigortası Sistemi ve Sağlık Sigortası Kurumu Kanunu Tasarı Taslağı,
- olarak sıralanmıştır. Bunlar içinde en dikkat çeken, SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın lağvedilerek, yeni ve tek bir emeklilik sigortası kurumu oluşturulması ile ilgili tasarıdır.

Sosyal güvenlik kurulu başkanlığı oluşturulması: Bütün sosyal güvenlik kurumlarının (Emeklilik Sigortaları Kurumu, Sosyal Yardım ve Hizmetleri Kurumu, Türkiye İş Kurumu ve Sağlık Sigortası Kurumu) üst organizasyonu olarak sosyal güvenlik ve istihdam kurumları arasında koordinasyonu sağlamak üzere Sosyal Güvenlik Kurulu Başkanlığı oluşturulacaktır. Kurul, gerçekte bir yönetim ve karar organı olarak değil, danışma ve istişare organı olarak görev yapacaktır.

Sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların düzenlenmesi: Sosyal hizmetlerin ve yardımların tek elden yürütülmesini esas alan tasarı, sosyal yardım ve hizmetlerin amaç ve kapsamı ve sistemle ilgili temel esasların yanısıra bu hizmetlerin yürütülmesi ile

ilgili teşkilatlanma yapısına yönelik hükümler de getirmiştir. Bu alanda faaliyet gösterecek temel kurum, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım Kurumu Genel Müdürlüğü olarak belirtilmiştir. Tasarının dikkat çekici bölümlerinden birini, sosyal yardım ve hizmet kapsamında sağlanacak yardımların ve ihtiyaç gruplarının kapsamlı tariflerinin yapıldığı bölüm oluşturmaktadır. Bu kanun kapsamında bütün sosyal politika uygulamaları için temel gösterge olarak kullanılacak bir yoksulluk sınırı kavramı tanımlanması ve hesaplanmasına yer verilmesi önemli bir yenilik olarak dikkati çekmiştir.

Genel sağlık sigortası sistemi ve sağlık sigortası kurumu oluşturulması: Haziran 2003 tarihinde hazırlanan tasarı, halen değişik sosyal sigorta kurumları tarafından yürütülmekte olan sağlık hizmetlerinin Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamında bir elden yürütülmesini öngörmektedir. Tasarı, oluşturulacak yeni GSS ile ilgili olarak kapsam, ödenecek primler, devlet katkısı ve sunulacak hizmetler ile ilgili hususlara yer vermiştir.

Emeklilik sigortası sistemi ve emeklilik sigortaları kurumu oluşturulması: Acil Eylem Planı çerçevesinde hazırlanan sosyal güvenlik sistemi ile ilgili en dikkat çekici kanun tasarısı, emeklilik sigortası ile ilgili olandır. Tasarı, esas olarak SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın sona erdirilerek tek bir sigorta kurumu oluşturulmasını öngörmektedir. Bu tasarı ile getirilen düzenlemelerin ana esasları şunlardır:

- Tasarı 506 sayılı Kanun sistematığı esas alınarak düzenlenmiştir.
- Kapsam, bütün sosyal sigorta kanunları kapsamındaki kişiler olarak belirtilmiş, sigortalılık zorunluluk esasına göre düzenlenmiştir.
- Prim oranları, prime esas kazançlar, primlerin hesaplanması ve ödenmesi ile ilgili hususlar da 506 sayılı Kanun hükümlerine benzer şekilde düzenlenmiştir.
- İsteğe bağlı sigortalılık ve topluluk sigortası ile ilgili hükümler kısmen değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir.
- Emekli Sandığı mensupları düşünülerek hizmet süreleri ile ilgili istisnai düzenlemelere yer verilmiş ve Sandık mensuplarının mevcut durumlarının devamını sağlayıcı hükümler yer almıştır.
- Emeklilik Sigortaları Kurumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı

mali ve idari bakımdan özerk bir kurum olarak tarif edilmiş, idari yapısı ve organları Genel Kurul dışında SSK'ya benzer bir şekilde oluşturulmuştur.

Bir bütün olarak değerlendirmek gerekirse, Emeklilik Sigortaları Kurumu, 506 sayılı Kanun hükümleri esas alınarak, bütün çalışanların tek bir sosyal güvenlik kurumu altında toplanması amaçlanarak oluşturulmuştur. Bu birleşmenin ötesinde, haklar ve yükümlülükler açısından yeni sistem önemli farklılıklar getirmemektedir.

4.8. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Reform Önerisi

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi: Taslak Metin adıyla Türk sosyal güvenlik sistemini yeniden ve kapsamlı şekilde değiştirmeyi amaçlayan bir çalışmayı ve bu çalışmanın genel esaslarını 29 Temmuz 2004 tarihinde Türk kamuoyuna açıklamış ve tartışmaya açmıştır. Bu rapor ve getirilen önerileri, 1999 yılında başlatılan süreç içinde ikinci kuşak sosyal güvenlik reformu olarak değerlendirmek çok yanlış olmayacaktır.

Yapılacak sosyal güvenlik sisteminin temel amacı;

- Adil ve kolay erişilebilir,
- Yoksulluğa karşı etkin koruma sağlayan,
- Mali açıdan sürdürülebilir,

bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak olarak açıklanmıştır. Bu reform önerisinin en dikkat çeken yönlerinden birisini, sosyal sigorta kurumlarının teşkilatlanma esasını sigorta kolları itibarıyla yapması ve üst kurum olarak Sosyal Koruma Kurumu; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları için Emeklilik Sigortaları Kurumu; sağlık hizmetleri için Genel Sağlık Sigortası Kurumu; sosyal yardım ve hizmetler için de Sosyal Yardım ve Hizmetler Kurumu oluşturulmasını öngörmesidir.

Sonuç olarak, Türk sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısı ve işleyiş esasları ile ilgili kapsamlı değişiklikler (reform) yapma ihtiyacı devam etmektedir. Bir başka ifade ile 1999 yılından bu yana yapılan düzenlemeler beklenen iyileşmeyi sağlayamamış görünmektedir.¹¹⁸

¹¹⁸ TÜSİAD, a.g.e., s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

1. SOSYAL GÜVENLİKTE ÖZELLEŞTİRME VE ÖZEL EMEKLİLİK FONLARI

1.1. Sosyal Güvenlikte Özelleştirme

Sanayi Devrimi ile başlayıp II. Dünya Savaşından sonra gelişen sosyal devlet kavramının önemli bir yönü, vatandaşların yarınlarını güvence altına almak, onları sosyal güvenliğe kavuşturmadır. Ancak, 1970'lerde yaşanan petrol krizi sonrası ortaya çıkan gelişmeler ve 1980'lerde görülen ekonomik durgunluk, gerileme ve artan bütçe açıkları tüm dünyada sosyal güvenlik alanında yeni açılım gereksinimlerini doğurmuştur.

Nitekim, 1980'ler ile 1990'ların, sosyal güvenlik politikalarında büyük bir değişimi içerdiği, bir çok devletin sosyal güvenlik sistemlerine yeni bir şekil vermeyi hedefledikleri görülmektedir. Belirtilen gelişim bazı ülkelerde sosyal güvenliğin büyük ölçüde özelleştirilmesi gibi radikal bir değişimi içerirken, bazılarında kısmi bir özelleştirmeyi içeren ılımlı bir dönüşümü ortaya koymaktadır. Diğer bir kısım ülkelerde ise sosyal güvenliğin özelleştirilmesi konusunda tartışmalar yapılmakta, ancak somut adımlar, bugün için atılmamaktadır.¹¹⁹

Bütün iktisadi ve sosyal olgular gibi, özelleştirme de çok yönlü bir iktisadi olgudur ve bu gerçek, özelleştirmenin bütün unsurlarını ihtiva eden ve herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Bununda ötesinde, iktisadi bir olgu olmaktan öte algılanılarak bazı siyasi, sosyal ve ideolojik amaçların da özelleştirme ile gerçekleştirilmek istenmesi, özelleştirme kavramının kapsamını genişleterek tanım güçlüğü yaratan bir başka faktör olmuştur. Ancak, özelleştirme konusunda yaşanan güçlük yalnızca tanım güçlüğü değildir. Özelleştirme ile ilgili olarak bir kavram kargaşası da yaşanmaktadır. Bunun sebepleri arasında, özelleştirme

¹¹⁹ Ufuk Aydın, "Sosyal Güvenlikte Özelleştirme, Sebepler ve Uygulamalar," **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt no 12, Sayı no 5: (Eylül 1998) s.4. ("www.cmis.org.tr/dergi/1998.html" adresinden temin edilmiştir.)

kavramının birden fazla anlam ifade edecek şekilde kullanılması, aynı ülke içinde özelleştirme ile ilgili birden fazla kavram bulunması ve nihayet farklı ülkelerde ve lisanlarda farklı anlamları ihtiva edecek şekilde kavramın benimsenmesi bulunmaktadır. Sayılan bu sebeplerle özelleştirme kavramı ile ilgili yanlış anlamalar ve kavram kargaşası doğmaktadır.

Özelleştirme bir çözüm aracı olarak gündeme gelmiştir. Ancak, kavram konusunda yaşanan kargaşa dolayısıyla, özelleştirme bir çözüm aracı olmaktan çok problem kaynağı haline gelmiştir. Özelleştirme ile ilgili problemlerin kaynağı daha başlangıçta, kavram aşamasında ortaya çıkmaktadır. Nitekim, ülkemizde yaygın bir özelleştirme uygulaması olmamasına rağmen, özelleştirme ile ilgili anlaşmazlıkların kaynağı kavram konusunda yoğunlaşmaktadır. Özelleştirmeyi savunanlarla karşı çıkanların neyi kastettikleri konusunda belirsizlikler vardır. Kavramların, anlaşmazlık kaynağı olmaktan çıkarılması, o kavramla kastedilen vasıtanın istenen sonuçları vermesi bakımından son derece önemlidir. Özelleştirme kavramını anlaşılabilir hale getiren ve kavram kargaşasına yol açan bir faktör, kavramın politik bir silah olarak kullanılmaya başlanması ile ortaya çıkmıştır. Bütün sözcükler, politik bir silah olarak kullanılmaya başladıkları zaman anlaşılabilirliklerini kaybederler. Bu durum özelleştirme kavramı için de geçerli olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme, iktidar ve muhalefet partileri ile çeşitli menfaat gruplarının temsilcisi olan kitle örgütleri tarafından politik bir silah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmenin en bariz olarak görüldüğü ülkelerden birisi de ülkemizdir.

Özelleştirme kavramının tanımını etkileyen unsurlar; özelleştirmeyi ortaya çıkaran faktörler, özelleştirme ile gerçekleştirilmek istenen amaçlar ve özelleştirmeden beklenenler ile, özelleştirmenin sonuçları ve bu sonuçlardan etkilenenlerin bakış açılarıdır. Birden fazla faktör, birden fazla amaç ve nihayet özelleştirmeden etkilenen birden fazla iktisadi ve sosyal kesimin varlığı özelleştirme kavramının tarifini güçleştirmektedir.¹²⁰

Genel anlamda “özelleştirme” kavramında yaşanan tanım sorunu “sosyal güvende özelleştirme” kavramında da yaşanmakta, sosyal güvende özelleştirme kavramı üzerinde de bir görüş birliği bulunmamaktadır. Özellikle sosyal taraflar ve öğreti bu konuda açık bir tanım vermekten kaçınmakta, tartışma, sınırlı sayıdaki

¹²⁰ Yusuf Alper, **İktisadi Amaçları ve Sosyal Sonuçlarıyla Özelleştirme** (Birinci Basım. Ankara: Sağlık-İş Yayınları, 1994), s.21.

uygulamanın değerlendirilmesi niteliğini taşımaktadır. Gerçekten, sosyal güvenlik sorunlarına çözüm önerileri getirmeyi amaçlayan bir çok eserde, özelleştirmeden söz edilmiş iken, herhangi bir tanım verilmemiştir. Sosyal güvenlik alanında özelleştirme uygulamaları ve bunlara yönelik görüşler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, özelleştirmenin, sosyal devlet olgusundan belli bir ölçüde uzaklaşmayı ifade ettiği ortaya çıkmaktadır.¹²¹ Bu anlamda sosyal güvenliğin özelleştirilmesini, “sosyal devletin, sosyal güvenliğin sağlanması ödevini tamamen ya da kısmen özel sektöre devretmesidir”, şeklinde tanımlamak mümkündür.¹²² Böylece, özelleştirme ile devlet, doğumundan bu yana kendi üzerinde bulunan sosyal güvenliği sağlama yükümlülüğünden kısmen ya da bütünüyle çekilmekte, bu yükümünü özel sektöre devretmektedir. Özelleştirme uygulamasından sonra devlet, bu alanda genellikle bir denetim fonksiyonu görmektedir.

1.1.1. Sosyal Güvenlikte Özelleştirmeye Yol Açan Sebepler

Genellikle finansmanı en zor olan yaşlılık sigortalarını esas alan ve kısmen de sağlık sigortalarını kapsayabilen sosyal güvenlik alanındaki özelleştirme, öncelikle finansman güçlükleri nedeniyle tercih edilmektedir.¹²³ Öte yandan sosyal güvenliğin örgütlenmesinden kaynaklanan ve çoğunlukla sisteme siyasal etkileri mümkün kılan yapılanma da özelleştirme fikrini kabul görür hale getirmiştir. Bunun yanında, 1980 sonrası bireyi ön plana çıkaran görüşlerin de sosyal güvenlik alanındaki bu yeni gelişimi etkilediği bir gerçektir. Özetle belirtmek gerekirse, sosyal güvenlikte özelleştirme fikri, sosyal güvenliğin kendi içsel sorunları yanında, konjonktürün de etkisi ile bir çok çevrede kabul görür hale gelmiştir.

1.1.1.1. Finansman Güçlükleri

Sosyal güvenlik sistemlerinin temelinde genç ve sağlıklı çalışanlardan yaşlılara bir gelir transferi yatmaktadır. Başka bir deyişle bugünün gençleri bugünün yaşlılarını ve hastalarını, yarının gençleri yarının yaşlılarını ve hastalarını finanse

¹²¹ Aydın, Eylül 1998, a.g.e., s.5

¹²² Y. Beyazıt Önal, **Türkiye’de Bireysel Özel Emeklilik Sistemi** (Birinci Basım. Adana: TÜGİAD Yayınları, 2001). s.13.

¹²³ Murat Şen ve Tekin Memiş, **Özel Emeklilik ve Türkiye için Sistem Önerisi** (İstanbul: TÜGİAD Yayınları, 2001). s.23.

etmektedir. Böylesi bir yapılanmanın ise sosyal güvenlik primlerinin tutarı, fonların yönetimi ve nüfusun yapısına son derece duyarlı olacağı açıktır.

Primler: Sosyal güvenliğin finansmanında primlerin önemli bir yeri vardır. Primlerin yüksek olması finansmanı kolaylaştırır gibi görünse de, nispi emek-sermaye maliyeti dengesini emek açısından bozmakta, işgücü maliyetini yükselterek yeni yatırımları engellemekte, kaçak istihdama neden olabilmektedir. Bunun yanında primlerin miktarının sosyal riskleri karşılamak konusundaki yetersizliği de özellikle sağlık sigortaları açısından sıkça dile getirilmektedir. Sosyal güvenlik primlerinin tahsilatında karşılaşılan sorunlar ise, hem finansmanı güçleştirmekte, hem de sosyal güvenlik kurumlarının mali dengesini bozarak, bunlara yeni mali külfetler getirmektedir.

Fonların İşletilmesi: Finansman güçlüklerinin bir başka yönünü ise toplanan fonların işletilmesi oluşturmaktadır. Fon yönetimi gerçekten teknik ve uzmanlık isteyen bir konudur. ABD’de yapılan bir çalışma bu ülkede dahi sosyal güvenlik fonlarının gereği gibi işletilmediğini ortaya koymaktadır. Çalışmaya göre, 1970’de sigortalı olmuş bir kişi aynı prim miktarını sosyal sigorta yerine özel fonlara yatırmış olsa idi bugün aldığı emeklilik gelirinin altı katını elde edecektir. Benzer sonuçlara ülkemizde, bizzat sosyal güvenlik kuruluşlarının yaptığı çalışmalarda da ulaşılmıştır. Fonların işletilmesi ile ilgili olarak yapılan bir başka araştırmaya göre ise ABD’de 1951’den beri sosyal güvenlik primlerinin 17 kat arttığı, buna karşın emekli aylıklarının sadece 5 kat arttığı görülmektedir. Kaldı ki emekliler, bugün için önceki gelirlerinin %43’ünü elde etmektedirler. Genel kabul gören ilkelere göre ise, bir emeklinin önceki yaşam standardını sağlamak için, önceki gelirinin %60-85’i arasında bir gelir elde etmesi gerekmektedir. Ülkemizde de sosyal güvenlik fonlarının yasal düzenlemeler çerçevesinde tahvil ve hisse senetlerine yatırılması öngörülmekte, ancak fonların hemen tamamının oldukça düşük getirili Eximbank tahvillerine yatırılmış olduğu görülmektedir.

Nüfusun Yapısı: Özellikle sağlık (hastalık) sigortaları ile yaşlılık sigortaları nüfusun yapısına duyarlı sigortalardır. Nüfusun genç olması daha az sağlık sorunu yaratmakta, yaşlılık sigortalardan yapılacak ödemeler ve bağlanacak gelirler daha düşük tutarlarda

olmaktadır. Günümüzde sosyal güvenliğin yükünün önemli bir kısmını taşıyan sigortalılar belli bir süre prim ödemekte ve daha sonra ileriki bir tarihte emekli olarak bir gelir elde etmeyi ummaktadırlar. Ancak bu gelire ne zaman ulaşacaklarını kendileri değil yasalar belirlemektedir. İşte gelirin elde edileceği bu zaman kesimi finansmanı önemli ölçüde etkilemektedir. Bu anlamda, emeklilik yaşı son derece önem kazanmakta, emeklilik yaşının erken belirlenmesi sosyal güvenliğin finansmanını güçleştirirken, çok ileri yaşlarda emeklilik fikri sosyal güvenliğin inandırıcılığını zedelemektedir. Aslen emeklilik yaşı çok yönlü bir sorunu oluşturmaktadır. Belirleme bir yandan sigortalının menfaatlerini, diğer yandan ise özelde sosyal güvenlik kurumları, genelde ise ülkenin ekonomik yapısını etkilemektedir. ABD’de 1940 yılında (sosyal güvenliğin kurulduğu yıllarda) yaşam beklentisi 64 yıl iken, bugün 75 yıldır. Yüzyılın başında nüfus artış hızı %3.56 iken, bugün %2’dir. Avrupa ülkelerinde de yaşanan benzer durumun anlamı, nüfusun yaşlanmasıdır. Bunun, finansmanı güçleştireceği ise açıktır. Çözüm yolu olarak primlerin artırılması, yardımların azaltılması veya emeklilik yaşının yükseltilmesinin benimsenmesi halinde ise bunun sosyal güvenlik amacına aykırı olacağı rahatlıkla ileri sürülebilecektir.

Nüfusun yaşlanması ile ortaya çıkabilecek bir başka sorun da sisteme yeni sigortalıların katılamayıdır. Aktif-pasif sigortalı dengesini bozan bu gelişim, finansmanı da güçleştirmektedir. Prim-yardım ya da ödeme-gelir oranı, mevcut sosyal güvenlik sistemlerinde bir emekliye(pasif sigortalı) düşen aktif sigortalı sayısına son derece duyarlıdır. Eğer insanlar uzun yaşarsa her aktif sigortalıya daha çok pasif sigortalı düşer; doğum oranı düşerse her emekli için daha az aktif sigortalı sisteme katılır. İnsanlığın gelişimi ise (yukarıda da açıklandığı gibi) yaşam süresinin uzaması ve doğum oranının düşmesi yönündedir. Tüm bu demografik gelişimin sistemin finansmanını güçleştireceği ise açıktır. Aşağıdaki tablo bu husustaki gelişim konusunda bir fikir verebilir. Yaygın ve geçerli görüş 7 aktif sigortalının 1 emekliyi finanse ettiği sistemin en sağlıklı olduğu, 4 aktif sigortalının 1 emekliyi finanse ettiği sistemlerde alarm zillerinin çaldığı şeklindedir.

İşte belirtilen tüm bu hususlar ve ortaya çıkan finansal güçlükler, sosyal güvenliğin özelleştirilmesinde önemli gerekçeleri oluşturmaktadır. Öte yandan sosyal güvenlik sistemlerine yönelik siyasal etkilerin yarattığı olumsuzluklar da belirttiğimiz özelleştirme sürecine geçişi hızlandırmaktadır.

1.1.1.2. Siyasal Etkiler

Bilindiği gibi sosyal güvenlik, nesiller arası bir gelir transferi niteliğini taşımakta, bu transferin aracı olan fonlar ise, araya siyasetçilerin girmesiyle emeklilerin yararına kullanılacağına, sosyal güvenlik ile ilgisi bulunmayan alanlarda kullanılmaktadır. Siyasetçilerin sosyal güvenliği hazır bir kaynak olarak görmeleri ve bu kaynaktan vazgeçmeye yanaşmamaları, mevcut sistemin işleyişini güçleştirmektedir. Bunlar dışında siyasal amaçlarla emekli aylıklarının artırılması, ek istihdam yaratmak bahanesi ile emekli yaşı ile oynanması, kurum yöneticilerinin siyasal sebeplerle görevden alınması, sosyal güvenliğe yönelik siyasal etkilerin yaygın uygulamaları arasında yer almaktadır. Tüm bunlar yanında, devlet örgütünün merkeziyetçiliğinden kaynaklanan özerklik sorunu ve bürokrasi de, siyasal etkenlerle birleşmektedir. Bu durum, mevcut yapılanmanın bugün olduğu gibi gelecekte de sosyal güvenlik ile siyaset ve siyasetçiler arasındaki sorunlu ilişkinin devam edeceği şeklinde yorumlanabilir.

1.1.1.3. Konjonktürel Sebepler

1980 sonrası gelişmeler, çalışma yaşamında genelden özele, toplumda bireye, vasıfsızlıktan kalifiye olmaya yönelik bir süreci başlatmıştır. Böyle bir gelişimin ise, sosyal güvenliği etkilememesi düşünülemez. Nitekim, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi fikrini savunan yazar ve uygulamacıların hemen tümü, devletin diğer alanlarda olduğu gibi artık sosyal güvenlikten çekilmesi gerektiğini; bunun için de inisiyatifin bireyin elinde olduğu yeni bir yapılanmanın mutlak gerekli olduğunu ileri sürmektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerde bugün gelinen durum, gelişmiş ülkelere göre bazı farklılıklar taşımaktadır. 1950'lerde sosyal güvenlik sistemine sahip ülke sayısı 50'den az iken bugün bu sayı 150'ye yaklaşmış, ancak kantite artışı kaliteyi getirmemiş, bu ülkelerin bir çoğunda hem kapsam hem de yardımlar yetersiz kalmıştır. Belirtilen durum ise, gelişmekte olan ülkeler açısından da yapısal bir dönüşümün gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Öte yandan, son yıllarda tüm dünya üzerinde demokrasinin yayılması ile sağ ve sol görüşlerin birbirine yaklaşması da, sosyal güvenlikteki bu değişim için gerekli politik atmosferin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. İşte tüm bu gelişim ve

etkileşimler, sosyal güvende özeleştirme uygulamalarına fiili ve hukuki bir geçişi ya da geçiş konusundaki teorik tartışmaların zeminini oluşturmaktadır.¹²⁴

1.2. Özel Emeklilik Fonları

Özel emeklilik fonları; çalışanların çalışma hayatı süresince elde ettikleri gelirden tasarruf ederek, emeklilik döneminde sürdürülebilir bir hayat düzeyi sağlamlarına olanak tanıyan ve koşulları önceden belirlenmiş bir "emeklilik planı" çerçevesinde işverenler, çalışanlar veya her iki grubun ya da, herhangi bir işverene bağlı olarak çalışmayan bireylerin, düzenli olarak yaptıkları belirli tutardaki katkıların bir fonda toplanarak, profesyonel portföy yönetim ilkeleri çerçevesinde yatırıma yöneltildiği kurumsal yapılar olarak tanımlanmaktadır.

Emeklilik planı, katılımcılarına emekli olduklarında düzenli olarak emeklilik ödemelerinin yapılmasını sağlamak amacıyla oluşturulan ve plan katılımcılarının hakları ve yükümlülükleri, yapılan katkıların ne şekilde değerlendirileceği, emeklilik ödemelerinin hangi esaslara göre yapılacağı gibi konuları ayrıntılı olarak düzenleyen bir sözleşmedir.¹²⁵ Emeklilik planlarını oluşturan ve sponsor olarak adlandırılan kişi veya kurumlar; çalışanları adına hareket eden özel işletmeler, çalışanları yararına devlet ve yerel yönetimler, üyeleri yararına sendikalar ve kendi yararlarına bireylerdir.¹²⁶

Bu kapsamda "emeklilik planı", emeklilik fonunun kurulmasına ve işleyişine ilişkin temel esasları belirleyen ayrıntılı bir sözleşme iken, emeklilik fonu, "emeklilik planı" kapsamında kişilerin birikimlerinin toplu olarak değerlendirilmesi ve kişilere emeklilik döneminde ödemeler yapılması amacıyla oluşturulan ve portföyleri profesyonel kuruluşlarca yönetilen, yatırımların kolektif olarak değerlendirildiği kurumsal nitelikli bir yatırım aracıdır.

1.2.1. Özel Emeklilik Fonlarının Zorunlu/Gönüllü Olarak Uygulanması

Bir ülkenin sosyal güvenlik sistemi içerisinde gerçekleştireceği özel emeklilik fonu uygulamalarına ilişkin bir reformun, ülkedeki herkesi kapsayacak

¹²⁴ Aydın, Eylül 1998, a.g.e., s.6.

¹²⁵ Deniz Derelioğlu, **Türkiye’de Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları** (Birinci Basım. Ankara: TÜGİAD Yayınları, 2001). s.15.

¹²⁶ Elif Buzlupınar, **Emeklilik Fonları: Sermaye Piyasasına Kaynak Aktarımı, Türkiye Üzerine Değerlendirmeler** (Birinci Basım. Ankara: SPK Yayınları, 1996). s.3.

şekilde ve herkesin sisteme katılımını zorunlu tutan bir uygulama mı yoksa, kişilerin isteklerine bağlı gönüllü bir uygulama olarak mı başlatılması gerektiği özel emeklilik fonu ile ilgili tartışmalı konulardan birisidir. Bazı ülkelerde özel emeklilik fonlarına katılım herkes için zorunlu tutulmuş iken, bazı ülkelerde bireylerin tercihlerine bırakılmıştır.

Özel emeklilik fonlarının zorunlu olmasını savunan bir görüşe göre; bir ülkede, sosyal güvenlik kapsamında emeklilik döneminin finansmanı, kamu sosyal güvenlik kurumları yerine özel emeklilik fonları aracılığıyla sağlanıyorsa, özel emeklilik fonlarının uygulanması zorunlu tutulmalıdır. Bu durum, özel emeklilik fonlarının kapsadığı kişi sayısının mümkün olduğunca geniş tutulmak istenmesine yönelik kaygılardan kaynaklanmaktadır çünkü, uygulamanın gönüllü olması ülke nüfusunun belirli bir kısmını, özellikle düşük gelirli çalışanları kapsam dışında bırakabilecektir. Ayrıca, gönüllü uygulamalar, düşük ücretli çalışanlara emekli olduklarında yeterli bir emeklilik geliri sağlayamayabilecektir. Mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin emekli olduklarında kendilerine yeterli bir gelir sağlayacağını düşünmeleri nedeniyle, emeklilik döneminde bireylerin kendileri için birikimde bulunmayı gerekli görmemeleri de, sistemin zorunlu olarak uygulanmasını gerektiren bir başka nedendir.

Özel emeklilik fonlarının zorunlu olması gerektiğini destekleyen bir başka görüşe göre, sisteme zorunlu olarak katılım düşük gelirli çalışanların tasarrufları ile birlikte ulusal tasarrufları artırıcı bir etki yaratacaktır. Ayrıca, zorunlu bir sistemde çalışanların haklarının belirlenmesi standart kurallara göre oluşturulacağından sosyal güvenlik sistemindeki temel eşitsizlikler azaltılabilecektir.

Özel emeklilik fonlarının zorunlu olması durumunda gündeme gelecek bir diğer konu, sistemin kimin için zorunlu tutulacağıdır. Sadece işveren, sadece çalışan veya her iki grup için de uygulama zorunlu tutulabilir. İsviçre, Avustralya ve Hong Kong'ta işverenler için emeklilik fonu oluşturma zorunluluğu bulunmakta iken, Şili başta olmak üzere Latin Amerika ülkelerinde bu fonlara katılım, çalışanlar için zorunludur. İngiltere ve ABD'de ise her iki kesim için de gönüllüdür. Diğer taraftan, sistemin işveren için zorunlu olması durumunda, işverenin çalışanlarına yönelik bir fon kurması zorunlu tutulmakla birlikte, çalışanlara işveren tarafından sponsorluğu yapılan fonun yerine, bankalar, sigorta şirketleri veya diğer finansal kuruluşlar tarafından oluşturulan bağımsız özel emeklilik fonlarından birini seçme olanağı da tanınmaktadır,

Burada belirtilmesi gereken bir diğerk önemli husus, özel emeklilik fonlarının zorunlu veya gönüllü olması konusunun gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerde farklı olduğudur. Genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, özel emeklilik fonlarına ilişkin reformlar, zorunlu uygulamalar şeklinde ve devletin girişimiyle başlatılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise, özel emeklilik fonu uygulamalarının çalışanların ya da bireylerin çabaları sonucunda başladığı görülmektedir.

Özetleyecek olursak; özel emeklilik fonlarının zorunlu olarak uygulanmasının makroekonomik açıdan etkilerinin daha olumlu olduğu görülmektedir. Diğerk taraftan, genellikle gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümünde, özel emeklilik fonu uygulamaları gönüllüdür. Cömert bir kamu sosyal güvenlik sistemi bulunan ülkelerde, özel emeklilik fonlarının yeterince gelişme göstermediğı dikkat çekmektedir. Gelişmekte olan ve kamu sosyal güvenlik sisteminin krizde olduğu ülkelerde ise, yasalar ile özel emeklilik fonu uygulamaları zorunlu tutulmuştur.

1.2.2. Özel Emeklilik Planlarının Türleri

Emeklilik fonu uygulamalarına esas teşkil eden emeklilik planları; fonksiyonel açıdan, emeklilik planının kaynağı açısından, fonlama esasları açısından ve vergi düzenlemeleri açısından olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırılabilir:

1.2.2.1. Fonksiyonel Açıdan Emeklilik Planları

Emeklilik planları fonksiyonel açıdan belirli fayda planları ve belirli katkı planları şeklinde gruplandırılmaktadır. Bu plan türlerinin her birinin risklilik, yatırım şekli, emeklilik fonuna yapılan katkıların niteliğı, emeklilik ödemelerinin şekli, yönetim ve finansman gibi konularda farklı uygulamaları söz konusudur.

1.2.2.1.1. Belirli Fayda Planları

Maaş esaslı planlar olarak da adlandırılan bu planlarda emeklilik döneminde sağlanacak gelirin düzeyi başlangıçta taahhüt edilmekte olup, çalışanlar emekli olduklarında ne kadar bir emeklilik ödemesine hak kazanacakları konusunda bilgi sahibidir.¹²⁷ Belirli fayda planlarında hesaplamalar; ölüm oranı, plan kapsamındakilerin ayrılmaları, tazminat türü, emeklilik yaşı, yatırım gelirleri ve diğerk

¹²⁷ Derelioğlu, a.g.e., s.16

faktörlere bağlı olarak belirlenmekte, önceden bilinmektedir. Yani belirli fayda planında sigorta kurumu, sisteme katılanlara emeklilik kapsamında yapılacak ödemeleri, önceden belirlenen bir formüle göre hesaplamaktadır.¹²⁸

Emeklilik ödemeleri, işveren ve/veya çalışan tarafından yapılan katkıların bir fonda toplanarak yatırımlara yönlendirilmesi ile finanse edilir. Emeklilik ödemelerinin yapılabilmesi bir başka deyişle planın finansmanı için fona aktarılması gerekli katkıların düzeyi, aktüeryal esaslar çerçevesinde hesaplanır.¹²⁹ Şekil 10’da görüldüğü üzere, genel hatları ile, emeklilik planı varlıklarındaki değişim, aktif üyelere yatırılan katkı payları ve plasman gelirlerinden pasif üyelere ödenen aylıkların çıkartılması suretiyle oluşmakta; emeklilik yükümlülüklerindeki değişim ise, idari ve mali giderlerden pasif üyelere yapılan ödemelerin düşülmesiyle ortaya çıkmaktadır. Belirli Fayda Planları’nın emeklilik aylığı hedefini gerçekleştirebilmesi için, fonlamanın cari ve gelecekte ortaya çıkacak yükümlülükleri karşılamaya yeterli düzeyde olması gereklidir. Aktüeryal metodlarla izlenen varlık/yükümlülük ilişkisinde, varlıkların yetersiz olması durumunda “aktüeryal açık”, aksi durumda “aktüeryal fazla” ortaya çıkmaktadır.¹³⁰

Plan Varlıklarındaki Değişme	=	(Katkılar + Yatırımların Getirisi)	-	Emeklilere Yapılan Ödemeler
Plan Yükümlülüklerindeki Değişme	=	Brüt Giderler	-	Emeklilere Yapılan Ödemeler

Şekil 10. Plan Varlıkları ve Yükümlülüklerinin Yapısı

Ergenekon, 2001, s.95.

Bu planlarda, her bir çalışan için bireysel hesaplar açılması yerine, katkılar bir havuz şeklinde yatırıma yönlendirilmektedir. Bunun sonucunda çalışanların yatırım kararı verme olanakları bulunmamaktadır. Emeklilik planı oluştuktan itibaren, şirket kar etmese bile işveren sürekli olarak planın finansmanını sağlamak durumundadır. İşveren gelecekte bir zamanda çalışanlarına belirli tutarlarda ödemedede bulunmayı "taahhüt" ettiğinden dolayı, yatırımların performansını izlemekte ve riskliliğini üstlenmektedir.¹³¹ İşverenin yatırım gelirlerinin garantörü konumunda olduğu belirli fayda planları,

¹²⁸ Önal, a.g.e., s.4

¹²⁹ Derelioğlu, a.g.e., s.19

¹³⁰ Ergenekon, a.g.e., s. 95

¹³¹ Derelioğlu, a.g.e., s.19

genellikle istikrarlı bir iş güvencesi sağlayan ve teknik eğitimler yoluyla yatırım yaptığı elemanlarını çalışma hayatları boyunca istihdam etmek isteğindeki büyük kuruluşlar tarafından tercih edilmektedir.¹³²

Belirli Fayda Planları'nda emeklilik planının tüm katılımcıları, önceden belirlenmiş bir asgari çalışma süresinin sağlanmış olması koşuluyla, her çalışma yılına karşılık sabit bir emeklilik tutarına hak kazanabilecekleri gibi, emeklilik ödemeleri çalışanın hizmet süresinin sonundaki aylık gelirin belirli bir yüzdesi olarak veya bu iki yöntemin karma bir şekilde uygulanmasından oluşan bir yönteme göre belirlenebilir.

Çoğunlukla bir işveren sponsorluğunda oluşan bu planlarda, işverenin emeklilik ödemelerinin yerine getirilmesini taahhüt etmesi nedeniyle, işverenin iflas etme olasılığına karşı fon varlıklarının emeklilik yükümlülüklerini karşılayabilecek yeterlikte olması, bir başka ifade ile planın "fonlanmış" olması gereklidir. Bu planlar için çalışanların emeklilik yükümlülüklerini garanti altına alan kurumlar da bulunmaktadır. Örneğin; ABD'de Emeklilik Ödemeleri Garanti Kurumu, çalışanların ve işverenlerin fona ödedikleri primlerin bir kısmının aktarıldığı ve emeklilik ödemelerini garanti altına alan bir kamu kuruluşudur.

1.2.2.1.2. Belirli Katkı Planları

Katkı payı esaslı planlar olarak da adlandırılan bu plan türünde emeklilikte yapılacak ödemelere ilişkin taahhütler verilmeden emeklilik fonuna yapılacak katkıların oranı veya tutarı belirlenmektedir.¹³³ Plana katılanların, çalışan ve işverenlerin katkıları ile yatırım kazançlarının işlendiği bireysel hesapları bulunmaktadır. Üyenin emeklilik faydası emeklilik gününde hesabındaki bakiyeye dayanır. Belirli fayda metodunun aksine maaşların belirli bir yüzdesi olarak gelecekteki maliyet baştan bilinmektedir, ancak özellikle yatırım sonuçlarından etkilenecek olan emeklilik ödeneği baştan belli değildir. Bu nedenle planın gelecekteki maliyetinin tahmin edilebilir, faydanın ise tahmin edilemez olduğu söylenebilir.¹³⁴

Bu planlarda yatırım riski çalışanların üzerindedir çünkü, emeklilikte elde edilecek gelir düzeyi bilinmemekte, emeklilik ödemeleri, katkıların ne kadar başarılı bir şekilde

¹³² Ergenekon, a.g.e., s.96.

¹³³ Derelioğlu, a.g.e., s.20.

¹³⁴ Buzlupınar, a.g.e., s.13.

yatırıma yöneltildiğine bağlı olarak şekillenmektedir.¹³⁵ Katkı paylarının plase edileceği yatırım aracı konusunda genellikle Belirli Katkı Planı üyelerine tercih hakkı tanınmaktadır. Böylece, çalışma hayatının başlangıcındaki çalışanlar agresif fonlara yatırım yaparak yüksek getiri elde etme fırsatı elde ederlerken, emeklilik dönemi yaklaşan çalışanlar volatilitesi az, sabit getirili menkul kıymet fonlarına yatırım yaparak birikimlerinin değerini sermaye piyasasındaki dalgalanmalardan koruyabilmektedir.¹³⁶

1.2.2.1.3. Belirli Fayda ve Belirli Katkı Planlarının Karşılaştırılması

Belirli katkı ve belirli fayda planlarının herbirinin risklilik, yatırım şekli, emeklilik planına yapılan katkıların niteliği, emeklilik ödemelerinin şekli, emeklilik planının yönetimi, emeklilik planının finansmanı gibi konularda farklı özellikleri, olumlu olumsuz yönleri bulunmaktadır:

- Belirli katkı planlarının en esnek yönü, aktüeryal hesaplamalar olmadan çalışanlar yararına fon birikiminin sağlanmasıdır. Bu da, belirli fayda planlarına göre maliyet azaltıcı bir etki sağlamaktadır. Bir diğer nokta, emeklilik planlarının tamamen fonlanmış olmalarıdır. Bir başka ifade ile katkılar doğrudan doğruya yatırımcıların hesabına olmak üzere, bir fon aracılığıyla yatırımlara yönlendirildiğinden, plan kapsamındaki yükümlülükler varlıklara eşittir. Ancak, bu planlar kapsamında birikecek tutarların başlangıçta bilinmemesi, yatırım riskinin bireyin üzerinde bulunmasına neden olmaktadır.
- Belirli fayda planlarında emeklilik döneminde elde edilecek gelirin önceden taahhüt edilmesi gereklidir. Burada emeklilik yükümlülükleri ABD'de olduğu gibi bir sigorta kurumu tarafından garanti edilmektedir. Bu nedenle bu planlar, çalışanlar açısından daha fazla tercih edilmektedir. Ancak bu fonlardan bir başka fona geçme olanağının sınırlı olması, fonun aktüeryal esaslara göre çalışması nedeniyle ortaya çıkan maliyetler bu planın olumsuz yönleridir.¹³⁷

¹³⁵ Derelioğlu, a.g.e., s.20.

¹³⁶ Ergenekon, a.g.e., s.103.

¹³⁷ Derelioğlu, a.g.e., s.21.

Programlar risk değerlendirilmesine tabi tutulduğunda ise şu sonuçlara ulaşılmaktadır.

İkame Oranı Riski; Katılımcının emeklilik döneminde elde ettiği gelirin hayatını sürdürebileceği standardın altında kalma riskidir. Dolayısıyla bu oranın düşmesi katılımcının yaşamını olumsuz yönde etkileyecektir. Maaş esaslı emeklilik programında ikame oranının ne olacağı önceden belirlenmiş olmasına rağmen prim esaslı emeklilik programında bu oran portföyünün başarılı olup olmasına göre değişiklik göstermektedir.

Uzun Yaşama Riski; Katılımcının çalıştığı dönemde biriktirdiği fonlarının katılımcının uzun yaşaması nedeniyle emekli maaşının yeterli olmama riskidir. Prim esaslı emeklilik programında, katılımcılar çalıştıkları dönemde fona aktardıkları para ve bunların gelirleri emeklilik maaşının belirlenmesini sağlamaktadır. Katılımcının uzun yaşaması durumda fondaki birikimin bitmesi katılımcıyı zor durumda bırakacaktır. Bu tip bir durumda devlet duruma müdahale etmekte ve kişiye sosyal yardımda bulunmaktadır. Maaş Esaslı Emeklilik Programında ise böyle bir risk söz konusu değildir.

Enflasyon Riski; Enflasyonun yüksekliği ve gelecekte yaratacağı belirsizlikler yatırımların maliyetini yükselterek reel sektörün "potansiyel altı" kalmasını sağlamaktadır. Reel sektörün sigorta sektörüne potansiyel talep hacminin daralmasına ve sigorta sektörüne fon girişinin olumsuz etkilenmesine yol açabilir. Enflasyon riski; fondaki birikimlerin satın alma güçlerinin azalmasıdır. Bu risk her iki program içinde geçerli olmaktadır. Genellikle bu riskten korunmak amacıyla programların enflasyona endekslenmesi ve fonların iyi yönetilmesi gerekmektedir.

Yatırım Riski; Portföyün doğru yönetilmemesi ve emeklinin hesabında biriken tutarın makro iktisadi gelişmelere fazlasıyla bağımlı olmasından kaynaklanan bir risktir. Finansal piyasalarda olumsuz gelişmeler olduğunda bu riskin yarattığı etki emeklilik fonları üzerinde daha da fazla olmaktadır. Özellikle bu risk prim esaslı emeklilik programlarında ortaya çıkmaktadır.

Yolsuzluk Riski; Yolsuzluk nedeniyle, emeklilik hesaplarında biriken katılımcıların birikimlerinin ödenmeme riskidir. Bu riskin ortadan kalması için ise, finansal piyasalarda ve emeklilik sigortası alanında iyi bir yönetim ve denetim sisteminin kurulması gerekmektedir.

Her iki programın da taşımış olduğu riskler göz önünde bulundurularak karma modeller çözüm olarak sunulmaktadır. ABD'de genellikle temel bir emeklilik maaşı sağlayan belirlenmiş fayda esasına dayalı programlar ile bunu tamamlayan katkı esaslı programlar birlikte uygulanmaktadır.¹³⁸ Dünyadaki emeklilik fonu uygulamalarının büyük bir çoğunluğu işveren tarafından finanse edilen belirli fayda planları şeklinde olmakla beraber, son yıllardaki gelişmeler eğilimin bireysel nitelikli belirli katkı planlarına doğru yöneldiğini ortaya koymaktadır. ABD'de 1980 yılında belirlenmiş fayda planları kapsamında 38 milyon, belirli katkı planları kapsamında 20 milyon kişi bulunurken, 1997 yılına gelindiğinde belirli fayda planlarından yararlanan kişi sayısının sadece 2 milyon artarak 40 milyon kişiye çıktığı, belirli katkı planlarından yararlanan kişi sayısının ise 20 milyon kişiden 46 milyon kişiye yükseldiği görülmektedir.

1.2.2.2. Kaynağı Açısından Emeklilik Planları

1.2.2.2.1. Kamu Emeklilik Planları

Çalışanların yasa ile belirlenen emeklilik yaşına ulaştıkları dönemden itibaren almaya hak kazandıkları, emeklilik ödemelerinin devlet tarafından sağlandığı, genellikle dağıtım esasına göre işleyen ve sosyal güvenlik sistemlerinin birinci ayağında yer alan emeklilik planlarıdır.

1.2.2.2.2. Mesleki Emeklilik Planları

Belirli bir iş sözleşmesi kapsamında, işverenlerin çalışanları adına oluşturdukları, genellikle belirli fayda planlarını içeren ve sosyal güvenlik sistemlerinin ikinci ayağında yer alan emeklilik planlarıdır.

¹³⁸ Selma Ekinci, "Özel Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasası Üzerindeki Rolü." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2002), s.22.

1.2.2.3. Bireysel Emeklilik Planları

Bireysel emeklilik planları, belirli bir mesleğe, işverene veya iş sözleşmesine bağlı olmayan, kişinin işinden ayrılrsa bile, emeklilik planı kapsamındaki haklarının devam ettiği emeklilik planlarıdır. Bireysel emeklilik planları genellikle cazip vergisel teşvikleri haiz olup, belirli katkı planları niteliğindedirler ve gönüllü olarak oluşturulurlar. Bu planlar esasen, sosyal güvenlik sistemlerinin üçüncü ayağında yer alırlar.

Bireysel nitelikli ve belirli katkı esasına dayalı emeklilik planlarının geçmişi, işveren tarafından finanse edilen belirli fayda planlarına göre daha yenidir. Özellikle ABD'de bireysel nitelikli ve belirli katkı planı niteliğindeki emeklilik planları son yıllarda çeşitlilik göstermiştir. Bunun en yaygın uygulaması Bireysel Emeklilik Hesapları(IRA)'dır. İngiltere'de bireysel emeklilik planları 1988 yılından bu yana uygulanmaktadır ve özel bir yasa ile düzenlenmiştir. 1981 yılından bu yana Şili'de uygulanmakta olan sistem tamamen bireysel katkılara dayalı ancak, zorunlu bir sistemdir. Japonya'da ise işgücü mobilitesinin düşük olmasının, bireysel nitelikli emeklilik planlarının gelişme gösterememesine neden olduğu ileri sürülmektedir.

1.2.2.3. Fonlama Düzeyine Göre Emeklilik Planları

1.2.2.3.1. Fonlanmış Planlar

Fonlanmış bir emeklilik planında, emeklilik yükümlülüklerinin karşılanabilmesi amacıyla bir fon oluşturulmaktadır. Fondaki varlıklar, emeklilik yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için ayrılır ve işverenin varlıklarından ayrı bir şekilde muhafaza ve kontrol edilir. Bu şekilde, emeklilik yükümlülüklerinin ödenmesi bir fonda bulunan varlıklar tarafından garanti altına alınmaktadır. Bu uygulama esas olarak belirli fayda planları için söz konusudur, çünkü belirli fayda planlarında çalışanlara taahhüt edilen yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi bu fonda yeterli oranda varlık bulunmasına bağlıdır. Belirli katkı planlarında ise teorik olarak yükümlülükler varlıklara eşit olduğundan bir başka ifade ile, katkılar doğrudan yatırımlara yönlendirildiğinden, bu planlar kendiliğinden fonlanmışlardır.

1.2.2.3.2. Fonlanmamış Planlar

Fonlanmamış emeklilik planlarında, emeklilik yükümlülükleri için işverenin bu yükümlülükleri garanti altına almak amacı ile bir fon oluşturması zorunluluğu bulunmamaktadır. Almanya'da olduğu gibi, emeklilik yükümlülüklerinin şirket yatırımlarının finansmanında kullanıldığı sistem, fonlanmamış emeklilik planlarına en uygun örnektir. Her ne kadar eleştirilse de, bu sistem Almanya'da yaygın olarak ve başarılı bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir.

1.2.2.4. Vergi Düzenlemeleri Açısından Emeklilik Planları

Vergi kanunlarında belirtilen koşulların yerine getirilmesi durumunda “emeklilik fonunun yatırım gelirleri”, “ödenen primler” ve “emeklilik ödemeleri” için vergi muafiyetinin doğduğu planlar “Vergi Muafiyeti Olan Planlar” olarak adlandırılmaktadır. Örneğin; İngiltere'de bir emeklilik planı, tröst şeklinde yapılandırılmışsa vergi muafiyetini haiz olacaktır. Vergi kanunlarında belirtilen koşulları sağlayamayan bu nedenle vergi teşviklerinden yararlanamayan planlar ise “Vergi Muafiyeti Olmayan Planlar” olarak tanımlanmaktadır.¹³⁹

1.2.3. Dünya’da Özel Emeklilik Fonları

Dünyanın birçok ülkesinde sosyal sigortalar sisteminin demografik değişim ve aktüeryal ilkelere aykırı uygulamalar dolayısıyla finansman krizine girdiği bir dönemde, özel emeklilik fonları sadece emeklilik günleri için rant yaratan bir tasarruf alanı olarak değil, sermaye piyasalarının derinliğini, ulusal tasarruf düzeyini, istihdamı, sermaye verimliliğini ve GSMH’yı arttırmaktan, devletin ekonomiye müdahalesini azaltmaya, sosyal güvenlik sistemini politik müdahalelerden uzaklaştırmaktan çalışanların ekonomiye entegrasyonunu sağlamaya kadar çok geniş bir perspektifte giderek önem kazanmaktadır.

Bilinen ilk özel emeklilik fonu 1862 yılında Avustralya’da Bank of New South Wales tarafından kurulmuş, onu, 1875 yılında ABD’deki American Express Co. takip etmiştir. 1902 yılında İngiltere’de Equitable Life Assurance Society tarafından sunulan emeklilik aylığı planı, hayat sigortası poliçesiyle annuite sağlayan ilk ürün olmuştur.

¹³⁹ Derelioğlu, a.g.e., s.22.

Sanayileşmiş ülkelerde Bismarkyan sosyal sigortacılık uygulamalarının kabul görüp ihdas edilmesi, fonlamaya dayanan özel emeklilik planlarının yaygınlaşmasını yavaşlatmış ise de, kamusal sosyal güvenlik sisteminin gölgesinde kalmakla birlikte tamamen ortadan kalkmayan bu planlar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin diğer ülkelere kıyasla daha geç kurulduğu ABD (1935) ve İsviçre (1946) gibi ülkelerde, güvence açığı özel emeklilik planları vasıtasıyla giderildiği için, bu planlar içerisinde buldukları toplumun önemli kurumları arasına girmişler ve sosyal güvenlik sistemi kurulduktan sonra da emeklilik döneminin finansmanında önemli bir rol oynamayı sürdürmüşlerdir.¹⁴⁰

Sosyal güvenlik sistemlerinin özelleştirilmesi ve özel emeklilik fonlarının tarihsel gelişim süreci içerisinde Güney Amerika ülkeleri başı çeken ülkelerden olmuştur. Bunlar içerisinde ilk ve en önemli uygulama, uygulanmaya başladığı 1981 yılından itibaren çok yönlü bir ilginin odağı haline gelen Şili Sistemi'dir. Şili, 1980 yılına gelinceye kadar özel sektör ve kamu sektörü çalışanlarının sosyal güvenliklerini sağlayan 32 adet sosyal güvenlik kurumuna sahipti. Bunların sağladığı haklar arasında büyük farklılıkların oluşması, aktif pasif sigortalı dengesinin bozulması, sigortalı kaçığının büyümesi, devleti, her yıl artan ölçüde sisteme finansal destek sağlamak zorunda bırakmaktaydı. Bu kötü gidişattan kurtulmak için sürdürülen araştırmalar sonucunda işbaşında bulunan askeri hükümet 01.05.1981 tarihinde aldığı bir kararla emeklilik sistemini özelleştirmiş ve Şili'de sosyal güvenlik garantisinin tamamen devlet tarafından sağlandığı tek ayaklı bir sistemden, tamamen fertlerin sorumluluğunun söz konusu olduğu bir başka tek ayaklı sisteme geçilmiştir. Bu açıdan Şili örneği, geleneksel sosyal güvenlik anlayışını değiştiren, adeta ters yüz eden bir uygulama özelliği taşımaktadır.¹⁴¹

Özel emeklilik fonlarının 20. yüzyılda gösterdiği gelişimi, üç döneme ayırmak mümkündür:

1900-1919: Sosyal sigorta uygulamalarının gölgesinde geçen durgunluk dönemi

1920-1949: Sayı ve kapsam itibarıyla gelişmenin başladığı dönem

1950 sonrası: Özel emeklilik fonlarının sayı, üye ve varlıklarında hızlı bir artışın yaşandığı dönem

¹⁴⁰ Ergenekon, **a.g.e.**, s.89.

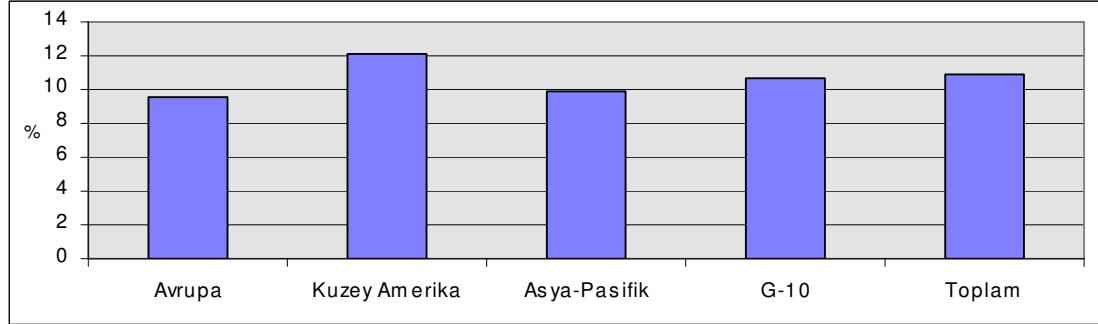
¹⁴¹ Şen-Memiş, **a.g.e.**, s.49.

Birbirini takip eden bu üç dönem sonucunda, özel emeklilik fonları 1999 yılı itibariyle dünya genelinde 11 trilyon \$'lık bir varlık düzeyine ulaşmıştır. Ancak, özel emeklilik fonlarının gelişimi her ülkede aynı hızda olmamış, bazı ülkelerde diğerlerinden daha süratli bir büyüme gerçekleştirmiştir. Almanya, Fransa gibi Kıta Avrupası'nın başlıca ülkelerinde özel emeklilik varlıkları GSMH'nin %10'una ulaşamamışken, Anglo-Sakson ülkeleri olarak bilinen İsviçre, Hollanda, İngiltere ve ABD'de GSMH'nin %50'sini aşan, İsviçre'de GSMH'nin %117'sine ulaşan büyüklükte emeklilik fonları yaratılmıştır. Özel emeklilik fonlarının bazı ülkelerde diğerlerinden daha fazla gelişmesinin birçok özel nedeni olmakla birlikte, ortak birtakım dinamikler şu şekilde sıralanabilir:

- 1950'li yıllarda sanayileşmiş ülkelerdeki tam istihdam koşulları altında, işverenlerin iş koşullarını daha cazip kılmak ve kalifiye çalışanların işten ayrılmalarını azaltmak yönündeki çabaları
- 1960 sonrasında, işçi ve işveren sendikalarından gelen talepler üzerine ve refah devletinin getirdiği sosyal güvenlik yükünü hafifletmek için, devletin emeklilik tasarruflarına vergi muafiyeti, indirimi ve/veya erteleme sağlama
- Gelişmiş ülkelerde hayat standardının yükselmesinin, sosyal güvenlik sisteminin sağladığından daha yüksek emeklilik geliri elde etmeye yönelik planlara yönelik genel bir talep yaratması
- Emeklilik gelirinin hesaplanmasına tabi kazançların üst sınırının nispi olarak düşük düzeyde kalması nedeniyle, yüksek gelir gruplarının gerçek gelirleriyle orantılı bir emeklilik aylığı sağlayan özel mekanizmalar arayışına girmesi
- Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalanların, kendilerine düzenli emeklilik aylığı sağlayan planlara yönelmesi
- Demografik yapıdaki değişim dolayısıyla toplumun her kesiminin emeklilik döneminin finansmanı konusundaki farkındalık ve kaygılarının artması

Bu trendler, özellikle sanayileşmiş ve piyasa ekonomisinin kurumlarının yerleşmiş olduğu ülkelerde, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, fonlama modeline göre faaliyet gösteren sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı emeklilik planlarını “emeklilik tasarruflarının adresi” haline getirmiştir. 11 trilyon \$'lık finansal plasmanlarıyla,

faaliyet gösterdikleri ve yatırım yaptıkları ülkelerdeki başlıca kurumsal yatırımcı odaklarından biri konumuna gelen özel emeklilik fonları, 1998 yılı itibariyle OECD ülkeleri çapındaki kurumsal yatırımların %24'ünü elinde bulundurmaktadır. Emeklilik fonu varlıklarının 1990-96 döneminde büyüme hızı, global bazda %10,9 olurken, en hızlı artış %12,1 ile ABD ve Kanada'da gerçekleşmiştir.¹⁴²

Şekil 11. Özel Emeklilik Fonlarının Kıtasal Bazda Büyüme Hızları

Ergenekon, 2001, s.92.

Dünyadaki bireysel emeklilik fonları analiz edildiğinde, bu konudaki en belirgin parametreler şöyle sıralanabilir:

- Toplam varlık tutarı
- Varlıkların finansal enstrümanlar arasında dağılımı
- Ortalama yıllık getiriler
- Fon yönetim giderleri

Toplam Varlık Tutarı: Sistemin halk arasında ne kadar çok ilgi gördüğünün en belirleyici göstergesi, sistemde biriken toplam varlıkların büyüklüğüdür. Her ne kadar fon büyüklüklerine fon getirilerinin de bir miktar etkisi olacağı kabul edilse de, uluslararası sermaye piyasalarında çok sık aşırı dalgalanmalar görülmediğinden, fon getirilerinin bu olası etkilerini ihmal etmek yanlış olmaz. Aşağıdaki tabloda bireysel emeklilik fonlarında görülen miktarsal büyüme ile ilgili örnekler sunulmaktadır.

¹⁴² Ergenekon, a.g.e., s.90.

Tablo 9. Emeklilik Sistemindeki Toplam Fon Büyüklükleri (Milyar \$)

	ABD	Japonya	İngiltere	Hollanda	İsviçre	Şili
1991	2.980	1.209	644	243	176	10
2000	7.773	2.303	1.128	417	321	36

Teker-Müminoğlu, 2004, s. 63

Ulaşılan bu varlık büyüklükleri, ülkelerin toplam GSYİH miktarına oranlanırsa, söz konusu büyüklüklere ilişkin daha iyi bir fikir edinilebilir.

Tablo 10. Emeklilik Sisteminde Biriken Fonların Ülke GSYİH'na Oranları

	ABD	Japonya	İngiltere	Hollanda	İsviçre	Şili
GSYİH (milyar \$)	9.963	4.491	1.396	378	251	66
Fon Büyüklükleri (milyar \$)	7.773	2.277	1.128	417	321	36
GSYİH'ya Oranı (%)	78%	51%	81%	110%	128%	54%

Teker-Müminoğlu, 2004, s. 63

Varlıkların Finansal Enstrümanlar Arasında Dağılımı: Özellikle uluslararası uygulamalara bakıldığında, piyasa düzenleyicisi rolündeki organların emeklilik fonlarının yatırım esaslarını belirlerken özellikle ilk yıllarda oldukça önemli sınırlamalar koydukları görülür. Getirilen bu kuralların çoğunda göze çarpan ilk özellik, biriken fonların önemli bir kısmının devletin çıkarmış olduğu bono ve tahvillere yönlendirilmesidir. Bununla birlikte özellikle ilk yıllar geride bırakıldığında, sisteme olan güvenin artmasıyla birlikte yatırım yapılan finansal enstrümanların çeşitlilik göstermeye başladığı izlenir. Hatta Hollanda, İngiltere ve ABD'de olduğu gibi olgunlaşmış emeklilik sistemlerinde, fon varlıklarının dağılımına ilişkin sayısal sınırlamaların tamamen ortadan kalktığı mantıklı yatırımcı esasının getirildiği görülür.

Avrupa ülkelerindeki emeklilik fonlarının varlık dağılımları ülkeden ülkeye oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Almanya muhafazakar bir tutum izleyerek en fazla ağırlığı sabit getirili kıymetlere verirken, mantıklı yatırımcı kuralının geçerli olduğu İngiltere'de ise, riski daha yüksek olan hisse senedi yatırımlarının ciddi bir ağırlığa ulaştığı izlenir.

Tablo 11. Avrupa Emeklilik Fonlarının Yönetimine İlişkin Getirilen Sınırlamalar

Almanya	Max % 30 Hisse Senedi, Max. % 5 Yurtdışı Bonoları
Avusturya	Max % 40 Hisse Senedi, Max. % 45 Yurtdışı Menkul Değerler, Min. % 40 Eurobond
Fransa	Min. % 50 Eurobonds
Portekiz	Max. % 35 Hisse Senedi
İsveç	Max. % 25 Hisse Senedi
İngiltere & ABD	Mantıklı Yatırımcı Kuralı

Teker-Müminoğlu, 2004, s. 64

Tablo 12'deki bilgiler aslında piyasa düzenleyicilerin emeklilik fonlarındaki varlık dağılımına ilişkin getirdikleri sınırlamaların bir göstergesi niteliğindedir. Avrupa ülkelerinde geçerli olan sınırlamalara bakıldığında, hemen tamamında riskli gruba giren hisse senedi yatırımlarına bir üst sınır getirildiği görülmektedir.

Tablo 12. Avrupa'daki Emeklilik Fonlarının Varlık Dağılımları

	Hisse Senedi	Sabit Getirili Menkul	Gayrimenkul	Nakit	Diğer
Avusturya	4.1	82.4	1.8	1.6	10.0
Belçika	47.3	41.3	5.2	5.6	0.6
Danimarka	23.2	58.6	5.3	1.8	11.1
Finlandiya	13.8	55.0	13.0	18.2	0.0
Fransa	12.6	43.1	7.9	6.5	29.9
Almanya	9.0	75.0	13.0	3.0	0.0
Yunanistan	7.0	62.9	8.3	21.8	0.0
İrlanda	58.6	27.1	6.0	8.0	0.4
İtalya	4.8	76.4	16.7	2.0	0.0
Lüksemburg	23.7	59.0	0.0	6.4	11.0
Hollanda	36.8	51.3	5.2	1.5	5.2
Portekiz	28.1	55.8	4.6	8.8	2.7
İspanya	11.3	60.0	3.7	11.5	13.5
İsveç	40.3	53.5	5.4	0.8	0.1
İngiltere	72.9	15.1	5.0	7.0	0.0
Avrupa Ortalaması	53.6	32.8	5.8	5.2	2.7

Teker-Müminoğlu, 2004, s. 63

Diğer yandan, 1999 yılından itibaren Euro'nun işlevsellik kazanmasıyla birlikte, Avrupa çapında daha entegre bir sermaye piyasası oluşumu yönünde belirginleşen eğilim sonucunda, emeklilik fonlarının artık daha cesur portföy yapılarına doğru yönelmeye başladıkları izlenmektedir. Bunun yanında, Avrupa Birliği'nin de halen yürürlükte olan sınırlamaları gevşetmesi, özellikle hisse senedi ve yabancı menkul kıymet yatırımlarının önündeki engelleri kısmen de olsa rahatlatması beklenmektedir. Yukarıda verilen kısıtlamaların çoğu riski belli bir seviyenin altında tutmayı hedefleyen kısıtlamalardır. Bunların yanında, fonlara getirilen kısıtlamalar farklı bir biçimde de ortaya çıkabilir. Örneğin, bazı sınırlamalar belirli bir likiditenin korunmasını gerektirirken, bazıları tutturulması gereken fon getiri hedeflerine ilişkin şartlar koymaktadır.

Ortalama Yıllık Getiriler: Gelişmiş emeklilik sistemlerine bakıldığında, geçen 10 yıl içinde ortalama % 10'luk bir getiri oranının yakalandığı görülür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, söz konusu ülkelerdeki sistemlerin belli bir deneyime ulaşmış olmalarından dolayı fon kısıtlamalarının oldukça hafiflemiş olmasıdır. Böylece fon yöneticileri kısmen daha riskli varlıklara yatırım yaparak, daha yüksek getiriler sağlama imkânına kavuşmuştur. Diğer yandan, örneğin kısıtlamaların yoğun olduğu İsveç'te daha makul bir getiri ortalaması (% 7,4), daha küçük sapmalarla sağlanabilmiştir.

Tablo 13. Ortalama Emeklilik Fonları Getirileri

Yıl	Ortalama Nominal Getiri (%)		Enflasyon (%)		Ortalama Reel Getiri (%)	
	US	UK	US	UK	US	UK
1991	20.5	17.7	4.3	4.5	15.5	12.6
1992	6.2	17.5	3.0	2.6	3.1	14.5
1993	11.6	25.5	2.9	1.9	8.5	23.2
1994	0.6	-3.0	2.6	2.9	-1.9	-5.7
1995	25.5	19.6	2.8	3.2	22.1	15.9
1996	13.6	10.4	2.9	2.5	10.4	7.7
1997	21.2	16.8	2.4	3.6	18.4	12.7
1998	21.9	14.9	1.5	2.8	20.1	11.8
1999	15.1	20.4	2.2	1.8	12.6	18.3
2000	-3.4	-2.7	3.4	2.9	-6.6	-5.4
10 yıllık ortalama	13.3	13.7	2.8	2.9	10.2	10.6

Fon Yönetim Giderleri: Fon yönetim giderlerine ilişkin ülkeler oldukça farklı yaklaşımlar sergilemektedirler. ABD, İngiltere, Hong Kong, Avustralya gibi zengin ülkelerde fon yönetimi kesintileri konusunda hemen hemen hiçbir kurala rastlanmamaktadır. Diğer ülkelerde ise, sabit ve değişken kesintiler, periyodik prim ödemelerine ve fonda biriken varlık toplamına bağlı kesintiler arasından biri veya birkaçı gündeme gelebilmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi fon yönetim giderlerine ilişkin farklı metotlar uygulanarak hesaplanan kesintiler değişik şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bununla beraber, bu farklı metotların hepsini ortak bir paydada toplayarak tek bir sayı veya büyüklük ile ifade etme çabaları dört temel metodolojiyi ön plana çıkarmıştır.

Getirideki azalma; Kesintilerin fon getirişine etkilerini dikkate alır.

Primlerdeki azalma; Kesintilerin ödenen primlerin bir oranı olarak ifade etmeyi amaçlar.

MP1; 1 İngiliz Sterlini'nden kesintiler düştükten sonra piyasa getirisi sağlayacak kadar getiri sağlayacak olan bir fonun fiyatı şeklinde ifade edilir. Bu metot 2000 yılında İngiltere Financial Services Authority'de görevli Kevin James tarafından geliştirilmiştir. Rakamsal bir örnek yardımıyla bu yöntemi açıklamak gerekirse, piyasa getirişinin % 6 olduğu bir dönemde kesintiler yüzünden sadece % 3'lük getiri sağlayabilen bir fonun MP1değeri (0.06 Sterlin'lik piyasa getirişini sağlayabilmek için fona yatırılması gereken tutara karşılık gelen) 2 İngiliz Sterlin'i olacaktır.

Kesinti oranı; Yönetim giderlerinin ölçülmesinde en çok kabul gören yöntem kesinti oranı hesaplamalarıdır. Genel hatlarıyla, kesintiler düştükten sonra fonda biriken (net) tutarın kesintiler hariç (brüt) tutara olan oranının birden çıkarılmasıyla elde edilir.¹⁴³

2. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI

2.1 Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Ortaya Çıkışı ve Gelinek Nokta

Bireysel emeklilik sistemi, kişilerin aktif çalışma yaşamları süresince birikimlerini uzun vadeli yatırıma yönlendirerek emeklilik dönemlerinde, yaşam standartlarını

¹⁴³ Suat Teker ve Onur Müminoğlu, "Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Bir Çözüm: Özel Emeklilik Fonları," **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı no 22 (Nisan 2004), s.63.

koruyabilecekleri bir gelir elde etmelerini sağlayan özel bir emeklilik sistemidir.¹⁴⁴ Ülkemizde gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasıyla oluşturulan bireysel emeklilik sistemi, zorunlu kamu sosyal güvenlik sistemlerine ilave olarak özel sigorta tekniğinin kullanıldığı ve yaşlılık riskine karşı verilecek güvenceyi bireyin kendi sorumluluğuna bırakan yapıya sahiptir. Söz konusu güvence, bireyin yapacağı tasarruflarla sağlanmaktadır. Bireysel tasarruflar ile sağlanan sosyal faydanın yanı sıra, biriken fonlarla sermaye birikimi ve sermaye birikimine bağlı olarak yapılacak yatırımlarla da ekonomik faydalar sağlanmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde bu amaçlarla hayata geçirilen bireysel emeklilik planları, çok ayaklı emeklilik sistemlerinin genel olarak ikinci veya üçüncü ayağında yer almaya başlamıştır. Sosyal sigorta sistemimizin çeşitli nedenlerle maruz kaldığı krizler ve dünyadaki çok ayaklı emeklilik sistemi oluşumları, ülkemizde de benzer nitelikteki yapılanmalarda etkili olmuştur. Birinci ayaktaki kamusal emeklilik programlarını tamamlayan mesleki nitelikli sosyal güvenlik programlarının oluşturulması düşüncesi geçmiş yıllarda özellikle beş yıllık kalkınma planlarında sıklıkla gündeme gelmiş olmakla beraber, OYAK dışında pek başarılı olamamıştır. Mevcut sosyal sigorta sistemimizin sosyal, ekonomik, demografik sorunları çözümlense dahi tatmin edici bir sosyal güvenlik sisteminin tek başına sosyal sigorta sistemi ile sağlanamayacağına ilişkin dünyadaki tecrübeler, ülkemizde doğum artış hızının düşmesine karşın hayatta kalma süresinin uzamasına bağlı olarak genç ağırlıklı nüfusumuzun gelecekte yaşlı ağırlıklı nüfusa dönüşecek olması, mevcut şartlarda aktif-pasif dengesinin zor tutturulduğu dikkate alındığında gelecek yıllarda yaşlanan nüfus nedeniyle çok ciddi sorunlarla karşılaşılacak olması ve bireylerin emeklilik dönemlerinde refah düzeylerinin azalacak olması birinci ayak sosyal sigorta programlarının yeniden yapılandırılması çalışmalarında, özel emeklilik programların sosyal güvenlik sistemine entegre edilmesi yaklaşımlarına ivme kazandırmıştır.¹⁴⁵

Entegrasyon sürecini bir aşaması olan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, TBMM tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunun yürürlüğe girdiği 7 Ekim 2001 tarihinden sonra tamamlayıcı mevzuat çalışmaları devam etmiş, bu sürede Hazine Müsteşarlığınca on Emeklilik Şirketine hayat sigorta şirketinden Emeklilik

¹⁴⁴ Emeklilik Gözetim Merkezi "Bireysel Emeklilik Sistemi 2004 Gelişim Raporu" (Mayıs 2005). s.21.

¹⁴⁵ Uğur, **a.g.e.**, s.152

Şirketine dönüşüm ve bir şirkete Emeklilik Şirketi kuruluş izni ile onbir şirkete emeklilik branşı faaliyet ruhsatı verilmiştir. İlk emeklilik planlarının tasdiklenmesiyle, 27 Ekim 2003 tarihinde bireysel emeklilik sistemi fiilen başlamıştır.¹⁴⁶ Sistemin temel özelliği, kamu emeklilik sistemini tamamlayıcısı olmasıdır. Herhangi bir şekilde kamu emeklilik sisteminin ikame edilmesi yada devlet tarafından işletilen emeklilik kurumlarının özelleştirilmesi amacını taşımamaktadır. Sistemde ifade edilmek istenen şudur: “Eğer bireyler emeklilik döneminde, devletin kendisine vereceği emeklilik gelirinden daha fazla bir gelir istiyorlarsa, gönüllü olarak bireysel emeklilik sistemine katkıda bulunacak, böylece emeklilikte ikinci bir gelir elde edecekler.” Özellikle, yeni sosyal güvenlik yasasının getireceği değişiklikler, sistemin bu işlevini daha da ön plana çıkarmaktadır. Yasayla gelen en önemli değişikliklerden biri, aylık bağlanma oranlarındaki kademeli düşüştür. Halen aylık bağlama oranı, sigortalı olarak geçirilen her yıl için SSK ve Bağ-Kur'da %2.6, Emekli Sandığında ise %3'tür. Ancak bu oran, tüm mevcut ve sisteme yeni girecek olan sigortalılar için 2016'ya kadar %2,5'e, 2016 sonrasında ise %1,5'e indiriliyor. Bu da, kanunun yürürlük tarihinden itibaren emekli maaşlarında ciddi düşüşler yaşanacağı anlamına geliyor. Örnek vermek gerekirse, halen 25 yıl çalışan bir SSK sigortalısının aylık bağlama oranı %65 seviyesindeyken bu oran 2016 sonrasında %37,5 seviyesine inecektir.

Bireylerin emeklilik dönemlerinde elde edecekleri gelirlerdeki azalmayı telafi etmek açısından çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bunlardan ilki çalışma süresinin uzatılmasıdır, daha uzun yıllar çalışarak aylık bağlama oranı artırılabilir. Ancak bunun da kanuni ve fiziki sınırları var. Para biriktirme, çeşitli finansal araçlara yatırım, birikimli hayat sigortaları ve özel emeklilik bazı alternatifler. Bu alternatifler içinde çeşitli avantajlarıyla desteklenen ve münhasıran bireylerin emeklilikleri üzerine uzmanlaşmış bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvencenin tamamlanması açısından bireylere daha fazla hitap ediyor. Bu avantajların başında vergi avantajı ve uzun vadeli uzmanlaşmış fon yönetimi geliyor.¹⁴⁷

Bireysel emeklilik sistemi ile katılımcılara sağlanan vergi avantajı, üç aşamalı olarak sunulmaktadır.

1. Aşama

Katkı payı ödemeleri aşamasında sağlanan vergi avantajı

¹⁴⁶ Emeklilik Gözetim Merkezi, **a.g.e.**, s.21.

¹⁴⁷ Emeklilik Gözetim Merkezi “EGM Raporu”, Sayı no 6: (Ağustos 2005) s.1.

2. Aşama

Sistemdeki para işletilirken sağlanan vergi avantajı

3. Aşama

Sistemden ayrılıştta sağlanan vergi avantajı

Katkı Payı Ödemeleri Aşamasında Sağlanan Vergi Avantajı:

Katılımcı, ücretli çalışan ise, katkı payı, ücretin %10'unu ve yıllık olarak, asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak kaydıyla gelir vergisi matrahından indirilebilir. (GVK. Mad.63/3) Yıllık beyana tabi gelir vergisi mükellefi ise, katkı payları, beyan edilen yıllık gelirin %10'unu ve yıllık olarak, asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak kaydıyla gelir vergisi matrahından indirilebilir. (GVK. Mad.89/1) İşveren ücretli çalışanı adına bireysel emeklilik sistemine katkı payı ödemesinde bulunuyor ise, katkı payları, çalışanın brüt ücretinin %10'unu ve yıllık olarak, asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak kaydıyla, ücretle ilişkilendirilmeksizin doğrudan gider yazılabilir ve kurumlar vergisi matrahından indirilebilir. (GVK. Mad.40/9)

Yıllık beyannamede indirim konusu yapılacak prim veya katkı payının, beyannamenin ilgili olduğu yıl ile ilişkili olması ve bu yılın sonuna kadar ödenmesi, ücretlere ilişkin indirimde ise ücretin ilgili olduğu ay ile ilişkili olması ve bu aylık dönemin sonuna kadar ödenmiş olması gerekmektedir. (GVK. 256 Sayılı Genel Tebliğ)

Sistemdeki Para İşletilirken Sağlanan Vergi Avantajı:

Bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı paylarının değerlendirildiği emeklilik yatırım fonlarının kazançları kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. (KVK. Mad.8) Sermaye Piyasası Kanunu'na göre kurulan emeklilik yatırım fonlarının elde ettikleri kazançlar üzerinden tevkifat yapılmamaktadır. (GVK. Geçici Mad.67)

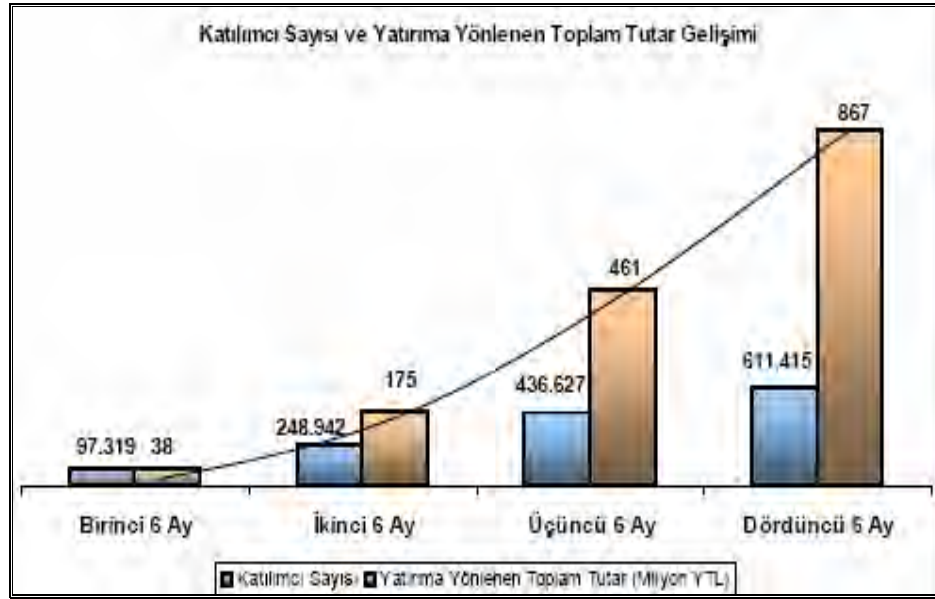
Sistemden Çıkışta Sağlanan Vergi Avantajı:

Katılımcının sisteme en az 10 yıl katkı payı ödemesi durumunda geçerli olmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminden elde edilen gelirler menkul sermaye iradi olarak kabul edildiğinden (GVK. Mad.75/15), Gelir Vergisi Kanunu'na göre stopaja tabi tutulmaktadır. (GVK. Mad.94/15) Katılımcının sistemden emeklilik hakkı kazanarak ya da vefat/maluliyet nedeniyle ayrılması durumunda elde ettiği birikimin %25'i gelir

vergisinden istisna edilerek (GVK.Mad.22), kalan %75'lik kısmına %5 oranında stopaj uygulanmaktadır. (GVK. Mad.94/15)

Sistemden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılması durumunda, asgari 10 yıl sisteme katkı payı ödemiş ise birikimine %10 oranında; sisteme 10 yıldan daha kısa süre katkı payı ödemiş ise, birikimine %15 oranında stopaj uygulanmaktadır. (GVK. Mad.94/15)¹⁴⁸

27 Ekim 2005 tarihinde ikinci yılın dolduran Bireysel Emeklilik Sistemi'nde geçtiğimiz iki yılda sözleşme sayısı 646.280'e, toplam katılımcı sayısı 611.415'e, toplam katkı payı 898.950.052 YTL'ye, yatırıma yönlenecek toplam tutar ise 866.912.417 YTL'ye ulaşmıştır. Şekil 11'de de görüldüğü üzere, yürürlükteki sözleşmelere ait yatırıma yönlenecek toplam tutar ivme kazanarak artmaya devam etmektedir.¹⁴⁹

Şekil 12. Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayısı ve Yatırıma Yönlenecek Toplam Tutar
EGM Raporu, Sayı 7, Kasım 2005, s.5

2.2. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Özellikleri

Bireysel emeklilik sisteminin genel özelliklerini şöyle özetlemek mümkündür;

- 18 yaşını dolduran herkes, Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılabilir.

¹⁴⁸ Emeklilik Gözetim Merkezi "Bireysel Emeklilik Sistemi 2005 Gelişim Raporu" (Nisan 2006). s.22.

¹⁴⁹ Emeklilik Gözetim Merkezi "EGM Raporu", Sayı no 7: (Kasım 2005) s.1.

- Sistemde en az 10 yıl bulunmak ve katkı paylarını düzenli olarak ödemek koşulu ile 56 yaşını tamamlayan sigortalılar emekli olabilir.
- Emekliliğe hak kazananlar; birikimlerinin tamamını ya da bir kısmını toplu olarak alabilir ya da sigorta şirketi ile yapılan anlaşmaya göre maaş alabilir.¹⁵⁰
- Emeklilik hakları, belirlenmiş katkı esasına göre, başka bir ifadeyle yatırılan katkı payları ile katkı paylarının yatırım gelirlerinin toplamına göre belirlenmektedir.
- Birikimler, bireysel hesaplarda takip edilmekte ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından uygun görülen bir saklama kuruluşunca (Takasbank) saklanmaktadır.¹⁵¹
- Sigortalıların ödediği primler, emeklilik fonlarında değerlendirilecektir. Emeklilik şirketleri Sermaye Piyasası Kurulu'ndan emeklilik fonu kurulması konusunda yetki alacaklar, sigortalılar birikimlerini kendi belirledikleri fonlarda değerlendirebileceklerdir.¹⁵²
- Emeklilik yatırım fonları, Sermaye Piyasası Kanununa tabi portföy yönetim şirketleri tarafından, uzman ekiplerce yönetilmektedir.
- Sistemin her aşamasında katılımcılara çeşitli seçenekler sunulurken, yatırımların yönlendirilmesinde tercih yapabilmelerine olanak sağlanmaktadır.¹⁵³
- Sigortalı dilerse, seçmiş olduğu fonu değiştirebilir.
- Sigortalı istediği zaman emeklilik şirketini değiştirebilir. Bu değişim sırasında bir hak kaybı olmamaktadır.¹⁵⁴
- Katılımcıların sürekli bilgilendirilmesi ve şeffaflığın sağlanması için mevzuatta yer alan düzenlemelere paralel olarak, Emeklilik Şirketlerince gerekli önlemlerin alınması sağlanmıştır. Hazine Müsteşarlığı, SPK, EGM, Takasbank, bağımsız denetim şirketleri ve iç denetim organları aracılığıyla etkin gözetim ve denetim altyapısı oluşturulmuştur.
- Katkı payı ödeme, birikim ve emekliliğe hak kazanım aşamalarında vergi teşvikleri sağlanmaktadır.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Metin Coşkun "Finansal Sistem Açısından Bireysel Emeklilik," **Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi**.

Cilt no 19, Sayı no 1-2, (2003), s.97

¹⁵¹ Emeklilik Gözetim Merkezi, Mayıs 2005, **a.g.e.**, s.21

¹⁵² Coşkun, **a.g.e.**, s.97.

¹⁵³ Emeklilik Gözetim Merkezi, Mayıs 2005, **a.g.e.**, s.21

¹⁵⁴ Coşkun, **a.g.e.**, s.97.

¹⁵⁵ Emeklilik Gözetim Merkezi, Mayıs 2005, **a.g.e.**, s.21

2.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Avantajları

Özel emeklilik planları, uzun bir süreden beri, pek çok dünya ülkesinde uygulanmaktadır. Son yıllarda ciddi boyutlarda genişleyen bu planlarda en çok değişen şey ise, planlar üzerindeki beklentiler olmuştur, çünkü emeklilik planları artık hükümet emeklilik sistemlerinin sorunlarına geçerli birer yanıt olarak kabul edilmeye başladılar. Ülkemizde de Bireysel Emeklilik Sistemi'nin uygulamaya geçmesiyle birlikte, bazı olumlu gelişmeler beklenmektedir. Bu gelişmelerden fayda sağlayacak taraflar olarak, sigortalıların, makro ekonomi ve sermaye piyasalarının ve sigorta sektörünün sağlaması beklenen avantajları sıralayacak olursak;

Sigortalılar açısından avantajları;

- Sigortalılar ikinci bir emeklilik hakkı kazanarak, ek gelir elde edeceklerdir,
- Vergi avantajı sağlayacaklardır,
- Tasarruflarını risk-getiri anlayışlarına göre yönlendirebileceklerdir.
- Emeklilik yaşını ve kaç yıl emekli maaşı alacaklarını belirleyebileceklerdir,
- Tasarrufları güvenli olarak değerlendirilecektir.¹⁵⁶

Makro ekonomi ve sermaye piyasası açısından avantajları;

- Ekonomide bir tasarruf kaynağı yaratacak. Uzun vadeli tasarrufların artmasını sağlayarak ekonominin büyümesine ve istikrar kazanmasına yardımcı olacaktır.
- Küçük nakit tasarrufların büyük fonlarda birikmesini, etkin kullanılmasını ve verimli alanlara yönlendirilmesini sağlayarak yatırımların ve istihdamın artmasını sağlayacaktır.
- Sistemin gelişmesine paralel olarak ülkenin sosyal güvenlik sistemini önemli ölçüde destekleyecektir.
- Kurumsal tasarrufların artmasını sağlayarak sermaye piyasalarının gelişmesine yardımcı olacak ve portföy oluşturma girişimleri sayesinde yatırım enstrümanlarının ve türevlerinin çeşitlenmesine katkıda bulunacaktır. Bu sayede piyasanın derinleşmesi ve etkin bir piyasa haline gelmesinde aktif bir rol oynayacaktır.
- Hisse senedi ve tahvil ihraç eden özel sektörün, yatırımları için daha uzun vadeli ve daha ucuz maliyetli sermaye bulmasını sağlayarak, reel sektöre kaynak

¹⁵⁶ Coşkun, a.g.e., s.98.

aktarımına yardımcı olacaktır.

- Kamunun uzun vadeli ve uygun maliyetle borçlanmasını kolaylaştırarak, bütçe açıklarının finansmanına katkıda bulunacaktır.
- Uzun vadeli ve tasarrufa yönelik yapısı ile piyasalarda kısa vadeli ve spekülatif dalgalanmaların azalmasını sağlarken, uzun vadeli fonların artması ve vade yapılarının uzaması nedeniyle orta vadede enflasyonist baskıların azaltılmasına yardımcı olacaktır.
- Uzun vadeli kaynak yapısı nedeniyle teknolojik gelişmeye öncülük eden risk sermayesi şirketlerine kaynak aktararak, uzun vadeli ekonomik ve teknolojik büyümeye katkıda bulunacaktır.¹⁵⁷

Sigorta sektörü açısından avantajları;

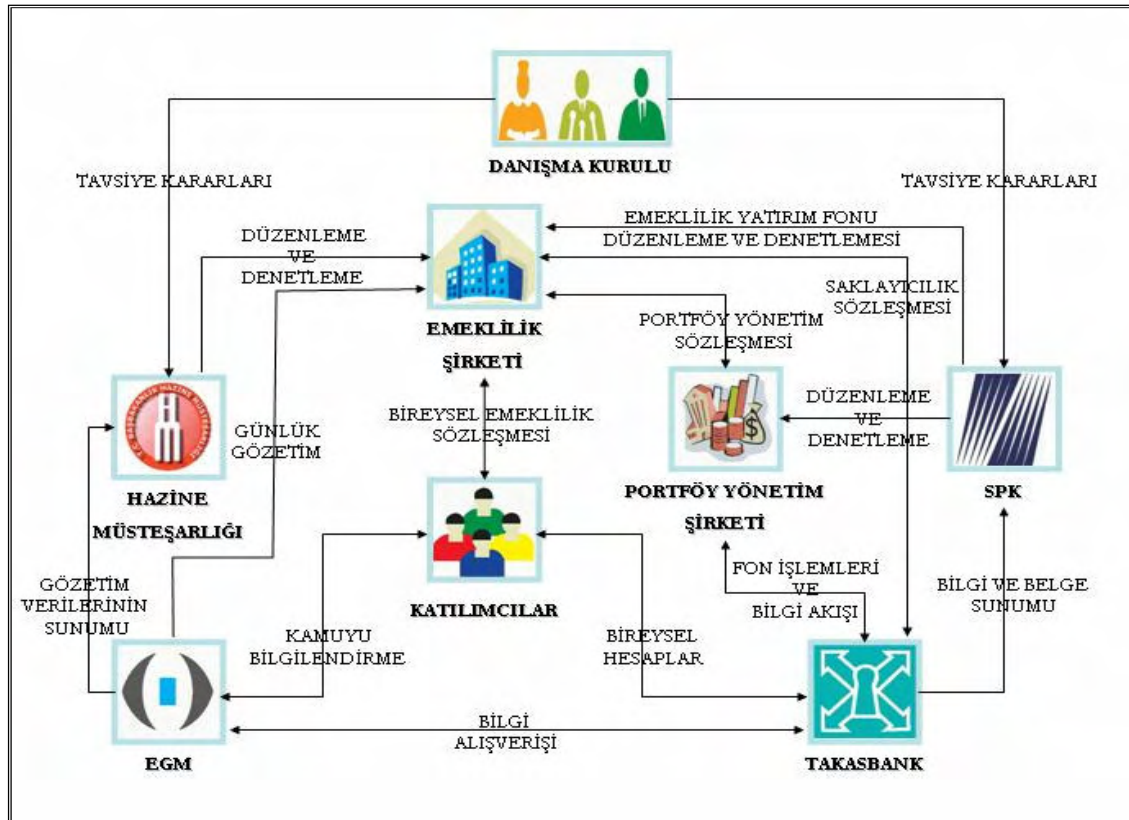
- Sektörde artan rekabetle birlikte kalite ve verimlilik artacaktır,
- Teknoloji daha yakından takip edilecek, yeni teknikler geliştirilecektir,
- Sektörde yeni iş olanakları artacak, uzmanlaşma hızlanacaktır,
- Diğer sigorta dallarının da gelişimi ivme kazanacaktır.
- Emeklilik konusunda uzmanlaşmış, güçlü malî bünyeye ve yüksek sermayeye sahip emeklilik şirketleri gelişecektir.¹⁵⁸

2.4. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyiş Yapısı

Bireysel emeklilik sisteminin unsurları ve işleyişi şematik olarak Şekil 13'te gösterilmektedir. Sistemin merkezinde katılımcı ve Emeklilik Şirketi olup, sistemin temel unsuru katılımcı ve Emeklilik Şirketi arasında yapılan emeklilik sözleşmesidir. Emeklilik Şirketleri ve portföy yönetim şirketleri arasında yapılan portföy yönetim sözleşmesi ile emeklilik yatırım fonlarının profesyonel portföy yöneticileri tarafından yönetilmesi temin edilmiştir. Takasbank, SPK tarafından saklayıcı olarak yetkilendirilmiştir. Emeklilik yatırım fonu varlıklarının Emeklilik Şirketleri varlıklarından ayrı olarak Takasbank'ta saklanması ile fon varlıkları güvence altına

¹⁵⁷ İsrail Zor ve Suphi Aslanoğlu, "Kurumsal Yatırımcı Olarak Özel Emeklilik Fonları: Türkiye'de Oluşturulan Sisteme Yönelik Değerlendirme ve Geleceğe Yönelik Bir Tahmin," **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı no 26 (Nisan 2005), s.189.

¹⁵⁸ Coşkun, a.g.e., s.99.

Şekil 13. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyiş Yapısı

alınmıştır. EGM temel olarak, Emeklilik Şirketlerinin faaliyetlerinin günlük olarak gözetimi ve yetkili kamu otoritelerine raporlanması yanında kamuoyunun ve katılımcıların bilgilendirilmesi fonksiyonlarını da yerine getiren bir diğer kontrol noktasıdır. Hazine Müsteşarlığı ve SPK sistem ile ilgili düzenlemeleri yapan ve diğer unsurların bu düzenlemelere uygunluklarını denetleyen, sistemin güven içinde işleyişini sağlayan kurumlardır. Bireysel emeklilik politikalarını belirlemek ve bunların gerçekleştirilmesi için alınması gerekli önlemler konusunda önerilerde bulunmak üzere kurulan Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, Hazine Müsteşarının başkanlığında Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve SPK tarafından görevlendirilecek en az genel müdür düzeyinde birer temsilciden oluşur.

Hazine Müsteşarlığı; Bireysel emeklilik sistemine ilişkin mevzuat düzenlemeleri ve sistemin geliştirilme çalışmaları Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü (SGM) tarafından yürütülmektedir. SGM mevzuat çalışmaları ile sistemin etkili bir biçimde uygulanabilmesini teminen gerekli olan idari ve hukuki çerçevenin çizilmesi için Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nu tamamlayıcı nitelikte olan yönetmelik, tebliğ ve genelgeler hazırlamakta ve yayımlamaktadır.

Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM); Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın görev ve yetkilendirmesi çerçevesinde merkezi İstanbul'da olmak üzere 10 Temmuz 2003 tarihinde kurulmuştur. Bireysel emeklilik sisteminin güvenli, şeffaf ve etkin bir şekilde işletilmesini sağlamak, katılımcıların hak ve menfaatlerini korumak, hem denetleyici kamu otoritelerinin (Hazine Müsteşarlığı ve SPK) karar almasına yardımcı olacak verileri hem de kamuoyuna sağlıklı bilgi aktarımı için gerekli verileri sağlamak için görevlendirilen EGM'nin hissedarları, A grubu hisse ile Hazine Müsteşarlığı ve eşit oranda B grubu hisseler ile sistemde faaliyet gösterme izni alan Emeklilik Şirketleridir. Kuruluş sermayesi 2.475.225 YTL olan EGM'nin Yönetim Kurulu, Emeklilik Şirketi Genel Müdürleri, Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü Özel Emeklilik Dairesi Başkanı ve EGM Genel Müdüründen oluşmaktadır. Kurum nezdinde; “Sistem Geliştirme ve Bilgi Teknolojileri”, “İstatistik, Aktüarya ve

Veri Yönetimi”, “İç Hizmetler”, “Dış İlişkiler ve Bilgilendirme” olmak üzere dört birim mevcuttur.

EGM, Emeklilik Şirketlerinin faaliyetlerinin günlük olarak elektronik ortamda gözetimi ve yetkili kamu otoritelerine raporlanması, Emeklilik Şirketlerince yapılacak işlemlerin sonucunda oluşan bilgilerin konsolidasyonu, katılımcılara ait bilgilerin saklanması ve korunması, kamuoyunun ve katılımcıların bilgilendirilmesi, katılımcı şikayetlerinin tarafsız bir şekilde incelenmesi ve yönlendirilmesi, özel nüfus katmanı istatistikleri üretilmesi, sistem işleyiş analizleri yapılması, bireysel emeklilik araçları sınavının yapılması ve bireysel emeklilik araçları sicilinin takibi, ortak tanıtım, eğitim programları, yazılım ve benzeri konulardaki taleplerin karşılanması, sistemin güven içinde işlemesi ve olası sorunlara kamu otoritelerinin zamanında müdahalede bulunulmasına olanak sağlayacak veri oluşturulması ve bireysel emeklilik sisteminin analitik olarak incelenmesi faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK); Bireysel emeklilik sisteminde emeklilik yatırım fonları, portföy yönetim şirketleri ve bu şirketlerle sözleşmeler ile saklayıcılara ilişkin düzenlemeler SPK tarafından yapılmaktadır. Emeklilik Şirketleri ve bireysel emeklilik araçlarının, çeşitli ilan ve reklamlarla kamuya açıklayacakları bilgilerin, Müsteşarlığa ve SPK'ya açıklanmış verilere uygun olması gerekir.

Emeklilik sözleşmesinde bulunacak hususlara, aktarıma, aktarım talebine ve aktarımda süre kısıtlamalarına, emeklilik halinde hak sahiplerinin bulunması için yapılması gereken araştırmalara ve paranın bu araştırma süresi içinde değerlendirilmesine, giriş aidatı, yönetim ve fon işletim giderleri miktar ya da oranlarına, kuruluş izni ve faaliyet ruhsatı başvurularında istenecek bilgi ve belgelere, bireysel emeklilik sisteminde katılımcıya ve kamuya açıklanacak bilgiler, açıklanma dönemleri ve süreleri ile ilan ve reklamlara, bireysel emeklilik sisteminin bilgi teknolojisi altyapısının operasyonel unsurlarına ilişkin esas ve usuller gibi konular Müsteşarlık tarafından belirlenirken SPK'nın uygun görüşü alınır.

SPK'nın düzenleme fonksiyonları dışında denetleme fonksiyonları da bulunmaktadır. Emeklilik yatırım fonunun denetçisi, fonun mali durumunu zayıflatacak veya olağandışı sonuçlar doğuracak durumları içeren denetim raporunu SPK'ya göndermek zorundadır. Emeklilik Şirketi fonlarının, portföy yöneticilerinin ve

saklayıcının faaliyetleri en az yılda bir kez SPK tarafından denetlenir. Fonların üçer aylık ve yıllık dönemler itibarıyla bağımsız dış denetimleri sonunda, bağımsız denetçi görüşünü içeren rapor ve bağımsız denetim raporu SPK'ya gönderilmek zorundadır.

Emeklilik Şirketlerinin mali yönden bağımsız dış denetiminin yürütülmesinde, bağımsız dış denetim raporlarının düzenlenmesinde ve denetlenmiş mali tabloların kamuya ilan edilmesinde sermaye piyasası mevzuatının bağımsız denetime ilişkin hükümleri uygulanır.

Takasbank; Emeklilik yatırım fonlarının saklanması hizmeti Takasbank tarafından veya SPK'nın yetkilendireceği diğer kuruluşlarca verilmektedir. Emeklilik Şirketleri, başka bir saklayıcı kuruluştaki saklanan varlıklar ve bunların değerleri konusunda gerekli bilgileri Takasbank'a aktarmak veya bilgilere Takasbank'ın erişebilmesine olanak sağlamak zorundadır.

Takasbank'ın emeklilik sisteminde üstlendiği başlıca görevler arasında; fon adına yapılan varlık alım satım işlemlerinin takasının yapılabilmesi için gerekli ortamın sağlanması ve kontrolü, fon paylarının katılımcı bazında tutulması ve katılımcılara fon hesaplarında yatırıma yönlendirilecek katkı payı tutarı ile bunlara karşılık gelen pay sayılarını fon bazında izleme imkanı sağlanması, fon portföyünün SPK tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde yönetilmesinin kontrolü, portföy değerinin ve birim pay değerinin belirlenen değerlendirme esasları çerçevesinde hesaplandığının kontrolü, fondan yapılacak ödeme ve virman işlemlerinin kontrolü, fon portföyündeki menkul kıymetler üzerindeki hakların portföy yönetim şirketinin talimatı çerçevesinde kullanılmasına aracılık, şirkete ve portföy yönetim şirketine, fon ile ilgili bilgileri izleme imkanının ve gerekli raporların elektronik ortamda sağlanması, SPK ve Hazine Müsteşarlığınca istenecek fon işlemleri ve varlıkları ile ilgili bilgilerin elektronik ortamda sağlanması yer almaktadır.

Emeklilik yatırım fonundaki varlıkların, Emeklilik Şirketlerinin varlıklarından ayrı olarak saklayıcı kuruluştaki saklanması sayesinde katılımcıların birikimleri, Emeklilik Şirketinin iflas etmesi, kapanması, devredilmesi, birleşmesi gibi durumlara karşılık güvence altına alınmıştır.

Emeklilik Şirketleri; Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'na göre kurulan ve bireysel emeklilik sisteminde faaliyet göstermek üzere bu kanun ile ihdas edilen emeklilik branşında ruhsat almış şirketlerdir. Şirketler 21 Aralık 1959 tarihli ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümlerine göre hayat ve ferdi kaza sigortaları branşlarında da ruhsat alabilmektedir. Emeklilik Şirketinin kuruluş izni veya hayat sigortasından Emeklilik Şirketine dönüşüm için Müsteşarlığa başvuruda bulunulması gerekmekte olup, söz konusu izinler Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan tarafından verilmektedir. Kurulacak şirketin ticaret unvanında "emeklilik" ibaresinin bulunması, anonim şirket şeklinde kurulması, sermayesinin 20 milyon YTL'den az olmaması, ödenmiş sermayesinin asgari 10 milyon YTL olması ve kalanının üç yıl içinde ödenmesinin taahhüt edilmesi ve kurucularının kanunda belirtilen nitelikleri taşımaları gerekmektedir. Kuruluş izni alan şirketin faaliyete geçebilmesi için emeklilik branşında faaliyet ruhsatı alması zorunludur. Emeklilik branşı faaliyet ruhsatı Müsteşarlık tarafından verilir. Faaliyet ruhsatı alan şirket, faaliyet ruhsatının veriliş tarihinden itibaren en geç üç ay içinde en az üç fon kurmak üzere SPK'ya başvurmak zorundadır.¹⁵⁹

2.5. Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansman Kaynakları

Bireysel emeklilik sisteminin finansmanı, katılımcı tarafından ödenen katkı payı ödemeleri ile yine katılımcı tarafından karşılanan gider ödemeleri ve gider kesintileri ile sağlanmaktadır.

2.5.1. Katılımcının Katkı Payı Ödemeleri

Bireysel emeklilik sistemi, katılımcı tarafından ödenecek katkı payları ile veya bağımlı çalışıyorsa gönüllü işveren katkılarıyla finanse edilmektedir. Sisteme giriş gönüllü olmakla beraber; sisteme kendi isteği ile katılan bireyin katkı payı ödemesi zorunlu, kendisine bağımlı çalışan adına işverenin katkıda bulunması ise gönüllüdür. İşverenlerin katkıda bulunmasına ilişkin 4632 Sayılı Kanun'da bir düzenleme mevcut olmamakla birlikte, vergi muafiyetlerine ilişkin yapılan düzenlemelerde işveren katkısının teşvik edildiği görülmektedir. İşverenin söz konusu katkı payı ödemesi, bireysel iş akitlerine veya toplu iş sözleşmesine koyulacak hükümlerle düzenlenebilmektedir.

¹⁵⁹ Emeklilik Gözetim Merkezi, Mayıs 2005, a.g.e., s.22

Katılımcı tarafından veya onun adına ödenecek katkı payı miktarına ilişkin olarak emeklilik sözleşmesi hükümleri esas alınmaktadır. Zira emeklilik şirketinin, katılımcının dahil olduğu emeklilik planının yönetim ve fon işletim giderlerini kapsayacak asgari katkı payı tutarını belirlemesi, söz konusu tutarın altında ödeme yapılmasına ilişkin esasların ise emeklilik sözleşmesinde düzenlenmesi gerekmektedir. Katkı payı miktarı, sabit veya kademeli olarak belirlenebilmektedir. Enflasyon nedeniyle katkı payının belirli sürelerde artırılması veya belirli göstergelere endekslenmesi de mümkün olabilmektedir. Katkı payının ödenme periyodu ile ilgili mevzuatta bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, sisteme ilişkin vergi muafiyetlerinde birer yıllık sürelerin kullanılması, birikimlerin başka bir şirkete aktarımı için emeklilik sözleşmesinin yürürlüğünden itibaren en az bir yıllık sürenin geçmesi şartının aranması ve gerek sosyal gerek özel sigorta finansmanında yaygın olarak kullanılan aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık türü bir ödeme periyodu dikkate alındığında bireysel emeklilik sisteminde de katkı payı ödeme sürelerinin aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık türü bir ödeme periyoduna bağlanmasının olağan kabul edilmesi gerekmektedir. Uygulamada da bu türden ödeme periyotlarının tercih edildiği görülmektedir.

2.5.2. Katılımcının Gider Ödemeleri ve Gider Kesintileri

Bireysel emeklilik sisteminin diğer bir finansman kaynağı, katılımcı tarafından karşılanan gider ödemelerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda emeklilik şirketi, bireysel emeklilik faaliyetinin gerektirdiği giderlerin karşılanması amacıyla yeterli miktarda gider kesintisi yapabilmektedir. Bireysel emeklilik hesaplarından yapılacak her türlü kesintilerin ve giriş aidatlarının emeklilik sözleşmesinde ve yapılacak ilan ve reklamlarda açık olarak belirtilmesi gerekmektedir. Söz konusu gider veya ücretler konusundaki bilgilendirme yükümlülüğüne aykırılık halinde idari para cezası uygulanmaktadır. Aşağıda ayrıntılı olarak açıklanan söz konusu gider ödemeleri için hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

Yapılan düzenlemelere göre emeklilik şirketleri, sisteme yeni katılımcı sağlanmasına yönelik reklam, ürün geliştirme, altyapı yatırımları, diğer pazarlama faaliyetleri nedeniyle yapacakları masrafların karşılanması için katılımcının bireysel emeklilik sistemine ilk kez katılması sırasında veya yeni bir bireysel emeklilik hesabı

açtırması halinde katılımcı veya katılımcının nam ve hesabına hareket eden kişilerden giriş aidatı alabilmektedir. Anılan düzenlemeden açıkça anlaşıldığı üzere, katılımcı başka bir emeklilik şirketine birikimlerini aktardığında, yeni emeklilik şirketi tekrar giriş aidatı alamamaktadır. Bireysel emeklilik sistemine katılımı teşvik için veya diğer emeklilik şirketlerine karşı rekabet avantajı sağlamak için sisteme ilk defa katılan bir katılımcıdan aylık asgari ücret tutarından daha az miktarda giriş aidatı alınabilmekte, hiç alınmayabilmekte veya ertelenebilmektedir. Katılımcının birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktarmak istemesi halinde emeklilik sözleşmesi hükümlerine göre ertelenen veya taksitlendirilen giriş aidatı, katılımcının birikimlerinden indirilebilmektedir. Uygulamada bazı emeklilik şirketlerinin 3-5 yıl gibi sürelerde birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktarmayan katılımcılardan giriş aidatının yarısını veya tamamını almamaya yönelik emeklilik sözleşmeleri akdettikleri görülmektedir. Katılımcının bireysel emeklilik sistemine katılırken ilk tercih ettiği emeklilik şirketinin giriş aidatını indirimli alması veya hiç almaması durumu, birikimlerin başka bir emeklilik şirketine aktarılması halinde aktarım yapılan emeklilik şirketinin giriş aidatı almasına olanak vermemektedir. Bu kapsamda giriş aidatının ödenmesine ilişkin esasların emeklilik sözleşmesinde ayrıntılı olarak belirtilmesi gerekmektedir. Giriş aidatının miktarı, emeklilik sözleşmesi teklif formunun imzalandığı tarihte geçerli olan asgari ücretin aylık tutarını aşamamakta, taksitler halinde alınabilmekte ve ertelenebilmektedir. Emeklilik şirketi, taksitlendirmenin yapıldığı hallerde katılımcının bireysel emeklilik sisteminden ayrılması veya başka bir emeklilik şirketine birikimlerini aktarma talebinde bulunması durumunda, giriş aidatının ödenmemiş kısmını katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinden indirebilmektedir. Giriş aidatının bir kısmının veya tamamının birikimlerden indirilmesi, emeklilik sözleşmesinde yer alması kaydıyla, katılımcının bireysel emeklilik sisteminden ayrıldığı veya başka bir şirkete aktarım talebinde bulunduğu tarihe kadar ertelenebilmektedir. Erteleme durumunda, giriş aidatı için katılımcının bireysel emeklilik hesabındaki birikimleri üzerinden indirebileceği tutar, indirim tarihinde geçerli olan asgari ücretin aylık tutarından fazla olamamaktadır. Katılımcının bireysel emeklilik sistemine ödediği katkı paylarından ayrı olarak takip edilen giriş aidatının miktarı, taksitli veya ertelenmiş olarak alınmasına ilişkin koşullarının

emeklilik planında belirlenmesi ve uygulanacak esasların emeklilik sözleşmesi kurulurken katılımcıya bildirilmesi gerekmektedir.

Bireysel emeklilik katılımcısı için giriş aidatı dışında diğer bir gider kalemi yönetim gideri kesintisidir. Bu bağlamda bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı payları üzerinden en fazla %8 oranını aşmamak kaydıyla yönetim gideri kesintisi yapılabilmektedir. Ayrıca yönetim gideri kesintisi, emeklilik sözleşmesinde belirtilen esaslar dahilinde katılımcının katkı payı ödemesine ara vermesi veya yasal bildirimler ve sunulan standart hizmetler dışında emeklilik sözleşmesinde tanımlanmış özel hizmetleri talep etmesi halinde katılımcıya bildirimde bulunmak kaydıyla asgari ücretin aylık tutarının en fazla %25'ine karşılık gelen fon adetlerinin emeklilik şirketi tarafından katılımcının bireysel emeklilik hesaplarındaki fon adetlerinden indirilmesi suretiyle yapılabilmektedir. Yine, emeklilik sözleşmesinde belirtilen esaslar dahilinde emeklilik şirketi; katılımcının katkı paylarını farklı ödeme araçları ile yapması nedeniyle ortaya çıkan giderlerin diğer katılımcılara yansıtılmaması için söz konusu giderlerin karşılanmasına yönelik piyasa rayiçlerini aşmayacak tutar veya oranda katkı payına ek olarak yönetim gideri kesintisi tahsil edebilmektedir.

Bireysel emeklilik sistemi katılımcısının diğer bir gider ödemesi, fon net varlık değeri üzerinden hesaplanan günlük en fazla yüzbinde on oranındaki fon işletim gideri kesintisidir. Söz konusu oran yıllık %3,7 kadar olup, fon işletim gideri kesintisi katılımcının emeklilik fonu toplam net varlığı üzerinden yapılmaktadır. Katılımcının katkı paylarından yönetim gideri kesintisi yapıldıktan sonra geri kalan miktar ile fon satın alınmakta ve fon net varlığı büyütülmeye çalışılmaktadır. Fon içtüzüğü ve izahname hükümlerine göre menkul kıymetler alınarak portföy oluşturulmaktadır. Fon portföyü, fonda yer alan nakit ile para ve sermaye piyasası araçlarından meydana gelmektedir. Fon portföy değeri piyasada oluşan fiyatlara göre her gün yeniden belirlenmektedir. Fon portföyündeki varlıkların değerlendirilmesi ile oluşan portföy değerine, fon alacaklarının eklenmesi ve fon borçlarının düşülmesi ile bulunan toplam değer, fon net varlık değerini ifade etmektedir. Fon varlıkları ve fon gelirleri üzerinden kesinti yapılması, uzun süre katkı yapan ve büyük miktarda fon varlığına sahip katılımcılardan yüksek oranlarda kesinti yapılması anlamına gelmektedir. Ancak, büyük miktarda fon varlığına sahip katılımcıların fon varlıklarının muhtemel getirileri de yüksek olacağından ve fon işletim gideri kesintisi bu nemalanmış değerden

düşüleceğinden katılımcının birikimleri her gün bir önceki günden daha fazla artacaktır. Burada katılımcıyı olumsuz etkileyecek faktör, portföy değerinin azaldığı günlerde de fon işletim gideri kesintinin katılımcının birikimlerinden indirilecek olmasıdır. Diğer bir anlatımla fon işletim gideri kesintisi fon portföyündeki değerlerin zarar etmesi durumunda da yapılacaktır. Bu yönüyle fon işletim gideri kesintisi fonun performansını doğrudan etkilemekle birlikte uzun vadede fon performansının pozitif olması beklendiğinden, fon işletim gideri kesintileri genelde katılımcılar tarafından fark edilmeyecektir.¹⁶⁰

2.6. Emeklilik Yatırım Fonları

Emeklilik yatırım fonu, emeklilik sözleşmesi hükümlerine göre emeklilik şirketi tarafından katılımcılardan alınarak onlar adına bireysel emeklilik hesaplarında izlenen katkıların, riskin dağıtılması ve inancılı mülkiyet esaslarına göre işletilmesi amacıyla oluşturulan malvarlığını ifade etmektedir. Sermaye piyasası kurumu olan emeklilik yatırım fonları süresiz olarak kurulmakta ve tüzel kişiliğe sahip bulunmamaktadır. Fonun malvarlığı, 4632 Sayılı Kanun, emeklilik sözleşmesi, fon içtüzüğü ve ilgili diğer mevzuattan doğan yükümlülüklerinin yerine getirilmesi dışında hiçbir amaçla kullanılamamaktadır. Ayrıca fon malvarlığı rehdilememekte, teminat gösterilememekte, üçüncü şahıslar tarafından haczedilememekte ve iflas masasına dahil edilememektedir.

2.6.1. Emeklilik Yatırım Fonu Türleri

Emeklilik yatırım fonları; doğrudan fonu tanıtması, fonun risk ve getiri yapısı hakkında eksik, yanlış ve yanıltıcı bilgi vermemesi, izahnamede belirtilmesi ve SPK tarafından uygun görülmesi koşuluyla, emeklilik yatırım fonlarının izahnamelerinde belirtilecek portföy yönetim stratejisine uygun olarak kurulabilmektedir. Emeklilik yatırım fonunun unvanında belirli bir varlık grubuna, sektöre, sektörler, ülke ya da coğrafi bölgeye yatırım yaptığı izlenimini uyandıracak bir ibare kullanan emeklilik yatırım fonu varlıklarının en az %80'i; fon unvanında yer alan söz konusu varlık grubu, sektör ya da sektörler ait olan varlıklardan, fon unvanında yer alan ülke ya da coğrafi bölgeye ait ve o ülke ya da coğrafi bölgenin piyasa yapısını ve

¹⁶⁰ Uğur, a.g.e.,s.176

risklerini yansıtabilen varlıklardan, meydana gelmektedir. Belirli bir varlık grubuna, sektör, sektörler, ülke ya da coğrafi bölgelere yatırım yapmak ve bu hususu unvanında belirtmek isteyen emeklilik yatırım fonları, bu durumu ve bu durumdaki değişiklikleri katılımcılara altmış gün önceden bildirmek zorundadır.

SPK; emeklilik şirketlerinin kuracakları fonlara yön vermek ve yol gösterici olmak amacıyla ve katılımcıların emeklilik planlarını seçerken ve emeklilik yatırım fonları arasında katkı paylarının dağıtılmasına ve değişiklik yapılmasına karar verirken bilgi sahibi olmalarını sağlamak için emeklilik yatırım fonu türleri hakkında bilgi veren bir karar almıştır. Söz konusu SPK kararına göre emeklilik yatırım fonu türleri; Gelir Amaçlı Fonlar, Büyüme Amaçlı Fonlar, Para Piyasası Fonları, Kıymetli Madenler Fonları, İhtisaslaşmış Fonlar, Diğer Fonlar olmak üzere 6 kategoride sınıflandırılmıştır. SPK tarafından uygun görülmesi halinde başka fon türlerinin oluşturulması mümkün bulunmaktadır.

2.6.1.1. Gelir Amaçlı Fonlar

Gelir Amaçlı Fonlar; yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edilecek temettü ve faiz gelirlerine ağırlık verilerek belirlendiği fonlardır. Gelir amaçlı fonlar; hisse senedi fonu, kamu borçlanma araçları fonu, özel sektör borçlanma araçları fonu, karma borçlanma araçları fonu, karma fon, uluslararası hisse senedi fonu, uluslararası borçlanma araçları fonu, uluslararası karma fon ve esnek fon olmak üzere çeşitli fonlardan oluşmaktadır.

Hisse senedi fonu: Fon portföyünün en az %80'ini düzenli temettü ödemesi yapan ve fiyat oynaklığı nispeten daha az olan hisse senetlerine yatıran ve temettü geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Kamu borçlanma araçları fonu: Fon portföyünün en az %80'ini ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Özel sektör borçlanma araçları fonu: Fon portföyünün en az %80'ini özel sektör borçlanma araçlarına yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Karma borçlanma araçları fonu: Fon portföyünün en az %80'ini kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Karma fon: Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini hisse senetlerine ve borçlanma araçlarına yatıran ve temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Uluslararası hisse senedi fonu: Fon portföyünün en az %80'ini, düzenli temettü ödemesi yapan ve fiyat oynaklığı nispeten daha az olan yabancı hisse senetlerine yatıran ve temettü geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Uluslararası borçlanma araçları fonu: Fon portföyünün en az %80'ini, yabancı borçlanma araçlarına yatıran ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Uluslararası karma fon: Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini yabancı hisse senetlerine ve yabancı borçlanma araçlarına yatıran ve temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Esnek fon: Fon portföyünün tamamını değişen piyasa koşullarına göre; nakit, vadeli ve vadesiz mevduat, borçlanma araçları (ters repo dahil) ile hisse senetleri, kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar, repo işlemleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, borsa para piyasası işlemleri, yatırım fonu katılma belgeleri, SPK tarafından uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçlarının tamamına veya bir kısmına yatıran ve temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur. Bu tür fonların varlık dağılımı önceden belirlenmemektedir.

2.6.1.2. Büyüme Amaçlı Fonlar

Büyüme Amaçlı Fonlar; yatırım yapılacak varlıkların, bunlardan elde edilecek sermaye kazancına ağırlık verilerek belirlendiği fonlardır. Büyüme amaçlı fonlar; hisse senedi fonu, küçük şirketler hisse senedi fonu, karma fon, uluslararası hisse senedi fonu, uluslar arası karma fon ve esnek fon olmak üzere çeşitli fonlardan oluşmaktadır.

Hisse senedi fonu: Fon portföyünün en az %80'ini borsada işlem gören şirketlerin hisse senetlerine yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.

Küçük şirketler hisse senedi fonu: Fon portföyünün en az %80'ini küçük veya büyüme potansiyeli olan şirketlerin hisse senetlerine yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.

Karma fon: Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini hisse senetleri ve borçlanma araçlarına yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.

Uluslararası hisse senedi fonu: Fon portföyünün en az %80'ini, yabancı hisse senetlerine yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.

Uluslararası karma fon: Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'ini yabancı hisse senetlerine ve yabancı borçlanma araçlarına yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur.

Esnek fon: Fon portföyünün tamamını değişen piyasa koşullarına göre; nakit, vadeli ve vadesiz mevduat, borçlanma araçları (ters repo dahil) ile hisse senetleri, kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar, repo işlemleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, borsa para piyasası işlemleri, yatırım fonu katılma belgeleri, SPK tarafından uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçlarının tamamına veya bir kısmına yatıran ve sermaye kazancı elde etmeyi hedefleyen fondur. Bu tür fonların varlık dağılımı önceden belirlenmemektedir.

2.6.1.3. Para Piyasası Fonları

Para Piyasası Fonları; fon portföyünün tamamını vadesine 3 ay veya daha az kalmış ve likiditesi yüksek varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulan fonlardır. Para piyasası fonları; likit fon-kamu, likit fon-özel sektör, likit fon-karma türlerinden oluşmaktadır.

Likit fon-kamu: Fon portföyünün tamamını ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatıran fondur.

Likit fon-özel sektör: Fon portföyünün tamamını özel sektör borçlanma araçlarına yatıran fondur.

Likit fon-karma: Fon portföyünün tamamını kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatıran fondur.

2.6.1.4. Kıymetli Madenler Fonları

Kıymetli Madenler Fonları; fon portföyünün en az %80'ini kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklardan oluşturmak amacıyla kurulan fonlardır. Kıymetli madenler fonları; kıymetli madenler fonu ve altın fonundan oluşmaktadır.

Kıymetli madenler fonu: Fon portföyünün en az %80'ini ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenlere dayalı varlıklara yatıran fondur.

Altın fonu: Fon portföyünün en az %80'ini ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altına dayalı varlıklara yatıran fondur.

2.6.1.5. İhtisaslaşmış Fonlar

İhtisaslaşmış Fonlar; coğrafi bölge, ülke, sektör ve endeksler bazında yatırım yapan fonlardır. İhtisaslaşmış fonlar; yabancı ülke fonu, sektör fonu ve endeks fonundan oluşmaktadır.

Yabancı ülke fonu: Fon portföyünün en az %80'ini, sadece bir yabancı ülke tarafından veya bu yabancı ülkede yerleşik şirketler tarafından ihraç edilen para ve sermaye piyasası araçlarına yatıran fondur.

Sektör fonu: Fon portföyünün en az %80'ini, belirli sektör ya da sektörlerde bulunan şirketlerin hisse senetlerine yatıran fondur.

Endeks fon: Hisse Senedi Endeks Fonu, Tahvil Endeks Fonu, Sektör Endeks Fonu veya benzer fonlar olmak üzere baz alınan ve SPK tarafından uygun görülen bir endeks kapsamındaki varlıklara, fon portföyünün en az %80'ini yatıran ve baz alınan endeks ile fonun birim pay değeri arasındaki korelasyon katsayısının en az 0,9 olmasını ve endeksdeki artış kadar bir getiri elde etmeyi hedefleyen fondur.

2.6.1.6. Diğer Fonlar

Diğer Fonlar; yukarıdaki fon türlerine girmeyen fonlardır. Diğer fonlar; deneli fon ve esnek fondan oluşmaktadır.

Dengeli fon: Fon portföyünün tamamını, hisse senedi ve/veya borçlanma araçlarının karmasından oluşturan ve hem sermaye kazancı hem de temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Esnek fon: Fon portföyünün tamamını değişen piyasa koşullarına göre; nakit, vadeli ve vadesiz mevduat, borçlanma araçları (ters repo dahil) ile hisse senetleri, kıymetli madenlere ve gayrimenkule dayalı varlıklar, repo işlemleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri, borsa para piyasası işlemleri, yatırım fonu katılma belgeleri, SPK tarafından uygun görülen ve kamuya ilan edilen diğer para ve sermaye piyasası araçlarının tamamına veya bir kısmına yatıran ve hem sermaye kazancı hem de temettü ve faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fondur. Bu tür fonların varlık dağılımı önceden belirlenmemektedir.¹⁶¹

2.6.2. Emeklilik Yatırım Fonları'nda Mevcut Durum

Bireysel emeklilik sistemi 2005 yılında da büyüme sürecini devam ettirmiş, 2004 yılı sonunda 299.907.849 YTL olan toplam net varlık değeri, %308,56'lık bir artışla 1.225.327.078 YTL'ye ulaşmıştır. (Yıl içinde kurulan ancak halka arz edilmeyen 5 adet fon ile birlikte bu tutar 1.227.661.174 YTL'dir.), 31 Aralık 2005 tarihi itibarı ile 10 adedi 2005 içinde halka arz edilmiş olan toplam 91 adet emeklilik yatırım fonu bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda 31 Aralık 2005 itibarı ile yatırım fonları ve emeklilik

¹⁶¹ Aynı, s. 194.

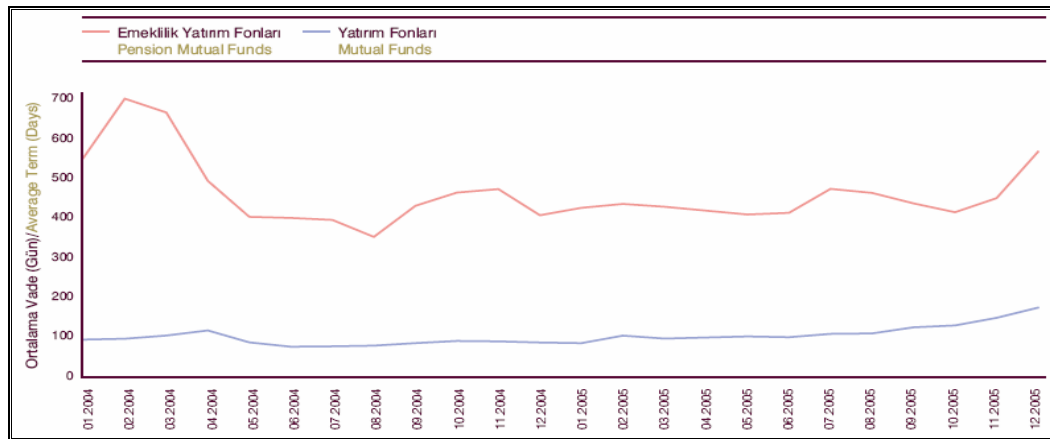
yatırım fonlarının büyüklükleri, portföy dağılımları ve ortalama vadeleri yer almaktadır.¹⁶²

Tablo 14. 31.12.2005 Tarihi İtibarı İle Yatırım Fonları Toplam Bilgileri

FON TİPİ	ORTALAMA VADE (GÜN)	TOPLAM NET VARLIK DEĞERİ (YTL)	HİSSE SENEDİ (%)	KAMU BORÇLANMA SENEDİ (%)	TERS REPO (%)	BORSA PARA PİYASASI (%)	YABANCI MENKUL KIYMET (%)
Yatırım Fonları							
A Tipi	149	1.033.635.209	70,17	16,08	12,34	0,88	0,53
B Tipi	186	28.340.719.280	0,05	72,31	26,48	1,15	0,01
TOPLAM	185	29.374.354.488	2,54	70,31	25,98	1,14	0,03
Emeklilik Yatırım Fonları							
TOPLAM	549	1.227.661.174	11,08	79,59	7,34	0,87	1,11

EGM, Nisan 2006, s. 36.

Bireysel emeklilik sisteminin, uzun vadeli bir yatırım sistemi olmasına paralel olarak emeklilik yatırım fonları ortalama vadelerinin diğer yatırım fonlarına oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Kısa vadede nakit ihtiyacının fazla olmaması, fonların uzun vadeli stratejiler ile yönetilmesi, emeklilik yatırım fonlarında ortalama vadeyi uzatan en önemli faktörlerdir.

Şekil 14. Emeklilik Yatırım Fonları ve Diğer Yatırım Fonlarında Ortalama Vade

EGM, Nisan 2006, s. 37.

¹⁶² Emeklilik Gözetim Merkezi, Nisan 2006, a.g.e., s. 36.

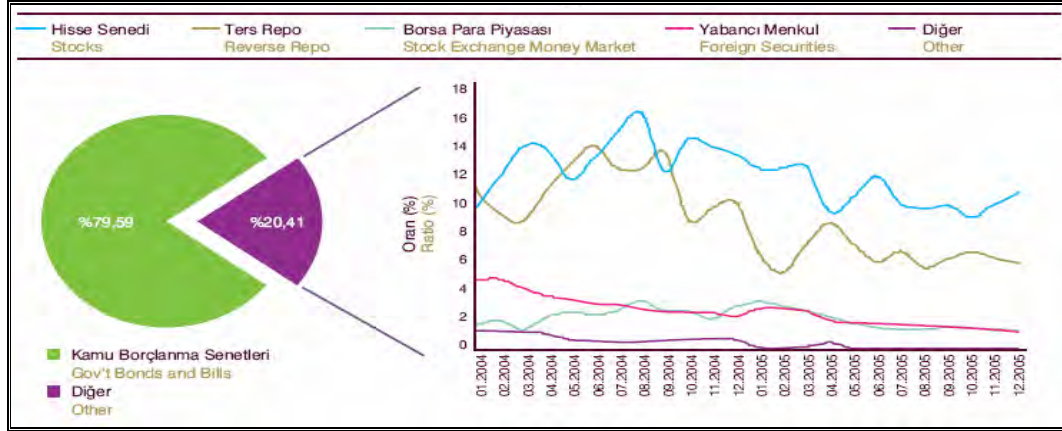
Sermaye Piyasası Kurulu'nun 10 Mayıs 2002 tarih ve 22/646 sayılı Kararı ile Gelir Amaçlı Fonlar, Büyüme Amaçlı Fonlar, Para Piyasası Fonları, Kıymetli Madenler Fonları, İhtisaslaşmış Fonlar ve Diğer Fonlar olmak üzere altı gruba ayrılmış olan emeklilik yatırım fonları, aşağıdaki tablolarda varlık türlerine göre Esnek Fonlar, Dengeli Fonlar, Hisse Senedi Fonları, Kamu Borçlanma Araçları Fonları YTL, Kamu Borçlanma Araçları Fonları Yabancı Para, Uluslararası Fonlar ve Likit Fonlar olmak üzere yedi gruba ayrılmıştır.

Tablo 15. Fonların Fon Türleri ve Gruplarına Göre Dağılımı

FON TÜRLERİ	FON ADEDİ	FON GRUPLARI						
		Esnek	Dengeli	Hisse Senedi	Kamu Borçlanma (YTL)	Kamu Borçlanma (YP)	Uluslararası	Likit
Gelir Amaçlı Fonlar	46	3		1	14	20	8	
Büyüme Amaçlı Fonlar	13	3	1	8			1	
Para Piyasası Fonları	10							10
Kıymetli Madenler Fonları	0							
İhtisaslaşmış Fonlar	3			3				
Diğer Fonlar	19	11	2		2			4
TOPLAM	91	17	3	12	16	20	9	

EGM, Nisan 2006, s. 38.

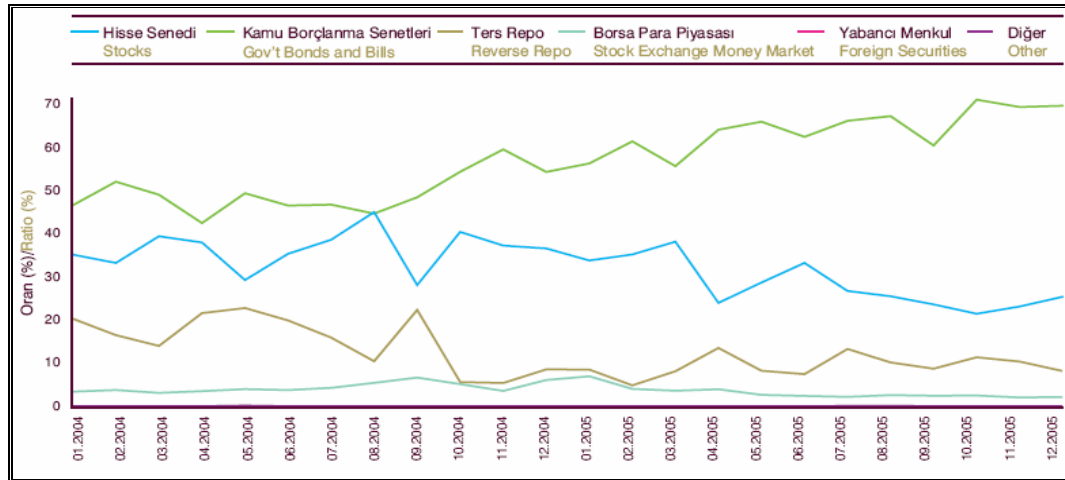
Fon portföy dağılımı, 28 Şubat 2002 tarih ve 24681 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik" in 21 ve 22. maddelerinde yer alan portföy sınırlamalarına uyulmak koşulu ile ve SPK'nın 10 Mayıs 2002 tarih ve 22/646 sayılı Kararında yer alan yatırım fonu türlerinin dahil olduğu limitler çerçevesinde, portföy yöneticileri tarafından varlık türlerine yatırım yapılan tutarların, fonun toplam net varlığına oranlarını ifade eder. Esnek ve dengeli fonlar, portföy dağılımları önceden belirlenmeyen, fon portföyü yöneticisi tarafından piyasa koşullarına göre mevzuatta yer alan temel kısıtlara uygun olarak belirlenen fonlardır. Dolayısı ile tüm fonların net varlık değeri ağırlıklı ortalama portföy dağılımının yanında, esnek ve dengeli fonların portföy dağılımları ayrıca gösterilmiştir.

Şekil 15. Emeklilik Yatırım Fonları Konsolide Portföy Dağılımı (%)

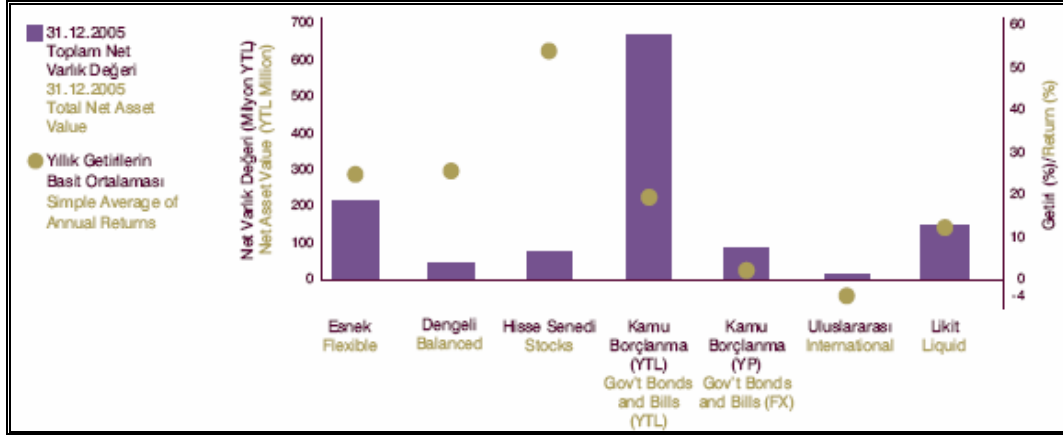
EGM, Nisan 2006, s. 40.

31 Aralık 2005 tarihi itibarıyla emeklilik yatırım fonları konsolide portföy dağılımının %79,59'u kamu borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Geri kalan %20,41'lik dilimi oluşturan hisse senetleri, ters repo, borsa para piyasası ve yabancı menkul kıymetlerin net varlık değeri ağırlıklı dağılımının yıl içindeki seyri yukarıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 16. Esnek ve Dengeli Fonlar Portföy Dağılımları

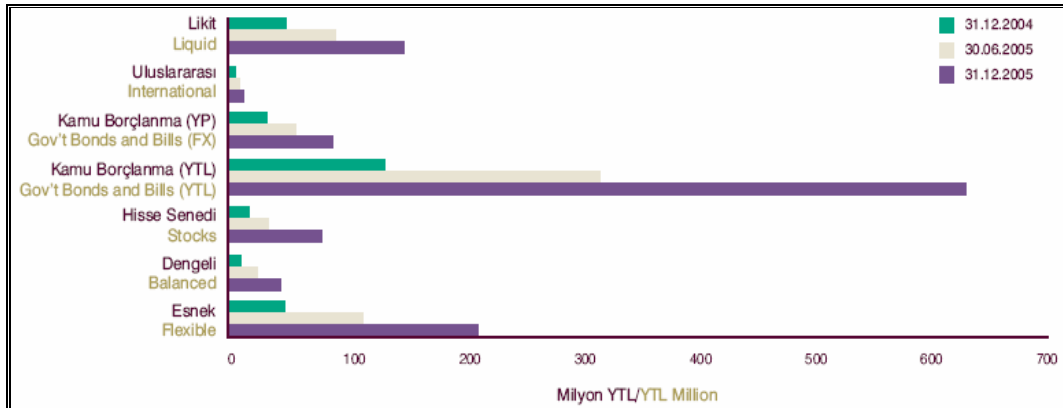
EGM, Nisan 2006, s. 41.

Şekil 17. Fon Grupları 31 Aralık 2005 Net Varlık Değerleri ve Basit Ortalama Getirileri

EGM, Nisan 2006, s. 42.

Yukarıdaki grafikte fon gruplarının 31.12.2005 tarihindeki toplam net varlık değerleri ile yıllık getirilerinin basit ortalaması görülmektedir.

Şekil 18. Fon Gruplarının Net Varlık Değeri Değişimi

EGM, Nisan 2006, s. 43.

Yukarıdaki grafikte emeklilik yatırım fonlarının net varlık değerlerinin 2004-2005 yılları arasındaki gelişimi gösterilmektedir. Kamu borçlanma senetleri (YTL) %374 oranında artarken hisse senetleri fon grubu %357 artış göstermiştir.¹⁶³

¹⁶³ Aynı, s. 43.

2.7. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Gelişiminin Önündeki Engeller

Bireysel emeklilik sisteminin, kendinden beklenen faydaları sağlayabilmesinin önündeki engelleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Türk halkının psikolojik yapısı; Halkımız kısa vadede sonuç alınamayacak girişimlerden genellikle kaçınmaktadır. 10 yıl primin isteğe bağlı olarak, sabırla ödenmesi ve ancak 56 yaşında emekliliğe hak kazanılması bireysel emekliliğe olan talebi azaltacaktır. Diğer taraftan sistemin zorunlu olmaması başarı şansını azaltacaktır.
- Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler bir çok kişinin işsiz kalmasına yol açmakta, yeni iş sahalarının açılmaması mevcut işsizlere yenilerinin de katmaktadır. Gelir dağılımının bozukluğu da göz önüne alınırsa, nüfusun büyük bir kesimi günlük ihtiyaçlarını ancak karşılayabilmekte, hatta bunu bile yapamamaktadır. Bu durum bireysel emeklilik sisteminin gelişimi yönündeki en büyük engel olarak görülmektedir.
- Bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları emeklilik fonlarında değerlendirilecektir. Emeklilik fonları bir çeşit yatırım fonudur. Yatırım fonlarının niteliği gereği önceden getiri düzeyi konusunda garanti verilmesi mümkün değildir. Yatırım fonları, menkul kıymetlerin getirileri, riskleri hakkında bilgilere sahip olmayan kişilere bunları anlatmak, belli bir getirinin garanti edilemeyeceğini açıklamak güç olabilir. 10 yıl sonra eline ne kadar para geçeceğini bilmeyen insanlar sisteme girmekte tereddüt edebilirler.
- Emeklilik şirketleri birer ticari işletmedir. Faaliyetlerini devam ettirebilmek için katılımcılardan bazı kesintiler yapmak zorundadırlar. Emeklilik şirketlerinin kesintileri diğer yatırım fonlarından daha fazla olursa, emeklilik fonlarının getirileri daha düşük kalır. Oysa emeklilik fonlarının diğer yatırım fonlarından daha fazla getiri sağlaması beklenmelidir.
- Sistemin önündeki en büyük engellerden biri de ekonomik ve siyasi belirsizliktir. Ekonomik istikrarın sağlanamaması, kamunun borçlanma gereksiniminin artarak devam etmesi, girişimcilerin, yatırımcıların önünü görememesi ekonomik gelişmeyi engellemektedir. Ekonomi büyümedikçe, kişi başına milli gelir artmadıkça, gelir dağılımı düzelmedikçe, yeni iş sahaları açılmadıkça sisteme ayrılacak fonlar büyüyemeyecektir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, böyle bir adımın atılması umut vericidir. Diğer tüm sektörlerde olduğu gibi kısa zamanda çok hızlı gelişmeler olmayabilir. Ancak ekonomide düzelme oldukça bireysel emeklilik sistemi de gelişecek, bu gelişim ekonominin daha da gelişmesine ivme kazandıracaktır.¹⁶⁴

2.8. Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacına Ulaşabilmesi İçin Gerekli

Koşullar

Gerek finans sektörü gerekse kamu yönetimi bireysel emeklilik sisteminden çok şeyler beklemektedir. Ancak bu beklentilerin gerçekleşmesi bazı koşullara bağlıdır. Bu koşullar şu şekilde sıralanabilir;

Ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması; Bireysel emeklilik yatırımları uzun vadeli yatırımlardır. Yatırımda, vadelerin uzaması ancak ekonominin istikrarlı olduğu, enflasyon ve faiz beklentilerinin düşük olduğu ortamlarda mümkün olabilir.

Grup emeklilik planlarının özendirilmesi; Bireysel emeklilik sektörünün gelişmiş olduğu ABD ve Hollanda örneklerine bakıldığında, emeklilik planlarının büyük bölümünün işveren sponsorluğunda gerçekleştiği görülmektedir. Bu planlarda katkı payları işçi-işveren arasında paylaşılmaktadır. Türkiye'de de bireysel emeklilik sektörünün ivme kazanması ancak işveren katkılı emeklilik planlarının devreye girmesiyle mümkün olabilir. Bu anlamda işverenlere gerekli vergi desteği kanun ile sağlanmıştır. Bundan sonra yapılması gereken işçi, sendika ve sivil toplum kuruluşları gibi toplumun farklı kesimlerinden işverenlere yönelik bir baskı oluşturulmasıdır. Örneğin, Hollanda'da çalışan nüfusun % 91'i bireysel emeklilik sistemine dahildir; esnek çalışma, sözleşmeli olma gibi çeşitli nedenlerle sisteme dahil olmayan çalışanlar için işverenlere toplumun çeşitli kesimlerinden yoğun baskı gelmektedir. Aynı ortamın Türkiye'de de yaratılabilmesi, sistemin sosyal ve mali alandaki amaçlarına ulaşabilmesi açısından çok önemlidir. Öte yandan, çoğu bireysel emeklilik şirketinin ana ortaklarının Türkiye'deki büyük sanayi kuruluşlarının da ana ortağı konumunda olduğu bilinmektedir: Koç, Sabancı, Çukurova, Doğuş ve Doğan grubu buna örnek olarak gösterilebilir. Bu grupların kendi çalışanlarına yönelik planlara öncülük etmesi, sistemin

¹⁶⁴ Coşkun, a.g.e., s.100.

Türkiye'de yerleşme ve büyüme sürecini hızlandıracaktır. Türkiye'de hiçbir sosyal güvencesi olmayan ev kadınları ve köylü kesimi gibi zümreler için oluşturulacak özel planlar da aynı şekilde sistemin yaygınlaşmasında önemli etki yapacak ve sistemin sosyal boyutunu güçlendirecektir.

Bireysel emeklilik fonlarından gider kesintilerinin düşürülmesi; Bireysel emeklilik şirketlerinin büyük çoğunluğu yönetim gideri kesintisi ve fon işletim gideri kesintisini kanunun elverdiği azami oranda uygulamaktadır. Bunun sonucu olarak, katılımcı giriş aidatını ertelemek koşuluyla elde ettiği vergi avantajının % 40'ını gider olarak emeklilik şirketine geri ödemektedir. Sistemden ayrılırken ödenecek yaklaşık %3.75'e tekabül eden vergi oranı da gözönüne alındığında, emeklilik fonlarının yatırım fonları karşısındaki avantajı azalmaktadır. Bireysel emeklilik sektörünün büyümesiyle birlikte, şirketlerin plan başına düşen masraflarının azalması ve yeni şirketlerin katılımı sonucu rekabetin artması, giderlerin düşmesini ve emeklilik fonlarının yatırım fonları karşısında daha büyük avantaj kazanmasını sağlayacaktır.

Sisteme olan güvenin sağlanması; Son 5 yıl içinde finans sektöründe yaşanan dalgalanmalar ve pek çok bankanın TSMF'ye devri, bireylerin finans sektörüne olan güvenini sarsmıştır. Bu güvenin yeniden tesisi, bireysel emeklilik sektörünün geleceği için büyük önem taşımaktadır. Güvenin sağlanabilmesi için bireysel emeklilik planlarını, tasarruf mevduatları ve hisse senetleri gibi, bir sigorta fonu tarafından güvence altına alacak düzenlemelerin yapılması uygun olacaktır.

Toplumun bilgilendirilmesi; Bireysel emeklilik Türkiye için çok yeni bir oluşumdur. Bu sektörün başarıya ulaşması, ancak bireylerin konu ile ilgili olarak doğru ve hızlı bilgilendirilmesiyle mümkündür. Bu konuda en büyük görev, bireysel emeklilik şirketlerine düşmektedir.¹⁶⁵

¹⁶⁵Suat Teker ve Deniz Parlak, "Hukuki ve Finansal Yönleriyle Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Planlarının Karşılaştırmalı Analizi," **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı no 24 (Ekim 2004), s.52.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMEKLİLİK YATIRIM FONLARI'NIN PERFORMANS ANALİZİ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu; Türkiye’de faaliyette bulunan emeklilik şirketlerince kurulmuş emeklilik yatırım fonlarının 2004-2005 yılları itibariyle ortaya koyduğu performansın değerlendirilmesidir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı; Türkiye’de faaliyette bulunan emeklilik şirketlerince kurulmuş emeklilik yatırım fonlarının performansını, getiri ve riski temel değişkenler olarak kabul ederek, ve bu bağlamda, fonların dönemsel getirilerinin yanı sıra risk ölçütü olarak Standart Sapma’yı riske göre ayarlanmış getiri ölçütü olarak da Sharpe Oranı’nı kullanarak ölçmek ve elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirmektir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada, emeklilik yatırım fonlarının performans analizi için gerekli olan; emeklilik yatırım fonlarının dönemsel getirilerine, fon karşılaştırma ölçütlerinin aynı döneme ait getirilerine, fon ve karşılaştırma ölçütü getirileri arasındaki korelasyona, fonların yıllık iç verim oranı değerlerine, standart sapma ve 2004-2005 dönemi Sharpe oranı değerlerine ilişkin veriler Emeklilik Gözetim Merkezi yayınlarından¹⁶⁶, KYD 0/N Net Repo Endeksi’ne ilişkin veriler Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği’nin web

¹⁶⁶ Bireyse Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2004 (www.egm.org.tr adresinden temin edilmiştir.)
Bireyse Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2005 (www.egm.org.tr adresinden temin edilmiştir.)

sitesinden¹⁶⁷, yıl içi birim pay değeri hareketlerine ilişkin veriler fonbul.com web sitesinden, emeklilik yatırım fonu için belirlenen yatırım stratejisi bant aralığı ve karşılaştırma ölçütüne ilişkin veriler emeklilik yatırım fonlarının yıllık raporlarından alınmıřtır¹⁶⁸. Veriler 2004-2005 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan AK EMEKLİLİK A.Ş., ANADOLU HAYAT EMEKLİLİK A.Ş., ANKARA EMEKLİLİK A.Ş., AVIVA HAYAT VE EMEKLİLİK A.Ş., BAŞAK EMEKLİLİK A.Ş., FORTİS EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş., GARANTİ EMEKLİLİK VE HAYAT A.Ş., KOÇ ALLIANZ HAYAT VE EMEKLİLİK A.Ş., OYAK EMEKLİLİK A.Ş., VAKIF EMEKLİLİK A.Ş., YAPI KREDİ EMEKLİLİK A.Ş. isimli emeklilik şirketlerince kurulan 91 adet emeklilik yatırım fonuna aittir.

¹⁶⁷ www.kyd.org.tr

¹⁶⁸ www.akportfoy.com.tr

www.ankaraemeklilik.com

www.aviva.com.tr

www.garantiemeklilik.com.tr

www.ykemeklilik.com adreslerinden temin edilmiştir.

4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU

Finans literatüründe performans ölçüm yöntemleri;

- Getiri ve riski temel değişkenler olarak kabul eden yöntem ve
- Sadece getiriye temel değişken olarak kabul eden yöntem

olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada getiri ve riski temel değişkenler olarak kabul eden yöntem kullanılmış fon performansının ölçümünde dönemsel getirilerin yanında riske dayalı getiri analizi de yapılmıştır.

Katılımcının yatırım yaptığı fonların, dönem başı ve dönem sonu birim pay değerleri arasındaki fark, basit anlamda fonun dönem sonundaki getirisini göstermektedir. 2005 yılı içinde kurulan fonlar dışındaki tüm fonların yıllık getiri oranları Tablo 21’de verilmiştir. Ancak, emeklilik yatırım fonları gibi düzenli yatırım yapılan fonlarda, fonun dönemsel performansı katılımcının dönem sonunda elde ettiği getiriden farklı bir sonuç yansıtabilmektedir. Bu nedenle çalışmaya emeklilik yatırım fonlarının yıllık getirilerinin yanı sıra iç verim oranları da eklenmiştir.

Hesaplamalarda katılımcının sadece ilgili fonu kapsayan bir emeklilik planına her ay düzenli olarak, sabit tutarda, ilgili ayın ortalama birim pay değeri üzerinden katkıda bulunduğu varsayılmış ve dönem içinde aldığı toplam pay adedinin yıl sonundaki değeri ile yıllık bazda ne kadar getiri elde ettiği hesaplanmıştır. Bu hesaplama yapılırken gider ve masraf kesintileri dikkate alınmamış yapılan katkı payı ödemesinin tamamının yatırıma yönlendiği varsayılmıştır. Fon performansının yıl içindeki seyri yıllık iç verim oranını doğrudan etkilemekte olduğundan yıllık getiri oranı sıralamasında üst sıralarda yer alan bir fon, yıllık iç verim oranına göre daha aşağılarda yer alabilmektedir.

2005 yılı getiri sıralamasında ilk 10 emeklilik yatırım fonuna baktığımızda (Tablo 16), en büyük ağırlığa, 7 adet fonla hisse senedi fonlarının sahip olduğu görülmektedir. Hisse senedi fonlarından 5 tanesi büyüme amaçlı, 1 tanesi gruplara yönelik büyüme amaçlı, 1 tanesi de gelir amaçlı fonlardır. Diğer 3 fon ise getiri sıralamasında en büyük ağırlığa sahip ikinci fon grubu olan ihtisaslaşmış fonlara dahil İhtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi fonlarıdır.

Tablo 16. 2005 Yılı Getiri Sıralamasında İlk 10 Emeklilik Yatırım Fonu

	Halka Arz Tarihi	Halka Arz Tarihinden İtibaren Nominal Getiri (%)	Yıllık Getiri Sıralaması	2005 Yılı Getirisi	Karşılaştırma Ölçütü 2005 Yılı Getirisi	Korelasyon Katsayısı	Yıllık İç Verim Oranı	Yıllık İç Verim Oranı Sıralaması
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	140,32	1	63,63	58,67	0,80	92,29	1
Vakıf Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	127,25	2	63,50	56,84	0,73	84,47	2
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	144,96	3	59,64	53,62	0,88	76,75	3
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.08.2004	80,61	4	54,74	53,62	0,87	68,64	6
Fortis Emeklilik ve Hayat İhtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	01.12.2003	150,31	5	53,74	52,26	1,00	69,69	5
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik İhtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	27.10.2003	138,65	6	53,24	52,02	0,99	67,56	8
Garanti Emeklilik ve Hayat Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	122,13	7	53,23	47,64	0,90	69,73	4
Ak Emeklilik İhtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	27.10.2003	143,36	8	51,75	52,51	1,00	67,59	7
Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	134,26	9	51,49	49,71	0,87	64,32	9
Başak Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	01.12.2003	113,52	10	42,41	49,92	0,87	52,50	11

Fon performansının değerlendirilmesinde kullanılan diğer bir kıstas, karşılaştırma ölçütüdür. Karşılaştırma ölçütü fonun getirisinin kıyaslanmasını sağlayan, katılımcıya fonun göreceli performansı hakkında bilgi veren endeks veya endekslerdir. Portföy yönetim sözleşmesinde belirlenen yatırım amaç ve stratejisi ile yatırım yapılan varlık gruplarının niteliklerine uygun olarak, ilgili endekslerin ağırlıklandırılması yoluyla belirlenir ve izahnamede belirtilmek zorundadır. Esnek yatırım fonlarının varlık dağılımı önceden belirlenmeyen, fon portföyü piyasa koşullarına göre belirlenen fonlar olması nedeniyle, yönetim stratejileri ve portföy yapıları karşılaştırma ölçütü belirlemeye elverişli olmamakta, tespit edilen karşılaştırma ölçütleri yanıltıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle karşılaştırma ölçütü verilerinde esnek yatırım fonları yer almamış, diğer tüm fonların karşılaştırma ölçütü değerleri Tablo 21’de sıralanmıştır.

Bunun yanında emeklilik yatırım fonlarının getirileri ile karşılaştırma ölçütleri getirileri arasındaki ilişki "korelasyon analizi tekniği"ne dayalı olarak incelenmiştir. Tabloda yer alan korelasyon katsayıları emeklilik yatırım fonlarının dönem içindeki hareketlerinin fon izahnamelerinde belirtilen karşılaştırma ölçütleri ile ne kadar ilişkili olduğunu göstermektedir. Korelasyon katsayısı (r), -1 ile +1 arasında değerler alır. Eğer (r) pozitif değer taşıyorsa, söz konusu iki seri (fon ve karşılaştırma ölçütü günlük getiri serisi) arasındaki ilişki aynı anda artmakta ya da azalmaktadır. Korelasyon katsayısı negatif değer taşıyorsa, seriler arasında ters yönlü bir etkileşim söz konusudur. Korelasyon katsayısı 0 veya 0'a yakın bir değeri gösteriyorsa, iki değişken arasındaki ilişki yok ya da çok zayıf bir ilişki var diye tanımlanmaktadır. Yapılan çalışmada sadece 2005 yılı fon ve karşılaştırma ölçütü günlük getirileri dikkate alınmıştır.

Emeklilik yatırım fonları, yatırım stratejileri ve içerdikleri varlık türlerine bağlı olarak bütün yatırım araçlarında olduğu gibi farklı derecelerde risk içerirler. Bu bölümde emeklilik yatırım fonlarının risk analizi yapılmış olup bunun için standart sapma ve Sharpe oranları kullanılmıştır.

Standart sapma, fonun günlük getirilerinin ortalamadan farklılaşan dalgalanmalarını ölçmektedir. Fon getirilerinin ortalamadan sapması (pozitif veya negatif yönde) ne kadar fazlaysa standart sapma o kadar yüksektir. Standart sapmanın küçük olması riskin düşük olduğunu gösterirken büyük olması ise riskin yüksek olduğunu ve oynaklığın göstergesidir.

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

σ , standart sapma

x_i , yatırım aracının i günündeki getirisi

\bar{x} , yatırım aracının ortalama günlük getirisi

n , veri adedi

Sharpe oranı, finansal bir yatırımın riske göre ayarlanmış getiri oranını ölçer. Bir başka deyişle Sharpe oranı, alınan birim risk başına elde edilen risksiz getiri üzerindeki getiriyi gösterir. Fonun standart sapmasının düşük olması ve reel getirisinin (risksiz getiri oranı üzerindeki getirisi) yüksek olması Sharpe oranının yüksek olmasını sağlar. Bu durumda Sharpe oranı ne kadar yüksek ise fonun riske göre düzeltilmiş performansının o kadar iyi olduğu kabul edilir. Sharpe oranı yatırım fonunun günlük getiri ortalamasından risksiz getirinin günlük ortalaması düşülerek risk ölçütü olan günlük getirilerden hesaplanan standart sapmaya bölünmesi suretiyle elde edilmiştir.

$$\text{Sharpe Oranı} = \frac{\text{Getiri Ortalaması} - \text{Risksiz Getiri Ortalaması}}{\text{Standart Sapma}}$$

Sharpe oranı hesaplanırken risksiz getiri olarak karşılaştırma ölçütü veya makul başka bir getiri seçimi yapılabilir. Bu çalışmada Sharpe oranının hesaplanmasında, risksiz getiri oranı olarak 2005 yılı KYD 0/N Net Repo Endeksi kullanılmıştır. Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği'nce hazırlanan KYD 0/N Repo Endeksleri, İMKB Repo-Ters Repo pazarında gerçekleşen işlemlerde oluşan gecelik repo oranının getirisini takip edebilmek ve yatırımcılara performanslarını karşılaştırabilecekleri bir kıstas sunmak amacı ile oluşturulmuştur. Gecelik repo oranı olarak İMKB Repo-Ters Repo piyasasında geçen gecelik işlemlerin hacimlerine göre ağırlıklandırılan ortalama

faiz oranı alınır. Stopajlı olan bu oran, reponun vadesi olan gün sayısı ile çarpılır ve 365'e bölünerek Brüt O/N repo endeksinin dönem getirisi bulunur. Aynı formülasyon stopajsız repo faiz oranı kullanılarak yapıldığında Net O/N repo endeksinin getirisi oluşur.

$$E_t = E_{t-1} + E_{t-1} [(R \times v/365) + 1]$$

E_t : KYD Repo Endeksi'nin t günündeki değeri

R : İMKB Repo-Ters Repo pazarında oluşan ortalama faiz

v : Reponun vadesi

Tablo 17. KYD O/N Net Repo Endeksleri

	GÜNLÜK ORTALAMA DEĞİŞİM	YILBAŞI DEĞİŞİM
2004	0,069	18,78
2005	0,047	12,45

2005 yılına ait KYD O/N Net Repo endeksi %12.45 oranında artış göstermiştir. Günlük ortalama değişim ise %0.047 olarak gerçekleşmiştir. “Uluslararası fonlar” ve “kamu borçlanma araçları yabancı para” fonlarda getirinin bir kısmı kur farkından oluşmakta ve risksiz getiri olarak KYD O/N Net Repo oranının kullanılması yanıltıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle “uluslararası fonlar” ve “kamu borçlanma araçları yabancı para fonlar” sharpe oranı hesaplamalarına dahil edilmemiştir. Tüm fonların standart sapma ve Sharpe oranı değerleri Tablo 22’de verilmiştir.

2004-2005 dönemi Sharpe oranı sıralamasında ilk 10 emeklilik yatırım fonuna baktığımızda (Tablo 18), Portföyünün minimum %80’ini ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatırmakla yükümlü Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları Fonları’nın 10 fondan 8’ini oluşturduğu görülmektedir.

4.1. Emeklilik Yatırım Fonları Performansının Değerlendirilmesi

Bu bölümde emeklilik yatırım fonlarının performansı şu ana kadar ele alınan tüm performans kriterleri açısından değerlendirilecektir. Değerlendirmenin homojen olması açısından, değerlendirilecek fonların seçiminde varlık türleri itibariyle oluşturulan

Tablo 18. 2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralamasında İlk 10 Emeklilik Yatırım Fonu

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	2004 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2005 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2004 Yılı Standart Sapma	2005 Yılı Standart Sapma	2004 Yılı Sharpe Oranı	2005 Yılı Sharpe Oranı	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı	2004 Yılı Sharpe Sıralaması	2005 Yılı Sharpe Oranı Sıralaması	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralaması
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,098	0,061	0,101	0,052	0,291	0,269	0,271	1	2	1
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,120	0,076	0,285	0,133	0,180	0,218	0,182	4	6	2
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,123	0,077	0,309	0,129	0,178	0,233	0,181	5	5	3
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,120	0,074	0,294	0,107	0,177	0,252	0,180	6	4	4
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,118	0,069	0,263	0,137	0,189	0,161	0,173	2	9	5
Fortis Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	0,121	0,067	0,306	0,172	0,172	0,116	0,149	8	19	6
Başak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	0,112	0,068	0,272	0,170	0,160	0,124	0,144	9	17	7
Oyak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,089	0,071	0,188	0,144	0,111	0,167	0,137	14	8	8
Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	0,080	0,048	0,620	0,030	0,187	0,033	0,135	3	42	9
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	0,111	0,069	0,310	0,243	0,137	0,091	0,119	10	26	10

Tablo 19. Değerlendirme Grubu Getiri Analizi Değerleri

	Halka Arz Tarihi	Halka Arz Tarihinden İtibaren Nominal Getiri (%)	Yıllık Getiri Sıralaması	2005 Yılı Getirisi	Karşılaştırma Ölçütü 2005 Yılı Getirisi	Korelasyon Katsayısı	Yıllık İç Verim Oranı	Yıllık İç Verim Oranı Sıralaması
Esnek Fon Grubu								
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	55,99	38	16,74			13,50	40
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	104,63	11	40,91			47,60	12
Dengeli Fon Grubu								
Ankara Emeklilik Dengeli EYF	17.11.2003	72,04	16	27,95	36,59	0,69	36,25	13
Aviva Hayat ve Emeklilik Dengeli EYF	15.12.2003	45,87	28	20,08	24,40	0,50	18,46	26
Hisse Senedi Fon Grubu								
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	140,32	1	63,63	58,67	0,80	92,29	1
Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	134,26	9	51,49	49,71	0,87	64,32	9
Kamu Borçlanma Araçları YTL Fon Grubu								
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	74,91	22	21,26	19,28	0,85	17,97	27
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	78,53	21	21,46	17,85	0,54	19,13	25
Liklit Fon Grubu								
Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	43,04	43	12,95	13,27	0,60	11,37	45
Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	41,77	42	13,13	13,94	0,84	11,55	44

Tablo 20. Değerlendirme Grubu Risk Analizi Değerleri

	Halka Arz Tarihi	2004 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2005 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2004 Yılı Standart Sapma	2005 Yılı Standart Sapma	2004 Yılı Sharpe Oranı	2005 Yılı Sharpe Oranı	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı	2004 Yılı Sharpe Sıralaması	2005 Yılı Sharpe Oranı Sıralaması	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralaması
Esnek Fon Grubu											
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,098	0,061	0,101	0,052	0,291	0,269	0,271	1	2	1
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,114	0,137	0,584	0,642	0,078	0,140	0,112	19	16	13
Dengeli Fon Grubu											
Ankara Emeklilik Dengeli EYF	17.11.2003	0,075	0,099	0,744	0,684	0,009	0,076	0,043	48	38	42
Aviva Hayat ve Emeklilik Dengeli EYF	15.12.2003	0,067	0,072	0,684	0,290	-0,002	0,086	0,025	56	36	46
Hisse Senedi Fon Grubu											
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	0,089	0,202	1,290	1,295	0,016	0,120	0,069	42	22	26
Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	0,107	0,171	1,330	1,187	0,029	0,104	0,065	33	27	27
Kamu Borçlanma Araçları YTL Fon Grubu											
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,120	0,076	0,285	0,133	0,180	0,218	0,182	4	7	2
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,123	0,077	0,309	0,129	0,178	0,233	0,181	5	6	3
Likit Fon Grubu											
Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	0,080	0,048	0,620	0,030	0,187	0,033	0,135	3	49	9
Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	0,075	0,049	0,053	0,030	0,126	0,067	0,106	12	43	14

sınıflama kullanılacak ve her fon grubundan 2004-2005 döneminde en yüksek Sharpe oranına sahip ilk iki fon değerlendirmeye alınacaktır.

Uygulamada emeklilik fonları varlık türlerine göre, Esnek Fonlar, Dengeli Fonlar, Hisse Senedi Fonları, Kamu Borçlanma Araçları Fonları YTL, Kamu Borçlanma Araçları Fonları Yabancı Para, Uluslararası Fonlar ve Likit Fonlar olmak üzere yedi gruba ayrılmaktadır. Uluslararası Fonlar ve Kamu Borçlanma Araçları Yabancı Para Fonlar'da Sharpe oranı hesaplamalarında KYD O/N Net Repo Oranı kullanılmadığından bu fon grupları değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Diğer 5 Fon Grubu için veriler Tablo 19 ve 20'de belirtilmiştir.

4.1.1. Dengeli Fon Grubu

Ankara Emeklilik A.Ş. Dengeli Emeklilik Yatırım Fonu; İMKB'de işlem gören Türk hisse senetleri ve devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yaparak hem sermaye kazancı hem de temettü ve faiz geliri elde etmeyi amaçlamaktadır. 31.12.2005 itibariyle Fon yatırım stratejisi aşağıdaki bant aralıklarında belirlenmiştir;¹⁶⁹

Türk hisse senetleri % 25-55,

Devlet iç borçlanma senetleri % 25-55 ve

Ters repo % 5-35

17.12.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %72.04 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi % 27.95 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 81 fon arasında (2005 yılında kurulan fonlar hariç) 16. sırayı almıştır. Fonun karşılaştırma ölçütü; % 40 ağırlıkla İMKB Hisse Senetleri Piyasası Ulusal 100 Endeksi, %40 Ağırlıkla İMKB Tahvil ve Bono Piyasası Devlet iç Borçlanma Senetleri Performans Endeksi 91 gün ve %20 ağırlıkla İMKB Repo Endeksi'dir. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi %36.59 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütleri arasındaki korelasyon katsayısı 0.69'dur.

¹⁶⁹ Yatırım stratejisi bant aralıklarına ve karşılaştırma ölçütü ağırlıklarına ilişkin veriler emeklilik yatırım fonlarının 2005 yılına ait performans sunum raporlarında belirtilen ve 31.12.2005 tarihi itibariyle yürürlükte olan rakamlardır

Şekil 19. Ankara Emeklilik Dengeli EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 19'da görülmektedir. 2005 yılına 0,013727 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibariyle birim pay değeri 0.017564 YTL olmuştur. Fonun iç verim oranı %36.25 olarak gerçekleşmiş ve 13.sırayı almıştır.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; Fonun risk ölçütü olan standart sapmada 2004 yılına göre düşüş yaşanmış, 2004 yılında 0.784 olan standart sapma, 2005 yılında 0.684'e gerilemiştir. Ortalama günlük getiri ise %0.075'ten %0.099'a çıkmıştır. Riskteki düşüğe karşın getirideki artış riske göre ayarlanmış getiri ölçütü olarak Sharpe oranına olumlu yansımış 2004 yılında 0.009 olan Sharpe oranıyla 48. olan fon 2005 yılında 0.076 Sharpe oranıyla 38. olmuştur. Fon 2004-2005 döneminde 0.043 olan Sharpe oranı ile 42. sıradadır.

Aviva Hayat ve Emeklilik A.Ş. Dengeli Emeklilik Yatırım Fonu; Fon portföyünün tamamı, hisse senedi ve/veya borçlanma araçlarının karmasından oluşturularak hem sermaye kazancı hem de temettü ve faiz geliri elde edilmesi hedeflenmektedir. 31.12.2005 itibariyle fon yatırım stratejisi bant aralığı aşağıdaki gibidir.

Ters Repo/Borsa Para Piyasası % 0 - 30,

Kamu Dış Borçlanma Senetleri (Eurobond) % 0 -30,

Kamu İç Borçlanma Senetleri YTL % 20 -50,

Kamu İç Borçlanma Senetleri USD % 0 – 30,
Türk Hisse Senetleri, % 15 - 45

15.12.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %45.87 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi % 20.08 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 28. sırayı almıştır. Fonun Karşılaştırma Ölçütü; %30 ağırlıkla KYD YTL Bono Endeksi-182 Gün, %20 ağırlıkla KYD O/N Repo Endeksi, %5 ağırlıkla KYD USD-YTL Eurobond Endeksi, %5 ağırlıkla KYD EURO-YTL Eurobond Endeksi, %10 ağırlıkla KYD FX DİBS USD-YTL Endeksi ve %30 ağırlıkla İMKB-100 Endeksi'dir. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi %24.40 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.50'dir.

Şekil 20. Aviva Hayat ve Emeklilik Dengeli EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 20'de görülmektedir. 2005 yılına 0,012683 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibariyle birim pay değeri 0.015230 YTL olmuştur. %20.08'lik getiri oranına karşılık %18.46 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 26. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.067 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.072 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 0.684'ten 0.290'a gerilemiştir. 2004 yılında negatif değer olarak -0.002 olan sharpe oranıyla 56. sırayı alan

fon, 2005 yılında 0.086 sharpe oranıyla 36. olmuştur. 2004-2005 döneminde 0.025 sharpe oranıyla 46. sıradadır

Şekil 21. Dengeli Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması

www.fonbul.com

Değerlendirmeye alınan dengeli fon grubuna dahil 2 fonun 2005 yılı birim pay değeri hareketleri Şekil 21’de karşılaştırılmıştır.

4.1.2. Esnek Fon Grubu

Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş. Gelir Amaçlı Esnek Emeklilik Fonu; Fonun yatırım amacı faiz geliri yoluyla fon portföy değerinin artırılmasıdır. Fon, düşük risk profiline sahip katılımcılara düzenli getiri sağlamayı hedeflemektedir. Fon portföyünün tamamı değişen piyasa koşullarına göre kamu borçlanma senetleri ile ters repodan oluşturulmaktadır. Fonun yatırım stratejisi bant aralıkları;

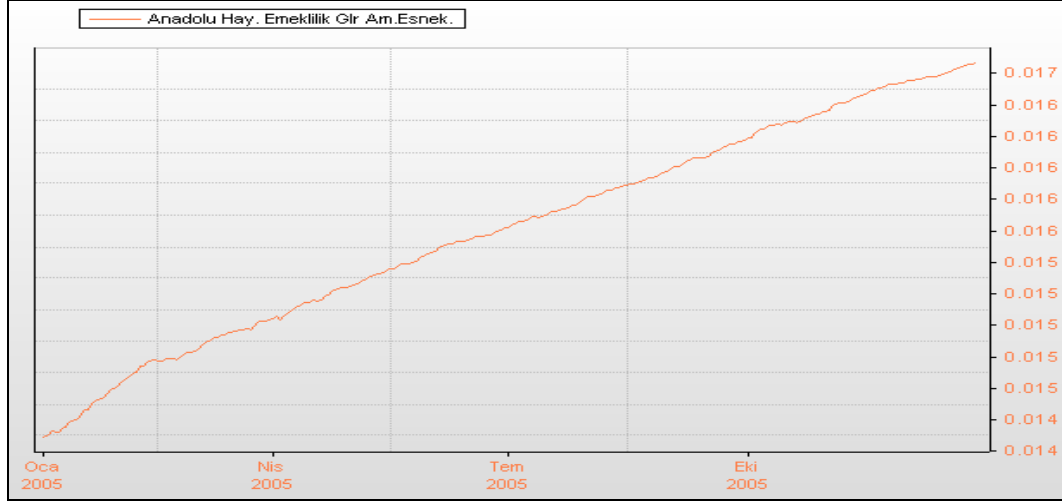
% 70-100 Devlet İç Borçlanma Senetleri,

% 0-30 Ters Repo ve

% 0-20 Borsa Para Piyasası işlemleridir. Ters repo ve borsa para piyasası işlemleri yatırım stratejisi bant aralıkları toplamı % 0-30 olacaktır.

27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %55.99 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %16.74 düzeyinde gerçekleşmiş,

yıllık getiri sıralamasında 38. sırayı almıştır. Fonun karşılaştırma ölçütü; %90 ağırlıkla KYD 91 Günlük DİBS Endeksi ve %10 ağırlıkla KYD O/N (Net) Repo Endeksidir.

Şekil 22. Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

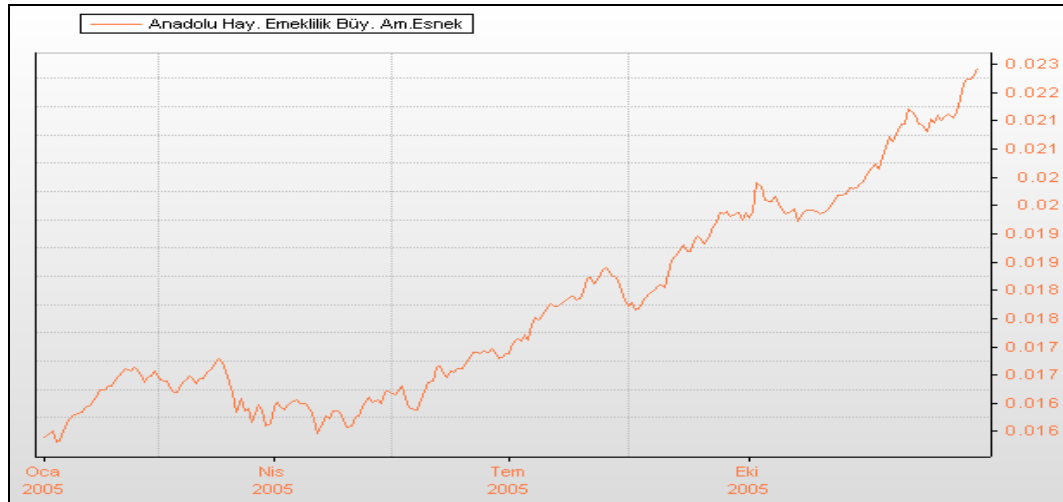
2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 22’de görülmektedir. 2005 yılına 0.014291 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibariyle birim pay değeri 0.016683 YTL olmuştur. %16.74’lük getiri oranına karşılık %13.50 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 40. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.098 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.061 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 0.101’den 0.052’ye gerilemiştir. 2004 yılında 0.291 olan sharpe oranıyla 1. olan fon 2005 yılında 0.269 sharpe oranıyla 2. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.271 sharpe oranıyla 1. sıradadır.

Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek Emeklilik Yatırım Fonu; Fon, İMKB 100 Endeksine dahil hisse senetleri, T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından piyasaya ihraç edilen tüm devlet iç ve dış borçlanma senetleri ve İMKB Repo Pazarında oluşan ortalama gecelik stopajsız ters repo getirilerinden en yüksek olanı hedeflemektedir. Fonun getiri hedefine ulaşabilmesi amacıyla fon portföyü ağırlıklı olarak; ters repo, ulusal hisse senetleri, Türk kamu ve özel sektörünün çıkartmış olduğu

borçlanma senetlerinden oluşturulmaktadır. Fonun karşılaştırma ölçütü ve yatırım stratejisi bant aralığı yoktur.

27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %104.63 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %40.91 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 11. sırayı almıştır.

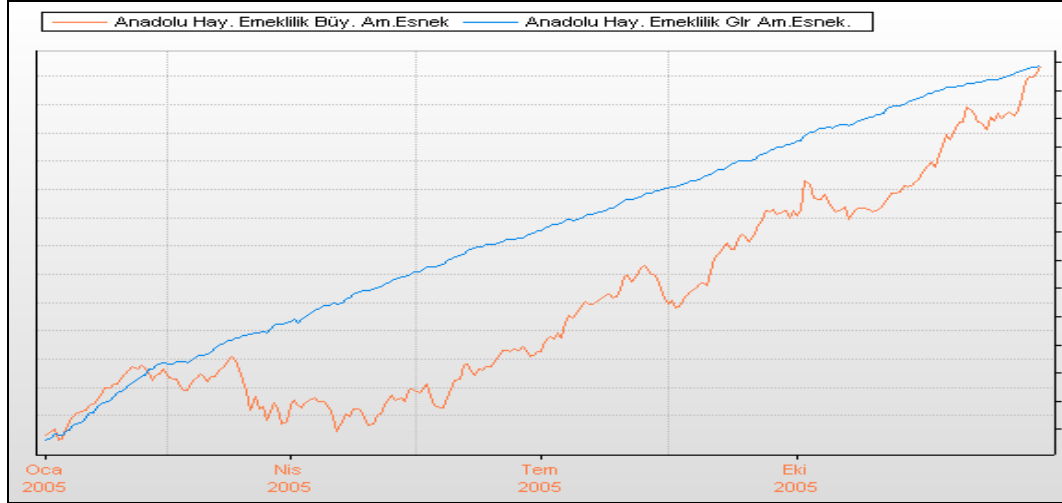

Şekil 23. Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 23'te görülmektedir. 2005 yılına 0.015902 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibarıyla birim pay değeri 0.022407 YTL olmuştur. %40.91'lik getiri oranına karşılık %47.60 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 12. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.114 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.137 olarak gerçekleşmiş, standart sapmada 0.584'ten 0.642'ye artış yaşanmıştır. 2004 yılında 0.078 sharpe oranıyla 19. olan fon 2005 yılında 0.140 sharpe oranıyla 16. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.112 sharpe oranıyla 13. sıradadır.

Şekil 24. Esnek Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması

www.fonbul.com

Değerlendirmeye alınan esnek fon grubuna dahil 2 fonun 2005 yılı birim pay değeri hareketleri Şekil 24'te karşılaştırılmıştır.

4.1.3. Hisse Senedi Fon Grubu

Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi Emeklilik Yatırım Fonu: Portföyünün en az %80'ini İMKB'de işlem gören Türk hisse senetlerine yatırım yaparak temettü geliri elde etmeyi amaçlar. Sektör ayırımı yapmaksızın İMKB'de işlem gören hisse senetlerine yatırım yapan fonun amacı doğrultusunda hisse senetlerinin seçiminde fiyat oynaklığı nispeten az olan, temettü ödeme potansiyeli yada beklentisi olanlara ağırlık verilir. Fon yatırım stratejisi aşağıdaki bant aralıklarında belirlenmiştir;

Türk hisse senetleri % 80 - 100,

Ters repo % 0 - 20 ve

Devlet iç borçlanma senetleri % 0 - 20.

17.11.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %140.32 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %63.63 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 1. sırayı almıştır. Fonun karşılaştırma ölçütü: %80 ağırlıkla İMKB Hisse Senetleri Piyasası Ulusal 100 Endeksi, %10 ağırlıkla İMKB Tahvil ve Bono Piyasası Devlet İç Borçlanma Senetleri Performans Endeksi 91 gün ve %10 ağırlıkla İMKB Repo Endeksi'dir. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi

%58.67 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.80'dir.

Şekil 25. Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 25'te görülmektedir. 2005 yılına 0.014892 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibarıyla birim pay değeri 0.024368 YTL olmuştur. %63.63'lük getiri oranına karşılık %92.29 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 1. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.089 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.202 olarak gerçekleşmiş, standart sapmada 1.290'dan 1.295'e artış yaşanmıştır. 2004 yılında 0.016 sharpe oranıyla 42. olan fon 2005 yılında 0.120 sharpe oranıyla 22. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.069 sharpe oranıyla 26. sıradadır.

Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi Emeklilik Yatırım Fonu; Portföyünün en az %80'ini borsada işlem gören şirketlerin hisse senetlerine yatıran fon sermaye kazancı (ya da temettü geliri) elde etmeyi hedeflemektedir. Fon portföyünde sürekli olarak %80 oranında hisse senetleri olması gerekmekte ve İMKB-100 endeksi kapsamında yer alan hisse senetlerine yatırım yapılmaktadır. Bu çerçevede fon portföyü;

% 80 - 100 İMKB-100 endeksi kapsamında yer alan hisse senetlerinden,

% 0 - 20 Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinden ve/veya % 0 - 20 Ters repo/borsa para piyasası işlemlerinden oluşmaktadır.

27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %134.26 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %51.49 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 9. sırayı almıştır. Fonun karşılaştırma ölçütü; %15 ağırlıkla KYD O/N Repo Endeksi (Net), %5 ağırlıkla KYD YTL Bono Endeksleri (30 Gün) ve %80 ağırlıkla İMKB-100 Endeksi'dir. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi %49.71 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.87'dir.

Şekil 26. Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 26'da görülmektedir. 2005 yılına 0.017762 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibarıyla birim pay değeri 0.026907 YTL olmuştur. %51.49'luk getiri oranına karşılık %64.32 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 9. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.107 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.171 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 1.330'dan 1.187'ye gerilemiştir. 2004 yılında 0.029 sharpe oranıyla 33. olan fon 2005 yılında 0.104 sharpe oranıyla 27. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.065 sharpe oranıyla 27. sıradadır.

Şekil 27. Hisse Senedi Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması

www.fonbul.com

Değerlendirmeye alınan hisse senedi fon grubuna dahil 2 fonun 2005 yılı birim pay değeri hareketleri Şekil 27’de karşılaştırılmıştır.

4.1.4. Kamu Borçlanma Araçları Fon Grubu

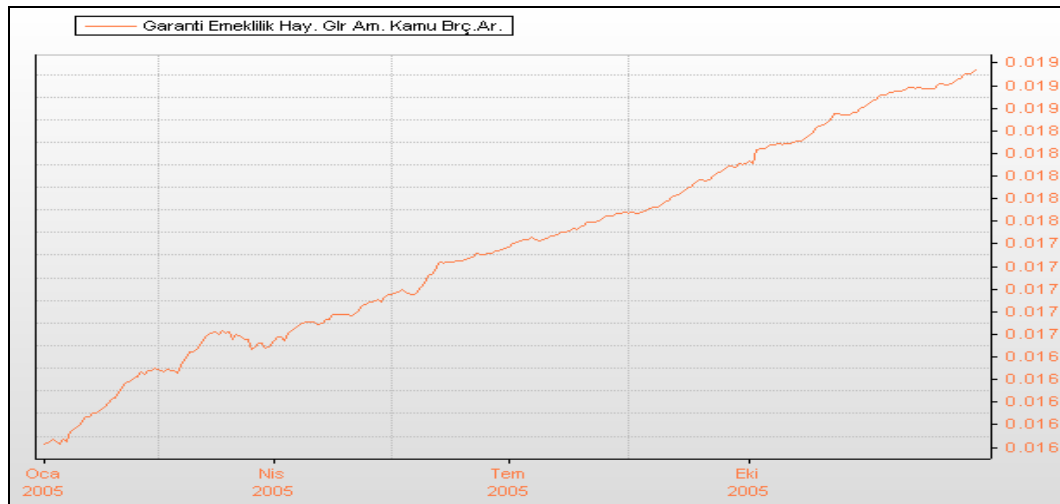
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları Emeklilik Yatırım Fonu; Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları ile bunlara dayalı ters repolara fon portföyünde yer vererek ağırlıklı olarak faiz geliri elde etmeyi amaçlamaktadır. Fon, portföyünde dövize endeksli devlet iç borçlanma senetleri dahil Devlet Tahvilleri, Hazine Bonoları ve bunlara dayalı ters repolara fon portföyünün en az %80’i oranında yer verir. Bunların dışında Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi’nin uluslararası piyasalarda ihraç ettiği Eurobond’lara ve özel sektör borçlanma araçlarına da fon portföyünün %20’sine kadar yatırım yapılabilir. 31.12.2005 itibariyle fon yatırım stratejisi bant aralığı aşağıdaki gibidir;

Tahvil/Bono % 70 – 100 ve

Ters Repo % 0 – 30

27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %74.91 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %21.26 düzeyinde gerçekleşmiş,

yıllık getiri sıralamasında 22. sırayı almıştır. Fonun karşılaştırma ölçütü; %60 ağırlıkla Türkiye Garanti Bankası Garbo Genel Endeksi, %30 ağırlıkla Türkiye Garanti Bankası Garbo Uzun Endeksi, %10 ağırlıkla KYD ON Repo (Net) Endeksi'dir. Karşılaştırma ölçütününün 2005 yılı getirisi %19.28 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.85'tir.

Şekil 28. Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF
2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

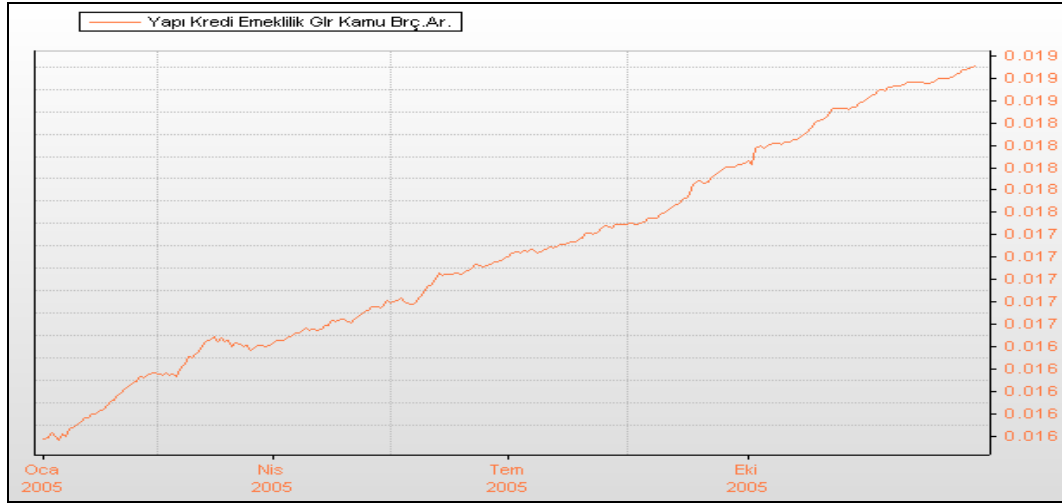
2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 28'de görülmektedir. 2005 yılına 0.015629 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibarıyla birim pay değeri 0.018951 YTL olmuştur. %21.26'lık getiri oranına karşılık %17.97 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 27. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.120 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.076 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 0.285'ten 0.133'e gerilemiştir. 2004 yılında 0.180 sharpe oranıyla 4. olan fon 2005 yılında 0.218 sharpe oranıyla 7. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.182 sharpe oranıyla 2. sıradadır.

Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları Emeklilik Yatırım Fonu: Portföyünün en az %80'ini ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatırmakta ve faiz geliri elde etmeyi hedeflemektedir. Fon portföyü,

% 70-100 Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinden ve/veya % 0-30 Ters repo/borsa para piyasası işlemlerinden oluşmaktadır.

27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %78.53 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %21.46 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 21. sırayı almıştır. Fonun Karşılaştırma Ölçütü; %10 ağırlıkla KYD O/N Repo Endeksi (Net), %60 ağırlıkla KYD YTL Bono Endeksleri (365 Gün) ve %30 ağırlıkla KYD YTL Bono Endeksleri (182 Gün)'dür. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi %17.85 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.54'tür.

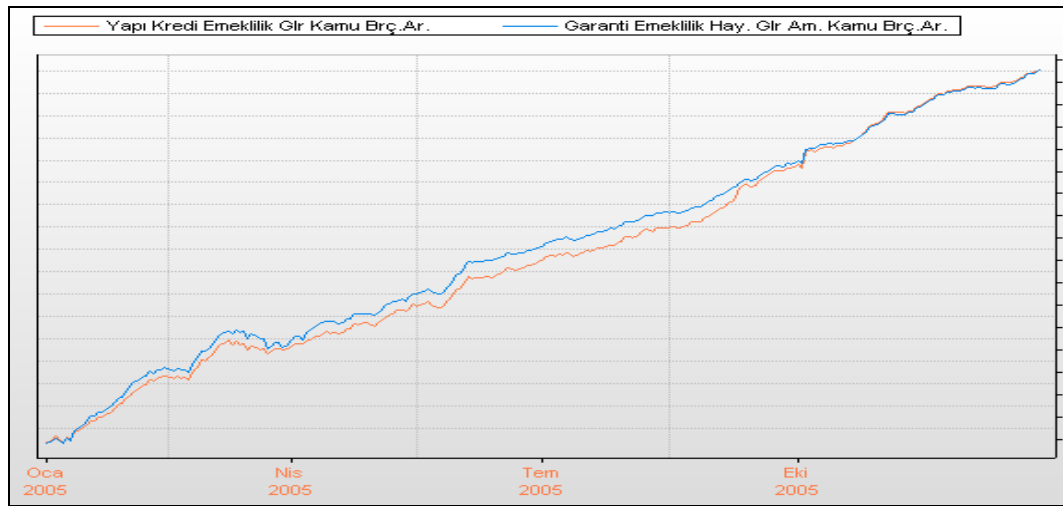

Şekil 29. Yapi Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF
2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 29'da görülmektedir. 2005 yılına 0.015580 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibariyle birim pay değeri 0.018924 YTL olmuştur. %21.46'lık getiri oranına karşılık %19.13 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 25. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.123 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.077 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 0.309'dan 0.129'a gerilemiştir. 2004 yılında 0.178 sharpe oranıyla 5. olan fon 2005 yılında 0.233 sharpe oranıyla 6. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.181 sharpe oranıyla 3. sıradadır.

Şekil 30. Kamu Borçlanma Araçları Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması

www.fonbul.com

Değerlendirmeye alınan kamu borçlanma araçları fon grubuna dahil 2 fonun 2005 yılı birim pay değeri hareketleri Şekil 30'da karşılaştırılmıştır.

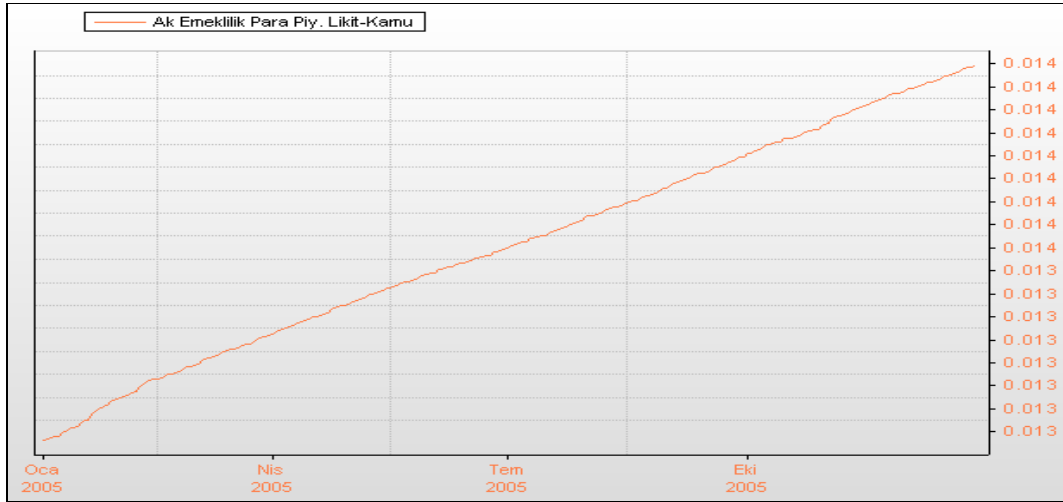
4.1.5. Likit Fon Grubu

Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu Emeklilik Yatırım Fonu: Fon için geniş kapsamda kabul edilen hedef, tasarrufların enflasyonun aşındırıcı etkisinden korunması, birikimlere İMKB repo piyasası faiz oranlarına paralel bir getiri kazandırılması, para piyasası faiz hareketlerinin yaratacağı fırsat kazançlarından yararlanılmasıdır. Bununla beraber pay fiyatlarında yüksek dalgalanma yaşanmaksızın yatırımcıya gelir akımı yaratılabilmesi hedeflenmektedir. Fon devamlı olarak portföyünde vadesine en fazla 180 gün kalmış likiditesi yüksek para ve sermaye piyasası araçlarına yer verir. Portföyün ağırlıklı ortalama vadesi en fazla 45 gün olacak şekilde yatırımlar ters repo dahil devlet iç borçlanma araçlarına ve borsa para piyasası işlemlerine yönlendirilir. Bu çerçevede fonun portföyü

% 10 - 40 ters repodan ve

% 60 - 90 TL cinsi devlet iç borçlanma araçlarından oluşmaktadır.

27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %43.04 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %12.95 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 43. sırayı almıştır. Fonun karşılaştırma ölçütü; %40 ağırlıkla ters repo (KYD ON Net) ve %60 ağırlıkla TL cinsi devlet iç borçlanma araçları (KYD 30 GÜNLÜK DİBS ENDEKSİ)'dir. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi %13.27 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.60'tur.

Şekil 31. Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

www.fonbul.com

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 31'de görülmektedir. 2005 yılına 0.012664 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibariyle birim pay değeri 0.014304 YTL olmuştur. %12.95'lik getiri oranına karşılık %11.37 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 45. olmuştur.

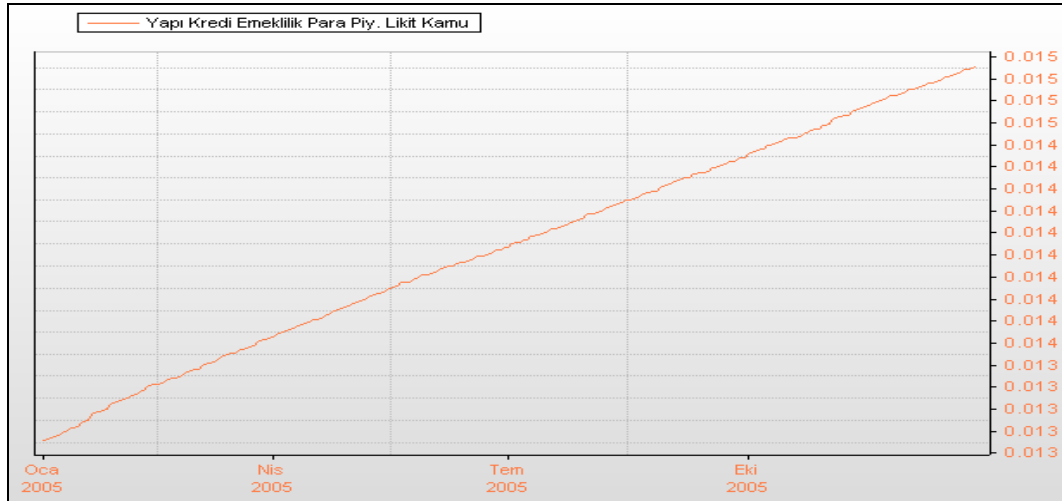
Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.080 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.048 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 0.620'den 0.030'a gerilemiştir. 2004 yılında 0.187 sharpe oranıyla 3. olan fon 2005 yılında 0.033 sharpe oranıyla 49. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.135 sharpe oranıyla 9. sıradadır.

Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu Emeklilik Yatırım Fonu: Ters repo ve / veya vadesine 180 gün ya da daha az kalmış olan likiditesi yüksek Hazine Bonosu / Devlet Tahvili gibi kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yaparak portföyünün ağırlıklı ortalama vadesi en fazla 45 gün olacak şekilde en az riskle en iyi getiriye sağlayabilmeyi hedeflemektedir. Fon Portföyünün tamamını devamlı olarak vadesine en fazla altı ay veya daha az kalmış ve likiditesi yüksek kamu borçlanma araçlarına yatıran fondur. Bu çerçevede fonun portföyü

% 10 - 40 ters repo-borsa para piyasası işlemleri ve

% 60 - 90 vadesine 180 günden az kalan Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinden oluşmaktadır.

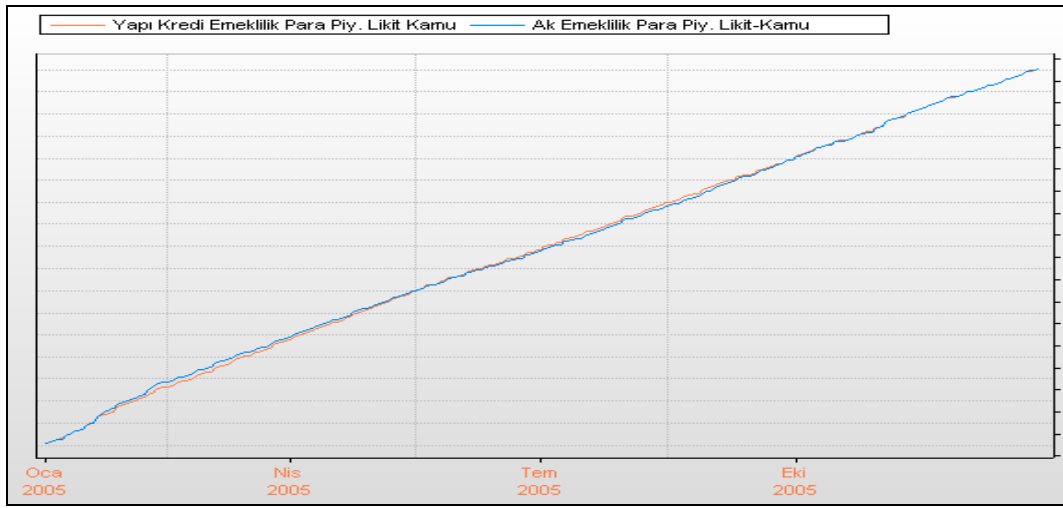
27.10.2003 tarihinde halka arz edilen fon bu tarihten 2005 yılı sonuna dek %41.77 oranında nominal getiri elde etmiştir. 2005 yılı getirisi %13.13 düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık getiri sıralamasında 42. sırayı almıştır. Fonun Karşılaştırma Ölçütü; %30 ağırlıkla KYD O/N Repo Endeksi (net), %45 ağırlıkla KYD YTL Bono Endeksleri (30 Gün) ve %25 ağırlıkla KYD YTL Bono endeksleri (91 Gün)'dür. Karşılaştırma ölçütünün 2005 yılı getirisi %13.94 olarak gerçekleşmiştir. Fon ve karşılaştırma ölçütü arasındaki korelasyon katsayısı 0.84'tür.

Şekil 32. Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF 2005 Yılı Birim Pay Değeri Hareketleri

2005 yılına ait birim pay değeri hareketleri Şekil 32’de görülmektedir. 2005 yılına 0.013058 YTL birim pay değeri ile başlayan fonun 02.01.2006 tarihi itibariyle birim pay değeri 0.014772 YTL olmuştur. %13.13’lük getiri oranına karşılık %11.55 iç verim oranına sahip olan fon iç verim oranı sıralamasında 44. olmuştur.

Risk analizi değerlerine bakıldığında; 2004 yılında 0.075 olan ortalama günlük getiri 2005 yılında 0.049 olarak gerçekleşmiş, standart sapma 0.053’ten 0.030’a gerilemiştir. 2004 yılında 0.126 sharpe oranıyla 12. olan fon 2005 yılında 0.067 sharpe oranıyla 43. sırayı almıştır. 2004 -2005 döneminde 0.106 sharpe oranıyla 14. sıradadır.

Şekil 33. Likit Fon Grubu Birim Pay Değeri Hareketlerinin Karşılaştırılması

www.fonbul.com

Değerlendirmeye alınan likit fon grubuna dahil 2 fonun 2005 yılı birim pay değeri hareketleri Şekil 33’te karşılaştırılmıştır.

5. SONUÇ

2005 yılında halka arz edilen 10 fonla birlikte yıl sonu itibariyle toplam 91 emeklilik yatırım fonunun faaliyet gösterdiği bireysel emeklilik sisteminde büyüme süreci devam etmekte ve yeni fonlar halka arz edilmektedir. Ülkemizde yerleşmesi ve yaygınlaşması pek çok açıdan önem taşıyan bireysel emeklilik sisteminin genişleme sürecinde emeklilik yatırım fonlarının katılımcılarına sunduğu tatmin edici getiri düzeyleri, sürece ivme kazandıracaktır. Farklı beklentilere hitaben kurulmuş fon

çeşitleri, bu nitelikleri doğrultusunda oluşturulan portföy yapılarıyla yıl içinde farklı risk ve getiri düzeylerine ulaşmaktadır. 2005 yılı itibariyle bakıldığında getiri düzeyleri açısından ilk sırada yer alan fonların, portföyünde hisse senedi yatırımlarına ağırlık veren fonlar olduğu görülmektedir. Ağırlıklı kısmı oluşturan büyüme amaçlı hisse senedi fon grubunu, ihtisaslaşmış endeks fonlar ve gelir amaçlı hisse senedi fonları takip etmektedir.

Getiri boyutuna göre bakıldığında ortaya çıkan bu manzaraya karşın risk boyutu da hesaba katılıp riske göre ayarlanmış getiri düzeylerine bakıldığında, görece olarak yüksek risk düzeylerinde hareket eden hisse senedi fonlarının yerini, portföyünü ağırlıklı olarak kamu borçlanma araçlarından oluşturmakta olan fon gruplarının aldığı görülmektedir. Bunun yanında varlık dağılımı önceden belirlenmeyen ve fon portföyü piyasa koşullarına göre portföy yöneticilerince belirlenen esnek fonlar, grup olarak olmasa bile isabetli portföy tercihleriyle fon bazında sıralamaya girebilmektedir. Sıralamada orta sıralarda yer alan likit fonları, hisse senedi fonları, esnek fonlar ve dengeli fonlar takip etmektedir.

Tablo 21. Emeklilik Yatırım Fonları Getiri Analizi Değerleri

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	Halka Arz Tarihinden İtibaren Nominal Getiri (%)	Yıllık Getiri Sıralaması	2005 Yılı Getirisi (%)	Karşılaştırma Ölçütü 2005 Yılı Getirisi (%)	Korelasyon Katsayısı	Yıllık İç Verim Oranı (%)	Yıllık İç Verim Oranı Sıralaması
Ak Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	83,31	15	30,95			33,71	15
Ak Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	22.02.2005	43,48		43,48	45,33	0,90		
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF	22.02.2005	14,36		14,36				
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları (USD) EYF	27.10.2003	2,42	61	4,86	3,51	0,90	4,64	63
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	74,00	25	20,56	21,80	0,75	16,69	34
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Karma Borçlanma Araçları (Euro) EYF	27.10.2003	1,31	80	-9,32	-6,50	0,94	-4,87	79
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Karma EYF	27.10.2003	-8,78	79	-9,23	-1,07	0,76	-4,80	78
Ak Emeklilik İhtisaslaşmış IMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	27.10.2003	143,36	8	51,75	52,51	1,00	67,59	7
Ak Emeklilik Kamu Borçlanma Araçları EYF	22.02.2005	15,75		15,75	17,07	0,84		
Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	43,04	43	12,95	13,27	0,60	11,37	45
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	104,63	11	40,91			47,60	12
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	144,96	3	59,64	53,62	0,88	76,75	3
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Uluslararası Karma EYF	27.10.2003	3,42	70	-1,07	0,46	0,96	2,47	67
Anadolu Hayat Emeklilik Esnek EYF	27.10.2003	79,46	13	32,42			35,07	14
Anadolu Hayat Emeklilik Gel. Amaç. Kamu Borç. Araç. Beyaz EYF	01.09.2005	10,87		10,87	5,61	0,47		
Anadolu Hayat Emeklilik Gel. Amaç. Karma Borç. Araç. Döviz EYF	01.09.2005	-0,97		-0,97	1,21	0,74		
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	55,99	38	16,74			13,50	40
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	71,95	31	19,14	20,18	0,87	15,83	36
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Karma Borçlanma Araçları EYF (DOLAR)	27.10.2003	7,72	58	7,49	9,23	0,91	8,91	56
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Karma Borçlanma Araçları EYF (Euro)	27.10.2003	3,57	77	-6,08	-5,72	0,98	-3,71	77
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.08.2004	80,61	4	54,74	53,62	0,87	68,64	6

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	Halka Arz Tarihinden İtibaren Nominal Getiri (%)	Yıllık Getiri Sıralaması	2005 Yılı Getirisi (%)	Karşılaştırma Ölçütü 2005 Yılı Getirisi (%)	Korelasyon Katsayısı	Yıllık İç Verim Oranı (%)	Yıllık İç Verim Oranı Sıralaması
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Gelir Amaçlı Esnek EYF	25.08.2004	26,70	37	16,78			14,63	39
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	25.08.2004	36,07	23	21,25	20,18	0,84	17,93	28
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Gelir Amaçlı Karma Borçlanma Araçları EYF	25.08.2004	-0,92	72	-2,94	1,57	0,94	-2,30	75
Anadolu Hayat Emeklilik Para Piyasası Likit EYF (Kamu)	27.10.2003	39,33	48	12,38	13,31	0,59	10,69	51
Ankara Emeklilik Dengeli EYF	17.11.2003	72,04	16	27,95	36,59	0,69	36,25	13
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	140,32	1	63,63	58,67	0,80	92,29	1
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	66,06	30	19,21	19,42	0,55	17,21	31
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	-11,03	75	-4,00	-3,21	-0,02	-2,71	76
Ankara Emeklilik Para Piyasası Likit - Kamu EYF	17.11.2003	36,61	45	12,70	15,00	0,42	11,11	47
Aviva Hayat ve Emeklilik Dengeli EYF	15.12.2003	45,87	28	20,08	24,40	0,50	18,46	26
Aviva Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	15.12.2003	53,04	36	18,45	18,38	0,28	14,81	38
Aviva Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Dış Borçlanma Araçları EYF	15.12.2003	11,32	66	1,48	3,82	0,91	3,97	65
Aviva Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Borçlanma Araçları EYF	15.12.2003	-12,77	73	-3,10	-0,24	0,97	-1,33	72
Aviva Hayat ve Emeklilik Kamu Likit EYF	15.12.2003	30,45	47	12,47	14,39	0,84	11,05	48
Aviva Hayat ve Emeklilik Esnek EYF	15.12.2003	48,70	33	18,71			15,21	37
Başak Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	01.12.2003	113,52	10	42,41	49,92	0,87	52,50	11
Başak Emeklilik Esnek EYF	01.12.2003	65,25	17	26,88			29,52	19
Başak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları (Döviz) EYF	01.12.2003	3,38	74	-3,40	1,01	0,15	-1,42	73
Başak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	62,42	32	18,75	21,28	0,46	17,62	29
Başak Emeklilik Likit Kamu EYF	01.12.2003	35,87	51	10,62	13,74	0,49	8,92	55
Fortis Emeklilik ve Hayat Esnek EYF	01.12.2003	60,94	20	21,61			24,24	20
Fortis Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Döviz Cinsinden Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	0,48	68	-0,21	5,63	0,36	0,69	69
Fortis Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Döviz Cinsinden Yatırım Araçları EYF	01.12.2003	13,97	64	2,47	4,96	0,93	3,19	66
Fortis Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	67,22	35	18,65	15,84	0,16	15,83	35

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	Halka Arz Tarihinden İtibaren Nominal Getiri (%)	Yıllık Getiri Sıralaması	2005 Yılı Getirisi (%)	Karşılaştırma Ölçütü 2005 Yılı Getirisi (%)	Korelasyon Katsayısı	Yıllık İç Verim Oranı (%)	Yıllık İç Verim Oranı Sıralaması
Fortis Emeklilik ve Hayat ihtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	01.12.2003	150,31	5	53,74	52,26	1,00	69,69	5
Fortis Emeklilik ve Hayat Para Piyasası Emanet Likit- Karma EYF	01.12.2003	25,83	59	7,14	12,89	0,90	6,20	60
Fortis Emeklilik ve Hayat Para Piyasası Likit Kamu EYF	01.12.2003	38,56	49	12,17	15,29	0,86	10,80	49
Garanti Emeklilik ve Hayat Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	122,13	7	53,23	47,64	0,90	69,73	4
Garanti Emeklilik ve Hayat Esnek EYF	27.10.2003	77,13	14	31,78			33,18	16
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları (Döviz) EYF	02.06.2004	4,49	69	-0,23	0,92	0,99	0,69	70
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	74,91	22	21,26	19,28	0,85	17,97	27
Garanti Emeklilik ve Hayat. Gelir Amaçlı Kamu Dış Borçlanma Araçları (Eurobond) EYF	27.10.2003	16,28	56	8,74	7,49	0,93	10,63	52
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Uluslararası Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	-1,38	67	0,97	0,21	0,94	0,52	71
Garanti Emeklilik ve Hayat Grup. Yön. Gel. Amaç. Kamu Borç. Araç. EYF	27.09.2005	3,04		3,04	2,99	-0,03		
Garanti Emeklilik ve Hayat Gruplara Yönelik Esnek EYF	27.09.2005	9,75		9,75				
Garanti Emeklilik ve Hayat Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.11.2005	1,62		1,62	2,36	0,44		
Garanti Emeklilik ve Hayat Likit-Kamu EYF	27.10.2003	41,52	44	12,86	13,52	0,85	11,35	46
Garanti Emeklilik ve Hayat Grup. Yön. Gel. Amaç. Kar. Borç. Araç. EYF	27.09.2005	-0,39		-0,39	2,05	0,82		
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	73,52	19	25,60			33,10	17
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları (Döviz Endeksli) EYF	27.10.2003	9,47	60	5,75	3,79	0,93	7,24	59
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	84,15	26	20,33	17,36	0,02	17,37	30
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Dış Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	27,05	52	9,74	9,71	0,81	12,50	42
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Esnek EYF	27.10.2003	7,10	71	-1,15	-5,47	-0,09	1,25	68
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik İhtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	27.10.2003	138,65	6	53,24	52,02	0,99	67,56	8
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Para Piyasası Emanet Likit - Kamu EYF	27.10.2003	28,49	54	9,32	12,51	0,96	8,40	57
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Para Piyasası Likit- Kamu EYF	27.10.2003	42,70	46	12,47	13,69	0,60	10,71	50
Oyak Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	114,27	12	38,37	54,63	0,83	57,21	10
Oyak Emeklilik Büyüme Amaçlı Karma EYF	27.10.2003	82,93	18	25,97	40,12	0,78	30,92	18

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	Halka Arz Tarihinden İtibaren Nominal Getiri (%)	Yıllık Getiri Sıralaması	2005 Yılı Getirisi (%)	Karşılaştırma Ölçütü 2005 Yılı Getirisi (%)	Korelasyon Katsayısı	Yıllık İç Verim Oranı (%)	Yıllık İç Verim Oranı Sıralaması
Oyak Emeklilik Esnek EYF	05.04.2004	45,43	27	20,19			20,89	23
Oyak Emeklilik Gelir Amaçlı Döviz Cinsinden Yatırım Araçları EYF	27.10.2003	3,43	76	-4,20	0,30	0,90	-2,25	74
Oyak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	59,79	29	19,63	20,39	0,49	16,88	32
Oyak Emeklilik Gruplara Yönelik Esnek EYF	24.10.2005	2,31		2,31				
Oyak Emeklilik Likit EYF	27.10.2003	41,21	41	13,55	13,99	0,84	11,75	43
Vakıf Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	127,25	2	63,50	56,84	0,73	84,47	2
Vakıf Emeklilik Esnek EYF	17.11.2003	59,29	24	20,68			22,61	22
Vakıf Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	53,47	34	18,70	21,67	0,64	16,71	33
Vakıf Emeklilik Gelir Amaçlı Türk Eurobond EYF	17.11.2003	16,85	53	9,36	0,26	0,21	12,90	41
Vakıf Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	-11,75	78	-6,79	2,71	-0,06	-9,71	80
Vakıf Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Karma EYF	17.11.2003	-11,78	81	-9,71	-4,25	-0,08	-10,77	81
Vakıf Emeklilik Para Piyasası Likit - Kamu EYF	17.11.2003	34,03	50	11,63	13,52	0,69	10,49	53
Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	134,26	9	51,49	49,71	0,87	64,32	9
Yapı Kredi Emeklilik Esnek (Döviz) Grup EYF	08.03.2004	16,67	63	2,95			6,15	61
Yapı Kredi Emeklilik Esnek (TL) Grup EYF	08.03.2004	33,67	40	14,16			19,72	24
Yapı Kredi Emeklilik Esnek EYF	27.10.2003	70,88	39	15,49			23,87	21
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları (Döviz) EYF	27.10.2003	4,23	62	4,26	3,60	0,99	4,09	64
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	78,53	21	21,46	17,85	0,54	19,13	25
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Karma Dış Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	22,14	57	8,21	7,97	0,90	9,45	54
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Uluslararası Karma EYF	27.10.2003	-0,14	65	2,21	1,94	0,72	4,80	62
Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Emanet Likit Karma EYF	08.03.2004	19,44	55	8,80	11,24	0,74	7,88	58
Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	41,77	42	13,13	13,94	0,84	11,55	44

Tablo 22. Emeklilik Yatırım Fonları Risk Analizi Değerleri

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	2004 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2005 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2004 Yılı Standart Sapma	2005 Yılı Standart Sapma	2004 Yılı Sharpe Oranı	2005 Yılı Sharpe Oranı	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı	2004 Yılı Sharpe Sıralama	2005 Yılı Sharpe Oranı Sıralama	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralama
Ak Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,095	0,107	0,583	0,460	0,045	0,130	0,084	24	16	18
Ak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,120	0,074	0,294	0,107	0,177	0,252	0,180	6	4	4
Ak Emeklilik İhtisaslaşmış IMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	27.10.2003	0,117	0,175	1,751	1,494	0,028	0,086	0,055	30	32	30
Ak Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	0,080	0,048	0,620	0,030	0,187	0,033	0,135	3	42	9
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,114	0,137	0,584	0,642	0,078	0,140	0,112	19	12	12
Anadolu Hayat Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	0,082	0,193	1,386	1,307	0,010	0,112	0,060	40	20	26
Anadolu Hayat Emeklilik Esnek EYF	27.10.2003	0,077	0,111	0,469	0,416	0,018	0,154	0,084	34	10	19
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,098	0,061	0,101	0,052	0,291	0,269	0,271	1	2	1
Anadolu Hayat Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,118	0,069	0,263	0,137	0,189	0,161	0,173	2	9	5
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.08.2004	0,200	0,180	1,222	1,243	1,112	0,107	0,049		22	
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Gelir Amaçlı Esnek EYF	25.08.2004	0,093	0,061	0,100	0,049	0,307	0,286	0,102		1	
Anadolu Hayat Emeklilik Gruplara Yönelik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	25.08.2004	0,134	0,076	0,335	0,142	0,213	0,204	0,115		7	
Anadolu Hayat Emeklilik Para Piyasası Likit EYF (Kamu)	27.10.2003	0,073	0,046	0,047	0,029	0,089	-0,034	0,054	17	46	31
Ankara Emeklilik Dengeli EYF	17.11.2003	0,075	0,099	0,744	0,684	0,009	0,076	0,043	41	33	38
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	0,089	0,202	1,290	1,295	0,016	0,120	0,069	36	18	24
Ankara Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	0,111	0,069	0,310	0,243	0,137	0,091	0,119	10	26	10
Ankara Emeklilik Para Piyasası Likit - Kamu EYF	17.11.2003	0,066	0,047	0,062	0,033	-0,031	0,000	-0,005	44	45	44
Aviva Hayat ve Emeklilik Dengeli EYF	15.12.2003	0,067	0,072	0,684	0,290	-0,002	0,086	0,025	43	31	42
Aviva Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	15.12.2003	0,094	0,067	0,382	0,138	0,067	0,145	0,081	20	11	20
Aviva Hayat ve Emeklilik Kamu Likit EYF	15.12.2003	0,056	0,046	0,084	0,029	-0,151	-0,034	-0,096	47	47	46
Aviva Hayat ve Emeklilik Esnek EYF	15.12.2003	0,079	0,068	0,839	0,301	0,012	0,070	0,026	38	35	41
Başak Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	01.12.2003	0,116	0,146	1,425	1,142	0,034	0,087	0,057	26	30	28
Başak Emeklilik Esnek EYF	01.12.2003	0,079	0,095	0,959	0,548	0,011	0,088	0,039	39	29	39

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	2004 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2005 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2004 Yılı Standart Sapma	2005 Yılı Standart Sapma	2004 Yılı Sharpe Oranı	2005 Yılı Sharpe Oranı	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı	2004 Yılı Sharpe Sıralama	2005 Yılı Sharpe Oranı Sıralama	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralama
Başak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	0,112	0,068	0,272	0,170	0,160	0,124	0,144	9	17	7
Başak Emeklilik Likit Kamu EYF	01.12.2003	0,076	0,040	0,070	0,029	0,109	-0,241	0,014	15	51	43
Fortis Emeklilik ve Hayat Esnek EYF	01.12.2003	0,089	0,078	0,677	0,533	0,031	0,058	0,044	27	40	37
Fortis Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	01.12.2003	0,121	0,067	0,306	0,172	0,172	0,116	0,149	8	19	6
Fortis Emeklilik ve Hayat ihtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	01.12.2003	0,118	0,181	1,777	1,497	0,028	0,090	0,056	31	27	29
Fortis Emeklilik ve Hayat Para Piyasası Emanet Likit- Karma EYF	01.12.2003	0,058	0,027	0,043	0,018	-0,245	-1,111	-0,400	48	54	48
Fortis Emeklilik ve Hayat Para Piyasası Likit Kamu EYF	01.12.2003	0,078	0,045	0,053	0,028	0,173	-0,071	0,095	7	49	15
Garanti Emeklilik ve Hayat Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	0,092	0,177	1,315	1,331	0,018	0,098	0,059	35	25	27
Garanti Emeklilik ve Hayat Esnek EYF	27.10.2003	0,090	0,110	0,479	0,481	0,045	0,131	0,088	25	15	17
Garanti Emeklilik ve Hayat Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,120	0,076	0,285	0,133	0,180	0,218	0,182	4	6	2
Garanti Emeklilik ve Hayat Likit-Kamu EYF	27.10.2003	0,075	0,048	0,054	0,030	0,129	0,033	0,097	11	43	14
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Büyüme Amaçlı Esnek EYF	27.10.2003	0,072	0,092	0,987	0,672	0,004	0,067	0,030	42	36	40
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,140	0,073	0,583	0,190	0,122	0,137	0,113	13	13	11
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik İhtisaslaşmış İMKB Ulusal 30 Endeksi EYF	27.10.2003	0,108	0,180	1,812	1,510	0,022	0,088	0,052	33	28	33
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Para Piyasası Emanet Likit - Kamu EYF	27.10.2003	0,049	0,035	0,216	0,023	-0,091	-0,522	-0,099	45	52	47
Koç Allianz Hayat ve Emeklilik Para Piyasası Likit- Kamu EYF	27.10.2003	0,076	0,046	0,069	0,028	0,107	-0,036	0,072	16	48	21
Oyak Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	0,097	0,136	1,250	1,245	0,023	0,071	0,048	32	34	34
Oyak Emeklilik Büyüme Amaçlı Karma EYF	27.10.2003	0,094	0,093	0,844	0,691	0,031	0,067	0,048	28	38	35
Oyak Emeklilik Esnek EYF	05.04.2004	0,102	0,073	0,541	0,407	0,068	0,064	0,062		39	
Oyak Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,089	0,071	0,188	0,144	0,111	0,167	0,137	14	8	8
Oyak Emeklilik Likit EYF	27.10.2003	0,074	0,050	0,073	0,030	0,083	0,100	0,090	18	24	16
Vakıf Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	17.11.2003	0,088	0,201	1,338	1,168	0,015	0,132	0,070	37	14	23
Vakıf Emeklilik Esnek EYF	17.11.2003	0,102	0,075	0,661	0,508	0,052	0,055	0,054	22	41	32
Vakıf Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	17.11.2003	0,085	0,068	0,329	0,196	0,052	0,107	0,072	23	21	22

Emeklilik Yatırım Fonu	Halka Arz Tarihi	2004 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2005 Yılı Ortalama Günlük Getiri	2004 Yılı Standart Sapma	2005 Yılı Standart Sapma	2004 Yılı Sharpe Oranı	2005 Yılı Sharpe Oranı	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı	2004 Yılı Sharpe Sıralama	2005 Yılı Sharpe Oranı Sıralama	2004-2005 Dönemi Sharpe Oranı Sıralama
Vakıf Emeklilik Para Piyasası Likit - Kamu EYF	17.11.2003	0,064	0,043	0,044	0,027	-0,092	-0,148	-0,086	46	50	45
Yapı Kredi Emeklilik Büyüme Amaçlı Hisse Senedi EYF	27.10.2003	0,107	0,171	1,330	1,187	0,029	0,104	0,065	29	23	25
Yapı Kredi Emeklilik Esnek (TL) Grup EYF	08.03.2004	0,078	0,054	0,697	0,539	0,018	0,013	0,014		44	
Yapı Kredi Emeklilik Esnek EYF	27.10.2003	0,119	0,059	0,750	0,046	0,067	0,261	0,046	21	3	36
Yapı Kredi Emeklilik Gelir Amaçlı Kamu Borçlanma Araçları EYF	27.10.2003	0,123	0,077	0,309	0,129	0,178	0,233	0,181	5	5	3
Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Emanet Likit Karma EYF	08.03.2004	0,045	0,033	0,044	0,023	-0,478	-0,609	-0,473		53	
Yapı Kredi Emeklilik Para Piyasası Likit Kamu EYF	27.10.2003	0,075	0,049	0,053	0,030	0,126	0,067	0,106	12	37	13

SONUÇ

21.yüzyılın, bütün ülkeler için öngördüğü en önemli sorunların başında, sosyal güvenlik kurumlarının finansmanı gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmiş ülkelerde çok parlak bir gelişme gösteren sosyal güvenlik sistemleri, 1970' li yılların ikinci yarısından itibaren kapsamlı bir reform ve yeniden yapılanma ihtiyacı ile karşılaşmıştır. Bu ihtiyacı doğuran gelişmeleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, sosyal güvenlik sistemlerinin karşılaşmış olduğu çok boyutlu ve ciddi finansman krizidir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması, sürekli ve yüksek oranlı işsizlik, sağlık hizmetlerinin maliyetlerindeki artışlar, sosyal güvenlik ihtiyacını artıran aile yapısındaki değişimler, sigorta esasına dayanan programların olgunlaşması, 1950-1975 dönemindeki cömert sosyal güvenlik uygulamaları ile birleşince gelişmiş ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri ciddi bir finansman krizi ile karşılaşmıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinde yeniden yapılanma ihtiyacını doğuran ikinci önemli gelişme ise sanayi toplumundan hizmet ve bilgi toplumuna geçiş dolayısıyla iktisadi ve sosyal yapıdaki değişimler ve sanayi toplumu için oluşturulan sosyal güvenlik sistemlerinin bu yeni yapının ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalmasıdır. İşgücünün yapısı ve sektörel dağılımının değişmesi, çalışma şartlarının ve istihdam tiplerinin değişmesi ve her alanda görülen esnekleşme sosyal güvenlik alanında da bu değişime cevap verecek yeniden yapılanmayı gündeme getirmiştir. Öte yandan iktisadi ve siyasi hayatta görülen liberalleşme eğilimleri fert, toplum ve devlet ilişkilerini de etkilemiş, sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanmasında zorunluluk esasına dayalı tek ayaklı sosyal güvenlik kurumlarını yetersiz kılmaya başlamıştır.

Sosyal güvenlik sistemlerinde, ileriye ve geriye dönük haklar ve yükümlülükler dolayısıyla bugünden yarına köklü değişiklik beklemek mümkün değildir. Nitekim, gelişmiş ülkelerde 1980' li yıllarda başlayan sosyal güvenlik sistemlerinde reform ve yeniden yapılanma arayışları, yansımaları 1990' lı yıllarda bulabilmiştir. 21. yüzyılın ilk çeyreği gelişmiş ülkelerde, yukarıda belirtilen gerekçelere bağlı olarak sosyal güvenlik sistemlerinde yeniden yapılanma çabalarının sürdüğü yıllar olacak ve 21. yüzyıl bu yönüyle sosyal güvenlik çağı olarak da adlandırılacaktır.

Türk sosyal güvenlik sisteminin bugün karşılaştığı krizin sebebi, gelişmiş ülke sosyal güvenlik sistemlerini kriz içine düşüren gelişmeler olmadığı gibi, iktisadi gelişme seviyesinin yetersizliğine bağlı olarak kapsam ve sağlanan haklar bakımından karşılaşılan yetersizliklerden kaynaklanan problemler de değildir. Sistem, temel sosyal güvenlik prensiplerine aykırı uygulamalarla rayından çıkarılmış, sistemin temel kurumları olan sosyal sigorta kurumlarının sigortacılık ilkelerine ters müdahalelerle işletilmesinden dolayı, en azından, 50 yıllık bir sosyal güvenlik sisteminin bugün karşılaşmaması gereken, "erken" bir kriz içine düşürülmüştür. Öte yandan, Türk sosyal güvenlik sisteminin karşılaştığı finansman krizi, kamu finansmanı üzerinde yarattığı baskı dolayısıyla, başta enflasyon oranı olmak üzere, temel ekonomik göstergeleri de olumsuz etkilemeye başlamıştır

1990'lı yılların ikinci yansından itibaren yoğun olarak gündeme gelen ve bütün sosyal taraflarca dile getirilen Türk sosyal güvenlik sisteminde reform ve yeniden yapılanma arayışlarının gerisinde, bir yandan bu sapmaları ortadan kaldırarak sistemi yeniden rayına oturtarak sağlıklı bir işleyiş yapısına kavuşturmak, diğer yandan da iktisadi ve sosyal yapıdaki değişmelere en uygun şekilde cevap verecek sosyal güvenlik sistemini oluşturma gerekçeleri vardır. Bu arayışlar doğrultusunda; Dünya Bankası'ndan sağlanan 1,8 milyon dolarlık kredi ile ihale suretiyle ILO uzmanlarına “sosyal güvenlik reform raporu” hazırlanmış, öncelikle, sistemdeki kanamayı durdurmak üzere, sosyal sigorta kurumlarının gelirlerini artırıp, giderlerini azaltarak mali durumlarını iyileştirmeye yönelik 4447 sayılı kanun ve ardından KHK'ler ve Sosyal Sigorta Kurumlarının Teşkilat Kanunları olmak üzere yasal düzenlemelere gidilmiş ve bireylerin yaşlılıklarında daha yüksek bir gelir garantisine sahip olmalarını sağlamaya yönelik bir fon sistemi oluşturma amacıyla “Bireysel Emeklilik Sistemi” devreye sokulmuştur.

Hem kamu otoriteleri, hem de finans sektörü bireysel emeklilik sisteminden büyük beklentiler içerisindedir. Mali açıdan, daha fazla fonun finans sektörü içine çekilmesi, yatırım enstrümanlarında vade yapısının uzaması ve bunlara paralel olarak da ekonomik büyümenin ivme kazanışıyla istihdamın artması en önemli beklentiler olarak sayılabilir. Sosyal güvenli açısından ise, en büyük beklenti bireylerin ileri yaşlardaki yaşam standartlarının ve refah düzeylerinin iyileştirilmesidir. Ancak bu beklentilerin yerine gelmesi bazı koşullara bağlıdır. Ekonomik ve siyasal istikrar, grup emeklilik

planlarının özendirilmesi, sisteme olan güvenin sağlanması, bireylerin bilgi ve bilinç düzeylerinin artırılması ve sistemin operasyon maliyetlerinin düşürülmesi bu koşullardan bazılarıdır.

Sonuç olarak, bireysel emeklilik sistemi sektörü Türkiye’de henüz emekleme aşamasındadır. Koşulların pozitif beklentilere uyması durumunda, gelecek 10 yıl içerisinde, dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir yer edinecektir.

EKLER

EK	Sayfa
1. Sosyal Sigorta Kurumlarınca Sağlanan Haklar ve Şartları.....	175
4. SSK Plasmanlarının Yıllara Göre Dağılımı.....	179
5. SSK Plasmanlarının Net Getirisi.....	181

Ek Tablo 1. Sosyal Sigorta Kurumları, Sağlanan Haklar ve Şartları

Sosyal Sigorta Kurumu	Sigorta Kolları	Faydalanan Kişiler	Sağlanan Yardımlar	Yardıma Hak Kazanma Şartları
SSK	Hastalık	Sigortalı	Ayakta ve yataklı sağlık kurumlarında tedavi, ilaç ve iyileştirme araçları ile protez araç ve gereçlerinin temini, yurt içinde tedavi için sevk ve yurt dışında tedavi, geçici iş göremezlik ödeneği	Hastalanmadan önceki 1 yıl içinde 90 gün prim ödemiş olmak, geçici iş göremezlik için 120 gün, yurt dışında tedavi için 300 gün prim ödemiş olmak
	Hastalık	Sigortalının eş ve çocukları ile anne ve babası; Kurumdan gelir ve aylık alanlar ile eş ve çocukları, anne ve babası; dul ve yetim aylığı alanlar	Ayakta ve yataklı sağlık kurumlarında tedavi, ilaç ve iyileştirme araçları ile protez araç ve gereçlerinin temini, tedavi için yurt içinde sevk	Sigortalının eş ve çocukları ile anne ve babası için hastalanmadan önceki 1 yıl içinde 120 gün prim ödemiş olmak; pasif sigortalılarla dul ve yetim aylığı alanlar için şart yok
	İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları	Sigortalı	Ayakta ve yataklı sağlık kurumlarında tedavi, ilaç, iyileştirme araçları ve protez araç ve gereçlerinin temini, yurt içinde tedavi, yurt dışında tedavi, geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, sürekli iş göremezlik geliri verilmesi ve sigortalının ölümü halinde eş, çocuk ve anne-babasına aylık bağlanması	Sigortalı olmak yeterli; sürekli iş göremezlik geliri için iş göremezlik gelirin belirlenen orana ulaşması
	Analık	Sigortalı kadın, sigortalı erkeğin eşi, kurumdan gelir ve aylık almakta olanlar	Gebelik ve doğum sağlık yardımı, paraya çevrilen gebelik, doğum ve emzirme yardım parası ile sigortalı kadına geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi	Analık halinin ortaya çıkmasından önceki 1 yıl içinde 90 gün prim ödemiş olmak, sigortalı kadının iş göremezlik ödeneği için 120 gün prim ödemiş olması

Sosyal Sigorta Kurumu	Sigorta Kolları	Faydalanan Kişiler	Sağlanan Yardımlar	Yardıma Hak Kazanma Şartları
SSK	Malullük	Sigortalı	Malullük aylığı bağlanması	1800 gün malullük, yaşlılık, ölüm primi ödemiş olmak, malul sayılmak
	Yaşlılık	Sigortalı	Yaşlılık aylığı bağlanması, toptan ödeme yapılması	Kadın 58, erkek 60 yaşını doldurmuş olmak ve 7000 gün prim ödemiş olmak; kısmi aylık için 25 yıl, 4500 gün prim ödemiş olmak ve 60 yaşını doldurmuş olmak
	Ölüm	Sigortalının eş, çocuk ve anne babaları	Ölüm aylığı bağlanması, toptan ödeme yapılması, cenaze yardım parası verilmesi	Sigortalının ölümünden önce 1800 gün prim ödemiş olması veya aylık alırken ölümü
BAĞ-KUR	Sağlık	Sigortalılar, eş çocuk ve anne babaları, gelir ve aylık alanlar ile eş, çocuk ve anne babaları	Ayakta ve yataklı sağlık kurumlarında tedavi, ilaç ve iyileştirme araçlarının sağlanması, protez araç ve gereçlerinin temini, tedavi için yurt içinde sevk	İlk defa sigortalı olanların 8, daha önceden olanların 4 ay sağlık sigortası primi ödemiş olmaları, aylık alanların aylıklarından % 10 kesinti yapılması
	Malullük	Sigortalı	Malullük aylığı bağlanması	Malul sayılma ve 5 tam yıl prim ödemiş olma
	Yaşlılık	Sigortalı	Yaşlılık aylığı bağlanması, toptan ödeme yapılması	25 tam yıl prim ödemiş olma, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olma; kısmi aylık için 60-62 yaş ve 15 tam yıl prim ödemiş olma
	Ölüm	Sigortalının eş, çocuk ve anne babası	Ölüm aylığı bağlanması, toptan ödeme yapılması, cenaze yardım parası	5 tam yıl prim ödemiş olma veya aylık alırken ölümü

Sosyal Sigorta Kurumu	Sigorta Kolu	Faydalanan Kişiler	Sağlanan Yardımlar	Yardıma Hak Kazanma Şartları
T.C. Emekli Sandığı	Sağlık Sigortası	Kurumdan gelir ve aylık almakta olanlar ile eş, çocuk ve anne babaları	Ayakta ve yataklı sağlık kurumlarında tedavi, ilaç, iyileştirme araçları ve protez araç-gereçlerinin temini, yurt içinde tedavi için sevk	Kurumdan gelir ve aylık almak
	Malullük Sigortası	Sigortalı	Malullük aylığı bağlanması	Adi malullük halinde en az 5 (10) yıl prim ödemiş olma, vazife ve harp malullüklerinde süre yok
	Emeklilik	Sigortalı	Yaşlılık aylığı bağlanması	Kadın 58, erkek 60 yaşını doldurmuş olma, 25 tam yıl prim ödeme
	Ölüm	Sigortalının eş, çocuk, anne ve babaları	Ölüm aylığı bağlanması	Sigortalının ölmeden önce 10 (5) yıl prim ödemiş olması veya aylık alırken ölümü
İŞKUR	İşsizlik	Esas olarak 506 sayılı Kanun kapsamındaki sigortalı olanlar	İşsizlik ödeneği verilmesi, sağlık yardımı ve mesleki eğitim	En az 600 gün prim ödemiş olma ve belirli şartlarla işsiz kalma
Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları	65 Yaş Aylığı (2022) Sayılı Kanun	Muhtaç kişi ve eşi	65 yaş aylığı (Memur Maaş Katsayısıx1500)	Muhtaç olma, diğer sosyal güvenlik kurumlarından gelir ve aylık almama
	Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması	Kurtuluş savaşı, Kore ve Kıbrıs barış hareketına katılanlar, eş ve çocukları	Madalya aylığı bağlanması (Memur Maaş Katsayısı x 5000)	Harp malulü ve gazisi olma
	Yeşil Kart	Muhtaç Kişiler	Ayakta ve yataklı sağlık kurumlarında tedavi, ilaç ve iyileştirme araçlarının temini	Aylık geliri asgari ücretin üçte birinden az olması ve diğer sosyal güvenlik kurumları kapsamında olmama

Sosyal Sigorta Kurumu	Sigorta Kolu	Faydalanan Kişiler	Sağlanan Yardımlar	Yardıma Hak Kazanma Şartları
Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları	Muhtaç Kişiler	Her türlü ayni ve nakdi yardım (giyecek, gıda, barınma, yakacak, eğitim bursu, sağlık giderleri vb)	Diğer sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmama, muhtaç durumda olma
	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)	Kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklar; özürlüler; kimsesiz, muhtaç yaşlılar	Yaşlarına ve durumlarına uygun özel bakım ve eğitimin verilmesi	Kimsesiz ve muhtaç durumda olma

TÜSİAD, 2004, s.45.

Not: Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasından bağlanan aylıklara hak kazanma şartları, özellikle yaşlılık sigortası bakımından ilk defa 9 Eylül 1999 tarihinden sonra sigortalı olanlar için geçerlidir, daha önce sigortalı olanlara ise halen yürürlükte olan kademeli geçiş tablosu çerçevesinde yaklaşık olarak 20 yıllık bir süre için daha 38-55 yaşları arasında yaşlılık aylığı bağlanmaya devam edilecektir.

Ek Tablo 2. SSK Plasmanlarının Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	MEVDUAT	TAHVİL	GAYRİ MENKUL	MESKEN KREDİLERİ VE TEMLİK EDİLEN MESKENLER	DİĞER PLASMANLAR
1947	-	-	-	-	-
1948	43,4	34,1	-	-	22,5
1949	40,8	29,3	7,1	-	22,9
1950	56,3	18,2	6,61	-	19,0
1951	64,4	12,0	10,2	0,4	13,1
1952	67,5	8,3	10,6	0,5	13,1
1953	48,6	18,7	26,7	6,0	-
1954	47,4	17,5	13,0	11,4	10,7
1955	42,8	22,0	10,9	11,7	12,6
1956	39,7	27,5	14,7	13,9	4,15
1957	39,8	21,7	22,8	12,0	3,7
1958	34,4	22,9	27,6	11,4	3,7
1959	43,6	20,6	31,4	-	4,4
1960	42,9	19,9	32,0	-	5,3
1961	31,3	34,6	29,2	-	4,9
1962	12,2	35,3	26,3	20,3	6,0
1963	14,9	35,9	23,7	21,4	4,1
1964	19,3	35,7	21,4	18,6	5,1
1965	16,1	42,6	19,6	17,9	3,8
1966	10,9	49,8	17,8	16,0	5,5
1967	8,1	55,0	16,7	14,9	5,3
1968	8,9	56,9	15,4	14,2	4,6
1969	8,4	59,7	14,1	13,8	4,0
1970	7,4	59,3	14,8	14,6	3,9
1971	8,4	56,4	14,6	16,4	4,2
1972	10,7	54,3	13,6	17,4	4,0
1973	11,4	55,2	11,9	17,8	3,7
1974	11,3	56,9	9,8	18,8	3,2
1975	13,8	56,0	8,7	18,7	2,8
1976	14,1	59,6	8,0	16,2	2,1
1977	11,7	61,5	9,1	15,8	1,9
1978	13,5	56,3	10,1	18,1	2,0

YILLAR	MEVDUAT	TAHVİL	GAYRİ MENKUL	MESKEN KREDİLERİ VE TEMLİK EDİLEN MESKENLER	DİĞER PLASMANLAR
1979	15,8	53,7	9,6	18,3	2,6
1980	17,1	45,3	8,5	24,6	4,5
1981	21,7	37,7	7,4	27,1	6,1
1982	29,2	33,8	6,7	25,2	5,1
1983	32,3	36,5	6,0	21,1	4,1
1984	30,0	26,1	5,2	17,8	20,9
1985	35,7	35,1	5,4	15,7	8,1
1986	42,0	31,4	6,0	12,9	7,7
1987	63,6	18,6	4,6	6,8	6,4
1988	68,6	16,2	4,6	1,3	9,3
1989	61,6	18,6	5,3	3,6	10,9
1990	68,2	13,9	5,4	1,9	10,7
1991	60,6	11,7	8,4	1,4	18,0
1992	65,8	0,8	12,0	0,8	20,5
1993	63,5	0,5	13,8	0,4	21,9
1994	27,3	14,5	47,8	0,1	10,3
1995	26,0	7,3	49,7	0,1	16,9

Fişek,1997,s.190.

Ek Tablo 3. SSK Plasmanlarının Net Getirisi

YILLAR	ENFLASYON ORANI	NET GETİRİ				
		MEVDUAT	TAHVİL	GAYRİMEKUL	KONUT	TOPLAM PLASMAN
1947	1,5	2,3	1,6	.	-	2,2
1948	2,4	-0,2	3,4	.	-	1,3
1949	8,1	-3,3	-2	.	-	-2,7
1950	-4,3	7,2	8,5	.	-	7,3
1951	0,1	3,3	4,2	0,7	-	3,1
1952	5,1	-2,4	0	-2,8	-	-2,4
1953	3,8	-0,6	-0,2	0,1	-	-0,7
1954	9,5	-6	-5,7	-5,5	-	-6,6
1955	12,2	-8,9	-8,5	-7,3	-	-9,1
1956	9,9	-6,2	-5,5	-7	-	-6,7
1957	11,9	-8,4	-7,5	-10,5	-	-9,1
1958	15,8	-12,4	-9,9	-14,4	-	-12,7
1959	24,4	-20,6	19	-22,9	-	-21,3
1960	5,2	0,6	0	-3,6	-4	-1,9
1961	1,6	13,2	2,9	0,1	-0,8	1,9
1962	3,4	10,5	1,9	-1,4	-2,9	0,2
1963	7,9	-0,5	-2,3	-5,3	-7,4	-4,1
1964	1,2	5,4	4	2	-0,5	2,7
1965	5,8	2,6	-2	-2,6	-4,9	-2
1966	5,7	2,9	0,4	-1,9	-4,5	-0,9
1967	8,3	-1,5	-3	-4,1	-5,3	-3,7
1968	3,7	2,4	1,7	0,3	-1	0,9
1969	7,8	-2,8	-2,3	-3,9	-4,8	-3,1
1970	8,1	-2,4	-2,2	-4,5	-5	-3,2
1971	16,5	-11	-10,1	-12,5	-13,5	-11,4
1972	13,7	-9,9	-7,1	-9,5	-10,5	-8,6
1973	16	-11,7	-9,3	-11,6	-12,8	-10,7
1974	18,6	-14,4	-11,7	-10,3	-15,4	-12,8
1975	19,8	-14,7	-12,3	-12	-16,7	-13,6
1976	16,4	-12,2	-8,5	-9,5	-13,3	-10,1
1977	28	-27,7	-18,9	-22,2	-24,9	-20,9
1978	47,2	-41,5	-37	-42,4	-44,3	-39,7
1979	56,8	-51,9	-45,5	-50,4	-53,5	-48,7
1980	115,6	-110	-103,2	-102,1	-113	-107,2
1981	33,9	-28,4	-17,7	-18,4	-30,6	-24,2

YILLAR	ENFLASYON ORANI	NET GETİRİ				
		MEVDUAT	TAHVİL	GAYRİMEKUL	KONUT	TOPLAM PLASMAN
1982	21,9	-13,2	6,5	-3,4	-18,7	-7,4
1983	31,4	-16	-7,1	-11	-28,3	-15,5
1984	48,4	-35,3	-15,6	-25,1	-44,9	-27,5
1985	45	-27,9	-26,9	-20,1	-40,4	-30,1
1986	34,6	-16,6	-2,4	-15,6	-30	-8
1987	38,9	-29,5	-3,4	-22,9	-32,9	-17,6
1988	73,7	-41,2	-38	-60,4	-68,8	-41,3
1989	63,3	-28,4	-7,5	-51,8	-58,8	-30,4
1990	60,3	-35,2	-19,9	-46,7	-54,8	-36,6
1991	66	-52,7	-11,7	-53,4	-60,8	-50,2
1992	70,1	63,7	62,7	-37,2	-55,4	-59,9
1993	66,1	-53,3	25	-38,8	-58,3	-58,5

Fişek, 1997, s.167.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akbulak, Sevinç ve Yavuz Akbulak, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Yaşanan Sorunlar ve Alınması Gereken Önlemler**. Maliye ve Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 2005. (“www.huzv.org” adresinden 20.10.2005 tarihinde temin edilmiştir)

Alper, Yusuf. **İktisadi Amaçları ve Sosyal Sonuçlarıyla Özelleştirme**. Birinci basım. Ankara: Sağlık-İş Yayınları, 1994.

Aydın, Ufuk. **Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar**. Birinci Basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları, 1999.

Buzlupınar, Elif. **Emeklilik Fonları: Sermaye Piyasasına Kaynak Aktarımı, Türkiye Üzerine Değerlendirmeler**. Birinci Basım. Ankara: SPK Yayınları, 1996.

Derelioğlu, Deniz. **Türkiye’de Özel Emeklilik Fonu Uygulamaları**. Birinci Basım. Ankara: TÜGİAD Yayınları, 2001.

Dilic, Sait. **Sosyal Güvenlik**. Birinci Basım. Ankara: 1991.

Duygulu, Ercan ve Pınar Pehlivan. **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri**. Maliye ve Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, 2005.(“www.huzv.org” adresinden 20.10.2005 tarihinde temin edilmiştir.)

Ergenekon, Çağatay. **Emekliliğin Finansmanı**. Birinci Basım. İstanbul: TÜGİAD Yayınları, 2001.

Erol, Ahmet ve Ercan Yıldırım. **Tüm Yönleriyle Bireysel Emeklilik Sistemi**. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2003.

Fişek, A. Gürhan, Şerife Türcan Özsuca, Mehmet Ali Şuğle. **Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi**. Ankara: Cem Ofset, 1997.

Güzel, Ali ve Ali Rıza Okur. **Sosyal Güvenlik Hukuku**. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003.

Şakar, Müjdat. **Sosyal Sigortalar Uygulaması**. Altıncı Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2002.

Şen, Murat ve Tekin Memiş. **Özel Emeklilik ve Türkiye için Sistem Önerisi**. İstanbul: TÜGİAD Yayınları, 2001.

Tuncay, A. Can. **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**. Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2002.

Önal, Y. Beyazıt. **Türkiye’de Bireysel Özel Emeklilik Sistemi**. Birinci Basım. Adana: TÜGİAD Yayınları, 2001.

Uğur, Suat. **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi**. Birinci Basım. Ankara: TİSK Yayınları, 2004.

Dergiler

Aydın, Ufuk, “Sosyal Güvenlikte Özelleştirme, Sebepler ve Uygulamalar,” **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt no 12, Sayı no 5: (Eylül 1998) s.4.

(“www.cmis.org.tr/dergi/1998.html” adresinden 01. 10. 2005 tarihinde temin edilmiştir.)

Coşkun, Metin “Finansal Sistem Açısından Bireysel Emeklilik,” **Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi**. Cilt no 19, Sayı no 1-2, (2003), s.97

Teker, Suat ve Deniz Parlak, “Hukuki ve Finansal Yönleriyle Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Planlarının Karşılaştırmalı Analizi,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı no 24, Ekim 2004.

Teker, Suat ve Onur Müminoğlu. “Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Bir Çözüm: Özel Emeklilik Fonları”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı no 22, Nisan 2004.

Zor, İsrail ve Suphi Aslanoğlu, “Kurumsal Yatırımcı Olarak Özel Emeklilik Fonları: Türkiye’de Oluşturulan Sisteme Yönelik Değerlendirme ve Geleceğe Yönelik Bir Tahmin,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı no 26, Nisan 2005.

Raporlar

Devlet Planlama Teşkilatı. “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu” (Ankara, 2001)

Devlet Planlama Teşkilatı. “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu” (Ankara, 2001)

Emeklilik Gözetim Merkezi. “Bireysel Emeklilik Sistemi 2004 Gelişim Raporu” (Mayıs 2005)

Emeklilik Gözetim Merkezi. “Bireysel Emeklilik Sistemi 2005 Gelişim Raporu” (Nisan 2006)

Emeklilik Gözetim Merkezi. “EGM Raporu 6” (Ağustos 2005)

Emeklilik Gözetim Merkezi. “EGM Raporu 7” (Kasım 2005)

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. “Sosyal Güvenlikte Reform; Beyaz Kitap”
(Ankara, Nisan 2005)

TÜSİAD. “Türk Emeklilik Sistemi’nde Reform; Mevcut Durum ve Alternatif
Stratejiler” (İstanbul, Kasım 2004)

Yayınlanmamış Tezler

Çelik, Şule. “Avrupa’da ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik.” Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2003.

Ekinci, Selma. “Özel Emeklilik Fonlarının Sermaye Piyasası Üzerindeki Rolü.”
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve
Sigortacılık Enstitüsü, 2002.

Öztürk, Benan. “Sosyal Sigortalar Kurumu’nun Finansal Yapısı ve Muhasebe
Organizasyonu Üzerine Bir İnceleme.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

İnternet Kaynak Siteler

www.akportfoy.com.tr

www.ankaraemeklilik.com

www.aviva.com.tr

www.bagkur.gov.tr

www.calisma.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.egm.org.tr

www.emekli.gov.tr

www.fonbul.com

www.garantiemeklilik.com.tr

www.huzv.org.tr

www.kyd.org.tr

www.ssk.gov.tr

www.tusiad.org.tr

www.ykemeklilik.com